Hapishanedeki EVİT

CÜNEYT ARCAYÜREK

bilgi yayınevi

2. Basım

BİLGİ YAYINLARI/BİLGİ DİZİSİ : 33

Birinci Basım
Haziran 1986
İkinci Basım
Temmuz 1986

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Telf : 31 81 22 — 31 16 65
Yenişehir - Ankara

Babıâli Cad. 19/2
Telf : 5 22 52 01
Cağaloğlu - İstanbul

CÜNEYT ARCAYÜREK

HAPİSHANEDEKİ ECEVİT

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu
kapak resmi : lütfi özkök

olgaç basımevi - ankara

İÇİNDEKİLER

Sunuş ... 7
Bülent Ecevit'ten Önsöz ... 11
Kürsü ... 21
Amaç ... 23
Devleti Arayış ... 26
MHP'nin Suç Duyurusu ... 27
Yayımlanmayan Savunma ... 29
CHP'nin ve Ecevit'in Aklanışı ... 32
«Oyun Bitti Herkes Evine» Kimileri de Cezaevine ... 44
Hamzakoy ... 47
Yazgıdaki Terslik ... 49
Bay'lar ... 51
Taahhüt Gibi Gösterilen Tebligat ... 53
Kaygı ... 56
Yanıt Davası ... 58
Arkadaş Yalnızlığı ... 60
Neden Yalnızlık ... 62
Bülent Ecevit'in 19 Ekim 1981 Günü TRT'ye Gönderdiği Yanıt ve Düzeltme Yazısı ... 64
Bülent Ecevit'in Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesindeki İfadesi - 3 Kasım 1981 ... 70
Genel Başkanlıktan Çekilme ... 83
Hollanda TV'si ile Görüşme ... 90
Atatürk Adına Yapılanlar ... 95
Ankara Sıkıyönetim Komutanının Çağrısı ... 98
MGK Neden 'Tedirgin' Oldu? ... 101
Eski Dostlar ve 'Aydın'lar ... 109
Yalnızlık ve Kalabalık ... 118
Hapishane Günleri ... 122
Çağrı ... 125
Daha Sonraki Süreç, Gözaltı ve Mahkûmiyet ... 133
Verilmemiş Demeçlerden Tutuklanma ... 136

Hapiste Gereğinden Uzun Nasıl Kalınır? ... 140
İki Kere İki Dört Etmez ... 143
Bir 'Yazı' Dünya Turu Yapıyor ... 147
'Olmaz!' Dememeli ... 150
Bir Son Ki ... 153
Bir Başbakanın Sözü Dinlenmezse ... 155
Yabancılar ... 159
Mahkemeden Avrupa Parlamentosuna Mesaj ... 163
Yurt Dışına Nasıl Çıkılır? ... 165
Batı ... 167
Üniversiteler ... 169
Yönetime Karşın ABD Basını ... 172
Soruşturma, Kovuşturma Biter Ama ... 175
Bitirirken ... 178
Özel Bölüm ... 183
Gelişme ... 185

EKLER

Ek 1 : Bülent Ecevit'in Nevşehir Olayları Dolayısıyla Cumhuriyet Savcılığına Verdiği İfade ... 191
Ek 2 : Bülent Ecevit'in 6 Eylül 1980'de Petrol - İş Kongresinde Yaptığı Konuşma ... 196
Ek 3 : Bülent Ecevit'in Petrol - İş Kongresinde Yaptığı Konuşma ile İlgili Olarak Savcılığa Verdiği İfade ... 214
Ek 4 : MGK'nin 52 Sayılı Kararı ... 227
Ek 5 : Bülent Ecevit'in 52 Sayılı MGK Kararı ile İlgili Mahkeme İfadeleri ... 229
Ek 6 : Bülent Ecevit'in Hollanda Televizyonu ve «Der Spiegel» Dergisindeki Mülakatıyla İlgili Mahkeme İfadeleri ... 246
Ek 7 : Bülent Ecevit'in «Der Spiegel» Dergisinde Çıkan «Atatürk ve Türk Demokrasisinin Hali» Başlıklı Makalesi ... 259
Ek 8 : Bülent Ecevit'in Norveç Gazetesindeki Yazı İle İlgili Mahkeme İfadesinden ... 267

SUNUŞ

Kapatılan CHP'nin Genel Başkanı Bülent Ecevit'e «amacı» anlattım :

12 Eylül 1980'de başlayan askeri yönetim üç yıl sürdü.

Bu dönemin olayları az da olsa aydınlığa çıktı, büyük bölümü hâlâ sis perdesi arkasında. Günü gelecek —12 Mart darbesinden yıllarca sonra olduğu gibi— 12 Eylül müdahalesinin gizemli yanlarını 12 Eylülü yapanların anılarından öğreneceğiz. Kimi belgeler ele geçecek, bunlardan 12 Eylülü daha başka ölçülerde değerlendireceğiz.

Ne var ki, 12 Eylül sonrasının «bilindiği halde bilinmeyen» kimi olayları var. Örneğin, Ecevit üç kez tutuklanıp hapsedildi. Kamuoyunun belleğinde Ecevit'in hapse girişi bir çizgi olarak yaşıyordu, ancak Ecevit'in başına gelenler ayrıntılarıyla öğrenilebilmiş miydi?..

Kuşku yok, hayır!.. Çünkü, 12 Eylül yönetimi Ecevit'i hapse attı, ama Ecevit'in hapse giriş nedenlerini açıklayan haber ve yazıların yayımlanması yasaklandı.

Oysa, Ecevit'in hapsedilişine neden olan olaylar, 12 Eylül döneminin önemli bir kesitiydi. Bu kesitte, ünlü bir siyasetçinin başına gelenler, hapsediliş nedenleri, mahkemeler, verdiği ifadeler, hapishanelerde geçirdiği günlerin canlı anıları... O sırada saklanan —ne var ki bugün de bütün ayrıntılarıyla bilinmeyen— olayları topluca kamuoyuna duyurmak gerekirdi.

Bu gereksinimi duymak, olaylara Ecevit'in gözüyle, Ecevit açısından bakmak da değildi. Amaç, üç yıla sığan olaylar dizisi içinde Ecevit'in başına gelenleri anlatarak o sürecin önemli bir kesitini belgelemekti.

Soracaktım, yanıtlayacaktı. Böylece Bülent Ecevit'in anlatımlarıyla 12 Eylül döneminin belirgin bir kesiti kaynağından kâğıda dökülecekti.

Özetiyle verdiğim bu açıklamaları Ecevit, dikkatle dinledi.

Aldığım ilk izlenim, Bülent Ecevit'in hapishaneye giriş günlerini anlatmaya pek gönüllü olmadığıydı. Fakat, gene anlıyordum ki, beni kırmak istemiyordu.

Bir gün saptadık, soruları yanıtlayacaktı. Başladık.

Kısa bir zaman içine o denli çok olay sığmıştı ki, yeri geliyor Ecevit de olayların akışında duraksamalar geçiriyordu. Ses alma aracıyla saptadığım söyleşiyi kâğıda geçirdiğim gün Ecevit telefon etti, gittim.

Önüme kalın bir dosya koydu :

«Doğrusu» dedi, «önerinizin bana da yararı dokundu. Öyle şeyler gelmiş geçmiş ki, kimilerini unutmuşum. Oturdum, dosyaları gözden geçirdim ve dönemle ilgili bilgileri, ifadeleri, olayların gelişmesini yeniden saptadım.»

Dosya üzerinde, söyleşimizde yer alan geniş bilgileri toparladım.

Herhangi bir yanlışlığa yol açmaması için Ecevit'e götürdüm verdim, inceledi.

Bir kez yola çıkarsa, bir kez yapmayı kabul ederse; Ecevit, durmaksızın o konu üzerinde çalışır, gündüzlerine geceleri katar. Doğası bu. Yazdıklarımı günlerce okudu, eksik yanlarını tamamladı.

Son kez bir araya geldiğimizde baktık ki, Ecevit'in hapishaneye giriş anıları belgeleriyle öyküleriyle bir gazetede yayımlanacak sınırlı bir yazı dizisi olmaktan çıkmış, kitap haline gelmiş.

Cumhuriyet'te yayımlanan «Ecevit'in hapishane dönemi» bu kitabın kısa bir özeti. Bu dizide **«hapishanedeki Ecevit'in»** verdiği ifadelerin metinleri, savunmaları, basına yaptığı açıklamalar, kimi ilginç öyküler yer almadı.

Oysa, ülkenin önünde giden siyaset adamlarından biri olan Ecevit'in kendi anlatımları belgelerle süslenince, ortaya 12 Eylül sonrası bir siyaset adamının neler yaşadığını gösteren ilginç bir öykü çıkıyordu. İşin öteki ilginç yanı şuydu: «Ecevit, o dönemde, Ecevit'in başına gelenleri anlatıyordu.»

Bu nedenle açıkyüreklilikle söylenebilir ki, bu kitabın yazarı Bülent Ecevit'tir.

Verdiği bilgileri, duygularını, öyküyü ilginç biçime sokan anlatımları, dosyaladığı belgeleri okuyucuya aktaran benim.

Hiç değilse, 12 Eylülden sonraki yasaklamalarla halktan, kamuoyundan gizlenen gerçeklerin bir bölümü, bu kitapla «kalıcı niteliğe» kavuşuyor.

Yapılmak istenen buydu. Amaca varıldı.

Cüneyt ARCAYÜREK
Mayıs 1986 - Ankara

BÜLENT ECEVİT'TEN
ÖNSÖZ

konuş
dudakların varken daha

sözcükler güneş
sözcükler ırmak olur

kapılar açılır sözcüklerle
köprüler kurulur

silah gibi kuşananlar
çoğaldıkça sözcükleri
sonu gelir zalimlerin

konuş konuş
dudakları varken
konuşmuş olanlara
borcundur konuşmak

HELGA HANSCHEN
(Olof Palme'nin cenaze
töreninde okunan bir şiir)

12 Eylülle, «siyasal hak» diye, elleri bağlı, dudakları kilitli bir «genel başkan»lık bırakılmıştı üzerimde. Beni yasaklara tutsak eden o «siyasal hak» kalıntısını, 30 Ekim 1980 günü, kendi kendimi terhis eder gibi, çıkardım üzerimden... Genel Başkanlıktan ayrıldım. «Kapılar açan», «köprüler kuran» ve «silah gibi kuşanıldığında», «zalimler»in sonunu getirebilen sözcükleri özgürce kullanabilmek ve «dudaklarım varken da-

ha» konuşabilmek, ellerim tutarken yazabilmek, işlevi kalmamış bir «genel başkan»lığı zincir gibi taşımaktan daha geçerli idi benim için.

12 Mart döneminde de genel sekreterliği üzerimden çıkararak özgürleşebilmiş ve mücadelemi sürdürebilmiştim.

Ne var ki, konuşma ve yazma özgürlüğüm de uzun sürmedi. 1981 Haziranında o özgürlüğümü de kaldıran bir yasak kondu.

Ama o yasağa uymadım.

Uyamazdım.

Çünkü, bu özgürlük, bana göre, vazgeçilmez ve dokunulmaz bir insanlık hakkı idi.

Çünkü insanı insan yapan, insanı başka yaratıklara üstün kılan, düşünceleri açıklayabilme ve biribirine iletebilme yeteneğidir. Bilgi, kültür, uygarlık, bu iletişimin birikimidir: Binlerce yıldan beri, düşüncelerin dizelerle türkülerle bellekten belleğe ve çivilerle taş üstüne kazılarak kuşaktan kuşağa aktarılmaya başlamasından beri oluşan ve sonra kitaplarla dergilerle gazetelerle, radyo ve televizyonla bantlarla büsbütün hızlanıp büyüyen bir birikim...

O birikim, insanlığın, sürekli gelişen ortak aklıdır, ortak belleğidir.

İnsanlar arasında iletişim yasaklarla engellendiği oranda, insanlığın evrimi ve insan düşüncesinin zenginleşmesi de yavaşlar.

Öteden beri söylediğim gibi, insan için özgürlük her zaman ve her koşul altında vardır; ancak bazen özgürlüğün bedeli ağırlaşır. Özgürlük bol ve ucuzken kürsülerde, alanlarda, gazete dergi sütunlarında onu kolayca kullananlardan, hatta bazen hesapsızca harcayanlardan birçoğu, özgürlüğün bedeli yükseldikçe, köşelerine çekilip, «konuşabilirsiniz» ışığının yanmasını, suskunluk içinde beklemeye koyulurlar; ve ışık yandığında, yeniden, «cesaret»le konuşup yazmaya başlarlar. Çünkü özgürlük ucuzladıkça cesaret de ucuzlar.

Oysa özgürlüğün bedelini canlarıyla ödemiş olanlar vardır insanlık tarihinde... Özgürlük ve eşitlik uğruna Güney Af-

rika zindanlarında on yıldır, yirmi yıldır yatan ve zindandayken de konuşup seslerini dünyaya duyuran kimseler var çağımızda...

«Susmaya razı olursan seni serbest bırakırız!»
diyen bir zalim yönetimin önerisine uymaktansa ömrünü zindanda geçirmeyi göze alan; dışarda köle gibi yaşamaktansa özgürlüğünü hapishanede yaşatan, Afrikalı Mandela'ların çağdaşlarıyız.

Öylelerinin ödediği bedel yanında, benim ödemek zorunda kaldığım bedel çok az sayılır.

Ama, az veya çok, bedelini ödemeyi göze alıp da yasaklı iken konuşmasa yazmasa idim, bugün, yasaklar yıprandığında konuşup yazma hakkını kendimde göremezdim.

Bedelini göze alıp da askeri yönetim ve yasaklar tüm yoğunluğuyla sürerken konuşmasa yazmasa idim, yıllar sonra, Olof Palme'nin cenaze töreninde, bir İsveçli kızın ağzından «KONUŞ KONUŞ» diye seslenen o İsveç şiirini, eziklik duymaksızın dinleyebilir durumda olamazdım.

«Dudakları varken konuşmuş olanlara borc»umdu konuşmak...

Mahkemeler benim için bir kürsü gibiydi zaten... Dışarda söyleyip yazdığımda duyuramadıklarımı o kürsüden duyurabilirdim.

Fakat o da yasaklandı.

Yasalar kurallar, açık duruşmalarda söylenen her şeyin yayımını askeri yönetim döneminde bile serbest bıraktığı halde; ve 12 Eylül döneminde yargılanan tüm kuruluşlara örgütlere, o arada teröristlere, bu serbestlik tanındığı halde, bana tanınmadı. Mahkemelerde söylediklerimin yayımlanması da, o dönemin bilinen yöntemleriyle, çoğu kez engellendi. Konuşmalarım, yazılarım mahkemelerde söylediklerim, başka ülkelerin basınında, radyosunda, televizyonunda yayımlanıyordu, ama kendi yurdumun halkına bunları duyuramıyordum.

Türkiye'deki yurttaşlarım, bana yöneltilen suçlamaları, Türk basınından, devlet radyo ve televizyonundan ve yasalara göre «mahkemeleri etki altında bırakmama»sı gereken devlet yetkililerinin ağzından okuyup dinleyebiliyor, ama yargılanma-

ma neden olan konuşmalarımı yazılarımı da suçlamalara karşı benim mahkemelerde söylediklerimi de öğrenemiyordu.

Eşimin birkaç arkadaşımızla birlikte çoğalttığı mahkeme konuşmalarım, illerdeki ilçelerdeki bazı yürekli yurttaşlarımızın da katkısıyla, elli milyonun içinde birkaç bin kişiye belki ancak ulaşabiliyordu.

Benim adım kullanılarak yazılan bazı yazıların, yayımlanan bazı demeçlerin benimle ilgisi olmadığını bile duyuramıyordum kamuoyuna... Onlara da yayın yasağı konuluyordu. Yani, benim konuşup yazmam yasaktı, ama benden habersiz benim adım kullanılarak yapılan yayınlar serbestti; ve benim bunları yalanlamama bile izin yoktu.

Yasaları aşan, hatta olağanüstü yönetim döneminin kendi kurallarını da aşan bunca yasak nedendi?

Belki söylediklerim yazdıklarım özgürlüğe «kapılar» açarsa diye, kafalardan kafalara «köprüler» kurulmasına katkıda bulunursa diye; ve perdelerden içeri bazı gerçekleri sızdırırsa diye korkuluyordu; veya sözcükleri «silah gibi kuşananlar»ın çoğalmasından kaygı duyuluyordu.

O konuda, 12 Mart döneminden, hatta 27 Mayıs döneminden, «sabıkalı» idim zaten... Sözden, sözcüklerden başka «silah»ım, yetkim, aracım olmaksızın, bazı oyunların bozulmasına yardımcı olabilmiştim. Nitekim, 1982 Anayasasının ortaya çıktığı sıralarda, 12 Eylül yönetiminin yetkili kişisi,

«Bundan önceki iki ordu müdahalesinde dikkatsiz davranılıp bazı gedikler bırakılmıştı; birtakım politikacılar da o gediklerden yararlanıp amaca ulaşmamızı engellemişti. Bu sefer gedik bırakmamaya kararlıyız» diye konuşuyordu.

Özgürlüğün bedelinin en çok yükseldiği dönemlerde bile özgür kalabilmiş bir gazeteci olarak, Cüneyt Arcayürek, şimdi o dönemdeki mahkeme ifadelerimi ve yargılanmama, tutuklanmama, hapsedilmeme neden olan konuşmalarımı yazılarımı derleyip yayımladığı için, kendisine teşekkür ederim.

Cüneyt Arcayürek, bu kitabında, Cumhuriyet Halk Partisiyle benim hakkımda, akla gelen gelmeyen her konuda açılmış bir büyük soruşturmanın da sonucunu, ilk kez, ayrıntılı olarak açıklıyor.

1982'de açılan bu soruşturmayla, CHP, kapatılışından sonra yargılanıp mahkûm edilmek istenmişti.

Ama, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının oluşturduğu asker ve sivil geniş bir savcı kurulu, yüzlercemizin aylar süren ifadelerinden ve sayısız belgenin incelenmesinden sonra, ileri sürülen iki yüzü aşkın ithamın hiçbirinden kovuşturmaya gerek olmadığı sonucuna vardı.

Ne var ki, soruşturmanın açıldığı radyo ve televizyonla kamuoyuna duyurulmuş olduğu halde, yalnız bizlerin ifadelerimiz değil, savcıların raporu da gizli tutuldu. İfadelerimize de savcıların raporuna da, yasalara aykırı olarak, sıkıyönetimce yayın yasağı konuldu.

O kadar ki, savcıların raporu, bana ve avukatlarıma bile verilmedi. Ancak uzun süre sonra, Cüneyt Arcayürek bir nüshasını özel olarak elde edebildi de, ben öyle okuyabildim.

Sıkıyönetim sona erdiği ve doğal olarak, yayın yasağı da kalktığı için Arcayürek, şimdi, kitabında, bu raporun bir özetini de yayımlıyor.

Bu rapor, Cumhuriyet Halk Partisi için, bir onur belgesi olarak tarihe geçecektir.

Benim, o soruşturma dolayısıyla, kitap düzeni içinde hazırlayıp savcılığa verdiğim 600 sayfalık yazılı ifade de artık yayımlanabilir. Ama sıkıyönetimin yayın yasağı kalktığı halde, o konuda benim kendi kendime uyguladığım yayın yasağı henüz sürüyor. Bir bakıma, 1960 - 80 arası çok partili siyasal yaşamımızın bir çözümlemesi niteliğinde olan bu ifademi, şimdilik yayımlamayı uygun bulmuyorum. Neden uygun bulmadığımı, kitapta, Arcayürek, benim ağzımdan duyuruyor.

Cüneyt Arcayürek, yargılanma ve hapishane dönemimi belgelerle yazmak isteğini bana açtığında, ilkin, o dönemde söylediklerim yazdıklarım, mahkeme kürsüsünden konuştuklarım, çok gerilerde kalmış mıdır diye, duraksadım. Ama dosyalardan eski metinleri çıkarıp okudukça, duraksamaya gerek olmadığını gördüm. Çünkü bugünün rejimi o günlerde biçimlenmişti. Türk toplumunun bugün sıkıntısını çekmekte olduğu düzen, o dönemde kotarılmıştı. Benim yazıp söylediklerim de bunlar üzerineydi. Onun için, o dönemde yazıp söylediklerim, değerli veya değersiz olabilirdi, ama, sanırım, hâlâ geçerli idi.

Hatta, 12 Eylül 1980'e bir hafta kala, İstanbul'daki bir sendika kongresinde söylediklerim, Türk toplumunun bugün içinde yaşamakta olduğu sorunlardan, çekmekte olduğu çilelerden birçoğunun, askeri yönetimden de önce oluşmaya başladığını; bazılarının daha da gerilere gittiğini gösteriyordu.

Yaklaşık altı yıl önceki o kongrede söylediklerimi yeniden okurken, kongreye konuk olarak gelmiş bir «sosyal demokrat» sendikacının, benden sonra kürsüye çıkıp, o konuşmamdan ötürü bana nasıl çattığını ve demokratik katılım sorununu, nasıl, birkaç kalburüstü sendikacı için milletvekilliği kontenjanı konusuna indirgeyiverdiğini anımsadım.

Herhalde ülkemizde olup bitenlerin sorumluluğu, politikacılarla da, ikide bir politikacıları saf dışı bırakıp yönetime el koyanlarla da sınırlanamayacak kadar yaygındı. Ama büyük çoğunluğuyla halk, bu sorumluluğun dışındaydı.

Hapishane günleri bir bakıma mutlu günlerdi benim için... Çünkü dışardayken sarsılan umutlarım, hapishanede canlanıp güçleniyordu... Çünkü dışardaki «susan Türkiye» görüntüsünün gerçek olmadığını, hapishaneye girdikçe fark ediyordum... Çünkü yurdun dört bucağındaki köylülerden, işçilerden, esnaftan, küçük memurlardan gelen binlerce mektup, bana, dışardaki suskunluk ve sinmişlik görüntüsünün ardında, bir «konuşan Türkiye»nin için için kaynamakta olduğunu; sesini duyuramasa, yetkililere etkililere ulaştıramasa da, özgürce düşünüp özgürce konuşan ve «can güvenliği» mazeretiyle bile, özgürlüğünün kısılmasına razı olmayan, yürekli bir halk bulunduğunu gösteriyordu.

Eğer bu halkın, kahve duvarları arasında kalan veya hapishane duvarları ardındayken bana mektuplarla ulaşan sesi, örgütlü bir halk sesine dönüşebilse; tek tek korkusuzca «konuşan dudaklar» eğer bir arada konuşabilse ve eğer «sözcükleri silah gibi kuşanma»yı göze alabilenler güçlerini birleştirebilse, o ses ne kadar gürleşir ve ne kadar etkili olabilirdi!

Demokrasi o zaman, ancak o zaman, 12 Eylüle bir hafta kala söylediğim gibi bir «anlamsız seyirlik oyun» olmaktan ve ikide bir düdük çalınıp da «oyun bitti, herkes evine» diye durdurulmaktan kurtulurdu.

«Dudaklarım var» oldukça ve elim kalem tuttukça böyle bir oluşuma katkıda bulunma kararlılığım, hapishaneye mek-

tuplarla gelen «yurttan sesler»i dinledikçe büsbütün kesinleşti.

Bir hapishane çıkışında gazetecilere söylediğim gibi, Türk halkının «özgürlük ve demokrasi istenci», daha şimdiden, daha gerekli örgütlenme de, ses ve güç birliği de oluşmadan, «kayaları delen ince otlar gibi engelleri aşarak yüzeye» çıkıyor.

Bugün söyleyip yazdıklarımı halka duyurabiliyorsam ve bugün Cüneyt Arcayürek'in bu kitabı yayımlanabiliyorsa, bunu, her şeyin üstünde, halktan gelen o istence ve dirence borçluyuz.

Halk artık, «oyun»a dönüştürülen «demokrasi» gösterilerinin seyircisi olmaktan bıktı. Bu bıkkınlık, televizyon ekranında Meclis haberleri izlenirken, dinleyici sıralarındaki boşluktan da belli oluyor.

O sendika kongresinde dile getirdiğim özlemin gerçekleşmesi için, yani halkın tribünlerden sahaya inip kendi kendini yönetir duruma gelebilmesi için, ortam, şimdi her zamankinden daha uygun... Yeter ki, bunun yolu yordamı halkın gücüyle ve elbirliğiyle oluşturulsun!

Eğer demokrasiye son vermenin gerekçesi gibi kullanılan terör döneminin şok etkisinden kamuoyu kurtuluncaya kadar beklenebilseydi; şimdiki Anayasa, 1982'de aldığı «evet» oylarının yarısını bile alamazdı. Böyle bir Anayasayı halkoylamasına sunma cüreti, yani halktan kendi elleriyle kendini zincire vurmasını isteme cüreti, gösterilemezdi. Nitekim kendilerinden başka kimsenin sesinin alanlarda radyoda televizyonda duyurulamadığı, üstelik terör şokunun da henüz sürmekte olduğu o ortamda, apar topar bir Anayasa hazırlatıp, «hayır» oyu telkinini bile yasaklayarak, oylatmış olanlar; şimdi, daha dört yıl geçmeden, o Anayasayı kendilerinden başka savunan kalmadığını söyleyecek, bundan yakınacak duruma geldiler.

Daha bundan bir yıl önceye kadar, kendine «sosyal demokrat» diyen bir parti bile, Anayasa değişikliğinin sözünü etmekten sakınıyordu. Ama şimdi, 12 Eylül öncesi yıllar boyunca böyle bir Anayasanın özlemini çekmiş olanlar bile, artık bu Anayasaya sahip çıkamıyorlar.

Türk toplumunun sığamadığı ve içine sindiremediği daracık rejim kaftanının dikişleri şimdiden sökülmeye başladı.

Trajikomik olayların üzerinden zaman geçtikçe, trajik unsur küllenir, komik unsur ön plana çıkar. 12 Eylül döneminde başımdan geçen bazı olayları Cüneyt Arcayürek'le konuşurken de bunu yaşadım. Örneğin, vermediğim demeçler yüzünden tutuklanıp yargılanışımı ve beni en az beş yıla mahkûm ettirebilme çabalarının, Türkiye'den Norveç'e Danimarka'ya, Lübnan'a, Güney Pasifik'teki Falkland Adalarına ve bir başka koldan da Hollanda'ya, İngiltere'ye kadar uzanan öyküsünü, Cüneyt Arcayürek'e anlatırken, ikimiz de bir güldürü izlermiş gibi gülüyorduk.

Oysa bu tür olaylar, içinde yaşanırken, insana hiç de komik gelmiyor.

Ama o günlerden içimde en küçük bir kişisel kırgınlık tortusu yok.

Halk açısından, demokrasi açısından, laiklik açısından, Atatürk'ün vasiyeti ve Cumhuriyet Halk Partisi açısından, Türkiye'nin bazı uluslararası hakları açısından, kırgınlıklarım, tepkilerim elbette sürüyor.

Ama bunlar kişisel değil.

12 Eylül döneminde ben yönetime el koyanlarla uğraştım, yönetime el koyanlar da benimle uğraştılar. Uyguladıkları yöntemler benim bildiğim siyaset ve hukuk kurallarına pek uymuyordu; daha çok askerlerin savaş veya psikolojik savaş yöntemlerini andırıyordu; ama bu da siyasetin gereklerini bilmemelerine bağlanabilirdi.

Kuralları yöntemleri şöyle veya böyle, yönetime el koyanlar, olanca güçleriyle, Türkiye'ye belli bir rejimi ve düzeni getirmek istiyorlardı; ben de olanca gücümle, o rejimi ve düzeni engellemeye çalışıyordum.

O aşamada, asıl gücü ellerinde tutanlar, benim mahkemelerde söylediklerimin bile duyurulmasını engelleyerek, amaçlarına eriştiler.

Fakat şimdi bir başka aşamadayız.

Bu yeni aşamada, toplum bünyesinin, o rejimi de düzeni de reddettiği belli.

Onun için, boşuna direnmiş, boşuna yargılanmış, boşuna hapislere girmiş saymıyorum kendimi... Bu da insana, katlandığı tüm sıkıntıları unutturmaya yetiyor.

O sıkıntılardan savcıları ve yargıçları ise hiç sorumlu tutmuyorum. O günlerde birçoğunun huzursuzluğunu gözlerinden okuyabiliyordum.

Yargılanma ve hapishane günleri, benim için, değişik ve öğretici bir birikim oldu.

O arada, halkımızın, yıllar süren tutukluluklardan davalardan neler çektiğini, hapishanelerin neden ve nasıl, eğitici ve topluma kazandırıcı olmaktan çok, küstürücü ve yozlaştırıcı sonuçlar verdiğini daha yakından görme olanağını buldum.

Bir Fransız profesörünün, bana, hapishaneye gönderdiği mektupta, büyük Fransız yazarı Anatole France'dan aktardığı gibi,

«Ülkesine iyi hizmet edebilmek için insanın hapishaneye girmiş olması» gerekiyordu.

Türkiye gibi, düzenle özlemin, kurallarla değerlerin, yasalarla yaşamın çeliştiği; insanlardan çoğunun ya biribirleriyle veya devletle davalı olduğu; suçsuz kimselerin yıllarca tutuklu kalabildiği; bazı gerçek suçlular toplumda el üstünde tutulurken, yaşam veya özgürlük kavgası verenlerden birçoğunun hapishanelere düşmekten kurtulamadığı ve anayasal ve yasal haklarını kullanmış olmaktan başka bir suçu bulunmayanların bile, dönem dönem, idam istemiyle yargılanabildiği bir ülke için, Anatole France'ın bu sözü, özellikle geçerli sayılabilir.

BÜLENT ECEVİT

1

Kürsü

Or - an'daki evinde, çok yakın geçmişi konuşuyorduk.

Bülent Ecevit,

«Benim için» dedi, «1980'den sonra başlatılan soruşturmalar, kovuşturmalar ve açılan davalar birer 'kürsü' niteliğindeydi.»

Vurgulama doğruydu.

Bülent Ecevit, 12 Eylül rejimi ve Türkiye'nin siyasal geleceğiyle ilgili fikirlerini ve görüşlerini soruşturma ve mahkemelerde açık biçimde söyleme fırsatını buldu.

Siyaset yapması, konuşması, hatta yazması yasaklanmış bir siyaset adamı için soruşturma ve mahkemeler elbette «açık bir kürsü» niteliğinde olacaktı. Ne var ki, açık duruşmalarda yapılan savunmaların yayımlanması sıkıyönetim ve askeri müdahale döneminde bile «serbest» olduğu, yasaklanamayacağı halde Ecevit'in savunmalarından çoğuna fiili yayın yasakları uygulandı. O yüzden, Türk kamuoyu Ecevit'in savunmalarından çoğunu bugüne kadar öğrenemedi.

Siyaset yapması, konuşması, hatta yazması yasaklanmış bir siyaset adamı için soruşturma ve mahkemeler, elbette «açık bir kürsü» niteliğinde olacaktı.

12 Eylülden sonraki bu savaşımlarda Ecevit, iki kez hapse girdi, bir kez tutuklandı. 12 Eylül sabahı «askeri yönetimin konuğu» olarak gönderildiği Hamzakoy'da yargıyla tanıştı. Bu tanışmadan sonraki aylar ve yıllar boyu yargıyla içli dışlı bir yaşam sürdü. Yıllarca hapishanelerde yatması olasılığının güçlendiği zorlu günlerdi. Çoğu zaman ilgi beklediği, eylemlerine katılmalarını istediği çevresince yalnızlığa itildi. Çoğu kez eski partisi CHP'yi, özgürlükleri, halkın demokratik haklarını savunduğu için suçlandı, hapsedildi.

Ecevit'in hapse giriş nedenleri bile kamuoyuna etraflıca duyurulmadığı, açık mahkemelerde verdiği ifadelerin de yayımlanması engellendiği için, Ecevit'in bu zorlu yaşam günleri belleklerde birikim yapmadı. Yalnızca Ecevit'in «bir tarihte hapse girdiği» gibi bir çizgi... Oysa, Bülent Ecevit'in tek başına yaşadığı olaylar zinciri, bir bakıma demokratik rejime inananların çilesini yansıtıyordu.

Çok yönlü bu soruşturma ve davaların içeriği tarihsel akışı içinde yazılmalı, Ecevit'in yaşadığı zorlu savaşım günleri bir bütün halinde günümüzde duyurulmalı ve belgesel nitelikte geleceğe aktarılmalıydı.

2

Amaç

Konuşmamız bu noktaya gelince, Ecevit sordu :

«Nasıl?»

«Baştan sona, soruşturmalarla davalarla birlikte, kişisel duygu ve eğilimlerinizi yansıtarak» dedim Ecevit'e.

Başladık.

Kimi zaman dosyaları açtık, kimi zaman ses alma aracını...

«...Hakkımda açılan soruşturma ve kovuşturmalardan bir bölümü, 12 Eylül öncesi konuşmalarımla, bir bölümü de 12 Eylülden sonraki demeçlerim ve yazılarımla ilgilidir» diye başladı Ecevit.

Anlattıklarından Bülent Ecevit hakkında, 12 Eylül 1980 öncesine ilişkin olarak açılan davaların genel çizgileri şöyle ortaya çıkıyordu:

«12 Eylül 1980 öncesine ilişkin olarak Ecevit hakkında açılan davalardan bir kısmı, toplantı saatleri geçtikten sonra yapılan konuşmalarla ilgiliydi.

Ecevit, gezileri sırasında, önceden hesaplanmayan bazı durumlarla karşılaştığı, saldırılara uğradığı veya karşılamaya çıkanlarla rastlaştıkça otobüsünü durdurup kısa konuşmalar yapmak zorunda kaldığı için, bazen, belirli merkezlerdeki toplantılarına saatinde yetişememişti. Fakat uzun süre bekleyen halkı hayal kırıklığına uğratmamak için, buralarda, yine de konuşma zorunluğunu duymuştu.

O yüzden hakkında birçok dava dosyası birikmişti. Milletvekilliği sona erer ermez bu davalar biribiri ardına açıldı. Bunlarla ilgili ilk ifadeleri Hamzakoy'da Silahlı Kuvvetlerin konuğu iken alınmaya başladı.

Bu davalar mahkûmiyetle sonuçlandı. Ama yasada öngörülen cezalar hafif olduğu için, Ecevit, bu mahkûmiyetler yüzünden hapse girmedi...

12 Eylül 1980 öncesine ilişkin davalardan bir kısmı ise, Ecevit'in, CHP muhalefettcyken yaptığı bazı konuşmalarda 'hükümetin manevi şahsiyetini tahkir' ettiği iddiasıyla, Türk Ceza Yasasının 159. maddesine göre, ağır ceza istemleriyle açılmıştı. Bu davalar, 12 Eylül öncesi hükümetlerin savcıları hareketc geçirmiş olmasından kaynaklanıyordu. Ancak, dokunulmazlığı sürdüğü sırada, Ecevit, 159. maddeden yargılanamamıştı. 12 Eylülde dokunulmazlığı kalkınca, Ecevit hakkında, 159. maddeye göne, birbiri ardına, davalar açıldı.

Ortaya şöyle garip bir durum çıkıyordu: Ecevit'in geçmişte 'tahkir' ettiği öne sürülen hükümetler hakkında, askeri yönetim, Ecevit'in söylediklerinden çok daha ağır şeyler söylemekteydi. Hatta Ecevit'in söz konusu konuşmalarının hedefi olan Sayın Süleyman Demirel askeri yönetimce, başbakanlıktan indirilmişti.

İstense, 12 Eylülden sonra, bu davalardan vazgeçilebilirdi. Fakat askeri yönetim, Ecevit için, bu olanağın kullanılmasını istemedi.

Bundan iki amaç güdülüyor olabilirdi:

1. Ecevit'i uzun süre hapse mahkûm ettirmek.

2. Ecevit'i, savunmaları sırasında, eski Demirel hükümetlerini eleştirmeye zorlamak; ve kamuoyu önünde bunu istismar edip, 'İşte görüyorsunuz, bu eski liderler hâlâ birbirlerini kötülüyorlar' demek...

Fakat Ecevit buna fırsat vermemeye, savunmalarında geçmişle ilgili polemikler açmamaya özen gösterdi.

Sonunda Ecevit, kendisini bir hayli uğraştıran ve mahkûmiyetle sonuçlanacak olsa toplam 15-20 yıllığına hapse girmesine neden olabilecek bu davaların hepsinden aklandı.»

«...Bu kategoriye giren davalardan birinin duruşmasında, Ecevit, 159. maddenin, çok partili rejime geçildikten sonra, tek partili rejim dönemindeki gibi yorumlanamayacağını ve uygulanamayacağını; çünkü, tek partili rejim döneminde, 'iktidar - devlet - hükümet' kavramlarının iç içe geçtiğini, biribirinden kolay ayırt edilemediğini, fakat çok partili dönemde bu kavramların biribirinden ayrılması gerektiğini, aksi halde, muhalefetin iktidarı eleştiremez duruma düşebileceğini öne sürdü.

Ecevit'in mahkemece de makul karşılandığı anlaşılan bu görüşü, o sırada, basının 'çekingenliği' nedeniyle, komuoyuna ve hukuk çevrelerine yeterince duyurulamadı. Oysa, Ecevit'in 159. maddeye, çok partili rejim açısından getirdiği yeni yorumun duyurulmasında yarar var. Çünkü bu yorum, gerek 159. maddenin, gerek Türk Ceza Yasasının başka maddelerinin (Faşist İtalya Ceza Yasasından Türk hukuk sistemine tek partili dönemde aktarılmış bazı maddelerin), katı biçimde ve tek parti dönemi anlayışı içinde uygulanmak istenmesi durumunda, sanıkların yararına olabilir...»

Ecevit, 159. maddeyle ilgili görüşlerini, 14 Ocak 1982 günü Ankara Dördüncü Ağır Ceza Mahkemesindeki savunmasında açıklamıştı.

3

Devleti Arayış

Ecevit hakkında, 12 Eylül öncesine ilişkin olarak açılan ve yukardaki iki kategorinin dışında yer alan dava ise, Nevşehir olayı ile ilgiliydi. Nevşehir Valisine ve Emniyet Müdürüne hakaret ettiği iddiasıyla, 12 Eylül 1980'den sonra hakkında dava açıldı.

CHP'li bir grup parlamenterle öldürülen Nevşehir CHP İl Başkanının cenaze törenine gitmişti.

Cenaze töreni sırasında, Ecevit ve arkadaşlarının üzerine damlardan, pencerelerden kurşun yağdırıldı. Ölmeleri bir anlık işti. CHP önderi doğruca valilik binasına gitti. İçerde Nevşehir Valisi ile Emniyet Müdürü, vilayet binasını boşaltıp kapıları kilitlemişler, olayları pencereden seyrediyorlardı.

Ecevit, «devleti arıyordu», Ankara ile telefon bağlantısı kurmak, hükümete durumu bildirmek ve kesin önlemler almak istiyordu. Fakat vilayetin kapısını açtırmakta bile zorluk çekmişti. Kapıyı açtırdıktan sonra da Validen ve Emniyet Müdüründen gereken ilgiyi göremedi.

Ecevit'e göre bu davanın açılmış olması çok ilginçti. Çünkü, o sırada, Mehmet Ali Ağca'ya sahte pasaportun, Nevşehir Emniyetince verildiği ortaya çıkmış bulunuyordu. Ecevit'in hakaret ettiği öne sürülen Valinin ve Emniyet Müdürünün kusurlu davranışları ise, gazetecilerin gözleri önünde yer almıştı. Kaldı ki, Ecevit'e atfedilen sözlerde hakaret sayılabilecek bir şey de yoktu. Ecevit uzun süren bu davadan da beraat etti.

(bkz. Ecevit'in bu dava dolayısıyla mahkeme ifadesi : Ek 1)

4

MHP'nin Suç Duyurusu

«1982 başlarında, Milliyetçi Hareket Partililerin suç duyurusu üzerine, özellikle Ecevit'i hedef alan, fakat aynı zamanda tüm CHP milletvekillerini, yöneticilerini ve birçok CHP üyelerini de kapsayan bir soruşturma açıldı. Bu, Ecevit'i en çok uğraştıran soruşturmalardan biri oldu. Savunmasını bir ara tutuklanıp gönderildiği Ankara'daki askeri Dil Okulunda hazırladı.

Suç duyurusunda iki yüzü aşan iddia yer alıyordu. İddialar arasında, Ecevit hakkında, genel sekreterliğinden başlayarak, yani 12 Eylül 1980 öncesi 14 yıl boyunca, ileri sürülmüş bütün ithamlar sıralanıyor ve bunlara yenileri ekleniyordu.

İddia ve ithamlar başlıca üç konuda yoğunlaşıyordu:

Ecevit'in ve CHP'nin,

1. Demokratik sol hareketle komünizme yol açtıkları...
2. Şiddet eylemlerinden sorumlu oldukları...
3. Bölücü akımları kışkırttıkları...

Ecevit'in 1960'larda TBMM'de söylediği 'doğa yasaları' sözünden son yıllarda söylediği sözlere kadar her şey, suç duyurusunda, ağır itham ve isnatlara konu olmuştu. O arada, hiç söylemediği sözler, kendisine, ya da partisine ait olmayan davranışlar da suç duyurusunun kapsamı içine giriyordu. Ayrıca ne anlama geldiği anlaşılmayan bazı iddialar da bulunuyordu. Örneğin, Ecevit'in, gençliğinde, Hint klasik dilini —Sanskrit— çalışmış olması, 'bölücü'lüğüne bir kanıt olarak gösteriliyordu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığında, asker ve sivil savcılardan oluşturulan geniş bir savcılar kurulu, bu iddialarla ilgili olarak açılan soruşturma çerçevesinde, aylarca, Ecevit'in, tüm CHP genel merkez yöneticilerinin, son dönemdeki tüm CHP parlamenterlerinin ve CHP örgütünden pek çok yöneticinin ifadelerini aldı.

Ecevit, 1982 baharında iki ay süren tutukluluk dönemini, bu soruşturma ile ilgili yazılı ve sözlü ifadelerinin hazırlığına ayırdı. Bu hazırlığı yaparken büyük teknik güçlüklerle karşı karşıyaydı. Çünkü, tutuklu bulunduğundan, kendi arşivine erişemiyordu. Parti arşivine el konulduğu için oradaki belgelerden de yararlanamıyordu. O iki ay süresince, eşi Rahşan Ecevit, dışarda kurduğu ekiple, hemen her gün, belgeler toplayıp Ecevit'e ulaştırdı. Ecevit hazırladığı yazılı ifade müsveddelerini eşine ulaştırıp, dışarda temize çekilmesini sağladı. Ecevit, yaklaşık 600 sayfa tutan yazılı ifadesini, bir kitap sistematiği içinde hazırladı.

Sonunda, savcılar kurulu, ileri sürülen iddia ve ithamların tümünden, Ecevit'i, bütün CHP'lileri ve kuruluş olarak CHP'yi akladı, kovuşturmaya gerek olmadığı kararını verdi.

Savcılar kurulu, CHP ve Ecevit hakkında o kadar olumlu sonuçlara varmıştı ki, Sıkıyönetim Komutanlığı, yasal yetkilerini aşarak, gerek Ecevit'in ve öteki CHP'lilerin ifadelerine, gerek savcılar kurulunun kararına yayın yasağı koydu.

Hatta savcılar kurulu kararını Ecevit'in avukatlarının görmesine bile izin vermedi. Bu yüzden kamuoyu, Ecevit ve öteki CHP'liler hakkında öne sürülen iddiaları duymuş olduğu halde, neden ve nasıl aklanmış olduklarını öğrenemedi...»

Savcılar kurulu kararını birlikte gözden geçiriyorduk. Bana döndü:

«Ancak, çok sonraları» dedi, «Siz, Sayın Arcayürek, savcılar kurulu kararının bir nüshasını elde edebildiniz ve ben, bu kararı o sayede okuyabildim.

Savcılar kurulu kararının bir örneği sizde bulunsa gerek» diye ekledi.

«Ne yazık ki, yok efendim» dedim.

Hayretle yüzüme baktı:

«Ben size bir kopyasını vereyim» dedi.

5

Yayımlanmayan Savunma

Ankara'dan sıkıyönetim kalktığına göre, artık bu yasadışı yayın yasağı da kalkmış demekti. Ama, yöneltilen iddia ve ithamların kaçınılmaz gereği olarak, yazılı ifadesinde, 12 Eylül öncesi dönemle ilgili kimi karşı iddialarda bulunmaya zorlanan Ecevit, geçmişe dönük polemiklere —şu sırada— yol açmamak için, kendi savunmasını henüz yayımlamayı uygun bulmuyor.

Soruşturmaların açıldığı ilk günden beri bu karardaydı. Hele, geçen yıl bazı gazetecilerin, «eski polemikleri yeniden gündeme getirmeye» özen gösteren tutumundan sonra Ecevit —bir söyleşimizde söylediğine göre— mecbur bırakılmadıkça hiçbir yayın organıyla şimdilik «geçmişi tartışma ortamına getirecek» görüşme yapmama yolundaki kararını yinelemişti.

600 sayfalık savunusunu ne zaman yayımlayacağını sorduğum zaman, «Bakalım» diyordu, «günü gelince.»

Haklıydı da... Çünkü geçmişi sürekli kötülemeyi meslek edinen kimi yazarlar, böyle bir fırsatı çok iyi değerlendireceklerdi!

Böyle bir yayının zamanı değildi, ortamı değildi.

Fakat, Ecevit, 600 sayfalık savunmasının «giriş» bölümünün iki sayfasını yayımlamam için bana verdi.

25 Mayıs 1982 tarihini taşıyan bu «giriş»te, Ecevit, geçmişin polemiklerini, tartışmalarını gündeme getirmeye zorlanmasından şu sözlerle yakınıyordu:

«...12 Eylülün geçmişle ilgili siyasal tartışmaları kapatması isteniyordu.

Oysa bu soruşturma, o tartışmaların bir ölçüde yeniden canlandırılmasına ister istemez neden olacaktır.

Çünkü bu soruşturmanın malzemesini, Cumhuriyet Halk Partisine ve bana karşı yıllardır sağımızdan sürdürülen kam-

panyadaki savlar oluşturmaktadır. Bu soruşturmada bize yöneltilen isnat ve ithamları belgelere dayanarak karşılarken, hiç istemediğimiz halde, geçmişin bazı sürtüşme konularını deşmek zorunda kalacağız.

Ama bunun sorumlusu biz olmayacağız.

Karşı bir sağ partinin —Milliyetçi Hareket Partisinin— avukatlarınca, belki de müvekkilleri hakkındaki kovuşturmayı yumuşatmak amacıyla, 'suç duyurusu' görüntüsü altında yapılan başvuru, hiçbir ciddi kanıta dayanmadığı halde, ciddiye alınarak, başvuru tarihinden yaklaşık on ay sonra, benim hakkımda ve Cumhuriyet Halk Partisi yönetici ve üyeleri hakkında bir soruşturma nedeni sayılmıştır. Devleti kuran, ülkemize demokrasiyi getiren ve her zaman bunların koruyuculuğunu üstlenmiş olan Cumhuriyet Halk Partisi, bir mahkeme kararına dayanılmaksızın kapatılışından aylar sonra, şimdi de böyle bir suç duyurusundan hareketle, yargılanmak istenmektedir.

Kendimizi savunmak için bizim söylemek zorunda kalacaklarımızın da başka partiler veya kişiler hakkında 'suç duyurusu' sayılmayacağını ve öyle işlem görmeyeceğini umarım.

Benim öyle bir kastım yoktur. Bunu doğru da bulmam.

Yasalara göre somut suç sayılan eylemler dışında, siyasal partilerin veya üye ve yöneticilerinin tutum ve davranışları bir hesaplaşma konusu olmak gerekirse, bu hesaplaşma bence, demokrasiye ara verilmiş bir dönemde siyasal nitelikteki soruşturmalar ve davalar yoluyla değil, demokrasinin ve demokratik hukuk devleti kurallarının eksiksiz işlediği bir ortamda ve halkın hakemliğinde yapılmalıdır.

Ayrıca şunu da belirtmek isterim :

Hakkımızda soruşturmaya temel alınan 'suç duyurusu'ndaki bazı itham ve iddialar, uzun yıllar öncesine ilişkindir. Bunlar arasında 14-15 yıl öncesine kadar geri gidenler vardır. Bazıları süre aşımına uğradığı için, bazıları da arada çıkan af yasaları dolayısıyla, yasal açıdan soruşturma konusu yapılamayacak isnat ve iddialardır.

Bu isnat ve iddialardan bazıları ise geçmiş yıllarda soruşturma veya kovuşturma konusu yapılmış ve itham edilenlerin aklanmasıyla sonuçlanmış olduğu için yeniden soruşturma ve kovuşturma konusu yapılamaz.

Hukukun gereği budur.

Ancak ben bu yasal durumu, bu hukuk gereğini, ifademin başında belirtmekle birlikte, süre aşımına uğramış, af yasaları kapsamına girmiş veya daha önce yargı organlarınca karara bağlanmış konulara değinenler de dahil, beni ilgilendiren tüm isnat ve iddiaları, soruşturmanın siyasal niteliğini gözönünde tutarak, yasal açıdan gerekmediği hatta belki uygun da olmadığı halde, gerçeklerin daha belirgin biçimde ortaya çıkması için yanıtlamaktan kaçınmayacağım...»

6

CHP'nin ve Ecevit'in Aklanışı

Kapatılan CHP'nin yönetici ve üyeleri hakkında soruşturma açılması için Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca 22 Ocak 1982 günü emir verildi.

Soruşturmayı, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına bağlı geniş bir asker ve sivil savcılar kurulu yürüttü. Soruşturma dokuz ay sürdü; ve sonunda, kovuşturmaya (dava açılmasına) yer olmadığına karar verildi. Soruşturma, Milliyetçi Hareket Partisi avukatlarının, 25 sayfalık bir dilekçe ekindeki 9 sayfalık suç duyurusu üzerine açılmıştı. Suç duyurusu CHP eski Genel Başkanı Bülent Ecevit'le birçok CHP yöneticileri ve üyeleri hakkında toplam 211 itham ve iddia içeriyordu.

MHP avukatlarının bu suç duyurusu, «gereği için», Devlet Başkanı ile tek tek öteki Milli Güvenlik Konseyi üyelerine ve Ankara Sıkıyönetim Komutanına; «bilgi için» de Başbakanlığa, Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarına, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğine, tüm Ordu Komutanlıklarına; ayrıca, Kuzey Deniz Saha Komutanlığı ile Güney Deniz Saha Komutanlığına gönderilmişti.

Soruşturma başladıktan —ve olasıdır ki, sonuç alınamayacağı anlaşıldıktan— sonra, kimi MHP'liler, askeri savcılığa, bu dilekçenin «suç duyurusu» olarak verilmediğini bildirmişlerse de dilekçede, açıkça «suç duyurusu» ifadesi yer aldığından, savcılık, soruşturmayı sürdürdü. Nitekim, MHP avukatlarının dilekçesi şu paragrafla son buluyordu:

«Türkeş ve arkadaşları, adaleti âdeta bir gafil avlama sanatı olarak anlayan savcılık ekibinin çöp sepetinden çıkarttıkları, usulsüz aramada bulduklarını iddia ettikleri, imzasız belgeler dolayısıyla idam talebi ile yargılanırken; her şeyi Türk milletinin önünde ve Türk ordusunun gözünün içine baka baka yapan CHP ve yan kuruluşlarının takibattan vareste tutul-

maları, yüce Milli Güvenlik Konseyinin tarih önündeki itibarını gölgeleyecektir, endişesindeyiz. BU BELGEYİ AYRICA SUÇ DUYURUSU OLARAK DA TAKDİM EDİYORUZ.»

Savcılık, dokuz ay süren soruşturma sırasında, Bülent Ecevit'le Genel Sekreter —ve CHP Genel Başkan Vekili— rahmetli Mustafa Üstündağ'ın hem yazılı, hem sözlü ifadelerini; ayrıca, CHP son Genel Yönetim Kurulu üyelerinin, TBMM' nin son dönemindeki tüm CHP'li parlamenterlerle daha eski CHP parlamenterlerinden bazılarının, CHP Gençlik ve Kadın Kolları yöneticilerinin ve CHP örgüt yöneticilerinden bir kısmı ile kimi CHP üyelerinin sözlü ifadelerini aldı.

İsnat olunan suçlardan bazıları zaman aşımına uğradığı veya 1974'te çıkarılan af yasasının kapsamına girdiği, ya da daha önce soruşturma veya kovuşturma konusu olup aklanma ile sonuçlandığı halde, Ecevit ve öteki CHP'liler, bu açılardan herhangi bir ayrım yapmaksızın ve itirazda bulunmaksızın, tüm iddiaları bir bir yanıtladılar ve yanıtlarını belgelendirdiler.

CHP yönetici ve üyelerine yönelik iddiaların hiçbir dayanağı olmadığı; suç duyurusunda, başka siyasal görüşte kimseler, o arada bazı MHP'liler tarafından CHP'lilere karşı işlenmiş suçların bile, CHP'liler tarafından işlenmiş gibi gösterildiği; iddialardan bazılarının da daha önce dava konusu olup aklanmayla sonuçlandığı, askeri savcılığın soruşturmasıyla ortaya çıktı.

Suç duyurusunda, kimi CHP üyelerine yöneltilen, yasadışı eylem veya örgütlere katılma iddialarının araştırılıp sonuçlandırılması ise, daha ilginç bazı gerçekleri ortaya çıkardı. Yasadışı eylem veya örgütlerle dolaylı olarak ilgisi bulunan herhangi bir CHP üyesi saptandığında, bazen genel merkezden giden talimat üzerine, bazen de doğrudan doğruya ilgili örgüt birimi tarafından, derhal, o kimsenin partiyle ilişkisinin kesildiği anlaşıldı.

Örneğin CHP dışındaki iki örgütün bildirilerini imzalayan iki CHP Gençlik Kolları üyesinin, derhal partiden ihraç edildikleri tespit edildi.

Bu konuda, savcılık raporunda şöyle deniliyordu :

«Partinin gerek ilçe gerek il örgütünün konu ile çok duyarlı olarak ilgilenip karar aldığı, çok kısa zamanda kesin ihraç kararı verip adı geçenlere tebliğ ettiği görülmüştür.»

Aynı şekilde, parti dışındaki bir yasadışı örgütün bildirisinde imzası görülen bir üyenin de derhal, disiplin kurulu kararı ile partiden ihraç edildiği belirtiliyordu.

Suç duyurusunda CHP'ye mal edilmek istenen bazı olaylarla ilgili olarak, savcılık kararında, bu tür olayların *«CHP'ye hasredilmesi bir yana»*, böyle olaylarda CHP'nin *«etkisi olduğuna dair bir delile»* de *«rastlanılmamıştır»* deniliyordu.

Suç duyurusuyla CHP'ye mal edilmek istenen olaylar hakkında, savcılık, CHP'yi, aşağıda bazı örnekleri verilen saptamalarla akladı :

«Olaylarda CHP yönetici ve mensuplarının iddia uyarınca herhangi bir etkilerinin bulunduğunu gösteren delil, belge ve emareler elde olunmamıştır.»

«Olayda CHP'nin herhangi bir ilişkisinin bulunmadığı anlaşılmıştır.»

«CHP'lilerin, olayların daha çok mağduru bulundukları, olayların diğer partiler tarafından çıkarılmış olduğunun belirlendiği görülmüştür.»

«Olaylarla ilgili olarak sonradan ifadeleri alınan militanlar, CHP'li kişilerin sadece olaylara karışan öğrencileri yatıştırıp çatışmaların sona ermesini temin amacıyla hareket ettiklerini bildirmişlerdir.»

«Tecavüze uğrayanın CHP'liler oldukları anlaşılmaktadır.»

«Yerel yöneticilerin tek tek de olsa suç teşkil edecek hareketlerine genel merkezce göz yumulduğuna dair tespitler yoktur... Soruşturmamız sırasında bunların, CHP Genel Merkezince bizzat değerlendirilmiş» olduğu saptanmıştır.

CHP Genel Merkezindeki belgeler ve eşya üzerinde yapılan incelemeler üzerine de, savcılık kararında, *«sonuç olarak»* şu husus belirtiliyordu :

«CHP Genel Merkezinde gerek yukarıda açıklanıp tartışması yapılan, gerekse belirtilmesinde gerek ve yarar görülmeyen dokümanlarda, kovuşturma konusu olabilecek herhangi bir

hususun tespit edilemediği; CHP yetkililerinin taşrada veya merkezde işlenmiş veya işlenecek bir suç ile ilgilerini gösterecek, akla getirecek, bunun şüphesini oluşturacak bir belge ve kaydın görülmediği anlaşılmış olmaktadır.»

Savcılık kararında, CHP'yi veya Bülent Ecevit'i aklayıcı başka saptamalar da yer alıyordu. Bunlardan kimi örnekler aşağıda :

«*Olayların* (28 Nisan 1977 Erzincan olayları) *CHP yöneticilerinin anarşiyi desteklemeleri ve başlatmaları şeklinde yorumlanmasına bir örnek olarak kabulü mümkün görülmemektedir... CHP'lilerin ve toplantıya gelen tarafdarlarının saldırıya uğrayan mağdurlar olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.*»

«*Olayın* (27 Nisan 1977 Şiran olayı) *CHP'liler tarafından başlatıldığını kabul etmek mümkün değildir... Olayın değerlendirilmesinde... CHP'yi anarşiye meyilli ve bunu hazırlayan ve hedefe varmakta bir vasıta olarak kullanan bir parti, yöneticilerini de o kasıtla hareket eden kişiler olarak kabul etmek mümkün olamaz.*»

«*Olayın* (19 Eylül 1975 Eynesil olayı) ... *CHP'nin anarşiyi, terörü desteklediği (iddiasını) doğrulayıcı bir yanı bulunmadığı anlaşılmıştır.*»

(23 Mayıs 1977 günü Kars'taki CHP toplantısında bazı militanların giriştikleri eylemler ve taşıdıkları pankartlar hakkında...) «*Mitingde sol bir grubun pankart teşhiri ve slogan atması doğrulanmakla birlikte, buna (CHP'liler tarafından) karşı çıkıldığı ve hatta (militanların) bizzat parti görevlilerine zor kullandıkları, onlarla kavgaya tutuştukları... tespit*» edilmiştir.

«*Ecevit'in 4 Eylül 1975 günü Tunceli'nde yaptığı konuşmasının bant çözümü bulunmaktadır. İncelenen konuşma metninde, iddiaların aksine ve özellikle çizilen cümlelerden, bölücülük ve diğer konulardaki sloganlara ve pankartlara karşı söyledikleri*nden, *birlik ve bütünlük ifade eden beyanlarda bulunduğu, 'halklar' değil 'Türk halkı' olduğunu ifade ettiği görülmekte*»dir.

«*CHP'nin genel merkezinden alınan dokümanlarda ... suçlamaya esas olacak herhangi bir yazıya, belgeye, kayda rastlanmamıştır. Ne etnik açıdan, ne siyasi açıdan ve ne de dinsel açıdan ayrım yapıldığını gösterecek bir karar veya öneriye rastlan-*

madığı gibi, bu şekildeki olayların da benimsenip desteklendiğine, bunlardan yararlanıldığına, bunların övüldüğüne dair kayıt ve belge görülmemiştir.»

«CHP yönetici ve mensuplarının anarşi ve terör ile maddeten ilişkilerine dair genel merkez kayıtlarında hiçbir belgeye rastlanmamıştır ... Toplumsal olaylarla ilgili ve irtibata dair delil bulunamamıştır.»

«Partinin yerel ve genel merkez yönetimlerinin (sızmalara) müsamaha ettiği... yolunda emara bulunmamıştır.»

MHP'nin suç duyurusunda, CHP'ye ve Ecevit'e yöneltilen, *«komünizme yol açmak ve komünizm propagandası yapmak»* iddiaları konusunda ise, savcılar kurulunun kararında, şu *«değerlendirme ve sonuç»* yer alıyordu :

«Yukarıdaki açıklamalar, beyanlar yanında, CHP Genel Merkezindeki dokümanların da incelenmesinden, aşağıdaki tespitleri yapmak mümkündür :

1. CHP'nin 'demokratik sol'u ile, komünizm veya yasadışı sol arasında, benzerlik değil, amaç ve metot bakımından ayrılık vardır.

2. CHP yetkililerinin, ülkede komünist partinin legal olarak kurulmasına taraflar oldukları, yürürlükteki Anayasanın (1961 Anayasasının) 20'inci maddesindeki hüküm karşısında, düşünce ve örgütlenme bakımından bunun mümkün olduğunu düşündükleri; engel olarak gösterilen, Türk Ceza Kanunun 141 - 142'inci maddelerinin Anayasaya aykırı olduğuna inandıkları; bu inancı taşıyanların sadece kendileri olmadıkları, Anayasa Mahkemesinde oyların (bu konuda) daima dağıldığını, düşünüp kabul ettikleri;

3. Yürürlükteki yasalara karşı gelmenin suç olacağı; (ancak) bu yasalara ve Anayasaya uygun biçimde değişiklikler (Anayasa ve yasa değişiklikleri) düşünmenin suç olmayacağı düşüncesiyle hareket ettikleri;

4. Yürürlükteki Anayasanın 20'inci maddesine göre komünist partinin kurulması mümkün olsa bile, mülkiyet ve girişim haklarını güvence altına alan ve başka benzeri hükümler nedeniyle, aynı Anayasaya göre komünist bir düzen kurulmasının mümkün olmadığını kabul ettikleri ;

5. Ülkede komünist partisinin legal olarak kurulmasını isterken, bunu, Batılı anlamda bir demokrasinin, özgürlüklere sınır koymayan bir demokrasinin gereği olarak belirtirken, düşünceye sınır konamayacağını, ama eyleme ve uygulamaya engeller konması gerektiğini; her rejimin kendini koruma hakkı bulunduğunu ifade ettikleri;

6. Komünist düşünce ve örgütlenmenin yasal olarak gerçekleşmesini, ayrıca, açıklık ve sızmaların önlenmesi bakımından da istedikleri;

7. Parti açısından pratik yararının ise, bunların ne yapıp edip demokratik sol partilerin kapılarını bacalarını zorlamaları yoluyla etkinlik kazanmak istemelerine ve demokratik sol partinin gerçek kimliğinin bozulmasına engel olduğuna inandıkları;

8. Komünist partilerin yasal olarak kurulup örgütlendikleri ülkelerde, bunların, demokratik sol partiler karşısında gelişme şanslarının bulunmadığını ifade ettikleri;

9. Türk halkının komünizmi benimsemesinin mümkün olmadığı inancında oldukları...

Gerek açıklamalardan ve konuşmalardan gerek CHP yönetici ve mensuplarının çeşitli tarihlerdeki demeçlerinden, yukarıdaki tespitlerin yapılmasının mümkün olduğu görülmüştür. Komünist partinin kurulmasını isterken, komünizmin amaç ve metodunu benimsemedikleri, yeraltına itildiğinde sızmalara ve bilinçsiz etkilenmelere neden olmasına engel olmak için ve açıklıktan yana oldukları için bu düşünceleri taşıyıp ifade ettiklerini bildirmişlerdir. Kendilerini komünizmin önünde en büyük engel olarak göstermişlerdir. Ve komünizmin ancak kendi yöntem ve uygulamaları ile önlenebileceği görüşünde oldukları anlaşılmıştır.

Özetlenirse, CHP yöneticilerinin hiçbirinin, komünizmi benimseyen davranış ve beyanlarına rastlanmamıştır. Yasal olarak (komünist partinin) kurulmasını ve örgütlenmesini isteyen beyanlarının ise, desteklemek (anlamında) veya doğru bulmak amacıyla değil; Batılı anlamda demokrasinin gereği olduğu için; düşünce özgürlüğüne sınır konmaması, ifade özgürlüğünün kısılmaması gerektiği, açıklığın daha yararlı olduğu; komünistlerin demokratik kuruluşlara sızarak etkinlik kazanmalarının ve bu kuruluşların kimliklerini zedelemelerinin önlenmesi gerektiği gibi düşüncelerden kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Böylece bu iddianın (CHP hakkındaki komünizme yol açma veya komünist propagandası yapma iddiasının), *varit olmadığı anlaşılmış, bu itibarla bu suçlama nedeniyle CHP'nin herhangi bir yönetici veya mensubu hakkında kovuşturmaya gerek görülmemiştir.*»

Komünistlik iddialarıyla ilgili olarak, savcılar kurulu raporunda ilginç bir konuya da değiniliyordu. MHP'nin suç duyurusunda, CHP Genel Başkanı olarak Bülent Ecevit'in 1978 Haziranında İstanbul'daki bir açık hava toplantısına getirilen «*TKP'ye özgürlük*» pankartları için, «*Bu pankartları kınamıyorum*» dediği belirtilmekte ve bu bir suç gibi gösterilmekte idi. Ecevit, ifadesinde, bu sözü söylediğini doğrulamış ve şu açıklamayı yapmıştı :

«*Buna benzer bir sözü* ('TKP'ye özgürlük' pankartını kınamıyorum sözünü), *İstanbul'daki bir toplantıda şu şekilde söylediğimi hatırlıyorum... Bir illegal komünist partiye bağlı olduğu söylenen ve gerçek kimliklerini saklayan, o şekilde de birçok gençlerin ve kadınların farkına varmaksızın kendilerine üye olmasını sağlayan bazı kuruluşlar* (İGD ve İKD) *'TKP'ye özgürlük' pankartını ellerinde taşımakla, gerçek kimliklerini açığa vurmuş oluyorlardı. Ben de bu durumda, daha önce aldanarak o kuruluşların toplantılarına giden ve hatta üyesi olan gençlerin ve kadınların artık gerçeği görmüş olacaklarını ve bu derneklerden uzak duracaklarını söylüyordum; bunu da açıklığın sağlıklı bir yönü olarak görüyordum.*»

Savcıların raporu, bu konuda şunları ekliyordu :

«*Ecevit'in bu şekilde konuştuğunu ve bu beyanı ile yukarıya alınan düşünceleri ifade etmek istediğini belirten ve teşkilata gönderildiği anlaşılan, CHP Genel Sekreter Yardımcılarından birinin imzasını taşıyan bir bildiride de* (Ecevit'in ağzından),

> 'Dün Taksim'deki mitinge (getirilen) o dövizlerde belirtilen istekleri, bu istekleri besleyen kimselerin bu açıklamalarını asla kınamıyorum. Kınarsam kendi demokrasi anlayışımla ters düşmüş olurum. Fakat açıklığın faydası şudur : Bu isteği belirten kuruluşlar, kendi ellerinde olmayan nedenlerle, gerçek yönlerini, gerçek kimliklerini gizleyen adlar takınmışlardır; ve belki bu yüzden bazı kimseler, bazı gençler, o dövizleri getiren kuruluşların toplantılarına gitmekte, hatta üyesi olmakta idiler.

Şimdiye kadar o kuruluşların nasıl bir yönde olduğunu bilmediklerini ileri sürerek kendilerini haklı gösterebilirlerdi. Fakat o dövizleri getiren dernekler, ... örneğin İlerici Gençler Derneği, İlerici Kadınlar Derneği, açıklık rejiminin sağladığı olanakla gerçek hüviyetlerini ortaya koymuşlardır. Artık (onların düşüncelerini) resmen ve açıkça paylaşmayanların o derneklere girmeyeceklerini, girmişlerse de ayrılacaklarını umuyorum. Eğer o dövizlerin Taksim Alanında sergilenmesi bu yararı sağlayabilirse, ki sağlayacaktır; buna sevinmek gerekir,' *denmektedir.*»

Savcılar, CHP genel merkezindeki belgeleri incelerken, Ecevit'in yukarıdaki sözlerinin, adı geçen kuruluşlar konusunda yurttaşların uyarılması için, tüm örgüte bir genelge ile gönderildiğini de saptamışlardı.

Savcıların raporunda, şu paragraflar da yer alıyordu:

«*CHP genel merkez aramalarında ve genel merkezde görülüp incelemeye alınan defter ve belgeler üzerinde ve onlar dolayısıyla yapılan ve daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak belirtilen incelemlerde suç konusu olabilecek bir belgeye ve yazıya rastlanmamıştır. Herhangi bir olayın sanığının, tutuklusunun, hükümlüsünün, CHP'nin herhangi bir kademe örgütünün kayıtlarında yer aldığı (böyle bir kimseye) yardım edilmesi, avukat tutulması hususunda kayıt bulunduğu, görülmemiştir.*»

«*MHP hakkındaki iddianamede ve birleştirilip ayrılan bazı davaların iddianamelerinde açıklanan mahiyet ve nitelikte belgeler, CHP Genel Merkezinde bulunmamıştır... MHP Genel Merkezinde bulunan belgelerden hareketle, bunlardan yararlanılarak, yurt içinde işlenmiş birçok suçun ve failinin ortaya çıkarıldığı, ilgili iddianame ve soruşturmalarda bunların tespit edildiği görülmektedir. Halbuki CHP Genel Merkezinde bu mahiyette belgeler ele geçmemiştir.*

Belgelerde, ayrıca, özellikle CHP yöneticileri ve mensupları hakkında, bir suça iştirak ettiklerine, azmettirildiklerine dair beyan ve isnat tespit edilememiştir. Taşra örgütlerinde suça karışanların durumlarının Genel Merkeze intikaline ve buna rağmen göz yumulmasına dair tespit de yoktur.»

Bülent Ecevit'in 1980 yılında «*Halkı, tribünlerden inerek yönetime doğrudan müdahaleye davet ettiği*» yolundaki MHP iddiasıyla ilgili olarak da savcıların raporunda, şu saptama yer aldı.

«*Ecevit'in sözleri ... halkın demokratik biçimde ve yasal yollarla ağırlığını koyarak, yasaya aykırı eylem ve işlemlere engel olması çağrısı olarak görülmüştür. İddiada* (yani MHP'nin suç duyurusunda) *ileri sürüldüğü üzere bir ihtilal çağrısı mahiyetinde olduğu ve bu amaçla söylendiği hususunda delil bulunmayıp, o kanaati uyandıracak bir emareye de rastlanmamıştır.*»

Bülent Ecevit'in «*Atatürk ve Devrimcilik*» adlı kitabı hakkında ileri sürülen iddialarla ilgili olarak savcılar raporunda, şunlar belirtiliyordu :

«*Kitap tümü ile incelendiğinde, Atatürkçü bir devrimciliğin benimsenerek önerildiği...; devrimlerin halkla bütünleşerek yapılması gerektiğinin belirtildiği; 'devrim'den amacın komünist ihtilali olmadığının açıkça görüldüğü nazara alındığında (suç duyurusundaki) sonuca varılmamıştır.*

Kitabın tümü itibariyle incelenmesinde, Atatürk'ün (MHP suç duyurusunda) *iddia olunduğu şekilde ele alınmamış olduğu; sürekli devrimci olan Atatürk'ün bazı devrimlerinin tamamen yerleşememesinin ve gerçeklik kazanamamasının nedeninin, onları tamamlamak için yapılması gereken devrimlerin yapılamaması olduğu belirtilmektedir.* (Kitapta) *Marksist bir düzen kurulması için devrim yapılmasını amaçlayan düşünceler bulunmamaktadır; devrimlerin, yeni devrimlerle tamamlanması ve muhteva kazanması gerektiği belirtilmektedir.* (Ecevit, bu kitabında) *'Atatürk yaşasa idi devrimlerine yenilerini eklerdi', demekte; Atatürk'ün birçok devrimi başarmasına rağmen, Meclis kürsüsünden iki kez açıkladığı toprak reformunun gerçekleştiğini görmediğini belirtmektedir.* (Kitapta) *'Şimdiye kadar Türkiye'de, ekonomik güce el değiştirtebilir bir devrim bütün olarak ve köklü olarak yapılmış değildir' denmektedir. Bu ifade ile de Atatürk devrimleri küçümsenmemekte; ancak yapılmış olanların geçerlilik kazanması için yapılması gereken başka birtakım devrimler bulunduğunun ifade edilmek istendiği anlaşılmaktadır. ... Kitabın tümünün okunması ile, Atatürk dev-*

rımlerinin övüldüğü, benimsendiği, örnek gösterildiği, ancak bunları geliştirmek, devam ettirmek gerektiğinin; yeni devrimlerle bunların tamamlanarak, içerik kazandırılarak, sağlamlaştırılması, geçerlilik kazandırılması gerektiğinin anlatılmak istendiği müşahade edilmektedir. Atatürk'ün yaptıklarının, küçümsenmek, azımsanmak bir yana, yüceliğinin, zorluğunun açıklanıp takdir ve ifade edildiği görülmektedir. Bütün sağ ve sol tenkitlerin, Atatürk'e yöneltilen tenkitlerin, reddedilerek cevaplandırıldığı anlaşılmaktadır.»

MHP suç duyurusunda, Ecevit'in yıllarca sağdan ağır eleştirilere ve hücumlara uğramasına neden olan «*Yasaların üstünde doğa yasaları vardır*» ve «*Toprak işleyenin, su kullananın*» sözleri de, ağır ithamlara dayanak olarak alınmaktaydı.

Savcılar kurulunun raporunda, bu konuda, şöyle deniliyordu :

«*Ecevit'in (bu sözleri ile) Türkiye'deki temel nizamın değişmesini hedef aldığı, mülkiyet ve Anayasa nizamına karşı geldiği, kanunların üstünlüğü, kanun hâkimiyeti ve hukuk devleti fikrini tahrip ettiği ileri sürülmüştür.*

Ecevit'in ... 'doğa yasaları' deyimiyle, 'gücü gücüne yetene' bir mücadele teşvik edilmemekte ve önerilmemektedir. Bu deyimle, Anayasaya ve diğer yasalara karşı gelinmesi istenmemektedir. Sosyal veya ekonomik gereksinmeler veya akımlar karşısında (bazı) önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmek istenmektedir.

Ecevit'in, bazı sosyolojik gelişmeleri ve olayları, bu olayların toplumdaki etkilerini, bir doğa yasası etkinliği ve kesinliği gibi gördüğü; bu anlamdaki ve mahiyetteki toplumsal gelişmelerin ve olguların zararlı etkilerinin önlenmesi ve tahribatına meydan verilmemesi için, pozitif hukuk açısından gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını istediği ve amaçladığı görülmektedir.

Bu itibarla, anılan sözlerde, iddiada ileri sürülen amaç ve kastın bulunduğu sonucuna varılamamıştır.»

Ecevit'in, «*Toprak işleyenin, su kullananın*» sözüne yöneltilen iddia ve suçlamalar konusunda da savcıların raporunda şu görüş belirtiliyordu :

«Ecevit'in bu deyimle ilgili olarak (kendisine) yöneltilen tenkitleri cevaplayan ve on seneden fazla süre içinde çeşitli tarihlerde yaptığı açıklamaları bulunmaktadır... Tüm cevap ve açıklamalar incelendiğinde, iddiadaki (yani MHP'nin suç duyurusundaki) *suçlamaya katılmak mümkün görülmemiştir. Bu sözler nedeniyle on seneden fazla bir süre, siyasal ortamda karşılıklı suçlamalar ve cevaplar teati edilmiştir. Anılan sözleri suç olarak görüp değerlendiren görüş sahipleri, iktidar olmalarına veya iktidar ortağı bulunmalarına rağmen, takip konusu yapılmaları için yetkili mercileri harekete geçirmeye girişmemişler; yetkili merciler ve makamlar da bu sözler nedeniyle kovuşturmaya gerek görmemişlerdir. Bütün bunların yanında bu sözler, yapılan açıklamaları ile birlikte, söyleniş şekli, amaçları ve söylenme nedenleri bir arada değerlendirildiğinde, yasa ve Anayasa dışı bir özlem veya teşvik amacıyla söylendiklerini kabule yetecek emarenin bulunmadığı görülmekle, kovuşturmaya yer ve gerek görülmemiştir.»*

MHP suç duyurusunda, Ecevit'in «bölücülük» yaptığı, «Kürtçü»lüğü teşvik ettiği yolundaki iddialara dayanak olarak gösterilen bir sözü ile ilgili olarak, savcılar kurulunun raporunda şu satırlar vardı:

«Ecevit'in 'Bu Düzen Değişmelidir' kitabında, Kürtçülük hareketlerini izah ederken, 'Türklüğe ihanet edenler o bölgenin (Güneydoğu Anadolu'nun) *bu yurdu savunmak için her zaman canlarını ortaya koyan halkı arasında aranmamalıdır. Türklüğe ihanet edenler, Türklüğü bir kafatası hesabı haline getiren, o yolda yayınları ile o bölge halkını yüreğinden yaralayan birkaç kafadan sakat insandır' şeklinde, Türk milliyetçiliğini kafatasçı göstererek, Kürtçülüğe, bölücülüğe prim verdiği öne sürülmektedir...*

Söz konusu kitap ve açıklamaların tümü ile ve bir arada değerlendirilmesi sonunda, Türk milliyetçiliğinin hedef alınmadığı, sadece Doğu sorununa ırkçı düşüncelerle bakan ve 'birkaç kafadan sakat insan' deyiminden de anlaşılacağı üzere, az sayıdaki kişiden oluşan bir grubun kastedildiği, sonuç olarak da bu sözlerde kovuşturmayı gerektirir bir nitelik ve yön bulunmadığı kanaatine varılmıştır.»

Savcılar kurulunun, Ecevit'i ve CHP'yi tüm suçlamalardan aklayan raporunda, Ecevit'in yazılı ve sözlü ifadelerinden geniş alıntılara da yer verildi. O arada Ecevit'in şu sözleri de aktarılıyordu :

«*12 Eylül öncesi dönemde yasadışı eylemcilerin ve demokrasiye ters düşen eğilimler besleyenlerin istisnasız her kuruluşa sızmak için yoğun çaba gösterdiği Türkiye'de, siyasal kuruluşlara ve bazı özel kuruluşlara olduğu gibi, devlet kuruluşlarına da sızma çabaları olmuştur. En katı disiplin uygulayabilecek durumdaki bazı kurumlar bile* (Bana göre Ecevit burada Silahlı Kuvvetleri kastediyor olsa gerek), *bu sızma ve dışardan etkileme çabalarına karşı kendilerini bir ölçünün ötesinde koruyamamışlardır. Cumhuriyet Halk Partisi ise, demokrasinin en ileri ölçüde işlediği ve düşünce özgürlüğüne büyük önem veren bir kitle örgütü olmasına karşın, kendini en iyi koruyabilmiş kurum ve kuruluşların başında gelir.*»

Savcıların CHP hakkında vardıkları kanı da Ecevit'in bu sözlerini doğrular nitelikteydi.

7

«Oyun Bitti Herkes Evine»... Kimileri de Cezaevine...

6 Eylül 1980 günü, yani 12 Eylül müdahalesinden bir hafta önce, İstanbul'da Petrol - İş Sendikası Kongresinde yaptığı konuşmayla ilgili olarak da, 12 Eylülden sonra, Ecevit hakkında soruşturma açıldı.

Ecevit bu ünlü konuşmasında, Türkiye'de sanki bir «maç», bir «seyirlik oyun» oynandığından söz etmiş; sahada siyasal partilerle siyaset adamlarının yer aldığını, toplumun büyük kesiminin ise, tribünlerde seyirci durumunda bulunduğunu söylemiş; yanlışlığın sahada, takımlarda, kaptanlarda, kurallarda arandığını belirtmişti. Oysa, Ecevit'e göre, asıl yanlışlık, demokratik siyasal mücadelenin bir tür «seyirlik oyun» sanılmasında, o hale getirilmiş olmasındaydı.

Ecevit Petrol - İş Kongresindeki konuşmasında şunları ekliyordu :

«Demokrasinin böyle sanıldığı, böyle uygulandığı bir ülkede, siyaset, giderek, çirkin ve anlamsız bir oyuna dönüşür... Sonuç vermeyen kavgalı gürültülü bir çekişmeye, toplumun sabrını tüketen bir iç kavgaya dönüşür ve sonunda, korkarım ki, biri çıkar, düdüğü çalar, 'oyun bitti, herkes evine' der, ve... demokrasi de böylece sona erer.»

Ordu müdahalesinden bir hafta önce yapılan bu konuşma, o günlerde çeşitli yorumlara ve sert tepkilere yol açmıştı. Bir yandan sağcı basın, bu konuşması nedeniyle Ecevit'e saldırıyor, onu işçileri kışkırtmakla suçluyor; bir yandan da bazı sol kesimler, Ecevit'in Polonya'daki Dayanışma Hareketine ilişkin değerlendirmesinden rahatsız oluyordu.

Hatta, Türk - İş'in o zamanki Genel Başkanı İbrahim Denizcier de bu konuşması nedeniyle Ecevit'i kınayan bir demeç vermişti.

Kongre sırasında, konuklar arasında bulunan bir «sosyal demokrat» sendikacı bile, Ecevit'in bu konuşmasını eleştirmişti.

11 Eylül gecesi, yani 12 Eylül müdahalesinden altı saat önce, televizyonda yayımlanan konuşmasında, zamanın Başbakanı Demirel'den de Ecevit'e, bu konuşması nedeniyle, ağır saldırılar geldi.

Genellikle bu saldırılar, eleştiriler, Ecevit'in işçilere yaptığı, «tribünlerden sahaya inmeleri» yolundaki çağrının, yanlış yorumlanıp, bir yasadışı eylem çağrısı gibi görülmesinden kaynaklanıyordu. Oysa Ecevit, demokratik katılımın gereklerini anlatmıştı konuşmasında...

12 Eylülden sonra, sağcı kesimin bu konuşmaya yönelik eleştirileri ve saldırıları artarak sürdü ve yargı organlarını harekete geçiren bir ihbar kampanyasına dönüştü. Onun üzerinedir ki soruşturma açıldı. İstanbul savcılığının istemiyle, Ankara'da Ecevit'in ifadesi alındı. Fakat konuşmada suç unsuru görülmediği için dava açılmadı.

(bkz. Ecevit'in Petrol - İş Sendikası Kongresindeki konuşmasının tam metni : Ek 2;
Bu konuşma dolayısıyla Ecevit'in savcılığa verdiği ifade : Ek 3)

Kısacası Bülent Ecevit, 12 Eylül öncesi tutumu ve konuşmaları nedeniyle hakkında açılan (toplantı saatinden geç konuşmayla ilgili davalar dışındaki) tüm davalardan aklandı ve yine 12 Eylül öncesiyle ilgili olarak hakkında açılan soruşturmaların da hepsi taksipsizlik kararıyla, kovuşturmaya neden olmadığı kararıyla sonuçlandı.

Ecevit'in iki kez hapse girmesine, bir kez tutuklanmasına, iki kez de gözaltına alınmasına böylece toplam altı ay hapiste veya tutukevinde kalmasına neden olan davalar ise, Ecevit'in, 12 Eylülden sonra askeri yönetime karşı verdiği demeçlere ve yazdığı bir yazıya ilişkindir.

Bunlar şöyle özetlenebilir :

1. Siyasal partilerin kapatıldığı gün Devlet Başkanı Kenan Evren'in yaptığı konuşmadaki kimi itham ve isnatlar üzerine Ecevit, anayasal ve yasal «yanıt ve düzeltme» hakkını

kullanarak bir demeç vermiş ve o yüzden hapse mahkûm edilmiştir.

2. Bir Hollanda televizyonuna, ilk mahpusluk döneminden çıkar çıkmaz verdiği mülakat dolayısıyla mahkûm edilmiştir.

3. Alman «Der Spiegel» dergisine Atatürk konusunda yazdığı bir yazıyla, Milli Güvenlik Konseyinin 52 Sayılı Bildirisine aykırı davrandığı gerekçesiyle mahkûm edilmiştir.

4. Bir Norveç gazetesinde yayımlanan yazıdaki kendisine ait olmayan sözler dolayısıyla tutuklanıp yargılanmıştır. Yargılanmasına neden olan sözlerin kendisine ait olmadığı, bizzat yazar tarafından birçok kez belirtilip belgelenmesine karşın sürdürülen bu dava, Ecevit'i en çok uğraştıran dava olmuştur. Eğer bu davada hüküm giyseydi, Ecevit, Türk Ceza Yasasının 140. maddesine göre, en az beş yıl hapiste yatacaktı. Buna, ayrıca, 52 Sayılı Bildiri uyarınca verilecek hapis cezası da eklenecekti.

5. Hiçbir siyasal yönü olmayan bir özel mektubu «siyasal demeç» sayılarak da, Ecevit gözaltına alınmıştır.

8

Hamzakoy

Ecevit'in yargılanmasıyla ilgili söyleşimiz sürerken, dikkat ettim, kapatılan CHP'nin son Genel Başkanı, iki kez hapse girdiğini, bir kez tutuklandığını ayrıntılarıyla anlatıyor, ama Hamzakoy'daki «zorunlu ikameti»ne ilişkin hiçbir şey söylemiyordu.

Oysa, Ecevit ve Demirel, 12 Eylül sabahı evlerinden alınmış, Çanakkale'nin Hamzakoy'unda Türk Silahlı Kuvvetlerinin konuğu olarak «güvence altında» bulundurulmuşlardı. İki parti önderinin bu «zorunlu ikameti» 11 Ekim 1980 gününe dek, bir ay kadar sürmüştü.

Ecevit'e,

«Bir de Hamzakoy'daki tutukluluğunuz var, ondan hiç söz etmiyorsunuz» dedim. Ecevit, hafifçe gülümsedi, «Orada Silahlı Kuvvetlerin konuğu idik» dedi.

«Yine de hapistiniz» diye direndim.

Ses çıkarmadı, fakat Hamzakoy'u da yaşamının önemli bir bölümü olarak göz ardı edemeyeceğimizi kabul etmiş olacak ki, oradaki günleri anlatmaya başladı.

Ecevit 11 Eylül günü, gece yarısına kadar, ertesi gün, yani 12 Eylül 1980 günü Trabzon'da yapacağı konuşmanın hazırlıkları üzerinde çalıştı. Trabzon'da bir parti toplantısında konuşacaktı. Ecevit bu çalışmaları yaparken, Genelkurmay'da olağanüstü hazırlıklar vardı. Hele öğleden sonra kimi kuvvetlere «kırmızı alarm» verildiği söylentileri yaygınlaşmıştı. Olaya yüzeyden bakılırsa, başkentte her şey olağandı, TBMM'de kulis sürüyor, gazete bürolarında günlük haberler üzerinde çalışılıyordu. Kentte olağanüstü herhangi bir görüntü yoktu.

CHP önderi gece geç vakit Or-an'daki evine geldi.

Sabaha karşı Genel Sekreter Mustafa Üstündağ'ın, CHP Genel Merkezine askerlerce el konulduğu haberini ileten telefonunu aldı. Sonra... Olaylar hızla gelişti. Pencereden baktığında Ecevit, Or-an'da kendi eviyle Türkeş'in evi arasındaki daracık sokağa bir tankın yerleşmiş olduğunu gördü. Genelkurmay Başkanını aradı, telefona çıkan emir subayına durumu sordu. Ordunun yönetime el koyduğunu öğrendi. İçişleri eski bakanı emekli Orgeneral İrfan Özaydınlı sabaha karşı elinde bir zarfla geldi.

Özaydınlı, Genelkurmay'a çağrılmış, Ecevit'e gönderilecek bir yazının aracılığını yapması kendisinden istenmişti. Ecevit ve eşi, bu görevin bildikleri ve güvendikleri bir kimseye verilmiş olmasından rahatlık duydular.

Yazı, sade ve kısaydı:

Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koyduğu bildiriliyor, güvence sağlamak için Ecevit'in Hamzakoy'da bir süre TSK'nin «konuğu» olacağı «tebliğ» ediliyordu. İsterse eşi de kendisiyle birlikte Hamzakoy'a gidebilecekti.

Eşi Rahşan Ecevit'le küçük valizlerini topladılar.

Uçağa binmek üzere Etimesgut Askeri Havaalanına götürüldüler. Havaalanında, Hamzakoy'a götürülecek olan Süleyman Demirel ve eşiyle birlikte, başka bir yere götürülecek olan Necmettin Erbakan da vardı.

9

Yazgıdaki Terslik

Ecevit,

«Programımıza göre ben, 12 Eylül sabahı 7 - 7.30'da kalkacak uçakla İstanbul üzerinden Trabzon'a, Trabzon'daki parti toplantısına gidecektim. Fakat aynı gün, aynı saatlerde İstanbul üzerinden Hamzakoy'a götürülme durumu çıktı» dedi.

Yazgının getirdiği bu tersliği Ecevit, durağan bir sesle söyledi.

Yüzündeki bütün çizgiler dingindi. Acaba Ecevit, Ordu müdahalesini bekliyor muydu?.. Kuşku yok, «gidiş»in bir noktada «müdahaleye» yol açabileceğini görüyordu. Bir başka söyleşimizde söylediği gibi, 2 Ocak 1980'de Cumhurbaşkanı Korutürk'ün önlerine uzattığı «Ordu uyarı mektubunu» gördükten sonra «Silahlı Kuvvetlerin 'işin' peşini bırakmayacağı» yargısına varmıştı. 24 Ocak kararlarının Güney Amerika «modeli» getireceğini sürekli vurgulaması, belki de gelecekte bir müdahale olabileceğini başka yoldan anlatmaya yönelikti.

Fakat, Ecevit, herhalde müdahalenin «gününü» bilmiyordu.

Askeri uçak, evvela Erbakan'ı bırakmak üzere İzmir'e, oradan İstanbul'a gitti. İstanbul'da, Ecevitlerle Demireller, Hamzakoy'a götürülmek üzere bir helikoptere bindirildiler.

«...Hamzakoy'da bir ay kaldık» diye sürdürdü Ecevit:

«Hamzakoy'da bize ayrılan yer, küçük bir motel dairesi biçimindeydi. Sayın Demirel ve eşi ile, bizim kaldığımız daireler arasında bir daire daha vardı, böylelikle aramızda herhangi bir bağlantı olmaması sağlanmıştı.»

Araya girdim, «Oysa» dedim Ecevit'e, «...daha önce olduğu gibi Hamzakoy'da da 'bir araya gelmemeye' özen gösterdiğiniz söylentileri çıktı...»

«Hayır» dedi Ecevit, «dairelerimizden çıkmamıza bile izin verilmiyordu.

...Ben, gittiğimiz ilk akşam biraz hava almak için kapının önüne çıktım. Bir iki adım attım. Derhal uyarı geldi. Güvenliğimiz açısından yasakmış...»

Gülmeye başladım, Ecevit de katıldı:

«...Oysa önünde taraça vardı dairelerin, buraya çıkabiliyorduk. Karşı kıyıdan... Karşı kıyı dediğim, körfezin karşı kıyısından bir gazete taraçadaki resimlerimizi çekebiliyordu. Dışarı çıkmamız güvenlik açısından yasaklanmış olsaydı; taraçanın da yasaklanması gerekirdi. Kısacası Sayın Demirel'le kendi irademizle görüşebilmemiz olanaksızdı. Ancak Komutan —Hüsnü Çelenkler— bizi bir ay süresince biri, 'Hoş geldin' demek üzere, ikincisi, Sayın Evren'in TV'de yapacağı bir konuşmaya rastgetirilen bir akşam yemeği dolayısıyla; üçüncüsü de ayrılacağımıza yakın bir araya getirdi...

...Maddi bakımdan rahattık. Nezaketle muamele ediyordu görevliler. Bir ara Komutan, Ankara'dan aldığı talimat gereğince Sayın Demirel'le bana bir öneride bulundu. 'Eğer buradan çıkınca konuşmayacağınıza, yazmayacağınıza söz verirseniz hemen bırakılmanız olasılığı var' diye. İkimiz de bu öneriyi kabul etmedik...»

«Herhalde bu öneri akşam yemeğinde geldi?»

«Hayır, birlikte çay içiyorduk, o sırada geldi. Fakat, bu öneriden bir süre sonra Ankara'ya getirildik. Anlaşılan serbest bırakılmamız kararlaştırılmış, fakat bir koşula bağlanmak istenmişti. Ankara'ya gelince Etimesgut Havaalanında bir 'tebligat' yapıldı. Konuşamazsınız, yazamazsınız, toplantı yapamazsınız niteliğinde bir tebligat! Tebligatı aldığımıza dair imza verdik. Sonradan Sayın Evren, bu tebligatı, bizim bir taahhütte bulunduğumuz şeklinde gösterdi yabancılara.»

10

Bay'lar

Sonradan bu «tebligat», başlatılan soruşturma ve kovuşturmalarda Ecevit'in önüne çıkacaktı. Hatta, Ankara Sıkıyönetim Komutanı, Ecevit'i makamına çağırıp «üst düzeyin» istediği bir «uyarı»da bulunacaktı. Oysa Ecevit, bu tebligattan bir süre sonra CHP Genel Başkanlığından istifa etmiş, sade bir vatandaş gibi «haklarını» kullanmayı yeğlemişti. Ecevit'in yargılanması olaylarında önemli yeri olan bu «tebligat» beş maddeden ibaretti. «*Bay* Süleyman Demirel ile *Bay* Bülent Ecevit»e diye başlıyor, Milli Güvenlik Konseyinin emriyle, MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık'ın imzasını taşıyordu :

«1. Silahlı Kuvvetlerce, belli bir yerde güvence altında bulundurulmanız sona ermiştir.

2. İkametgâhınızda da gerekli koruma ve emniyet tedbirleri 12 Eylülden evvel olduğu gibi alınacaktır.

3. Siyasi parti faaliyetleri yasaklanmış olduğundan ;

A. Siyasi amaçlı ve yönlendirici faaliyetlerde bulunmayacak ve beyanat vermeyecek,

B. Evinizde bu amaca yönelik toplantılar tertip etmeyecek,

C. Bu amaçlı toplantılara katılmayacak,

D. Şehir içinde lehte veya alehte toplantı ve gösterilere neden olabilecek faaliyetlerde bulunmayacak,

E. Bunların haricinde normal ziyaretlerinizi yapabilecek ve makul ölçüler içinde ziyaretçi kabul edebileceksiniz.

4. Ankara dışı, yurt içi seyahatlerinizi güvenlik önlemleri için Sıkıyönetim Komutanına bildiriniz.

5. Yeni yönetimin bugüne kadar yayımlamış olduğu karar ve bildirilerdeki esaslara uymanızı ve yeni yönetimin politikasını ve icraatını etkileyebilecek her türlü davranış ve beyandan sakınmanızı önemle rica ederim.»

«...Sayın Evren bu tebligatı yabancılara gösterdi ve sonradan, sizin 'Arayış' dergisindeki yazılarınıza karşı da bu tebligat çıkarıldı, taahhüt ettiğiniz halde yazıyorsunuz diye...»

«Evet» dedi Ecevit.

«Hamzakoy'da sizden ve Demirel'den TV'den 12 Eylülü onaylayan birer konuşma yapmanız istendi mi?»

«...Hayır. Onaylayan bir konuşma istemediler; ancak bizim oradaki durumumuzu saptayıcı bir televizyon çekimi yaptırdılar. Fakat bu çekimde siyasal konulara girilmedi. Günlük yaşantımız, ne yaptığımız, nasıl yaşadığımız şeklinde bir çekim... Bu çekimi yayımlamadılar. Fakat tabii askerler her olayın belgesini saklarlar, her olayı filme alırlar, resimlerler, geniş arşivleri vardır. Bu çekim de arşivde yerini almış olsa gerek.

Ben bir ara bu filmi acaba yurt dışında mı kullanacaklar diye düşündüm, işte bakınız maddi bakımdan bir sıkıntıları yok, yaşama koşulları bakımından sıkıntıları yok diyebilmek için. Fakat dışarıda da kullanılmadı.»

«Sanırım eşiniz TV çekimine katılmamış?»

«O çıkmadı, katılmadı.»

«İletişim araçları var mıydı?»

«Vardı, ikinci gün telefon bağladılar. Gerek radyo, televizyon, gerek okuma bakımından bir sıkıntımız olmuyordu. Telefonlar, biliyordum ki, tabii teype alınıyordu. Ben de söylemek istediklerimi o vesile ile söylemiş oluyordum.»

«Yani 12 Eylülle ilgili düşüncelerinizi dışarıya böylece yansıtıyordunuz, hatta duyulmasını istediklerinizi bu yoldan duyuruyordunuz?»

«Evet!»

«Sanırım Sayın Demirel de aynı yöntemi kullanıyordu?»

«Herhalde!...»

11

Taahhüt Gibi Gösterilen Tebligat

Her kim olursa olsun, «siyasete soyunan»lardan bazıları, kimi yerde, olayları ve belgeleri, işlerine geldiği gibi yansıtabilirlerdi.

Ecevit de bir ara böyle bir durumla karşılaştı.

1982 başlarında Türkiye'ye gelen bir Avrupa Parlamentosu heyeti, Devlet Başkanı Kenan Evren'i ziyareti sırasında, Ecevit hakkında açılan davalar ve verilen mahkûmiyet kararları konusuna da değinmişti.

Bunun üzerine, Devlet Başkanı Evren, hiçbiri Türkçe bilmeyen Avrupa Parlamentosu üyelerine, Türkçe bir metin gösterdi. Metnin altında, bir köşede Bülent Ecevit'le Süleyman Demirel'in imzaları yer alıyordu.

Devlet Başkanı Evren, Ecevit'le Demirel'in, 1 Ekim 1980 günü «Silahlı Kuvvetlerin konuğu» olarak bir ay tutuldukları Hamzakoy'dan Ankara'ya dönüşlerinde, siyasal demeç vermeyecekleri ve siyasal konuşma yapmayacakları konusunda söz verdiklerini, taahhütte bulunduklarını söylüyor ve gösterdiği belgeyi bu amaçla imzaladıklarını öne sürüyordu. Türkçe bilmedikleri için, heyet üyeleri, belgeyi okuyamamış ve Devlet Başkanının söyledikleriyle yetinmişlerdi.

Heyet üyelerinden, Avrupa Parlamentosu Üyesi Von Hassel, Devlet Başkanından aldığı bu bilgilere dayanarak, Avrupa Parlamentosunda yaptığı bir konuşmada,

«...Demirel ve Ecevit, siyasal demeç vermeyecekleri, siyasal konuşma yapmayacakları yolunda belge imzaladılar. Demirel sözünü tuttu, Ecevit tutmadı ve 52 Sayılı Bildiri gereğince mahkûm oldu...» dedi.

Bülent Ecevit'e göre, «Oysa, Ecevit'le Demirel, kimseye öyle bir söz vermemiş, öyle bir taahhüt altına girmemişlerdi.»

Ecevit'in anlatımına göre, Devlet Başkanı Evren'in gösterdiği belgedeki imzaların içyüzü şuydu :

Bir aylık zoraki konukluktan sonra, Hamzakoy'dan alınıp Ankara'daki Etimesgut Askeri Havaalanına getirildiklerinde, serbest bırakılmadan önce, kendilerine, Milli Güvenlik Konseyinin bir kararı gösterilmişti. Bu kararda ikisinin de, siyasal toplantı veya konuşma yapmalarının ve demeç vermelerinin yasak olduğu bildiriliyordu.

Yasak kararını kendilerine okutan subay, kararı okuyup tebellüğ ettiklerini belgelemek üzere, metnin altını imzalamalarını istedi. Demirel'le Ecevit de böyle bir işlemi doğal saydıkları için, imzalarını attılar. Böylece, kararı okumuş olduklarını imzalarıyla belirlemiş oldular. Bununla, karardaki yasağa uyacaklarına dair herhangi bir taahhütte bulunmuş olmuyorlardı.

Günün birinde, bu metnin, Türkçe bilmeyen yabancılara, bambaşka bir amaçla gösterileceğini; demeç vermeyeceklerine ve siyasal konuşma yapmayacaklarına dair taahhütte bulunduklarını kanıtlayan bir belge gibi kullanılacağını, akıllarından bile geçirmemişlerdi.

Ecevit'e göre, bu, bir mahkeme celbi alındığında, mahkemeye çağrılan sanığın çağrı kâğıdını imzalaması gibi bir işlemdi. Eğer Devlet Başkanının mantığı geçerli olsa mahkemeden gelen celp yazısını aldığına, tebellüğ ettiğine dair imzasını atan her sanık, daha mahkeme önüne çıkmadan, suçluluğu kabul etmiş sayılmak gerekirdi.

Ecevit'in avukatları, bu gerçeği, iki kez açıkladılar. Ancak, o günlerin koşulları ve baskıları altında, bu açıklamalara, basında pek az yer verildi ve açıklamalar Avrupa Parlamentosuna duyurulamadı.

Kaldı ki, Ecevit'le ilgili olarak, gözden kaçırılan bir başka gerçek daha vardı : Ankara'ya döndükten birkaç gün sonra Ecevit, CHP Genel Başkanlığından istifa etmişti; öylelikle, yasak kararının kapsamı dışına çıkmıştı. Çünkü, Etimesgut Havaalanında kendilerine tebliğ edilen karardaki yasaklar, faaliyeti durdurulan iki büyük partinin genel başkanları olmaları dolayısıyla konulmuş yasaklardı. Ecevit, genel başkanlıktan ayrılınca, bu yasağın zaten kendisini kapsamaması gerekirdi.

Nitekim, kısa bir süre sonra, «Arayış» dergisini çıkartarak, düşüncelerini yazılarıyla açıklamaya başladığında, o yasak kararı kendisine uygulanamamıştı. 1982 Nisan ayında Ankara Sıkıyönetim Komutanı, kendisini, Milli Güvenlik Konseyi adına çağırıp, hakkındaki yasak kararına rağmen yazı yazmasını eleştirince, bu konuda kendisini uyarınca, Ecevit, Komutana,

«O yasak kararı, ancak genel başkan kaldığım sürece bana uygulanabilirdi; ben genel başkanlıktan ayrıldığıma göre, artık, herhangi bir yurttaş düşüncelerini açıklamakta ne kadar serbestse, ben de o kadar serbestim. Onun için yazı yazmaya devam edeceğim!» demişti.

Komutanın,

«Ama siz, genel başkanlıktan ayrılmış olsanız da partinizin lideri olarak görülüyorsunuz» demesi üzerine de «Ondan ben sorumlu tutulamam!» yanıtını vermişti.

Etimesgut'ta tebliğ edilen yasak kararının, genel başkanlıktan ayrılan Ecevit'i bağlamadığı bu şekilde kesinliğe kavuşunca da, Milli Güvenlik Konseyi, 1982 Haziranında, 52 Sayılı Bildiriyi çıkararak, Ecevit'i, o yoldan, yasak kapsamı içine almıştı...

12

Kaygı

Soruşturmalar Hamzakoy'da başlamıştı. 1980'den önceki parti önderi olarak yaptığı kimi konuşmalar nedeniyle Ecevit' in ilk ifadeleri Hamzakoy'da alındı. Ecevit bu konuda şöyle konuştu : «Hamzakoy'a bir savcı yardımcısı geldi. Birkaç ifade aldı. Bu ifadeler arasında 159. maddeyle ilgili olanı var mıydı, şimdi anımsamıyorum. Fakat, 1980'den önceki siyasal hayatta toplantı saatinden sonraya kalan saatlerde yaptığım konuşmalarla ilgili davalardan dolayı alınan ifadelerdi.»

«12 Eylülle yeni bir rejim, askeri yönetim gelmiş. Sizi Hamzakoy'a götürmüşler ve hemen soruşturmalar başlatılıyor. İfadelerin daha Hamzakoy'a gider gitmez alınması sizde nasıl bir duygu uyandırdı?»

«Tabii şunu yadırgadım : Özellikle orada ifademin alınmasına neden olan olaylar, birtakım teknik konularla ilgiliydi. Her politikacının başına gelen olaylarla ilgiliydi. Toplantı yerine saatinden bir saat, iki saat geç ulaşmakla ilgiliydi. Bunların gündeme getirilmesini yadırgadım. Fakat sonradan üzerinde durmadım, önemsemedim.»

«Önemsemediniz, pekâlâ. Ama, bu ilk girişim 12 Eylül yönetiminin sizler hakkında daha geniş kapsamlı davalar açmasının bir belirtisi olamaz mıydı, böyle bir değerlendirme yapmadınız mı, bir kaygı doğmadı mı?»

«Aaaa, tabii!.. Özellikle 159. maddeye dayanarak açılan davaları çok yadırgadım. Bu konudaki davalar Hamzakoy'dan döndükten sonra açılmaya başlandı. Yadırgadım, çünkü benim eleştirdiğim hükümetlerin başkanını zaten askeri müdahale görevden almış.. Bir yandan 'geçmiş karıştırılmasın' deniliyor, unutturulmak, geçmişin üzerine bir perde çekilmek isteniliyor, bir yandan da mahkemelerde geçmişin 'irdelenmesi' âdeta zorlanıyor. Bunu elbette yadırgamıştım.»

«O sırada size göre, bunlar birer belirti miydi, dava açılması sürecek miydi?»

«Eee, tabii... Hele hapishaneden çıktıktan sonra soruşturmalar, kovuşturmalar benim tam zamanımı alan işler oldu. Hakkımda dava açılmasını yadırgamayabilirdim, ama sözünü ettiğim konulardaki gibi davaları yadırgıyordum.»

«Daha büyük bir dava beklentiniz var mıydı, örneğin 'Ülkeyi 12 Eylüle siz getirdiniz, sorumlusu sizsiniz' gibi bir dava?»

«Evet, bunun düşünüldüğünü gösteren belirtiler vardı.»

13

Yanıt Davası

Ecevit, radyoyu açtı.

Devlet Başkanı Kenan Evren'in sesi odayı doldurdu:

«...Radyo ve televizyon haberlerinde de duyduğunuz gibi, ülkemizde mevcut tüm siyasi partiler bugünden geçerli olarak feshedilmişlerdir...»

Ecevit, birden irkildi.

Oysa, bir yıl kadar önce askeri yönetim işbaşına geldiğinde, Devlet Başkanı Kenan Evren, «partilerin 'feshedilmeyeceğini' ancak yeni siyasal partiler yasasıyla seçim yasası hazırlanıncaya dek 'faaliyetlerinin durdurulduğunu'...» bildirmişti.

Ecevit, «MGK'yi bu kararı almaya zorlayan durum ve sebepleri» ilgiyle dinlemeye başladı.

«...Ancak, Türkiye'nin bu duruma gelmesinde...» diye sürdürüyordu Devlet Başkanı, «...Büyük sorumluluk taşıyan siyasi parti mensup ve yöneticilerinin, milletin büyük çoğunluğuna uyarak bu gereği idrak etmeleri yeni Anayasa, yeni seçim ve partiler kanunu hazırlanıp normal seçimler yapılıncaya kadar, bu 'yönetime yardımcı olmaları', hiç olmazsa 'köstek' olmamaları veya 'gölge' etmemeleri beklenirken; maalesef yazı ve demeçlerle siyasi amaçlı faaliyet gösterdikleri veya siyasi nitelik taşıyan tutum ve davranışlarda bulundukları, hatta kendi içlerinde iktidar kavgasını başlattıkları, kısaca 12 Eylülden önceki davranışlarını memlekette hiçbir şey olmamış gibi devam ettirme çabası içinde bulundukları görülmüş, bunun üzerine Türk toplumunun muhtaç olduğu huzur ve güven açısından bu gibi faaliyet ve davranışların önlenmesi maksadıyla 52 Sayılı Milli Güvenlik Konseyi Kararı alınarak yürürlüğe konulmuştur...

...Acaba milletin kaderinde başlıca rol oynamış partiler ve yöneticilerinden hangisi 12 Eylüle gelinceye kadar bu görevin idraki içinde oldu? Hangisi devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığını görüp de milletin refah ve huzuru, devletin bekası için kişisel ve parti çıkarlarından feragatta bulunabildi?

Yine vicdanımıza danışarak şu soruya cevap arayalım: Hangi siyasi parti ve yöneticisi 12 Eylülden sonra siyasi ihtirasını bir müddet olsun durdurup da yıkılan devlet düzeninin tamiri için beklemeyi tercih etti?.. Aksine basın ve diğer yollarla eskiden olduğu gibi biribirilerine sataşmaya, sen-ben kavgası yapmaya ve 'gizli kapılar arkasında toplantılar düzenleyerek yalan haberler yayarak temiz vatandaşları mevcut yönetim aleyhinde zehirleme' içerisine girdiler...

...Bu siyasi partilerin yöneticileri hâlâ biribirine karşı o kadar kin ve nefretle doludurlar ki, bugün siyasi faaliyetlere müsaade edilmiş olsa, tekrar 11 Eylül 1980 günü kaldıkları noktadan yine bildikleri yolda yürümeye devam edeceklerinden kimsenin kuşkusu olmasın...

...Eğer mevcut siyasi partiler yöneticileri milletin gösterdiği anlayışı gösterebilseler, kendilerini geçmişin kin ve nefretinden temizleyebilseler, kendi içimizde halledeceğimiz problemleri 'dış ülkelere jurnal ederek' birtakım kuruluşlar vasıtasıyla bize baskı yaptırma denemelerine girişmeselerdi, belki bu kararı almak gereğini duymayacaktık. Bunların hiçbirisini yerine getirmeyenler gitmeli ve geçmişten ders alarak kurulacak yeni partiler sahneye çıkmalıdır...»

Ecevit, radyoyu kapattı.

İçinde yükselen öfkeyi bastırdı ve eşi Rahşan Ecevit'e dönerek,

«Hemen Ankara'ya gidiyoruz» dedi.

14

Arkadaş Yalnızlığı

«Eşimle birlikte İstanbul'daydık» diye başladı Ecevit o günleri anlatmaya:

«...İzmir'den gelen ailemiz kadar yakın saydığımız yakın bir dostumuz ameliyata hazırlanıyordu. Onun başucundaydık. O akşam Sayın Evren'in konuşmasını dinledim radyoda. Ankara'ya döndük o akşam. Otomobille.

Kesin olarak bir tavır alınması gerektiği kanısındaydım. Çünkü, bir kere hiçbir mahkeme kararı olmadan partilerin kapatılması çok vahim bir olaydı, giderilmesi olanaksız yaralar açabilirdi ve demokrasiye dönüşü zorlaştırabilirdi. Yeniden siyasal yapılanmayı çok zorlaştırırdı.

Yeniden siyasal yapılanma zorlaşınca —o nedenle— demokrasiye dönüş ayrıca zorlaşmış olurdu.

Bunun dışında CHP'nin kapatılması başlıbaşına çok vahim olaydı.

Atatürk'ün kurduğu parti, devlet kurmuş olan ve Türkiye'ye demokrasiyi getirmiş olan parti, hiçbir mahkeme kararı olmaksızın kapatılıyordu. Ayrıca CHP'nin kapatılması, ister istemez, Atatürk'ün vasiyetinin çiğnenmesi sonucunu doğuracaktı. Çünkü, Atatürk'ün vasiyetinin uygulanmasından CHP sorumluydu. Bazı kimseler İş Bankası hisselerinden CHP'nin para aldığını sanırlar. Oysa biz bankadan hiç para almamıştık ve alamayacak durumdaydık. Sermaye artırımları üzerine, CHP'ye oradan gelir sağlama olanağı doğduğunu bir ara öne sürdük, fakat mahkemeler bunu da kabul etmediler.

Yani CHP'ye bankadan para gelmiyordu, fakat CHP İş Bankasının yönetiminde temsil ediliyordu, bir çeşit nezaret ediyordu paraların kullanımına. Bu paraların Türk Dil ve Ta-

rih Kurumlarına verilişine... Şimdi, CHP kapatılınca bu işleri devlet üstlenmiş olacaktı.

Oysa, Atatürk o kurumları, Türk Dil ve Tarih Kurumlarını devlet kuruluşu olarak kurmayı doğru bulmamıştı. Bunlar Atatürk'ün Cumhuriyet Türkiyesi için zorunlu saydığı bir kültür politikasını oluşturmak ve yaymak üzere kurduğu kurumlardı. Çok ileri görüşlü bir davranışla ve demokratik davranışla Atatürk bunları akademi şeklinde veya devlet kurumu gibi kurmayı uygun görmemişti. Çünkü, o zaman tek parti döneminde bu kurumlar devlet zoruyla kültür politikasını yaymış olacaklardı. Oysa Atatürk, bu konuda devlet zorlamasını istemiyordu. İkincisi; Atatürk'ün amacı çok partili demokratik rejime geçmekti. Çok partili demokratik rejime geçildiğinde bu kurumlarla güttüğü amacı paylaşmayan bir parti iktidara gelebilirdi. O zaman kurumlar amaçlarından saptırılırdı. Bunu da güvence altına alabilmek için vasi olarak CHP'yi bırakmıştı Atatürk. Dolayısıyla CHP'nin kapatılması, Atatürk'ün vasiyetinin çiğnenmesi sonucunu kaçınılmaz olarak doğuracaktı. Böylece hukuk devletinin temel ilkelerinden biri çiğnenmiş olacaktı.

Bu nedenlerle ben, mutlaka, hem ilke olarak partilerin kapatılmasına karşı, hem de CHP'nin kapatılmasına karşı tavır almamız gerektiği kanısındaydım.

Ayrıca, Devlet Başkanının partileri kapatan yasa vesilesiyle yaptığı konuşmada, CHP'ye yönelen bence çok haksız bazı suçlamalar, isnatlar vardı. Onları da yanıtlamayı tarihsel bir görev sayıyordum. Onun için Ankara'ya dönünce TRT'ye gönderilmek ve kamuoyuna açıklanmak üzere, Sayın Evren' in konuşmasına bir düzeltme ve yanıt yazısı hazırladım. Bu benim anayasal ve yasal hakkımdı.»

«Bu konuda arkadaşlarınız ne düşünüyordu?» sorusu üzerine, Ecevit, kısa süre durdu, sürdürdü:

«Ayrıca, CHP'nin son dönem yönetiminde bulunan arkadaşlardan Ankara'da olanları da çağırdım. Onların da sessiz kalmamasını önerdim. Arkadaşlarım uygun bulmadılar, ama üzerinde durmuyorum...» dedi.

15

Neden Yalnızlık?

Bana kalırsa, söyleşinin en duyarlı, en önemli noktasındaydık.

12 Eylülden hemen sonra, «faaliyetlerinin durdurulduğu» açıklanan köklü siyasal partiler kapatılıyor, «geçmişten ders alarak kurulacak yeni partilerin sahneye çıkması» planlanıyordu. Siyasetçilerin, «mutlak itaati» isteniliyordu. Yanı sıra «kapalı kapılar ardında faaliyetlerden», dış ülkelere «jurnallerden» söz edilip, ağır savlar öne sürülüyordu.

Ecevit, İstanbul'dan Ankara'ya anlattığı düşünceleri kafasında yoğurarak geldi. Yol boyu Devlet Başkanını yanıtlayacak yazısının ana şemasını çizdi, uygulayacağı yöntemi hazırladı. Partilerin, hele CHP'nin kapatılmasını içine sindiremiyordu, bir de Devlet Başkanının konuşmasındaki kimi savları...

Vardığı kararlardan ötekisi, CHP'nin son yönetici kadrosunu da yanıt eylemine çağırmaktı. Partinin eski genel başkanıydı, yalnız başına Devlet Başkanının savlarını, partileri kapatma kararını yanıtlayabilirdi, ama CHP, yalnızca Ecevit'in değil, «öteki yöneticilerin» de partisiydi. Toplu bir yanıt eylemi daha etkili olabilirdi, partiye her yöneticinin sahip çıkması daha değerli sonuçlar verebilirdi.

Sezinlediğim bu hava içindeyken Ecevit birden —ama çok dingin bir sesle— «Arkadaşlarım uygun bulmadılar» deyince,

«Ciddi misiniz?» dedim, bu sözcük içine düştüğüm şaşkınlığı anlatıyordu.

Ecevit, sakindi:

«...Tabii...» dedi.

Şaşkınlığım sürüyordu:

«Yani anlattığınız biçimde bir yanıt vermeyi arkadaşlarınız istemedi mi?»

Ecevit, merakımı giderebilmek için açıklama yaptı:

«... Hayır» dedi, «kendileri böyle bir tavır almak istemediler. Ben, bunun kişisel sorunum olmadığını, bizlerin manen CHP'nin sorumluluğunu taşıdığımızı söyledim. Gerçi ben o sırada genel başkanlık görevinden ayrılmıştım, ama seçimle gelmiş son genel başkandım. Henüz partinin son yönetimi, son dönem parlamanterleri vardı, mutlaka bir tavır alınması gerektiğine inanıyordum. Eğer böyle toplu bir tavır alınırsa, CHP örgütünün ve CHP'li halk kesimlerinin de sessiz kalmayacakları kanısındaydım.

En azından Atatürk'ün vasiyetinin çiğnenmesi dolayısıyla hukuk yollarına başvurulması gerektiğine inanıyordum. Gerek İş Bankasında CHP'yi temsil eden arkadaşların, gerek CHP'nin son dönem yöneticilerinin ve kayyumların —çünkü atanan kayyumlar CHP'nin malını, mülkünü ve haklarını temsil edeceklerdi— CHP'nin malını ve mülkünü teslim etmeye, Atatürk vasiyetinin gereği olan sorumluluğu bırakmaya yetkileri var mıydı, yok muydu, bunun en azından bir mahkeme kararına bağlanması gerektiğine inanıyordum. Mahkemeden karar şöyle veya böyle çıkabilirdi. Fakat herkes sorumluluğunun gereğini —bence— yerine getirmeliydi...»

«Yani en azından 'sorumluluklar' saptanırdı?»

«Evet» dedi Ecevit:

«...Saptanırdı ve en azından somut bir tepki gösterilmiş olurdu. Böylesine ağır ve vahim olayın tepkisiz geçiştirilmesini benim aklım almıyordu. Fakat kendi başıma da olsa tepkimi gösterdim...»

Oysa, Atatürk nutkunda «...hangi ahval ve şerait içinde olursa olsun, vazifen...» diyordu. Bu cümle sadece «cumhuriyeti korumak» için değil, kurduğu CHP açısından da geçerli değil miydi?

16

Bülent Ecevit'in 19 Ekim 1981 Günü TRT'ye Gönderdiği Yanıt ve Düzeltme Yazısı

«Sayın Devlet Başkanının 16 Ekim 1981 günü yaptığı konuşmayı içeren TRT yayınlarında ayrım gözetilmeksizin bütün partilere ve o gün kapatılan bu partilerin yöneticilerine yöneltilen iddialar beni de hedef alır biçimde öne sürülmüştür. Bu yayınlar, Anayasadaki deyimle, 'gerçeğe aykırı yayın' niteliğindedir.

Şöyle ki:

1. Yayınlanan konuşmada, 'Siyasi partilerin vatandaşlar arasında uzlaşmaz ayrılıklara, kırgınlıklara ve bölünmelere asla yer vermeden medeni ve seviyeli bir hizmet yarışı yapmaları gerekir. Şimdi elimizi vicdanımıza koyarak düşünelim, milletin kaderinde başlıca rol oynamış partiler ve yöneticilerinden hangisi 12 Eylüle gelinceye kadar bu görevlerin idraki içinde oldu? Hangisi devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığını görüp de milletin refahı ve huzuru, devletin bekası için kişisel ve parti çıkarlarından feragatte bulunabildi?' deniliyor.

Başka partilerle veya yöneticileriyle ilgili olarak yanıt verme durumunda değilim. Fakat Atatürk'ün kurduğu ve Cumhuriyeti de demokrasiyi de kuran, devlet sorumluluğunu ve millet huzurunu her şeyin üstünde tutan Cumhuriyet Halk Partisi, her zaman bu görevin idraki içinde davranmıştır.

Bunun sayısız kanıtlarına, Cumhuriyet Halk Partisinde sorumluluk taşıdığım dönemlerden birkaç örnek vermek isterim.

Yıllarca ağır baskı ve haksızlıklarına katlandığı bir siyasal kadronun, 27 Mayıs 1960 ertesinde uğradığı mahkûmiyetlerin kaldırılması ve siyasal haklarının geri verilmesi yolundaki etken girişimleriyle, Cumhuriyet Halk Partisi, vatandaşlar ara-

sında 'uzlaşmazlık'ların, 'ayrılık'ların, 'kırgınlık'ların yumuşatılmasına katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi, başlıca partiler arasında uzlaşma yolunu açarak, 12 Mart 1971 rejiminden demokratik sürece geçilebilmesini kolaylaştırmıştır.

1974'te, halk arasındaki itibarının en yüksek olduğu bir sırada, Cumhuriyet Halk Partisi, dış politikaya ilişkin görüş ayrılıkları nedeniyle koalisyon hükümetinden çekilerek, ülke ve devlet yararını kişi veya parti çıkarlarından üstün tutmanın bir örneğini vermiştir.

1979 Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde beliren halk eğilimini göz önünde tutarak kendi isteğiyle hükümetten ayrılan Cumhuriyet Halk Partisi, başlıca rakibi olan siyasal partinin kuracağı bir azınlık hükümetine, demokrasi açısından ve ulusal birliğimiz ve huzurumuz açısından sakıncalı bir yapı taşımaması koşuluyla destek olma önerisinde bulunmuştur. Gerek o önerisiyle, gerek bu koşula uyulmaksızın kurulan yeni hükümete görev devri sırasındaki tutumuyla da 'devletin bekası' konusunda duyarlılığın ve 'medeni ve seviyeli bir hizmet' anlayışının somut ve ileri örneklerini vermiştir.

12 Eylül 1980 öncesinde, 'devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığını' gören Cumhuriyet Halk Partisi, başlıca partilerin devleti ve demokratik rejimi demokrasi kuralları içinde onarıp kurtarabilecek bir hükümet ortaklığı kurmalarını ve aralarında uzlaşma yoluyla bir Cumhurbaşkanı seçebilmelerini sağlamak uğrunda, 'kişisel ve parti çıkarları'ndan azami 'feragat'i göze alarak aylar süren ısrarlı girişimlerde bulunmuştur. Kendim için bir mevki istemeksizin bu konularda aylarca çağrılarda bulundum.

Gerek sağ, gerek sol görüntülü bölücü akımlar veya cepheleşme hareketleri karşısında, Cumhuriyet Halk Partisi, her türlü cepheleşme düşüncesini reddetmiştir; 'milliyetçilik' kisvesi altında milletimizi bölmeye ve kendi içinde vuruşturmaya kalkışanların da 'halklar' sloganıyla veya mezhep ayrımı kışkırtıcılığıyla Türk halkının bütünlüğünü bozmak isteyenlerin de en kesin biçimde ve Atatürk milliyetçiliğiyle karşısına çıkmıştır.

Hükümette olsun, muhalefette olsun uğradığı çok ağır saldırılara ve kışkırtmalara karşın, Cumhuriyet Halk Partisi, partiler arası mücadelede ve tartışmada 'seviyeli' bir üslup

sürdürmeye büyük özen göstermiştir; birçok yöneticilerinin ölümüne yol açan silahlı saldırıların yoğunlaşması karşısında bile, vatandaşların 'huzur'unu, demokrasinin esenliğini ve devletin 'beka'sını gözeterek, barışçı yöntemlere sımsıkı bağlı kalmıştır.

12 Eylül ertesinde bana ve partime yöneltilen ağır isnat ve hücumlar karşısında bile, yayında iddia edildiği gibi bir 'sen - ben kavgası'na girmedim. 2 Haziran 1981 günü yayımlanan 52 Sayılı Bildiri benim dilimi ve kalemimi kesin yasaklarla bağlarken, yalnız belli siyasal çevrelerle yayın organlarından değil, *bizzat bu bildiriyi çıkaran yönetimden de bildirinin yasakladığı türde hücumlar gelmesi karşısında sessiz kaldım.*

2. 'Gizli kapılar arkasında toplantılar düzenleme' ve 'yalan haberler yayarak temiz vatandaşları mevcut yönetim aleyhine zehirleme' iddialarının muhatabı olmayı asla kabul edemem. Bugünkü yönetim biçimini ve Türkiye için yönetimce öngörülen rejimi, kendi demokrasi anlayışım açısından, içime sindiremediğim bir gerçektir. İçime sindirmeye de mecbur değilim. Yürürlükteki Anayasayı benimsemek ve Türkiye'nin başına getirilen dertlerden Anayasanın sorumlu gibi gösterilmesini reddetmek suç olmasa gerektir.

Bununla birlikte, benim gibi düşünenlerle konuşurken, Türk Silahlı Kuvvetlerine karşı tavır almak anlamına gelebilecek davranışlardan kesinlikle kaçınılması gerektiğini, çünkü Ordunun, hepimizin ordusu olduğunu her zaman vurgulamaktayım.

'Yalan haberler yayma' iddiasına gelince, siyasal veya özel yaşamımda 'yalan'ın tek bir örneği gösterilemez. Ne var ki, bazı acı gerçekleri gözden saklama gayretiyle de yalan söyleyemem.

3. Söz konusu yayında yer alan 'mevki ve menfaat dağıtma' iddiasının da hedefleri arasında yer almayı kabul edemem. *12 Eylül 1980'den kısa bir süre sonra, Genel Başkanlık sorumluluklarından hiçbirini yerine getiremez durumda bırakılmam karşısında ve siyasal faaliyet serbest bırakıldığı zaman Genel Başkanlığımın önleneceği yolundaki resmi açıklama üzerine,* kendi mevkiimi, seçimle getirildiğim görevi bile bıraktığıma göre, herhangi bir kimseye 'mevki' vaat etmem herhalde söz konusu olamazdı. Kimseye 'menfaat' dağıtmaya kalkışabilecek bir durumda bulunmadığım ise sanırım herkesin bilgisi içindedir.

4. 'Siyasi partilerin yöneticileri hâlâ birbirlerine karşı kin ve nefretle dolulardır' yollu iddia da benim için geçersizdir. Hiçbir zaman kimseye karşı kin ve nefret beslemedim. Kin ve nefreti insan yüreği için bir yük saydım.

'Kin ve nefret' iddiasına kanıt olarak, Sayın Devlet Başkanının, daha önceki bir konuşmasında, bir yabancı heyete randevu konusuna değinmek suretiyle verdiği örnek de benim bakımımdan gerçeğe aykırı idi. Nitekim sonradan bu konu bizzat heyet mensuplarından birinin verdiği demeçle açıklığa kavuştu.

5. Söz konusu yayında, yine ayrım gözetilmeksizin, tüm partiler ve parti yöneticileri, 'kendi içimizde halledebileceğimiz problemleri *dış ülkelere jurnal ederek birtakım kuruluşlar vasıtasıyla* baskı yaptırmak denemelerine girmek'le suçlanıyorlar. Benim bakımımdan gerçeğin tam tersi olan bu suçlamayı da reddederim.

Yazı yazma olanağı bulabildiğim birkaç aylık süre içinde açıktan hangi görüşleri belirtti isem, açıkta ve kapalı kapılar arkasında aynı şeyleri söylemeye özen gösteren bir kimse olarak, dış ülkelerden gelip görüşlerimi soranlara da o görüşleri belirttim.

Şimdiki yönetime dışardan baskı yapılması için, doğrudan veya dolaylı herhangi bir girişimde bulunmak şöyle dursun, tersine, dış yardımların aksatılmaması ve üyesi bulunduğumuz uluslararası kuruluşlarla bağlantılarımızın kesilmemesi için, bu kuruluşlardan bazılarının raporlarına kadar geçen çabalar gösterdim.

Beni ziyarete gelen yabancılarla görüşmelerimde, kendi siyasal haklarıma getirilen sınırlamalar üzerinde durmadığımı ve durmayacağımı da özellike belirttim.

Benimle yapılmış bir görüşmenin bir yabancı dergide yayımlanması üzerine, *8 Nisan günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanı aracılığıyla* bana yapılan bir uyarı üzerine, Milli Güvenlik Konseyine ulaştırılmak üzere, şunları söyledim:

'Yabancı ülkelerden gelen politikacı, sendikacı veya gazetecilerden isteyenlerin benimle de görüşmelerine, yönetim izin veriyor. Bu, uygarca bir davranıştır. *Ancak bu kimseler benimle çay içip edebiyattan konuşmaya gelmiyorlar;* Türkiye'nin bugünkü ve gelecekteki siyasal durumu ve sorunlarıyla ilgili düşüncelerimi öğrenmek istiyorlar. Herhalde yönetim, onlarla ko-

nuşurken kendi kendimle tutarsızlığa düşmemi benden bekleyemez. Bu konularda nasıl düşünüyorsam, kendi sorumluluk anlayışım içinde, herkesle öyle konuşurum,' dedim.

Başka türlüsünü yapmak, yalan söyleyemediğim ve düşüncelerime ters düşer biçimde konuşamadığım için, elimden gelmez.

Eğer yabancı konuklarla görüşmelerim 'gizli kapılar arkasında' oluyor diye, benim 'jurnalcılık' yapıyor olabileceğim düşünülüyorsa, şunu hatırlatmak isterim:

Ocak ayında, bu tür ziyaretçilerin artması üzerine, ben, *Dışişleri Bakanlığına başvurarak, kendi iradem dışında yabancılarla gizli kapaklı görüşmeler yapıyormuş gibi görünmekten rahatsızlık duyduğumu belirttim* ve benim kendi devletimden saklayacağım bir davranışım ve düşüncem olamayacağını söyleyerek, yabancılarla görüşmelerimde devletin *bir gözlemci* bulundurmasını ısrarla istedim. Fakat bu isteğim kabul edilmedi.

Eğer yabancılarla görüşmelerim kapalı kapılar ardında kalıyorsa, bunun sorumlusu ben değilim, 52 Sayılı Bildiri yürürlükten kaldırıldığı takdirde, yabancılarla görüşürken belirttiğim tüm düşünceleri açıkta da belirtmeyi görev sayarım.

6. Yayımlanan konuşmada, 'kurulacak özgürlükçü demokrasiye ... ideolojik dogmatik sapıklıklardan uzak, Atatürk ilkelerinde birleşebilen partilerle başlama' isteği, tüm siyasal partilerin feshi için bir gerekçe gibi gösteriliyor.

Oysa kişisel değerlendirmelere ve önyargılara dayanarak partileri feshetmekle veya devlet yöneticilerinin kişisel eğilimlerine göre partileri ve programlarını sınırlandırıp yönlendirmekle 'özgürlükçü demokrasi'ye geçilemez.

Yıllarca üyeliğini, milletvekilliğini, genel sekreterliğini ve genel başkanlığını yapmaktan onur duyduğum Cumhuriyet Halk Partisiyle ilgili olarak, 'ideolojik dogmatik sapıklık' iddiasını da reddederim.

Cumhuriyet Halk Partisi de ben de 'ideolojik dogmatizm'e her zaman karşı olduk.

Gerek programımız, gerek olaylar ve değişik akımlar karşısındaki tutumumuz bunun açık kanıtlarıyla doludur.

Atatürk'ün kurduğu ve onun yolunda Türk devletine ve ulusuna sayısız hizmetler vermiş bir parti Atatürk'ün yüzüncü doğum yıldönümünde kapatılırken, bir de bu partiye 'sapıklık'

isnat ediliyormuş gibi anlaşılabilecek resmi beyanlarda bulunulması çok acıdır.

Milyonlarca yandaşı olan herhangi bir büyük parti için böyle sıfatlar kullanılması kamu vicdanını da incitir.

'Atatürk ilkelerinde birleşme'ye gelince, o ilkeler, kuruluşundan beri Cumhuriyet Halk Partisi programlarının ve tüzüklerinin başında yer alan ve bilinçle bağlı kaldığımız ilkelerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi kapatılsa da ülkemizde o ilkeleri, en başta, Cumhuriyet Halk Partililer yaşatacaklardır...»

17

Devlet Başkanının Konuşması Üzerine TRT'ye Gönderdiği «Yanıt ve Düzeltme» Dolayısiyle Açılan ve Mahkûmiyetle Sonuçlanan Davada, Bülent Ecevit'in Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesindeki İfadesi
3 Kasım 1981

«Milli Güvenlik Konseyinin 52 Sayılı Bildirisi, benim durumumdaki kimseler için, 'Türkiye'nin geçmiş ve gelecek siyasi ve hukuki yapısı ile ilgili olarak kendi anlayışları doğrultusunda sözlü ve yazılı beyanda bulunma'yı yasaklıyor.

Ama gerek bu bildiri, gerek herhangi bir yasa değişikliği, Anayasanın 27. maddesindeki ve TRT Yasası ile Basın Yasasının 19. maddelerindeki cevap ve düzeltme hakkına bir sınırlama getirmiş değildir.

Avukatlarımın yazılı savunmalarında belirttikleri gibi, TRT'ye gönderdiğim düzeltme, gerçi, 'Türkiye'nin geçmiş ve gelecek siyasi ve hukuki yapısı' ile ilgili görüşlerimi içermiyor. Fakat cevap ve düzeltme hakkını doğuran bazı iddialar karşısında ben, 'Türkiye'nin geçmiş ve gelecek siyasi ve hukuki yapısı'na da değinmek zorunda kalabilirdim. Cevap ve düzeltme hakkım sınırlanmadığına göre, o takdirde yine suç işlemiş olmazdım, kanısındayım.

Söz ve yazı özgürlükleri büyük ölçüde ortadan kaldırılmış kimseleri yeren yayınlar yapmanın haksızlığı ve hoş karşılanmadığı 52 Sayılı Bildiride de açıkça vurgulandığına göre, bildiriyi hazırlayanlar, bu tür yayınlar yapılması durumunda cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasını doğal karşılamalıdırlar.

Bildiride imzaları bulunan devlet yöneticilerinin bu konuda kendi kendilerine bir ayrıcalık tanımış olabileceklerini düşünmekse, o yöneticilere karşı haksızlık olur. Çünkü devlet yöneticileri, herhalde, ağzını ve kalemini bağladıkları kimselere

gerçekdışı iddialar yönelterek onları kamuoyunda mahkûm etme kolaylığını elde edebilmek için bu bildiriyi çıkarmış değillerdir. Kamuoyu önünde bazı kimselere birtakım iddialar yöneltme, onları itham etme hakkını kendilerinde gören kimseler, o kimselerin savunma hakkını, cevap ve düzeltme hakkını da tanımak durumundadırlar.

Eğer mahkeme, 52 Sayılı Bildiriyle benim durumumdakilerin anayasal ve yasal düzeltme hakkından bile yoksun bırakıldıkları gibi bir yorumda bulunursa, yönetimin önlemek istediği geçmişe dönük çekişmeler, üstelik de çok haksız biçimde ve tek yanlı olarak alevlenir. O kadar ki, 12 Eylül öncesi parlamentonun seçilmemiş, atama yoluyla gelmiş partisiz bir üyesi, o parlamentonun seçimle gelmiş partili üyelerine karşı her türlü isnat ve iftirada bulunabilir; seçimle gelmiş olanlarsa, bir cevap verme olanağını bile elde edemezler.

Seçilmiş olmanın kusurmuş gibi görülmesinden doğan bu tür haksız ve yakışıksız durumlara zaten rastlanıyor. Bir de mahkeme, cevap ve düzeltme hakkımın sınırlandığı sonucuna varacak olursa, *bazı kimseler bundan büsbütün cüret alarak, savunmasız kişilere tek yanlı hücumlarını yoğunlaştırırlar.* Milli Güvenlik Konseyinin 52 Sayılı Bildiriden beklentisinin bu olmadığını umuyorum.

Böyle bir şey büyük adaletsizlik olurdu.

İnsanlar ve toplumlar özgürlük kısıntılarına bir ölçüde katlanabilirler, fakat adaletsizliğe katlanamazlar. Adaletsizliğe katlanmak insan doğasına ve insanlık onuruna aykırıdır.

Kaldı ki, sorun yalnız bir insanlık onuru ve adalet sorunu da değildir. Yakın geçmişte devlet yönetiminde sorumluluk üstlenmiş, fakat şimdi söz ve yazı özgürlüğünden yoksun bırakılmış kimseler, eğer savunma hakkından da yoksun sayılacak olurlarsa, o kimselere uluorta yöneltilecek ve yanıtsız kalacak gerçekdışı iddialarla kamuoyu çok yanlış biçimde koşullandırılmış olur; bundan da bütün toplum ve devlet zarar görür.

Demokrasinin kendine özgü bir kültürü vardır. Bu kültürün başlıca unsurlarından biri de tartışma özgürlüğüdür. 'Olağanüstü koşullarda olağanüstü önlemler alınabilir ve bazı özgürlükler kısılabilir veya askıya alınabilir' gerekçesiyle getirilecek özgürlük sınırlamalarının, o arada tartışma özgürlüğüne getirilecek sınırlamanın, en azından hakça olması gerekir. Belli konularda susmak gerekiyorsa, herkes susmalıdır.

Geçmişin belli bir zaman bölümünde devlet sorumluluğu üstlenmiş olanlardan bir kesimi, şimdi, hiçbir yargı kararı olmaksızın, suskunluğa mahkûm edilmiştir; *aynı geçmiş zaman bölümünde onlarla devlet sorumluluğunu en yüksek düzeyde paylaşmış, hem de sıkıyönetim ilanından itibaren çok ileri ölçüde paylaşmış bazı kimselerse, bugün devletin en yetkili mevkilerinde bulunuyorlar ve serbestçe konuşabiliyorlar.*

Konuşabilenler, susturulanlara, o geçmiş zaman bölümüyle ilgili olarak, tek yanlı iddialar yöneltmeyi, böylece kamuoyunu onlar aleyhinde koşullandırmayı yöntem haline getirecek olurlarsa, demokrasi kültürünün önemli bir unsurunu oluşturan tartışma özgürlüğünden hiç söz edilemez.

Tartışma özgürlüğünün asgari koşulu, haksız ithama uğrayanın, gerçekdışı iddialara hedef olanın, hiç değilse cevap ve düzeltme hakkını kullanabilmesidir. 52 Sayılı Bildiride veya herhangi bir yeni yasada bu hakkın kaldırıldığını gösterir en küçük bir işaret yoktur, kaldırılması da düşünülemez.

Sayın Devlet Başkanının *16 Ekim 1981 günü* Türkiye Radyo ve Televizyonlarından yayımlanan ve ajanslarla bütün dünyaya yayılan *konuşmasındaki başlıca hedeflerden biri ben olduğuma göre* ve bu iddiaların benim bakımımdan geçersiz ve gerçeğe aykırı olduğunu kanıtlayabileceğime güvendiğime göre, anayasal ve yasal cevap ve düzeltme hakkım doğmuş demektir. Ben de 19 Ekim günü TRT'ye gönderdiğim ve —Sayın Devlet Başkanının konuşmaları bütün dünyaya yayıldığı için— yabancı basın ve yayın organları temsilcilerine de verdiğim yazılı düzeltme ile, bu hakkı kullanmış bulunuyorum.

Eğer Sayın Devlet Başkanınca itham edilenlerden birinin ben olduğum konusunda mahkemenin kuşkusu varsa, bunun çözümü kolaydır. Durum, bizzat konuşmayı yapandan, iddialarda bulunandan, yani Sayın Devlet Başkanından sorulur. Bu konuda Sayın Devlet Başkanının ifadesine başvurmaya bir yasal engel bulunmasa gerektir. Bu konuda en yetkili tanık kendileridir.

Eğer Sayın Devlet Başkanı, 16 Ekim günlü konuşmasındaki iddiaların başlıca hedefleri arasında, yıllarca Cumhuriyet Halk Partisinin Genel Başkanlığını, Genel Sekreterliğini yapmış bir kimse olarak benim bulunmadığımı açıklarsa, durum bir yönüyle aydınlığa kavuşmuş olur.

Ama bir başka yönüyle yine karanlıkta kalır. Çünkü o zaman da bütün Cumhuriyet Halk Partililer gibi ben de, öyleyse neden siyasal haklarımız ve bazı temel özgürlüklerimiz kısılarak veya kaldırılarak cezalandırıldığımızı sormak hakkını elde ederim... Atatürk'ün kurduğu ve bu devleti kuran partinin, bir mahkeme kararı hatta yasal bir iddia bile bulunmaksızın, neden kapatıldığını, o arada neden Atatürk'ün vasiyetinin de ihlal edildiğini sorma hakkını elde ederim.

Kaldı ki, eğer parti yöneticiliğim dolayısıyla ben kusurluysam, yüz binlerce insanın üye olduğu, milyonlarca insanın tuttuğu, üstelik de Atatürk'ün kurduğu bir partinin bu yüzden cezalandırılıp kapatılması ve Atatürk'ün vasiyetinin ihlal edilmesi gerekmezdi.

Bir devlet başkanı kusurluysa devlet feshedilmez veya devlet biçimi değiştirilmez.

Bir komutan veya kurmay heyeti kusurluysa ordu lağvedilmez...

Nitekim, 'Almanya'nın Sesi' radyosuna vermiş olduğu ve 27 Mayıs günlü Türk gazetelerinde de yayımlanan demeciyle, Sayın Devlet Başkanı şu görüşü açıklıyordu :

'Nasıl ki bir komutan muharebeyi kaybettiği zaman artık o komutanlıkta tutulamazsa; bu partilerin liderlerinin ve üst kademe yöneticilerinin de herhalde bundan sonra oluşacak parlamentoda yer almamaları uygundur', diyordu; ama, bu düşüncenin geçerli olup olmadığı bir yana, Sayın Devlet Başkanı, muharebede yenilgiye uğrayan ordunun da lağvedilmesi gereğinden söz etmiyordu.

Sonuç olarak, cevap ve düzeltme hakkımı kullandığım için yargılanmama yasal olanak bulunmadığı kanısındayım. Nitekim iddia makamı da, iddianamesinde, bu hakkın varlığını inkâr etmemektedir; cevap ve düzeltme hakkımı kullandığım için yargılanmamı istemiş değildir; ancak, 'her ne kadar sanık ... Anayasanın 27. maddesinde belirlenen düzeltme hakkını kullandığını, Milli Güvenlik Kurulunun 52 Sayılı Bildirisine aykırı davranmadığını beyan etmişse de, yazılı metninin tamamının incelenmesinde, 52 Numaralı Kararın 2. maddesine aykırı davrandığı'nın subuta erdiğinden söz etmektedir.

Bu konuda bir yargıya varabilmek için de, cevap ve düzeltme metninin içeriğinin, cevap ve düzeltme hakkımı kullanmama neden olan konuşmayla, yani Sayın Devlet Başkanının

16 Ekim günlü konuşmasıyla birlikte, mahkeme önünde irdelenip incelenmesi gerekir.

O nedenle, şimdi, Sayın Devlet Başkanının konuşmasına ve benim düzeltme yazımın içeriğine ilişkin sunuşlarıma geçiyorum.

16 Ekim günlü konuşmasında, Sayın Devlet Başkanı, ayrım gözetmeksizin tüm partilerle yöneticilerini, vatandaşlar arasında uzlaşmazlıklara, ayrılıklara, kırgınlıklara, bölünmelere neden olan, seviyeli bir hizmet yarışı yapamayan ve devlet yapısının çatırdayarak yıkılmaya başladığını göre göre, milletin refahı ve huzuru için, devletin bekası için kişisel ve parti çıkarlarından feragatte bulunmayan kuruluşlar ve kimseler gibi göstermiştir.

Oysa, düzeltme yazımda kanıtlarıyla belirttiğim gibi, Cumhuriyet Halk Partisi açısından ve benim açımdan, Sayın Devlet Başkanının bu iddiaları gerçeğe aykırıdır.

Cumhuriyet Halk Partisini destekleyen bazı çevrelerin sert tepkilerini, hatta parti yönetiminin en üst düzeylerine gelmiş bazı kimselerin yönetimden ve partiden ayrılmalarını göze alarak, 27 Mayıs 1960 ertesi dönemde, partinin üst kademe yöneticilerinden biri olarak, geçmiş kırgınlıkların yaralarını kapatıcı çabalar gösterdim. Benim de katkıda bulunduğum etken girişimlerle, Cumhuriyet Halk Partisi, uzun yıllar ağır baskılarını gördüğü siyasal kadroların 27 Mayıs 1960'tan sonra uğradıkları mahkûmiyetlerin kaldırılması ve siyasal haklarının geri verilmesi için büyük uğraş vermiştir. Öylece 'milletin huzuru' açısından feragatte bulunmanın ileri bir örneğini ortaya koymuştur.

12 Mart 1971 ara rejiminden demokrasiye dönüş yollarının açılabilmesi için de, Cumhuriyet Halk Partisi adına, başlıca rakibimiz olan partilere el uzattım, onlarla işbirliği ve uzlaşma ortamının sağlanmasına katkıda bulundum. Bunu yaparken, Türk Silahlı Kuvvetlerinin saygınlığına da büyük özen gösterdim. 12 Mart müdahalesine şahsen karşı çıkmış olduğum halde, Silahlı Kuvvetler yetkililerinin demokrasiye dönüş sürecini çabuklaştırma niyetleri belli olduğu andan itibaren, partimle birlikte benim, Silahlı Kuvvetlerimize yardımcı olmak için gösterdiğimiz çabalar, o sırada yüksek komuta kademelerinde bulunanların bilgileri içindedir.

Bunlar, bir Cumhuriyet Halk Partisi yöneticisi olarak benim, partimle birlikte, yurttaşlar ve partiler arasında uzlaşmazlığa, ayrılığa, kırgınlığa değil, tam tersine, bunların giderilmesine yaptığımız katkıların somut örneklerinden bazılarıdır.

Uzun ve ıstıraplı muhalefet yıllarından sonra 1974'te bir koalisyon hükümeti kurma olanağına kavuşmuştuk. Fakat ulusal yarar açısından önem taşıyan bazı dış politika konularında uyumsuzluk çıkınca, hükümetimiz halk arasındaki saygınlığının doruk noktasında bulunduğu halde, iktidarı terk etmekte tereddüt göstermedim.

Büyük güçlüklerle ve engellerle karşılaşacağımızı bile bile, demokrasimizi çöküntüden kurtarabilmek uğruna 1978'de kurduğumuz hükümetten de 1979 Senato seçimleriyle beliren halk eğilimine saygı göstererek, kendiliğimden çekildim.

Her iki olay da benim ve partimin, her ne pahasına olursa olsun iktidar olma tutkusuna hiçbir zaman kapılmadığımızın somut kanıtlarını oluşturmaktadır.

Sayın Devlet Başkanı, tüm politikacıları ve parti yöneticilerini, iktidar tutkusuyla mevkilerine yapışan kimseler gibi; mevkiinden ayrılmamak için her çareye başvuran, milletin huzurunu, devletin veya demokrasinin bekasını bile gözden çıkaran kimseler gibi görüp göstermektedir. Oysa dünyada ve Türkiye'de öyle davranmayan pek çok politikacı vardır. Nitekim ben, içime sindiremediğim veya sorumluluk anlayışımla bağdaştıramadığım durumlara katlanmaktansa, siyasal mevkilerden defalarca kendi isteğimle ayrıldım. 12 Mart 1971 müdahalesi üzerine Genel Sekreterlikten, 1974'te Başbakanlıktan, 1979'da yine Başbakanlıktan, 1980'de de Genel Başkanlıktan, o nedenle ve o şekilde ayrıldım.

Sayın Devlet Başkanının beni de hedef alır biçimde sık sık ileri sürdüğü gibi, bir kez ele geçirdiğim mevkiden düşürülmemek için yakışıksız tertiplere başvurmak şöyle dursun, her mevkie, 'ele geçirme' yoluyla değil, çetin engellere karşın seçilerek geldim ve bu mevkilerin hepsinden de, düşürülerek değil, kendi isteğimle ayrıldım.

Sayın Devlet Başkanının 'siyasi parti yöneticileri hâlâ birbirlerine karşı kin ve nefret dolular' iddiası da çok abartılmıştır ve benim açımdan tümüyle gerçeğe aykırıdır. Düzeltme yazımda belirttiğim gibi, hiçbir zaman kimseye karşı kin ve nefret beslemedim, kin ve nefreti insan yüreği için bir yük saydım.

Siyasal çekişmelerin en sert olduğu dönemlerde bile, liderlerin biribirlerine karşı kullandıkları dil, son zamanlarda tümüne karşı kullanılan dilden daha kırıcı olmazdı.

1979'da hükümetten ayrıldıktan sonra, başlıca siyasal rakibimiz olan ve 21 aylık hükümet dönemimizde bize en ağır hücumları yöneltmiş, en çetin güçlükleri çıkartmış olan bir partinin kuracağı azınlık hükümetine, demokrasiyi yeniden tehlikeye düşürecek ve terörizme hız katabilecek unsurlarla işbirliği yapılmaması koşuluyla destek sağlama önerisinde bulundum.

Partim adına görüş alabileceğim hiçbir yetkili kurulun bulunmadığı bir aşamada bu öneriyi partim adına yaparken, tüm siyasal yaşamımı tehlikeye attığımı biliyordum; ama demokrasimizin ve devletimizin bekası için, milletimizin birliği, halkımızın huzuru ve barış içinde yaşayabilmesi için, bunu seve seve göze alıyordum.

Gerek kendi açımdan gerek partim açısından küçümsenemeyecek bir feragat örneği olan bu önerimin kabul edilmemesi karşısında küskünlüğe kapılmadım; hükümet devir teslimi sırasında, Sayın Devlet Başkanının deyimiyle 'seviyeli hizmet anlayışı'na uygun bir davranış izlemeye özen gösterdim.

Daha sonra, yine Sayın Devlet Başkanının 16 Ekim günlü konuşmasındaki anlatımla 'Devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığı'nı gören Cumhuriyet Halk Partisi adına ve yetkili parti organlarımızın tam desteğiyle, bir başka girişimde bulundum. Kendi dışımızda kurulmuş o hükümete, Cumhuriyet Halk Partisine karşı çok olumsuz bir tavır sürdüren iktidara, Meclis kürsüsünden el uzattım. Rejimi ve devleti birlikte kurtarmak, iç barışı birlikte sağlamaya çalışmak üzere partim adına işbirliği çağrısında bulundum. Bu çağrı, Sayın Genelkurmay Başkanıyla, Kuvvet Komutanlarının Sayın Cumhurbaşkanına sundukları uyarı mektubundan önce yapılmıştır.

Bu çağrının karşılık görmemesinden de yılgınlığa ve küskünlüğe kapılmaksızın, 1979'un sonlarından 12 Eylül 1980'e kadar geçen sekiz buçuk ay süresince, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı olarak ben, yetkili parti organımızın da onayıyla, işbirliği çağrılarımı daha somutlaştırarak yineledim. Başında iki büyük partinin yer alacağı, ancak terör odaklarıyla ilişkisi bulunmayan unsurlardan oluşacak bir büyük koalisyon önerdim. Demokratik rejimde ve devlet yapısında zorunlu du-

ruma gelmiş onarımın, bu kez, Silahlı Kuvvetler müdahalesine gerek bırakılmaksızın, demokrasinin kendi kuralları ve kurumları içinde, böyle bir büyük koalisyonla gerçekleştirilebileceğini savundum.

Öyle bir koalisyon hükümetine, parlamentoda en çok üyesi bulunan parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi liderinin veya bu partiden birinin başkanlık etmesi gerekirken, böyle bir istemde de bulunmayacağımızı açıkladım.

O dönemdeki koşullar altında bu tür bir öneride ve çağrıda bulunmamın bana da partime de yarardan çok zarar verebileceğini biliyordum; fakat ulusun esenliği, demokrasinin sürekliliği, devletin bekası ve halkın huzuru ve refahı açısından, partimle birlikte bu feragati de seve seve göze aldım.

Acı olan o ki, bu önerilerim ve çağrılarım, yalnız başlıca muhatabımız olan parti tarafından reddedilmekle kalmadı; o zamana kadar böyle bir koalisyon kurulması için bana telkinlerini gönderen bazı etkin çevreler de, bu çağrılarımı duymazmış gibi davrandılar.

Çok yakın geçmişin herkesçe bilinmesi gereken bu gerçeklerine karşın, Sayın Devlet Başkanı, beni ve yöneticiliğini yaptığım partiyi, 'Devlet çatısının çatırdayarak yıkılmaya başladığı'nı göre göre kişisel ve parti çıkarlarından feragatte bulunamamış gibi gösterirse, elbette benim, bu gerçekleri hatırlatmak üzere, cevap ve düzeltme yoluna başvurma hakkım doğar. TRT'ye gönderdiğim metinle de bunu yaptım.

Yine aynı dönemde, Cumhuriyet Halk Partisi adına, partilerin aralarında uzlaşarak bir cumhurbaşkanı seçebilmeleri için, sekiz ay süresince her girişimde bulundum. Bu girişimlerde kişi ve parti çıkarları açısından ne ölçüde feragati göze aldığım, o dönemin bazı üst düzey yöneticilerinin bilgileri içindedir.

Bu hatırlatmaları, geçmişe dönük olarak herhangi bir kimseyi veya kuruluşu eleştirmek için yapmış veya yapıyor değilim. Geçmişin acı anılarının ve yaralarının kapatılmasını en çok isteyenlerden biri benim. Fakat Sayın Devlet Başkanı, bir yandan geçmiş çekişmeler sona erdirilsin isteğinde bulunurken, bir yandan da geçmişe dönük olarak gerçeğe aykırı iddia ve ithamlarını sürdürünce, böyle hatırlatmalar zorunlu olmaktadır.

Eğer Sayın Devlet Başkanınca, beni ve yöneticiliğini yaptığım partiyi de hedef alarak ileri sürülen ve bizim açımızdan

gerçeğe aykırı olan iddialar karşısında, anayasal ve yasal cevap ve düzeltme hakkımı kullanmaktan bile yoksun bırakılacak olursam, bu tür iddiaların daha ileri ölçülere vararak sürdürüleceği ve kamuoyunun geride bıraktığımız demokratik rejim sürecini çok yanlış değerlendirecek yönde koşullandırılmasına neden olacağı anlaşılıyor.

Nitekim Sayın Devlet Başkanının 19 Ekim günü —yani dava konusu düzeltme yazımı TRT'ye gönderdiğim gün— Elâzığ' da yaptığı konuşmada olsun, 23 Ekim günü Danışma Meclisinin açılışı sırasında yaptığı konuşmada olsun, beni ve partimi de hedef alan gerçekdışı iddiaları büsbütün yoğunlaşmıştır.

Devletin bekasını, ulusal birliği ve halkın barış ve huzur içinde yaşamasını her şeyin üstünde tutan partimin üye ve yöneticileriyle birlikte ben, yıllarca meydan meydan, ayrım gözetmeksizin bütün teröristlere de bütün bölücülere de karşı çıktım. Cana kıyanların kanlı ellerine ellerimizi vermeyeceğimizi, toplantılarımızda bölücü sloganlara göz yumamayacağımızı haykırdım. Sağlı-sollu teröristlerin hışmını, üyelerimizle, yandaşlarımızla birlikte, üzerimize çektik; kolluk kuvvetlerinin gözleri önünde, teröristlerin taşlı sopalı silahlı sayısız saldırısına uğradık; suikast girişimleriyle karşılaştık. Birçok arkadaşımız bu tür saldırılar yüzünden can verdi. Ama hiçbir zaman teröristlere destek olmadık, boyun eğmedik, teslim olmadık ve partimizi teslim etmedik. Teröristlere karşı bizim aldığımız kadar kesin tavır almaktan kaçınan kuruluşları bile kınadık. Bize karşı cepheler kurulurken, biz her türlü cephe çağrısını reddettik ve kendi dışımızda herhangi bir kuruluşla işbirliği yapmayı kabul etmedik.

Parti içi demokrasinin en ileri ölçüde uygulandığı bir kuruluş olmamıza karşın, sızmalara karşı, Cumhuriyet Halk Partisini, sıkı disiplin uygulayabilecek nice kuruluşlardan bile daha iyi koruyabildik.

Onun için, Sayın Devlet Başkanının, bu konularda beni ve yöneticiliğini yaptığım partiyi de hedef alarak sürdürdüğü iddia ve imalar karşısında, cevap ve düzeltme hakkımı kullanmak, benim, kişisel bir hak olmanın da ötesinde, tarihe karşı sorumluluğumdur.

Sayın Devlet Başkanı, 16 Ekim günlü konuşmasında, yine ayrım gözetmeksizin tüm partilerle yöneticilerini, 'gizli kapılar ardında toplantılar düzenlemek'le ve 'yalan haberler ya-

yarak temiz vatandaşları mevcut yönetim aleyhine zehirlemek' le; onun da ötesinde, 'kendi içimizde halledebileceğimiz problemleri dış ülkelere jurnal ederek birtakım kuruluşlar vasıtasıyla baskı yaptırma denemelerine girmek'le suçladı.

Ömründe yalan söylememiş bir kimse olarak, 'yalan haberler yayma' iddiası karşısında elbette susamazdım. Türk ve dünya kamuoyu önünde bana yöneltilmiş bu kadar ağır ithamlar karşısında, cevap ve düzeltme hakkından yoksun tutulmam herhalde düşünülemezdi. Onun için 19 Ekim günlü düzeltme yazımda bu ithamları da yanıtlama gereğini duydum.

Bu iddia ve ithamlar son derecede ağır olduğu için, düzeltme metninde bu iddialara ilişkin olarak söylediklerimden bir bölümünü, mahkeme huzurunda aynen yinelemek zorundayım:

'Gizli kapılar ardında toplantılar düzenleme ve yalan haberler yayarak temiz vatandaşları mevcut yönetim aleyhine zehirleme' iddialarının muhatabı olmayı asla kabul edemem. Bugünkü yönetim biçimini ve Türkiye için yönetimce öngörülen rejimi, kendi demokrasi anlayışım açısından, içime sindiremediğim bir gerçektir. İçime sindirmeye de mecbur değilim. Yürürlükteki Anayasayı benimsemek ve Türkiye'nin başına gelen dertlerden Anayasanın sorumlu gibi gösterilmesini reddetmek suç olmasa gerektir.

Bununla birlikte, benim gibi düşünenlerle konuşurken, Türk Silahlı Kuvvetlerine karşı tavır almak anlamına gelebilecek davranışlardan kesinlikle kaçınılması gerektiğini, çünkü Ordunun hepimizin ordusu olduğunu her zaman vurgulamaktayım.

Yalan haberler yayma iddiasına gelince, siyasal veya özel yaşamımda yalanın tek bir örneği gösterilemez. Ne var ki, bazı acı gerçekleri gözden saklama gayretiyle de yalan söyleyemem.'

Düzeltme metninde yer alan, 'Bazı acı gerçekleri gözden saklama gayretiyle de yalan söyleyemem' ifademi, mahkeme önünde biraz daha açıp somuşlaştırmakta yarar görüyorum.

Örneğin, yetkili makamların bilgisi içinde, bazı yabancı parlamento heyetleri beni ziyarete geliyorlar. Bazen resmi bir brifingden çıkarak bana geliyorlar.

Brifingde kendilerine, yargı organlarının bağımsızlığını zedeleyici herhangi bir yasa değişikliği yapılmadığı yolunda,

Yargıtay'a başvurma hakkının kısılmadığı yolunda bilgiler verildiğini söylüyorlar. Bu gibi konularda benim ne düşündüğümü sorduklarında, ben, yalan söyleyemediğim ve yalan söylemememeyi de jurnalcılık saymadığım için, doğruları söylüyorum.

Örneğin Resmi Gazetede yayımlanan Anayasa değişikliği niteliğindeki yasa metnine atıfta bulunarak, yargı bağımsızlığının büyük ölçüde zedelendiği kanısında olduğumu söylüyorum. Belli cezalar için Yargıtay'a başvurma hakkının kaldırıldığını söylüyorum.

Nitekim ben de, hakkımda açılan bu dava dolayısıyla mahkûm edilirsem, Yargıtay'a başvuramayacağım. Soranlara aksini nasıl söyleyebilirim?

Eğer bazı yasa değişikliklerinin dünyada duyulması, Türkiye'nin saygınlığına ve ülkemizde gerçek anlamıyla bir demokratik rejim kurulacağı yolundaki resmi beyanlara gölge düşürüyorsa, bunun çaresi, sorulduğunda doğruyu söyleyenleri yalancılıkla veya jurnalcılıkla itham etmek değildir. Bunun çaresi, demokrasiye ve demokratik hukuk devleti kurallarına ters düşen yasalardan vazgeçmektir.

Toplam iki buçuk yıllık başbakanlık döneminde, Türkiye'nin ve Türk ulusunun dünyada saygınlığını ve haklarını korumak için elinden gelen her şeyi yapmış bir siyaset adamı olarak, yalan haber yayma, dışarıya jurnalcılık yapma, dışardan kendi ülkesine baskı yaptırtma gibi ithamlarla karşılaşınca veya ayrım gözetilmeksizin tüm parti yöneticilerine karşı ileri sürülmüş böylesi iddiaların gölgesi altında bırakılınca, düzeltme hakkımı, yukarıda belirttiğim gibi, düzeltme metninde olduğu gibi, kullanarak gerçekleri açıklamak benim vazgeçilemeyecek, reddedilemeyecek bir hakkımdır.

Düzeltme metninde belirttiğim gibi dışardan baskı gelmesini özendirici her türlü girişimden özenle kaçınmış bir kimse olarak ve gerçek özgürlükçü demokrasiyi, Türk halkının, kendine olan saygısıyla ve kendi iradesiyle kuracak karakterde ve siyasal olgunluk düzeyinde bulunduğuna inanan bir kimse olarak, böylesine ağır ve haksız iddiaların gölgesi altında kalamazdım.

Sayın Devlet Başkanı, 16 Ekim günlü konuşmasında, benim durumumdaki kimseler için, 'Yeni Anayasa, yeni seçim ve partiler kanunu hazırlanıp normal seçimler yapılıncaya ka-

dar, bu yönetime yardımcı olmaları, hiç olmazsa köstek olmamaları veya gölge etmemeleri beklenirken, maalesef yazı ve demeçlerle siyasi amaçlı faaliyet gösterdikleri veya siyasi nitelik taşıyan tutum ve davranışlarda bulundukları görülmüştür' diyor ve 52 Sayılı Bildirinin çıkarılmasına bu iddiaları gerekçe olarak gösteriyor.

Her türlü siyasal faaliyeti ve herhangi bir suretle görüş açıklaması yasaklanmış olan, üstelik hiçbir konuda, hatta hükümet başkanlığı sorumluluğunu taşırken yakından ilgilendiği dış politika konularında *bile görüşüne başvurulmayan bir kimse olarak,* bugünkü yönetime ne yoldan nasıl yardımcı olmam bekleniyordu, bilemiyorum.

Genel Başkanlıktan ve aktif politikacılıktan ayrılmak pahasına, o da ancak birkaç aylığına, elde edebildiğim yazı yazma özgürlüğümü, aslında, kendi inançlarım doğrultusunda, yönetime yardımcı olmaya çalışarak kullandım.

Ama yönetime yardımcı olmak, onun her yaptığını veya tasarladığını övüp alkışlamak değildir. Bunu yapanlar, zaten fazlasıyla vardır.

Ben, kendi inançlarım doğrultusundaki yardımımı, bir gazeteci ve yazar olarak, gerçek özgürlükçü demokrasinin erdemlerine değinmekle yapmaya çalıştım. Başka türlüsü, inançlarıma ters düşerdi, kendi kendime ihanet olurdu.

Ama yönetim bu tür bir yardımı istemedi ve benim yeni oluşturulmakta olan rejim ve düzenle ilgili yazı yazmamı haziran başından itibaren yasakladı. O zamandan beri ne yazı yazıyorum, ne demeç veriyorum. Genel Başkanlıktan da zaten bir yılı aşkın süredir ayrılmış bulunuyorum.

Ülke sorunları üzerinde görüş belirtmem yasak, yazı yazmam yasak, toplantı düzenlemem, *konuşmam yasak;* siyaset dışı konularda ders veya konferans vermek üzere *yabancı üniversitelerden gelen çağrıları kabul etmem bile yasak..* Bütün bu yasaklara karşın yönetime nasıl yardımcı olabilirdim veya yönetimi nasıl kösteklemiş olabilirim, bunu anlamam olanaksız.

Fakat bütün bunlara karşın, Sayın Devlet Başkanı beni yönetime köstek olmakla itham ederse, bu ithamı yanıtlamak elbette benim hakkım olmalıdır.

Kaldı ki, demokrasiye geçme niyetiyle ilgili vaatlere —benim anlayışıma göre— çok ters düşen bu yasaklardan herhangi birini ihlal ederek yönetimin gözünde suç işlemişsem, bunun he-

sabı adalet önünde benden sorulmak gerekirdi. Beni ve partimi kamuoyu önünde gerçekdışı bazı iddialarla suçlamak, kuşku altında bırakmak gerekmezdi. Atatürk'ün partisini kapatmaksa, hiç gerekmezdi.

Fakat bu yola gidildi.

Şimdi *savunma için elimde kaldığını düşündüğüm tek olanak düzeltme ve cevap hakkıdır.* O da, yasası veya bildirisi çıkarılmadan elimden alınmışsa, yapabileceğim ve söyleyebileceğim bir şey yoktur.

Bu koşullar altında yönetime, istesem de ne destek olabilirim, ne köstek olabilirim.

Ama bu koşullar altında bile hiçbir kimse ve hiçbir ceza, beni, tüm yaşamımı adadığım özgürlükçü demokrasiye bağlılıktan da, kendi kafamın içinde özgür olmaktan da alıkoyamaz.

Yönetim eğer, ağzını ve kalemini bağlayarak susturduğu bir kimsenin kafasının içindekilerden de rahatsız oluyorsa, bu rahatsızlığa çare bulmak benim elimde değildir.

Söyleyeceklerim bunlardan ibarettir...»

18

Genel Başkanlıktan Çekilme

Ecevit, 19 Ekim 1981 günü TRT'ye gönderdiği yanıtında, Devlet Başkanını doğrudan muhatap almaksızın, Devlet Başkanının konuşmasını içeren TRT yayınlarına değiniyor, bu yayınların Anayasadaki deyimiyle, «gerçeğe aykırı yayın» niteliğinde olduğunu söylüyordu.

CHP'de sorumluluk taşıdığı dönemlerde devlet sorumluluğunu ve milletin huzurunu her şeyin üstünde tuttuklarını, her zaman bu görevin «idraki içinde» davrandıklarını belirtiyor, buna örnekler veriyordu.

16 Ekimde TRT'den dinlediği, ertesi gün gazetelerden okuduğu konuşmaya yanıt hazırlamak için iki gün aralıksız çalışmıştı. «Yalnız TRT'ye değil, herkese verdim yanıtı» dedi Ecevit. «Türk ve yabancı basına... TRT'ye bir yazı ekinde gönderilen yanıt yayımlanmadığı gibi, bana yayımlanıp yayımlanmayacağı konusunda hiçbir yazı gönderilmedi, bilgi verilmedi.»

Ama...

(Ecevit'in avukatlarından Şahin Mengü'nün notlarından)

«... Sayın Kenan Evren'in açıklamaları yurt dışında da ayrıntılı olarak duyurulduğu için Sayın Ecevit, TRT'ye gönderdiği açıklamasını yabancı ajans ve dergi - gazete mensuplarına da verdiği gerekçesiyle, Milli Güvenlik Konseyinin 52 Sayılı Bildirisine 'muhalefet ettiği' savıyla Ankara 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinde hakkında dava açıldı. Bu davada 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasasının 16. maddesine göre 3 aydan, 1 yıla kadar hapsi isteniliyordu.

İlk duruşması 3 Kasım 1981 günü yapıldı. O celsede MGK'nin 52 Sayılı Bildirisine aykırı davrandığı sabit olduğundan üç ay müddetle hapis cezasıyla cezalandırılmasına, suçun işleniş tarihi göz önüne alınarak tayin olunan hapis cezasının takdiren

1/3 oranında artırılarak sonuçta dört ay süreyle hapis cezası ile cezalandırılmasına, hüküm Sıkıyönetim Komutanlığınca temyiz olunmadığı takdirde, kanun yolu kapalı olmak üzere karar verildi.

Karar, Sıkıyönetim Komutanlığınca temyiz edilmemesi üzerine, kesinleşti ve Cumhuriyet Savcılığının davetnamesi 26 Kasım 1981 tarihinde Ecevit'e tebliğ edildi.

Yasal hakkı olan 7 günlük sürenin son günü olan 3 Aralık 1981 günü saat 14.30'da Ecevit Ankara Kapalı Cezaevine girdi...»

(bkz. 52 Sayılı MGK Kararı : Ek 4;
Bülent Ecevit'in 52 Sayılı MGK Kararını eleştiren mahkeme ifadeleri : Ek 5)

Ecevit'e sordum :

«Yanıt yazınızda şöyle bir ifade var: '.. 2 Haziran 1981 günü yayımlanan 52 Sayılı Bildiri benim dilimi ve kalemimi kesin yasaklarla bağlarken, yalnız belli siyasal çevrelerle yayın organlarından değil, bizzat bu bildiriyi çıkaran yönetimden de bildirinin yasakladığı türde hücumlar gelmesi karşısında sessiz kaldım...' diyorsunuz. Niye sustunuz?»

Ecevit yanıtladı :

«Ben kendi durumumu toplum için bir sorun durumuna getirmek istemedim. Bu hakkı kendimde göremedim. Ama CHP'nin ve bütün partilerin kapatılması beni aşan bir sorundu. Benim daha önce üstlenmiş olduğum görevler dolayısıyla birtakım manevi sorumluluklarım vardı ve susma hakkım yoktu. Beni aşan bir durumla karşı karşıyaydım. Kaldı ki, CHP'ye ve bana yöneltilen hücumlar 52 Sayılı Bildirinin yasakladığı türden hücumlardı. Onu da belirtme gereğini gördüm.»

Ecevit'e sordum :

«Zamanında şöyle bir söylenti çıkmıştı, hatta bu söylentiyi CHP çevreleri duyurmuştu: Genel başkanlıktan 'aceleyle' istifa etmiştiniz. Bir haber gelmiş, Demirel'in parti genel başkanlığını bırakacağı bildirilmiş. Siz de hemen CHP Genel Başkanlığından istifa etmişsiniz?»

Ecevit duraksamaksızın, «Hayır, bana böyle bir haber gelmedi» dedi :

«... Yalnız, MGK adına Genel Sekreter tarafından yapılan açıklama, şunu gösteriyordu: Siyasal faaliyete izin verildikten sonra başta gelen partilerin son dönem genel başkanlarının bu göreve devam etmelerine izin verilmeyecekti. Şimdi ben, siyaset serbest bırakıldığı zaman genel başkanlık yapmama izin verilmeyeceğini bile bile, o günü beklemeyi gereksiz buldum. Siyasal faaliyete izin verilmesi aşamasına gelindiğinde Bülent Ecevit'in genel başkan olamayacağını herkes biliyor. O zaman partililer arasında varolan kavgalar, çekişmeler —bütün yasaklara karşın— çok ileri boyutlara ulaşacaktı; ve benim bunları denetleme olanağım olamayacaktı. CHP'liler içinde o yasaklı dönemde büyük bir kargaşa olacaktı.

Ben duruma açıklık getirmek istedim. Belli ki, ben siyasal faaliyete izin verildiğinde genel başkanlık görevini yapamayacağım, bu yasaklanacak. O halde?.. CHP'liler şimdiden bunun sorumluluğunu idrak ederek genel başkanlık konusunu düşünmeye başlasınlar. Bu, birinci yargım. İkincisi, hiçbir yetkisi olmayan, parti merkezine gidemeyen, teşkilatı ile temas kuramayan, açıklama yapamayan bir genel başkan olarak sorumluluklarımı taşımaya devam edemezdim kanımca. Üçüncüsü, olup bitenler karşısında sessiz kalamazdım.

Oysa genel başkan kaldığım sürece benim konuşmam, yazmam yasaktı. Ama genel başkanlık sıfatım üstümden kalktığı takdirde herhangi bir vatandaş ne kadar yazıp konuşuyorsa, ben de kendi anlayışıma göre o kadar yazıp konuşabilirdim. Nitekim, söyleşinin başlarında belirttiğim gibi, sonradan bunu Sıkıyönetim Komutanına söyledim.

Bu görüşümde haklıymışım ki, Hamzakoy dönüşü bize Etimesgut Havaalanında tebliğ ettikleri yasakların ben genel başkanlıktan ayrıldıktan sonra, bana uygulanamayacağını gördüler ve... 52 Sayılı Kararı çıkardılar...»

Derin bir nefes aldı:

«... Ve o şekilde istifa ettikten sonra anlatım özgürlüğümü korumak; o yoldan demokrasiyi olabildiğince kurtarmak ve toplum sorunlarının sağlıklı biçimde çözümüne katkıda bulunmak üzere bir dergi çıkarma, 'Arayış' dergisini çıkarma hazırlığı içine girdim. Pek çok üniversite öğretim üyesiyle temas kurdum; yararlı görüşmelerimiz oldu. Fakat birçoğu katılmak istemediler. Ancak, bazı üniversite üyelerinin de yer aldığı kü-

çük bir çekirdek kadro çok değerli katkılarda bulundu 'Arayış'a...

Kısacası, genel başkanlıktan istifa etmeseydim hiçbir işlev yapamayacaktım. Ama istifa ettikten sonra hiç değilse birkaç ay bazı işlevlerimi sürdürebildim. Daha önce, istifamın metnini örgüte yaymak istemiştim; fakat bu konuda bana yardımcı olabileceklerin çoğundan gereken yardımı görememiştim. Dolayısıyla benim istifa mektubumu bile duyuramamıştım. Aslında yayımlanması zaten yasaklanmıştı. İstifam MGK Genel Sekreterliğinin bir açıklaması ile duyuruldu. Hiçbir gerekçe belirtilmeksizin. Öylesine sessiz durumda bırakılmaya razı olamazdım. Hiçbir etkisi ve yetkisi kalmamış 'genel başkan'lık sıfatını üzerimde bir süre daha taşımak uğruna köşemde sessiz beklemek yerine, mücadelemi sürdürebilmek için genel başkanlıktan kendi irademle ayrılmayı tercih ettim...»

Geniş aydın çevreden ancak bir «çekirdek kadro» çıkarabilmişti. İstifasını duyurmak için güvendiği «kişilerden beklediği gerekli yardımı görmemişti». Bu çevreleri —ad vermemeye özen göstererek— iğneliyordu. İstifasının MGK Genel Sekreterliğince «gerekçe açıklanmadan» duyurulmasına hâlâ üzülüyordu.

Önüme istifa metnini koydu.

«Zaman geçti, çok şey değişti, ama dilerseniz bu kısa metni yayımlayalım» dedim.

30 Ekim 1980 tarihli istifa mektubunun bir kopyasını çıkardı, verdi:

«Bugün Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığından ayrılmış bulunuyorum.

Zorunlu olacağı anlaşılan bu ayrılışı şimdi gerçekleştirmekte yarar gördüm.

Bu dönemde, tüm parti çalışmaları yasaklandığı gibi, Genel Başkanlık görevinin gereklerini yerine getirebilmem de olanaksızdı. O nedenle, Genel Başkanlığı bırakmam, partide bir yönetim sorunu yaratmayacaktır. Parti çalışmalarına izin verilip Kurultay toplanıncaya kadar geçecek süreyi, üyelerimizin, yeni Genel Başkan seçimi üzerinde düşünerek değerlendirmeleri de böylece kolaylaşmış olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi gücünü, kişilerden değil, kurucusu yüce önder Atatürk'ün ilkelerinden, cumhuriyetle ve

demokrasiyle bütünleşmiş tarihinden ve kendini hizmetine adadığı halktan alır. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığından ayrıldıktan sonra da Atatürk ilkeleri ışığında, Cumhuriyetin sürekliliği ve demokrasinin kökleşmesi için, Türk halkının özgürlüğü ve mutluluğu için, ömrüm boyunca çalışmayı, görevlerin en değerlisi bileceğim.

Genel Başkanlıktan ayrılırken, Atatürk emanetinin bilincine varmış tüm Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarıma, düşünceleriyle ve oylarıyla Cumhuriyet Halk Partisine destek olan yurttaşlarıma ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde yıllarca kendilerini temsil onurunu bana vermiş bulunan Ankaralı ve Zonguldaklı hemşerilerime şükranlarımı sunarım.

Düşünce ve parti ayrımı gözetmeksizin büyük Türk ulusuna barış ve özgürlük içinde mutluluklar esenlikler başarılar dilerim...»

Bu istifa yazısının önce tümüne, sonra bazı paragraflarına yayın yasağı konuldu. Bir ara Genelkurmay'dan Ecevit'e telefon edilip, istenmeyen paragrafları kendisinin metinden çıkarması istendi. Ecevit bu isteği kabul etmedi. Onun üzerine tümüne yeniden yayın yasağı konuldu.

GİRERKEN - ÇIKARKEN

Ecevit, 3 Aralık 1981'de ilk kez hapishaneye girmeden bir gün önce, Londra'dan ABC televizyonu muhabiri Mustafa Gürsel'in, «... birkaç saate kadar cezaevine gireceksiniz. Eski bir başbakan olarak duygularınız nedir?» sorusunu yanıtlıyordu :

«Hapishaneye giderken vicdanımda bir rahatsızlık duymuyorum. Görevimi yaptığım düşüncesindeyim. Tabii, bu ceza, bir anlamda, özgürlüğüme getirilen yeni bir kısıntı olacaktır, fakat ben öyle bir duygu içinde de değilim. İnanırım ki, bedelini ödemeyi göze alanlar için, özgürlük her zaman, her koşul altında vardır...

... Özgürlük bol ve ucuzken bazı kimseler onu serbestçe hatta savurganca harcarlar. Böyleleri gerçekte özgür kişiler olmayabilirler. Fakat özgürlüğün bedeli ne kadar yükselirse yükselsin o bedeli ödemeyi göze alanlar her koşul altında öz-

gür olabilirler. Dört ay hapiste kalmak bence, özgürlük için çok yüksek bir bedel değildir...»

Ve... Ozanca bir vurgulamayla sözlerini bitiriyordu :

«... Dışarda bir mahpus gibi yaşamaktansa, bir özgür insan olarak bir süre hapiste kalmayı tercih ederim...»

Hapishanenin kapısında da buna benzer cümlelerle veda ediyordu :

Eklediği şuydu :

«... Ulusça özgürlüğün bedelini ödemeye alışmamız gerekir...»

2 Şubat 1982 günü tahliye olduktan sonra, «... Hapsedilmekle ben bir şey yitirmiş değilim. Hapsedilmemden kimin ne kazandığını da bilmiyorum...» diyecekti.

Ozan doğası, siyasal gerçeklerle yine kaynaşmıştı.

Geleceğe umutla bakıyordu :

«Halkın özgürlük ve demokrasi istenci, kayaları delen ince otlar gibi, tüm engelleri aşarak yüzeye barış içinde çıkacaktır...» dedi.

Kısa demecinde inançlarını, özgürlüğün o günkü koşullarını irdeledi :

«... Şimdi hapishaneden çıktım. Ne var ki, anlatım özgürlüğüm sınırlı kaldıkça benim için her yer hapishanedir. Gerçi kendi kafamın içinde her zaman özgürce düşünebilirim; fakat anlatım özgürlüğüyle bütünlenmeyen düşünce özgürlüğü eksik kalır ve toplumsal işlevini yerine getiremez.

İnsanı başka yaratıklardan ayıran, düşünme ve anlatım yeteneğidir. Onun için ben düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırlanmasını insanlığa aykırı ve günah sayarım.

İnsanlığın sorunlarına insanca çözümler düşünce ve anlatım özgürlüğüyle bulunur. Bu özgürlük olmadan ne toplum ilerleyebilir, ne de çoğunluğun sömürülmesi ve horlanması önlenebilir.

Böyle bir duruma düşmekten kurtulmaya düşünce ve anlatım özgürlüğü de yetmez. Bu özgürlüğün geçerli örgütsel dayanakları ve kurumsal güvenceleri de olmalıdır. Bunlar demokrasinin kesin koşullarıdır.

Türkiye'de demokrasinin geleceğine, Türk halkının özgürlüğe ve demokrasiye bağlılığına güvendiğim için umutluyum.

Türkiye'de halk çoğunluğunun güvenlik uğruna özgürlükten vazgeçmeyi içine sindiremeyeceğini, bunun gerekli olduğuna da inanmadığını biliyorum.

Yüzeydeki aldatıcı durgunluğun altında, gerçek demokrasinin doğuşunu sağlayacak güçlü akımlar vardır Türk toplumunda...»

Türk ve yabancı basın mensuplarıyla yaptığı görüşmede, «Kişiliğinize yönelik suçlamalar sürerse» diye başlayan ve Evren'e verdiği yanıta benzer durumlar olursa, yanıt verip vermeyeceğini soran bir gazeteciye, «... Dünyada eğer herkes özgürlük kısıntılarına boyun eğmiş olsaydı, insanlık bugün hâlâ dünyanın düz olduğunu sanıyor olurdu...» diye karşılık verdi.

«Türkiye'deki askeri rejimin geçici olduğu konusunda herhangi bir kuşkunuz var mı?» sorusunu da şöyle yanıtladı:

«Türkiye'de açıktan açığa askeri bir rejimin çok uzun süreli olabilmesini hiçbir zaman olası görmedim. Bizim jeopolitik durumumuzda buna olanak yoktur. Onun için, Türkiye önünde sonunda, bir tür sivil rejime dönecektir. Önemli olan, dönülecek rejimin, gerçekten demokratik olmasıdır. Bu konuda iyimserim. İyimserliğim, görünürdeki belirtilerden değil, Türk halkının özgürlüğe ve demokrasiye bağlılığına olan inancımdan geliyor.»

19

Hollanda TV'si İle Görüşme

13 Şubat 1982 günü, hapishaneden çıkışından on iki gün sonra, yani «meşruten tahliye» süresi içinde, Hollanda televizyonu NCRV ile yaptığı görüşme Ecevit'in tutumunun ve düşünce tarzının ilginç çizgilerini içeriyordu. Bu görüşme Batının başka TV'lerinde de yayımlandı. Yeniden yargılanıp hapse girmesine neden olacak bu görüşmeyi, mahkeme için İngilizce aslından Türkçeye Ecevit çevirmişti:

ECEVİT (Hapse giriş nedeniyle ilgili soruya yanıt) — «Devlet Başkanı, radyo ve televizyonda yayımlanan bir konuşma yaptı ve o konuşmasında ayrım gözetmeksizin tüm partileri ve eski siyasal liderleri itham etti. Ben de buna karşı anayasal ve yasal düzeltme ve yanıt hakkımı kullandığım için mahkeme önüne çıkarıldım ve mahkûm edildim.

Durumun bir garip yanı şu: Benim anlatım özgürlüğümü sınırlayan 52 Sayılı Karar, açık duruşmalarda söylenen her şeyin serbestçe yayımlanabileceğini de kesin bir şekilde belirtmektedir. *Fakat mahkemede kendimi savunmak için söylediklerime, yasalara aykırı olarak, yayın yasağı konulmuştur.* Onun için, bu görüşmemiz Hollanda'da yayımlandığında, birçok Hollandalı benim neden iki ay hapiste kaldığımı öğrenmiş olacaktır, fakat Türkiye'de birçok kimse bunun nedenini hâlâ bilmiyor olacaktır.»

SORU — «*Bu görüşme yayımlandıktan sonra yine hapsedilmekten korkmuyor musunuz?*»

ECEVİT — «Bilemem. Fakat özgür bir toplumda yaşamak isteyen, ülkesinde demokrasinin kurulmasına veya yeniden kurulmasına katkıda bulunmak isteyen bir kimse bazı riskleri göze almak zorundadır. Özgürlük ve demokrasi, uğrunda bazı riskler göze almaya değecek kadar değerlidir.»

SORU — «*Size göre Türkiye ile ilgili olarak Avrupalılar ne yapmalıdır?*»

ECEVİT — «İzin verirseniz düşüncemi bir ilke ile belirtmek isterim. Türkiye Batılı demokratik uluslar topluluğunun bir üyesi olduğuna göre, herhangi bir başka demokratik Batı toplumuna hangi demokrasi ölçütleri uygulanıyorsa, Türkiye'ye de aynı ölçütler uygulanmalıdır.

Benim görüşüme göre Türkiye'nin *gerçek dostları* Türkiye'ye de aynı ölçütleri uygulayanlardır; ve *kendi ülkelerinde insan hakları ihlal edildiği vakit buna karşı nasıl tavır almaları söz konusu ise, Türkiye ile ilgili olarak da aynı tavrı alanlardır.* Türkiye Batının güvenlik açısından çıkarlarına hizmet ettiği sürece Türkiye için *ikinci sınıf bir demokrasiyi* içlerine sindirebilenler, Türkiye'nin, ötekiler kadar gerçek dostları olmayabilirler.»

SORU — «Bazıları da diyorlar ki tedhişçilik yüzünden her gün birçok kimsenin öldüğü bir ülke demokrasiye henüz hazır değildir...»

ECEVİT — «Bu soruyu yanıtlayabilmek için Türkiye'de terörizmin nereden kaynaklandığına bakmalıyız. Bir süredir Türkiye hızlı bir geçiş dönemindedir, kentleşme ve sınaileşme dönemindedir. Yeni toplumsal güçler ortaya çıkmaya başlamıştır. Doğal olarak, bu yeni güçler, hakları olan yeri almak istemektedirler, toplumsal güçler dengesine ağırlıklarını koyabilmek istemektedirler.

Öte yandan, bazı çıkar çevreleri, toplumdaki bazı egemen güçler ise, ekonomik değişimin sağladığı maddi olanaklardan yalnızca kendileri yararlanmak ve bu değişimin kaçınılmaz toplumsal ve siyasal sonuçlarını önlemek istemektedirler. Bu güçler Türkiye'de büyük gerilimler yaratmışlardır; bu *egemen güçlerden bazıları terörizmi bile teşvik etmişlerdir* ve Türk halkının gözünde, demokrasinin Türkiye için geçerli olmadığını kanıtlamak istemişlerdir. Eğer bir ülkede bazı egemen güçler demokrasinin o ülke için geçerli olmadığını, o ülkede demokratik bir çerçeve içinde huzur ve asayiş sağlanamayacağını kanıtlamak için uzun yıllar çaba göstermişlerse, bunalım ve terörizm için yeterli neden var demektir.

Bence, demokratik bir ülkede sağdan da soldan da gelse terörizmin amacı, demokrasiyi yıkmaktır, halkı demokrasiden usandırmaktır. Onun için, eğer terörizmle başa çıkmak uğru-

na demokrasiden vazgeçecek olursak; terörizme teslim olmuş, terörizme yenilmiş oluruz.

Terörizmi gerçekten yenebilmek için demokraside direnmemiz gerektiğine inanıyorum.»

SORU — «Yönetim diyor ki 1984'te yeni bir Anayasa hazırlanmış, öylece Türkiye'ye demokrasi geri gelmiş olacak...»

ECEVİT — «*Bunun Orwell anlamında bir '1984 demokrasisi olmayacağını umarım.* (Ecevit, burada İngiliz yazarı George Orwell'in insanlığı bekleyen totaliter yönetim tehlikesini anlatan '1984' adlı ünlü romanına değiniyor.) Fakat, maalesef, *gözler önündeki işaretler ve resmi göstergeler Türkiye için tasarlanan demokrasinin gerçek bir demokrasi* olmayacağını gösteriyor. Bunun oldukça sınırlı bir demokrasi, ya da yalnızca adının demokrasi olacağı anlaşılıyor. Üstelik, demokrasiye geçiş için gerekli tüm köprüler ve kanallar tahrip edilmiştir :

— Parlamento kapatılmıştır.

— Bütün partiler kapatılmıştır.

— Bütün deneyimli siyasal kadrolar siyaset sahnesinden tasfiye edilmiştir.

— İşçi sendikaları artık normal işlevlerini yerine getirememektedir.

— Radyo ve televizyon tümüyle devlet kontrolündedir.

— Örgütlenme özgürlüğü ise, uygulamada, ancak büyük iş çevreleri için geçerlidir.

Bu koşullar altında, özgürlüğü ve demokrasiyi yeniden kurmak için gerekli araçlar ve gereçler bile artık yok demektir.

Fakat bütün bunlara karşın, ben, Türkiye'de demokrasinin geleceği konusunda kesinlikle kötümser değilim. Çünkü Türk halkının demokrasiye inancına ve bağlılığına güveniyorum. Şimdiden, halk, yitirdiği özgürlüklerin ve hakların yokluğunu duymaya başlamıştır.»

SORU — «Bunu nasıl fark ediyorsunuz?»

ECEVİT — «Kişisel yaşamımın bir parçası olarak, halkla sıkı temasım vardır. Özellikle hapishanedeyken *tüm yurttan binlerce mektup aldım.* Köylülerden, işçilerden, ev kadınlarından, hatta okul çocuklarından gelen mektuplar... Düşüncelerin yüreklice ve açıkça dile getirildiği bu mektuplar, görünürdeki

durgun yüzeyin aldatıcı olduğunu; o yüzeyin altında, Türk toplumunda, güçlü demokratik akımlar bulunduğunu ve bu akımların ilk fırsatta, barışçı biçimde, yüzeye çıkacağını gösteriyordu.»

SORU — «Ama, yeni Anayasanın eski politikacılar için siyaset sahnesine geri gelmeyi önleyeceği anlaşıldığına göre, sizin artık bir rolünüz olmayacağı söylenemez mi?»

ECEVİT — «Evet. Fakat ben hiçbir zaman politika uğruna politika yapmadım. Bence politika ülkeye ve demokrasiye hizmet etmenin bir yoludur. Aktif politika yapmama izin verilmese bile, Türkiye'de gerçek demokrasinin oluşmasına, yeniden oluşmasına, katkıda bulunmam gerektiği inancındayım. Siyasal haklarıma getirilen sınırlamalardan çok daha fazla, anlatım özgürlüğüme getirilen sınırlamalar beni üzüyor. Ben, insanı başka yaratıklardan ayıran başlıca unsurun düşünce ve anlatım özgürlüğü olduğu inancındayım. Düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırlanmasını günah sayarım...»

(Bülent Ecevit'in Hollanda televizyonunda yayımlanan mülakatı ile ilgili mahkeme ifadesi : Ek 6)

ECEVİT'İN MAHKÛM OLDUĞU GÜN HOLLANDA TELEVİZYONU İLE YENİ GÖRÜŞMESİ

Hollanda televizyonu NCRV, kendi yayımladıkları mülakattan dolayı Ecevit'in mahkûm edileceği duruşmaya, o mülakatı yapmış olan Catherine Kejl'i, yine bir kamere ekibiyle birlikte göndermişti.

6 Temmuz 1982 günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde mahkûmiyet kararı verildikten sonra, Ecevit, avukatlarının yazıhanesinde, NCRV muhabiriyle yeni bir kısa görüşme yaptı. Bu görüşme de Hollanda'da yayımlandı.

Görüşme şöyle idi :

NCRV — «Bay Ecevit, son mülakatımız yüzünden şimdi iki buçuk veya üç aylığına yeniden hapsolacağınız için çok üzgünüm.»

ECEVİT — «Önce size, bugün askeri mahkemedeki du-

ruşmamda bulunmak üzere bu kadar yol aşıp Ankara'ya geldiğiniz için teşekkür ederim.

Sizin de gözlemiş olduğunuz gibi, sizinle daha önce NCRV için yapmış olduğum mülakattan ve Alman dergisi Der Spiegel'e Atatürk üzerine yazmış olduğum yazıdan dolayı yaklaşık üç ay hapis cezasına çarptırıldım.

Fakat bu konuda sizin ve NCRV'deki öteki meslektaşlarınızın vicdan azabı duymamanız gerektiğini belirtmek isterim. Çünkü, mülakat sırasında da size söylemiş olduğum gibi, o mülakatı vermekle, Türkiye'deki koşullar açısından bazı riskler üstlendiğimi biliyordum. Gerçi benim görüşüme göre suç işlemiş değilim, ama mahkemenin kararını saygı ile karşılıyorum.

İzin verirseniz, benimle o mülakatı yapmış olduğunuz için size teşekkür etmek isterim.»

NCRV — «Neden?»

ECEVİT — «Görüşlerimi, umutlarımı ve kaygılarımı dünyaya açıklama şansını bana vermiş oldunuz. Umutlarımın bir gün gerçekleşeceğini umarım.»

NCRV — «Yani bir işe yaradı mı demek istiyorsunuz?»

ECEVİT — «Mülakatımız sırasında da söylemiş olduğum gibi, insanın görevini yapması gerekir.

İzniniz olursa, sözlerime son vermeden önce, Hollanda'nın dost halkına ve Hollanda'daki yurttaşlarıma en iyi dileklerimi belirtmek isterim.»

20

Atatürk Adına Yapılanlar

Ecevit, 1981 başlarında «Arayış» dergisini çıkarırken, Federal Almanya'nın ünlü «Der Spiegel» dergisinden Bayan Mareike - Spiess Hohnholz, Türkiye'ye gelmiş ve «Arayış» bürosunda Bülent Ecevit'le bir mülakat yapmıştı.

«Der Spiegel»de yayımlanan bu mülakattan Milli Güvenlik Konseyinin rahatsız olduğu, Ankara Sıkıyönetim Komutanınca, 1981 Nisanında, Ecevit'e bildirilmişti.

Ecevit ilk hapislik dönemini tamamlayıp da çıkınca, «Der Spiegel», Mareike-Spiess Hohnholz'u, yeniden Ankara'ya gönderdi. Hohnholz'a bu kez dergisinden verilen görev, Ecevit'ten «Der Spiegel» için, mümkünse, bir yazı istemekti. Ancak dergi, Ecevit'in bu yüzden başını derde sokmak, yeniden hapse girmesine neden olmak istemiyordu. Onun için, yazının konusunu kendisine bırakmıştı. İsterse tarih veya sanat üzerine bir yazı da yazabilirdi.

Fakat Ecevit, riskini göze aldı ve Atatürk hakkında bir yazı yazmak istediğini söyledi. Atatürk'ün yüzüncü doğum yıldönümünün yeni geride bırakılmış olması, böyle bir yazı için uygun bir vesileydi.

Dahası, Ecevit böylece, 12 Eylül döneminde «Atatürk adına yapılanlar»la ilgili düşüncelerini de belirtebilecekti.

Çünkü 12 Eylül döneminin, Türkiye'ye veya dünyaya vermek istediği «Atatürkçülük» görüntüsü Ecevit'i rahatsız ediyordu.

Atatürk'ün savaş içinde açtığı ve savaş sürerken bile her konuyu özgürce tartışan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 12 Eylül döneminde kapatılmıştı...

Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Halk Partisi kapatılmıştı.

Atatürk'ün vasiyetindeki açık hükümler hiçe sayılarak, bağımsız Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları birer devlet kuruluşu durumuna getirilmişti ve amaçlarından saptırılmıştı.

Atatürk, Cumhuriyetin kurucusu ve Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanı idi ve cumhurbaşkanı olduktan sonra, resmi törenlerde bile, savaş alanlarında kazandığı asker üniformasını giymemişti. Oysa 12 Eylülde, «Cumhurbaşkanlığı»nın yerini üniformalı bir «Devlet Başkanlığı» almıştı.

Atatürk yaşamı boyunca, militarizme ve askerlerin siyasete karışmasına karşı çıkmıştı. Oysa 12 Eylülle Türkiye'de bir askeri yönetim kurulmuştu.

Birçok Avrupa ülkelerinde demokrasiye son verilir, totaliter rejimler kurulurken Atatürk, Türkiye'de demokrasi yolunu açan, demokrasinin temellerini hazırlayan bir «Devrim» yapmıştı. 12 Eylül döneminde ise, demokrasiden geriye doğru hızlı adımlar atılmaktaydı.

Ecevit bütün bunlardan rahatsızdı.

Üstelik, kendi görüşüne göre Atatürk'ün yaptıklarının tam tersini yapan bir yönetimin «Atatürkçülük» iddiasında bulunması yüzünden, dünya gözünde, Atatürk'e gölge düşeceğini, Atatürk'ün yanlış tanıtılmış olacağını düşünüyor ve bunu Atatürk'e karşı büyük bir haksızlık sayıyordu.

İşte, «Der Spiegel»in sağladığı olanakla, demokratik Batı âlemine bir yazı ile seslenirken, Ecevit, Atatürk konusunu ele almayı, bu düşüncelerle uygun görmüştü.

«Der Spiegel» görevlisi, bu yazıdan dolayı Ecevit'in başının derde girebileceğinden kaygı duydu. Ama Ecevit bunu göze aldığını, alması gerektiğini söyledi ... ve bir milyona yakın sürümü olan «Der Spiegel»in 22 Mart 1982 günlü sayısında, Bülent Ecevit'in, İngilizce olarak kaleme almış olduğu «Atatürk'ün Mirası ve Türk Demokrasisinin Hali» başlıklı yazısının Almanca çevirisi yayımlandı. Makale, Ecevit'in askeri mahkeme salonundaki resimleriyle «süs»lenmişti.

Ve... Beklendiği gibi oldu. Bu yazı dolayısıyla da Ecevit'in başı derde girdi.

Bu makale ile ilgili dava, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde, Ecevit'in Hollanda televizyonuna verdiği mülakata ilişkin dava ile birleştirildi ve her ikisinden, Ecevit, toplam üç ay hapse mahkûm oldu.

Ecevit'in «Der Spiegel»deki makalesi ve bu makale ile ilgili mahkeme ifadesi, kitabın ekler bölümünde yer almaktadır.

(bkz. Ecevit'in Der Spiegel'deki makalesinin tam metni : Ek 7;
Ecevit'in bu makale ile ilgili mahkeme ifadesi : Ek 6)

21

Ankara Sıkıyönetim Komutanının Çağrısı

Ecevit'in 19 Ekim 1981'de TRT'ye gönderdiği ve ilk kez hapse girmesine neden olan yanıtta şöyle bir ifade vardı:

«...Benimle yapılmış bir görüşmenin bir yabancı dergide yayımlanması üzerine, 8 Nisan —1981— günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanı aracılığıyla bana yapılan bir uyarı üzerine, MGK'ye ulaştırılmak üzere» söylediklerinden söz ediyordu.

«Neydi bu görüşmenin içeriği; sözünü ettiğiniz uyarı ve sizin MGK'ye duyurmak istediklerimiz?»

Ecevit, çalışma odasına kadar gidip geldi, elindeki dosyayı açtı, soruyu o gün tuttuğu notlarına bakarak yanıtlamaya başladı:

«...Ankara Sıkıyönetim Komutanının çağrısı üzerine Mamak'taki Sıkıyönetim Karargâhına, Komutanın makamına gittim. Nezaketle karşıladı beni. Bir gün önce de Arayış dergisinin 7. sayısında benim 'işkence' başlıklı başyazım çıkmıştı. Basın savcılığı, o yazım dolayısıyla derginin toplattırılmasına karar vermişti. Hemen ertesi günü de ben, komutanlığa çağrılmış oluyordum.

Sayın Komutan, çağrısının o olayla üstüste gelmesinden üzüntü duyduğunu belirtti. Çağrının derginin toplatılmasıyla ilgili olabileceğini sanabileceğimi, oysa hiçbir ilgisi bulunmadığını, derginin toplattırılması yolundaki savcılık kararını kendisinin de 7 Nisan akşamı TV'den dinlediğini söyledi. Hatta bir bağlantı var sanılmasın diye, 'Sizi çağırmayı ertelemeyi de düşünmüştüm, fakat bana verilen bir görev olduğu için erteleyemedim' dedi. Benimle bu görüşmeyi MGK'nin verdiği bir görev gereği yaptığını söyledi.

Arayış dergisinin toplatılan 7. sayıdan bir önceki 6. sayısında benim 'Türkiye'de rejimin geleceği' başlıklı bir başyazım çıkmıştı.

Özellikle o yazıdan tedirginlik duyulduğunu bana ifade etti.

MGK'nin Hamzakoy dönüşü Etimesgut Havaalanında bana yapılan tebligata uymamı rica ettiğini söyledi. Ayrıca, Alman dergisi Spiegel'de dava konusu olmayan bir mülakatım çıkmıştı, ondan da tedirginlik duyulduğunu söyledi.

Ben, 'Türkiye'de rejimin geleceği' konulu başyazımdan niçin tedirgin olunduğunu sordum. Sayın Komutan —Orgeneral Recep Ergun— verdiği yanıtta dedi ki:

'Siz, bu yazıda bazı toplum kesimlerini siyasetle ilgilenmeye teşvik ediyorsunuz.'

Ben bunları dinledikten sonra özetle şunları söyledim:

'Gelibolu —Hamzakoy— dönüşü bana yapılan tebligat parti genel başkanı olarak davranışlarıma getirilen sınırlamalarla ilgilidir. Oysa ben, artık genel başkanlıktan ayrıldım. Etrafıma bakıyorum, lider olmayan kimseler hangi özgürlüklerden ne ölçüde yararlanıyorlarsa, ben de o ölçüde yararlanma hakkını kendimde görüyorum.'

Komutan,

'Ama siz genel başkanlıktan ayrılmış olsanız da partinizin lideri olarak görülüyorsunuz' dedi.

Kendisine şunları söyledim:

'Bundan ben sorumlu tutulamam. Ben genel başkanlıktan ayrıldım. Nasıl olsa siyasal faaliyete izin verildiğinde genel başkanlıktan ayrılmak zorunda bırakılacağım resmen açıklanmıştır. Ben şimdiden ayrılmakla bir bakıma bugünkü yönetimin bir isteğini yerine getirmiş oluyorum. Buna karşılık bana sade bir vatandaşa tanınan hakların tanınması gerekir.'

Komutana şunları da söyledim:

'Değindiğiniz başyazı ile ilgili söylediklerinizi doğrudur. Toplum kesimlerini siyasetle ilgilenmeye teşvik ettiğim doğrudur. Ancak o konuda da ortada şöyle bir durum var. Sağ kesimde gerek bazı gazeteler, gerek bazı politikacılar Anayasa ve rejim değişikliği konusunda dilediklerini yazıyorlar. Kendi benimsedikleri türden ve benim demokrasi anlayışıma sığmayan bir rejimi savunuyorlar. Oysa onlar bu konuda bir şey yazıp konuşmasalar da bir şey yitirmiş olmazlar. Çünkü, zaten rejim istedikleri yönde oluşuyor. Oysa, ben Türkiye'de oluşmakta olan rejimden çok kaygılıyım, bunu içime sindiremiyorum. Nasıl ki, demokratik olmayan bir rejim isteyenler

serbestçe yazıp konuşuyorlarsa, daha gerçek demokratik bir rejim isteyenlerin veya istediğini sandığım çevrelerin de düşüncelerini açık seçik biçimde ortaya koymaları gerektiğine inanıyorum. Oysa demokrasi istemeyenler konuşur yazarken, demokrasi isteyenler veya istemesi gerekenler suskunluk içindeler, bu da beni tedirgin ediyor.

Bunun şu sakıncası da var' diye ekledim:

'Yönetimde bulunan Komutanlar kamuoyu karşısında çok duyarlılar. Bu, çok olumlu bir şey. O kadar ki, Sayın Devlet Başkanı sokaktaki dedikoduları bile meydanlarda kürsüye getiriyor. Bu, kamuoyu karşısındaki duyarlılıklarının bir belirtisidir. Fakat, eğer demokrasi istemeyenler konuşup yazar, demokrasi isteyenler susarlarsa, yöneticiler kamuoyu hakkında yanlış bir izlenim edinmiş olurlar, yanılgıya düşerler. Kamuoyu hakkında daha dengeli ve sağlıklı hüküm verebilmeleri için demokrasi isteyenlerin de düşüncelerini açıklamaları gerekir. Onun için öylelerini daha açık tavır almaya teşvik etmeyi bir görev sayıyorum. Bu arada ben de görüşlerimi ve kaygılarımı açıklarken çok dikkatli bir üslup kullanıyorum.'

Spiegel'deki mülakat konusunda şunları söyledim:

'Yönetim bir konuda çok uygarca davranıyor. Gelen yabancı politikacılar veya gazeteciler benimle veya benim durumumdaki kimselerle görüşmek isterlerse engel olmuyor. Hatta bazen randevuları Dışişleri Bakanlığı alıyor. Fakat benimle görüşmeye gelenler havadan sudan veya edebiyattan söz etmek için gelmiyorlar. Türkiye'de rejimin bugünü ve geleceği hakkında görüşlerimi öğrenmek istiyorlar. Ben de nasıl düşünüyorsam, öyle konuşuyorum. Herhalde yönetim benden başka türlü davranmamı yani kendi kendimle tutarsızlığa düşmemi istemez. Bu konularda eğer bir sorun varsa, ben bu sorunu çözemem. Yönetimin çözüm bulması gerekir. Bana, 'hiçbir ziyaretçi kabul etmeyeceksin, hiç kimseyle konuşmayacaksın, hiçbir şey yazmayacaksın, evinden ayrılmayacaksın,' denir; ben de ister istemez buna uymak zorunda kalırım. Fakat yazdığım ve konuştuğum zaman düşüncelerime aykırı şeyler söyleyip yazamam'...»

22

MGK Neden 'Tedirgin' Oldu?

Bülent Ecevit, 8 Nisan 1981 günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanı —şimdi Orgeneral, 1. Ordu Komutanı— Korgeneral Recep Ergun'un yanından ayrılırken Arayış'ta yazdığı «Türkiye'de rejimin geleceği» başlıklı başyazıyı bir kez daha düşünmüş olmalı.

Komutanın söylediğine göre, Türkiye'nin o günkü ve gelecekteki yazgısına egemen olan yüksek komutanlar bu yazıda, «kimi kesimleri siyasete kışkırtan» öğeler görmüşlerdi. Sadece bu muydu uyarının nedeni?.. Aslında Ecevit'in yazmasını istemiyorlardı. Daha ötesi «demokrasi kavramlarında» çok katıydılar, «her ülkenin kendine özgü bir demokratik sistemi» olacağından hareketle, Türkiye'ye «kısıtlamalı bir rejim» getirmek istiyorlardı. Nitekim, daha sonraki gelişmeler, partilerin kurulması, bir «devlet partisi» adı altında MDP'ye «can verilmesi», sendikalardan, derneklere değin uzanan çizgide getirilen düzenlemeler... «Türkiye'ye özgü demokrasi» isteminin ana kanıtları değil miydi?

Oysa, yazı, 28 Mart 1981'de yayımlandığı zaman gerçek demokratik düzen isteyen kişilerce bir «sosyal demokratın görüşleri» olarak nitelendi, olağan karşılandı.

Ama, gerçek demokrasiye gönül verenlerce «olağan» karşılandı!...

Yönetimden gelen baskı rüzgârıyla sinenler, ya da demokratik düzeni varlığı ile yokluğu bir rejim olarak görenler ise, Ecevit'in hem sivilleri, hem de askerleri kışkırttığını öne sürüyorlardı.

«Türkiye'de rejimin geleceği» başyazısında Ecevit, gözettiği gelişmeleri özenli bir üslupla ele alıp irdeliyordu.

Kısacası, bugün okunduğunda «masum» bir yazıydı. Fakat 1981'de, o günün zorlu koşullarında yüksek komutanları hem içeriği hem de yazarıyla sinirlendirmişti.

İşte, Ecevit'i uyarılmak üzere Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına dek götüren yazı:

«Türkiye'de rejimin geleceği ne olacak?

İçinde bulunduğumuz ortamda sesini duyuramasa bile, kuşkusuz, Türk halkı, aylardır, kendi kendine bunu soruyor.

Demokratik Batı ülkelerinde Türkiye ile ilgilenenlerse aylardır açıktan soruyorlar aynı soruyu...

Bunu doğal karşılamak gerekir. Çünkü o ülkelerle aramızda çok yönlü bağlantılar vardır. Kimiyle bir ittifak sisteminde veya Avrupa Konseyinde birlikteyiz; kimiyle, ayrıca, Avrupa Ekonomik Topluluğu yolundan ilişkiliyiz.

O kadarla da kalmıyor. Birçok işçi sendikalarımız, demokratik ülkelerdeki uluslararası sendika örgütlerinin üyesi...

Bunlar hep kurumsal bağlantılar...

Kurumsal bağlantılarsa birtakım ortak kurallara uymayı gerektirir.

Demokratik Batı ülkeleriyle ilişkilerimizin ortak kuralları, aslında, demokrasinin temel kurallarıdır. En geniş anlamıyla insan haklarına saygıyı, bağımsız yargıyı, serbest seçimi, düşünce inanç ve anlatım özgürlüklerini ve örgütlenme özgürlüğünü içerir bu kurallar...

Örgütlenme özgürlüğü denince de, demokratik ülkeler topluluğunda, her şeyden önce, tüm çalışanların serbestçe örgütlenebilmeleri akla gelir.

O ülkelerle kurumsal bağlantılarımızı sürdürebilmenin kesin koşulu, demokrasinin bu gibi temel kurallarına uymaktır.

Gerçi, demokratik Batı ülkelerinde, Türkiye'nin rejiminden çok, ortak savunmaya katkısıyla ilgilenen çevreler vardır. Böyleleri, genellikle, Türk toplumunu demokrasiye zaten pek layık görmeyenlerdir; Türkiye'ye, ancak, ortak savunma sisteminin güvenilir bir sınır bekçisi olduğu oranda önem verenlerdir. Onlar, rejim açısından, Türkiye'de görüntünün kurtarılmasıyla yetinebilirler. Haklar özgürlükler üzerinde pek dur-

maksızın, ülkemizde sivil görünümlü bir rejime dönülmesini yeterli sayabilirler.

Ama Türkiye'ye bu açıdan bakanlar, kendi ülkelerinde çok yetkili mevkilerde bulunsalar bile, pek etkili olamazlar. Çünkü kendi ülkelerinin kamuoyu, onları, demokratik ülkeler topluluğunun tüm üyelerine rejim bakımından eşit ölçütler uygulamaya zorlar.

⁂

Bunun da hem bir etik —ahlaki— nedeni, hem bir pratik veya gerçekçi nedeni vardır.

Etik neden şu:

Demokratik toplumlar, yalnız toprak güvenliklerini, ulusal bağımsızlıklarını veya ortak çıkarlarını korumak için değil, aynı zamanda, kendi anlayışlarına göre insanca yaşamanın temel gereği olan bazı ortak manevi değerleri de koruyabilmek amacıyla bir araya gelmişlerdir. Eğer içlerinden biri bu ortak manevi değerlerden koparsa, ortaklığın can damarı kopmuş ve anlamı yitirilmiş olur.

Pratik veya gerçekçi neden de, aslında, bu etik veya manevi nedenin bir uzantısı, bir yansımasıdır.

Eğer demokratik ülkeler topluluğundaki herhangi bir üyenin, ortak değerlerden —bir başka deyişle demokrasiden— uzaklaşmasına göz yumarlarsa, bunun, öteki demokratik ülkelerde de benzer gelişmelere yol açabileceğinden kaygı duyarlar.

Demokrasinin en köklü olduğu ülkelerden bile bazılarında bu kaygı pek yersiz sayılmaz. Her ülkede, demokrasiyi ve geniş halk kesimlerine tanınmış hakları ve özgürlükleri içlerine sindiremeyenler, bunları sınırlayabilmek için fırsat kollayanlar vardır. Özellikle şu gitgide yoğunlaşan ekonomik bunalım döneminde, demokratik haklara ve özgürlüklere sınırlamalar getirme hevesi birçok ülkede kabarabilir. Nitekim bu ülkelerden bazısında —tehlikeli boyutlara varmış olmasa bile— faşist ve nazi eğilimli örgütlenmeler ve eylemler etkinleşmeye başlamıştır.

Komünizme karşı da faşizme karşı da en kesin engeli oluşturan sosyal demokrasiyi tüm gerekleriyle uygulayabilmiş birkaç ülke dışında, Batının hemen bütün demokratik ülkeleri,

faşizm heveslerinin değişik ölçülerde kabarmaya başlamasından tedirgindir.

Son aylarda sık sık yurdumuza gelen Batı Avrupalı parlamenter heyetlerinden birinin başkanı, bir özel görüşmede şöyle diyordu:

— Avrupa Konseyinde pek çok kimse, Türkiye'deki askerlerin sözlerini tutacaklarına güvendikleri için, çok uzamamak koşuluyla, askeri yönetim süresince Türkiye'yi tam üye olarak Konseyde tutabilmek ister. Ama bunun başka bazı Avrupa ülkelerinde askeri müdahale eğilimlerini cüretlendirebileceğinden korkarlar.

Nitekim, bu sözlerin söylenmesinden kısa bir süre sonra, İspanya'da —kuşkusuz Türkiye'dekinden çok değişik nitelikte— bir askeri müdahale girişimi oldu. Bu müdahalenin amacına ulaşması, ancak, Kralın anında etkin durum almasıyla ve ortamın elverişli olmaması nedeniyle önlenebildi.

Önlenebildi ama su altında fırsat kollayan heveslerin, tertiplerin varlığı da su yüzüne çıkmış, kaygıların pek yersiz sayılamayacağı görülmüş oldu.

Öte yandan çoğu Batı ülkelerinin bazı büyük sermaye çevrelerinde demokratik işçi haklarından huzursuzluk gitgide artıyor. Çokuluslu şirketler, ana ülkeleri dışında, işçiyi rahatça sömürebilecekleri ülkelere yatırımlarını kaydırıyorlar. Ekonomik bunalım yoğunlaştıkça, büyük sermayenin işçi haklarından tedirginliği daha da ileri ölçülere varıyor.

Nitekim, eskiden, daha çok el emeğine dayalı basit teknolojili sanayileri, emeğin rahat sömürebildiği demokratik olmayan ülkelerde kurarlardı; şimdi ise, ileri teknolojilere dayalı bazı sanayiler bile, öyle ülkelere kayıyor.

Büyük sermayenin demokratik işçi haklarından böylesine kaçmaya başlaması ise, Batıda, demokrasiye değer veren çevrelerde, özellikle sendikal çevrelerde, büyük duyarlılık uyandırıyor. Demokrasiye yönelen tehlikelerin gitgide büyüdüğü kaygısını doğuruyor.

Bu gerçekler karşısında, demokratik Batı ülkelerinin, o ülkelerdeki bazı etkin kamuoyu kesimlerinin, özellikle bazı

siyasal ve sendikal çevrelerin, bizim rejim sorunumuzla yakından ilgilenmelerini yadırgamak, içişlerimize karışma gibi yorumlamak yanlış olur.

Böyle bir ilgi, hem aramızdaki bağlantının niteliğinden hem de o ülkelerde demokrasiyi ödünsüz ve içtenlikle benimsemiş çevrelerin demokrasi konusundaki genel duyarlılığından kaynaklanmaktadır.

⁂

Türkiye bu ilgiyi ve duyarlılığı hiç hesaba katmazsa, göz önünde tutmazsa ne olur?

Batı ile ilişkilerimiz yine sürebilir, ama nitelik ve içerik değiştirerek sürer.

Batının yakın ilişki kurduğu ülkeler yalnız demokratik ülkeler değil ki!... Demokrasiyle uzaktan yakından ilgisi bulunmayan birçok ülkeyle değişik ölçülerde ilişkileri var, Batının...

Ama öylesi, ortak değerlere bağlılıktan kaynaklanan sürekli ve güven verici bir dostluk ilişkisi olmaz. 'Arayış'ın ilk sayısında çıkan 'Avrupa Konseyi ve Türkiye' başlıklı yazıda belirtildiği gibi, 'dünyadaki dalgalanmalara dayalı soğuk bir ilişki' olur. Köksüz ve güvenilmez bir ilişki olur.

⁂

Bedeli de giderek ağırlaşır o türden ilişkinin... Yardımlar, ekonomiyi destekleme amacından çok, 'ortak savunma'yı destekleme amacına yönelmeye başlar. Yardımların koşulları da katılaşır, onur kırıcı olmaya, bağımlılığımızı arttırıcı bir nitelik edinmeye başlar. Türkiye, bazı ulusal haklarından, çıkarlarından —örneğin Ege'de— ödünler vermeye zorlanır. Yalnız NATO çerçevesinde değil, NATO dışında da birtakım yükümlülükler üstlenmesi için, müttefiklerine birtakım yeni ve rizikolu 'kolaylıklar' sağlaması için, Türkiye üzerinde baskılar yoğunlaşır.

Bu baskılara boyun eğilmezse, yardımlar tavsar ve Türkiye'nin hem iç sorunları ağırlaşır, hem ulusal güvenliği sarsılır; boyun eğilirse, o zaman da Türkiye kendi bölgesinde yalnızlaşır ve 'ortak güvenliğe katkı'sını arttırması beklenirken, kendi güvenliğini tehlikeye düşürmüş olur. Güvenliğimiz bakımından her iki seçeneğin de sakıncaları açıktır.

Batıyla ilişkilerimizin niteliği ve içeriği böyle bir yönde değişmesin istiyorsak, bunun başta gelen koşulu, ülkemizde Batı ölçütlerine uygun bir demokrasinin —göstermelik değil gerçek demokrasinin— çok gecikmeden işlerlik kazanmasıdır.

Ama bir ülkenin siyasal rejimi de, bir ölçünün ötesinde, dış ilişkilere göre veya başka ülkelerdeki kamuoyu eğilimlerine, değer ölçülerine göre belirlenemez.

Aramızda ortak değerlere dayalı kurumsal bağlantılar bulunan demokratik ülkeler Türkiye'de rejimin geleceğine ilgi gösterdikleri zaman, bunu, içişlerimize karışma gibi yorumlamak ne kadar yanlışsa, Türkiye'de demokrasinin güvencesini Batılı dostlarımızın bu ilgisinde aramak da o kadar yanlış ve geçersiz olur.

Siyasal rejim, her toplumun kendi iç sorunudur. Ne tür bir rejimle yaşayacağını ve yaşamayacağını, her toplumun kendisi belirler.

Bir ülkede demokrasi için uygun ortam varsa, bir ülkenin kamuoyu demokrasiye yeterince yatkın ve bağlı ise, demokrasinin ortak değerlerini korumaya yönelik uluslararası dayanışma, kuşkusuz, o ülkede demokrasiye güç katar, demokrasinin birtakım tehlikelere karşı korunmasını kolaylaştırır. Ama yalnızca dış ilgi ve uluslararası dayanışma, bir ülkede demokrasiyi yaşatamaz ya da yoktan var edemez.

⁂

Onun için, Türkiye'de rejimin geleceği konusunda önemli olan, demokratik Batı ülkelerindeki politikacılardan çok Türk politikacılarının ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki sendikalardan çok Türk sendikalarının ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki barolardan çok Türkiye'deki baroların ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki üniversite çevrelerinden çok, Türkiye'deki üniversite çevrelerinin ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki aydınlardan veya geniş halk kesimlerinden çok Türkiye'deki aydınların ve halk topluluklarının ne düşündüğüdür.

Kısacası, başkalarının bizim için ne istediğinden çok, bizim kendimiz için ne istediğimizdir önemli olan...

Bu açıdan bakıldığında ise, durum henüz aydınlanmış değil.

Gerçi siyasal faaliyet yasak.

Ama siyasal faaliyet göstermeksizin de, yeni oluşturulacak rejimin yapısı, niteliği üzerinde görüş belirtme olanağı herkes için bulunsa gerek...

Nitekim tek tek kimi yazarlar, düşünürler, hukukçular, üniversite hocaları, o arada bazı yayın organları —çıkmaya başladığından beri de 'Arayış' dergisi— bu konuda görüşlerini açıklıyorlar.

Kolu kanadı kesik bir sözde demokrasi özlemi çeken kimi politikacılar ve yayın organları ise, bu özlemlerini rahatlıkla, üstelik siyasal polemik üslubu içinde, belirtebiliyorlar. Tek parti döneminin Anayasasına dönülmesini savunanlar bile çıkıyor.

Fakat demokrasinin temel unsurları arasında yer alan bazı kurumların, kuruluşların görüşleri henüz belirmiş değil.

Örneğin sendika üst kuruluşları, işçi haklarının bazı ayrıntıları üzerinde görüş belirtiyorlar, ama işçi hakları için nasıl bir siyasal çerçeve düşündükleri, Türkiye için nasıl bir rejim öngördükleri pek belli olmuyor.

Barolarımız, daha çok, avukatların bazı özlük haklarıyla ilgili düşüncelerini söylüyorlar, ama nasıl bir rejim özledikleri bilinmiyor.

Kimi üniversiteler, özerklik konusunda veya üniversitelerle ilgili yasa hazırlığının özlük haklarına ilişkin yönleri üzerinde bazı görüşler açıklıyorlar, ama üniversitelerimizin de rejim konusundaki görüşleri henüz belirsiz...

Aydınlardan tek tük bu konuda ne düşündüklerini söyleyip yazanlar var, ama çoğu suskun, bazıları da son zamanlarda daha çok edebiyatla sanatla ilgili...

Demokrasiye ne kadar bağlı olduğu bilinen halkımız ise, şu sırada demokratik mekanizmalar işlemediği için, eğilimlerini özlemlerini açığa vurabilme, duyurabilme olanağından yoksun...

Böyle olunca, ortaya biraz garip bir durum çıkıyor: Türkiye'de rejimin geleceğiyle başka bazı ülkelerin belli kamuoyu kesimleri ilgilenirken, kendi kamuoyumuzun etkin kesimleri bu konuyla pek ilgili değilmiş gibi görünüyorlar.

Demokratik ülkelerden gelen kimi gözlemciler de oldukça yadırgıyorlar bu durumu...

Fakat bu durum, Türk toplumunda demokrasiye bağlılığın tükendiği veya gevşediği biçiminde yorumlanırsa çok yanıltıcı olabilir.

Ortada yalnızca bir belirsizlik var. Daha doğrusu, gerçek anlamda bir demokrasiyi istemeyenler belli de istedikleri sanılanlar ya da yakın zamana kadar ülkemizde gerçek anlamda demokrasiyi isteyen veya istermiş gibi görünen kesimler ve kurumlar bugün ne düşünüyorlar, orası şimdilik bir hayli belirsiz.

Bu belirsizliğin, yakın geçmişten veya içinde bulunduğumuz ortamdan kaynaklanan bazı somut veya psikolojik nedenleri bulunduğu kuşkusuzdur. O nedenler üzerinde ayrıca durmaya değer.

Ama böyle bir belirsizliğin uzun sürmesi de rejimin geleceği açısından sağlıklı sonuç vermeyebilir.

⁂

Türkiye'de rejimin geleceği ne olacak?

Başta söylediğimiz gibi, Türk halkının aylardır kendi kendine sorduğu bu soruyu, Batıda Türkiye ile ilgilenenler de soruyorlar.

Fakat sormanın ötesinde bir şey beklenemez, beklenmemelidir, dışarıdan...

Bu soruyu başkaları yanıtlayamaz, ancak biz kendimiz yanıtlayabiliriz. Doğrusu odur, onurlusu odur, geçerlisi odur...»

23

Eski Dostlar ve 'Aydın'lar

Doğrusu, iki büyük parti önderi için zor günlerdi.

Attıkları her adım, yaptıkları her görüşme, yazdıkları her yazı çok dikkatli incelemelerden geçiyordu. Evlerine girip çıkan kişilerin neler konuştukları ya da iki parti önderinin ne söylediği —elbette— bu tür rejimlere özgü yöntemlerle saptanıyor ve değerlendiriliyordu.

Ne var ki, Ecevit ve Demirel hiçbir şeyi «kapalı kapılar ardında» yapmıyorlardı. Demirel'in evi her gün öğleden sonraları «ziyaretçilere» açıktı. Ecevit ise belirli günlerde —örneğin her cumartesi— evinin kapısını yurdun çeşitli yörelerinden gelenlere açmıştı. Dileyen geliyor, önder bildikleri kişiyle konuşuyor; fikrini ve görüşünü öğrenip dönüyordu. Ecevit'in, «kapılarını eşe dosta kapadığı» yolundaki savlar da geçersizdi. Kapatılan CHP önderine telefonla doğrudan ulaşmak —gerçekten— zordu. Fakat, bir kezinde bana, kimi çevrelerden gelen yakınmaları, hatta eleştirileri duyan bir insan olarak «durumunu» anlatmıştı.

«Benim özel kalemim, sekreterim yok. Ev işlerinde eşime yardımcı olacak kimsemiz yok. Kapıyı kendimiz açarız, çayı kendimiz yaparız, telefonlara kendimiz bakarız. Üstelik ben okuyup yazmadan yapamam. Oysa telefonu sürekli takılı tutacak olsam, bütün günümü telefon başında geçirmem gerekir; başka işlere vaktim kalmaz» demişti... Telefonu takılı bıraktığı günler, bazen, daktilosunda bir cümlenin sonunu getiremediğini söylemişti.

Gerçekten de o sırada Ecevit'in geliri emekli maaşıydı. O da parlamentodayken gazeteci olarak ayrıldığı işçi emekliliğinden eline geçen paraydı. Bunun yarıdan çoğu Or-an'daki dairesinin ısıtma masrafına gidiyordu. Ellerindekini satıp sa-

varak «kıt kanaat» dedikleri cinsten bir yaşam sürüyorlardı. Ancak, 1984 sonlarında, annesi Salacak'taki evini sattıktan sonra, geçimleri, «aile dayanışması» içinde, rahatlamıştı.

Aslında, 1983 ortalarına kadar, Ecevit, geçmişteki bazı davranışlarını unutamadığı birkaç kişi dışında, kimseye kapısını kapatmamıştı. Özellikle cumartesi günleri, tanıdığı tanımadığı herkese kapısı açıktı.

Ancak 1983 baharında partilerin kurulmasına izin verildikten sonra Ecevit, bazı eski politikacı arkadaşlarıyla, yeni politikaya atılmak isteyenlerden bazılarının yoğun baskısı altına girmişti. Bunu kendisi şöyle anlatıyordu :

«Her gün, özellikle cumartesileri, tanıdığım tanımadığım pek çok kimse geliyor; benden yeni kurulacak bir 'sosyal demokrat' parti için destek veya o günlerin deyimiyle 'mühür' istiyordu. Ben, dilim döndüğü kadar, askeri yönetimin başındaki beş generalin onayına sunularak bir sosyal demokrat parti kurulamayacağını; sosyal demokrat veya demokratik sol bir parti kurmanın belirli koşulları bulunduğunu; o koşulların o sırada varolmadığını; o koşulları oluşturmak için, belirli riskleri de göze alarak, demokratik bir mücadele vermek ve yetkiyi de onayı da, tepeden değil, halktan aramak gerektiğini anlatmaya çalışıyordum. 'Böyle bir mücadeleyi göze alırsanız sonuna kadar destek olurum, yoksa ben kendi doğru bildiğim yolda yürürüm' diyordum. 'Zaten benden destek alsanız, o durumda yukardan onay alamazsınız' diyordum... Sağlıklı ve gerçek bir sosyal demokrat partinin, çatıdan değil, temelden kurulması gerektiğini, bunun için de özenli, yorucu ve zaman alıcı bir çalışma gerektiğini; bunu içlerine sindirenlere elimden gelen katkıyı yapacağımı, fakat inanmadığım bir şey için benden bir şey beklenmemesi gerektiğini söylüyordum.

Her gün bunları, bazen tek tek gelenlere, bazen üçer beşer kişilik gruplar halinde gelenlere, bazen 30 - 40 kişilik gruplara, sabahtan akşama kadar, defalarca yineliyordum. Aynı şeyleri günde on kez anlattığım oluyordu.

Bunları saatlerce anlatıp tartıştıktan sonra, bazıları, 'Ama sen bizim liderimizsin, sensiz olmaz' diyorlardı. 'Beni lider gibi görüyorsanız, benim söylediğim yolda çalışın' diyordum. Fakat kimi o yolun çilesini ve riskini göze alamıyordu, kiminin de o yola sabrı yetmiyordu. Yolu kendileri çizip 'lider'liği

benden bekliyorlardı. Eskiden 'aceleci'likle 'sabırsız'lıkla eleştirilirken, bu kez de sabırlı çalışma istediğim için eleştiriliyordum. Bazıları da siyasal haklarıma getirilen kısıntının farkında değillermiş gibi, benden, olmayacak şeyler istiyorlardı.

Benim yürütmeye çalıştığım demokrasi mücadelesine herhangi bir katkıda bulunmayı, destek olmayı ise kabul etmiyorlardı.

Amaç ne demokrasi, ne de sosyal demokrasi idi... Amaç, hangi koşullar altında olursa olsun, ne kadar onur kırıcı veya sosyal demokratlığa aykırı koşullar altında olursa olsun, bir an önce, siyasete soyunmak ve siyaset alanına atılmaktı.

O zamanlar sık sık kullandığım bir deyimle sanki eski film koptuğu yerden aynı senaryo ile ve aşağı yukarı aynı aktörlerle devam edecekti.

Bazıları da batık gemiyi kurtarmaya çalışmak yerine, batık geminin kaptanlığı, ikinci kaptanlığı, çarkçı başılığı hesapları içinde idiler.

Döküldüğümüz denizde yüzmeye ve batık gemiyi yüzdürmeye çalışırken, birçok kimse, benzer bir çaba gösterecek yerde, sanki kollarımdan bacaklarımdan beni aşağılara doğru çekiyordu.

Bir süre sonra, artık, bu manevi baskıya tahammülüm kalmadı. Silkinip attım baskıyı üzerimden... Zaten eşim ve gerçek bir sosyal demokrat örgütlenmenin gereklerini ve çilesini göze alan, tanıdığımız tanımadığımız birçok kimse, Demokratik Sol Partinin kuruluş hazırlıklarına başlamışlardı. Onun için, o aşamaya varıldığında, cumartesi günlerinin 'açık kapı' sohbetlerine son verdim ve temaslarımı kendi kendime üstlendiğim işlevin gerekleriyle sınırladım. Başka türlü davransam, boşuna zaman yitirmiş olacaktım. Oysa o kadar bol zamanım yoktu... Kaldı ki, o aşamada temaslarımı eski genişliğiyle sürdürecek olsam, benim sosyal demokrasi anlayışıma çok ters düşer biçimde kurulmuş olan iki partiyi, veya o iki partiden birini, desteklediğim yolunda yayılmak istenen söylentilere inananlar da çoğalacaktı.

O tasvip etmediğim partileşme hareketleri içinde yer alanlardan bazıları, gittikleri yerlerde adımı kullanıyorlardı. 'Biz Ecevit'in desteklediği partiyiz' diyorlardı. Her gün veya her cumartesi benimle beraber olduklarını yayıyorlardı. Hatta bazıları, evde benimle resim çektirip, gittikleri yerlerde bu resim-

leri, kendilerini desteklediğim yolunda kanıt gibi kullanıyorlardı.

Bütün bunları bir noktada kesmem gerektiği sonucuna vardım.»

O arada, Ecevit, bazı eski politikacıların, konuşmaları yasakken susup da CHP kapatılırken, demokrasiyle bağdaşmayan bir Anayasa hazırlanırken, köşelerinde sessiz oturup da, «Artık şu sınırlar içinde görüş açıklayabilirsiniz» diye yukardan izin çıkınca, sıraya girip demeçler vermelerini, yazılar yazmalarını da yadırgıyordu.

Ecevit'in, zor günlerde yanına uğramayan, ellerindeki olanakları bile Ecevit'in açtığı mücadeleye katkı için kullanmayan bazı «yakın» bildiklerine, sonradan, tepkisel bir davranış gösterdiği de belliydi.

Aydın çevrelerden de düş kırıklığına uğradığı söylenebilirdi. Or-an'a gidip gelişlerimde bu ruhsal durumunu açık seçik belli edecek hiçbir şey söylemezdi, ama yeri geldiğinde dokundururdu. Hele geçen yılın son aylarında artık demokratik savaşımı «halkla beraber halk içinde» yapmanın tek tutarlı yol olduğu görüşünü bir kez daha benimsemiş gibiydi. Belki de DSP'nin örgüt kuruluşlarında daha çok yerel, sade insanların yer alması beş yıllık bir süreçte vardığı kimi yargıların etkisiyle sağlanmıştı.

Benim yargılarıma göre, Ecevit'in aydın çevrelerle, eski CHP'li politikacıların büyük bölümüne karşı davranış göstermesi, hatta olağan deyimiyle bunları «dışlaması, kendisini bu çevrelerden soyutlaması» alışılmışın dışında bir atılımdı. Sonunda bu kişiler ya da çevreler siyasal alanda belirli ölçülerde etkileri olanlardı. Ecevit, âdeta bir «meydan okuyuşla» hepsini elinin tersiyle geriye itiyordu. Fakat bu arada, CHP önderliği zamanında hemen her zaman kendisine «destek vermiş kimi yazarları, belirli sol odak noktaları» aynı kefenin içine koyması üzücü kimi sonuçlara doğru gitti.

Sanırım Ecevit'in bu kesimi dışlamak, dostluğunu esirgemek, onların yakınlığını geri çevirmek gibi bir niyeti yoktu.

Bu izlenimlerimi kendisine açtığımda, Ecevit, şunları söyledi:

«Benim 'aydınlar' konusundaki davranışım yeni değildir; çok eskilere, CHP içindeki demokratik sol hareketin ilk başladığı yıllara, 1960'lı yıllara gider. Ben, aslında, öteden beri, 'aydın'a değil, 'aydın' olarak kendilerini halktan üstün görenlere, veya halkı hor görenlere, halkın siyasal katılımını bilinçli-bilinçsiz engelleyenlere ve halkla uyum sağlayamayanlara karşıyım.

Hiçbir demokratik toplumun siyasal yaşamında 'aydınlar' ve 'halk' ayrımı yapılmaz. Zaten kimin 'aydın' sayılıp kimin 'aydın' sayılamayacağı da kolay belirlenemez.

Osmanlı 'aydın'ının, 'münevver'inin seçkinci geleneği, başka seçkinci geleneklerle birlikte kırılmadıkça, Türkiye'de demokrasi gerçeklik kazanamaz ve sürekli işleyemez. Bu Osmanlı geleneğine, tek partili dönemde, bazı 'devrimci'ler, 'öncü kadro' anlayışını da eklemişlerdir.

Bu tür seçkinci davranış ve anlayışlardan Atatürk de çok tedirgindi. Daha Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, gençlerle yaptığı bazı konuşmalarda, o geleneksel 'münevveran' davranışını çok açık ve kesin biçimde eleştirmiş, halkla bütünleşmek gerektiğini belirtmişti.

1970'te yayımlanan 'Atatürk ve Devrimcilik' başlıklı kitabımda Atatürk'ten bu konuda alıntılar yer alıyordu. İzin verirseniz, Atatürk'ün, 20 Mart 1923'te Konya'da gençlerle yaptığı bir konuşmadan bazı parçaları, bugünün Türkçesine yaklaştırarak aktarayım. Şöyle diyordu Atatürk:

> 'Bozuk zihniyetli milletlerde büyük çoğunluk bir hedefe, münevver (aydın) denen sınıf da başka zihniyete maliktir. Bu iki sınıf arasında tam karşıtlık, tam muhalefet vardır. Aydınlar, asıl kitleyi kendi hedefine yöneltmek ister; halk kitlesi ise bu aydın sınıfa bağımlı olmak istemez. O da bir başka yön belirlemeye çalışır. Aydın sınıf, telkinle, aydınlatma yoluyla, çoğunluğu kendi amacına göre ikna etmeyi başaramayınca, başka araçlara başvurur. Halka karşı baskı ve zor kullanmaya başlar; halkı istibdat altında bulundurmaya kalkar ... Halkı ne birinci yöntemle (telkin ve aydınlatma ile), ne de baskı ve istibdatla kendi amacımıza sürüklemeyi başaramadığımızı görüyoruz. Neden?
>
> Bunu başarabilmek için, aydın sınıfla halkın anlayış ve hedefi arasında doğal bir uyum gereklidir. Yani aydın

sınıfın halka telkin edeceği düşünceler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalıdır. Oysa bizde böyle mi olmuştur? O aydınların telkinleri milletimizin ruhunun derinliklerinden alınmış düşünceler midir?

Şüphesiz ki hayır! Aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat genellikle şu hatamız vardır ki, incelemelerimize temel olarak, genellikle, kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi geleneklerimizi, kendi özelliklerimizi ve ihtiyaçlarımızı almayız. Aydınlarımız belki bütün cihanı, bütün diğer milletleri tanır, lakin kendimizi bilmeyiz. ... Bu millete gideceği yolu gösterirken, dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanalım, fakat unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.

... İtiraf edelim ki, hâlâ ve hâlâ aydınlarımızın gençleri arasında halkla uyum gerçekleşmemiştir. Memleketi kurtarmak için bu iki zihniyet arasındaki ayrılığı durdurmak, yürümeye başlamadan önce, bu iki zihniyet arasında uyum sağlamak gereklidir. Bunun için de biraz halk kitlesinin yürümesini hızlandırması, biraz da aydınların çok hızlı gitmesi lazımdır. Ama halka yaklaşmak ve halkla kaynaşma daha çok aydınlara düşen bir görevdir.

Gençlerimiz ve aydınlarımız, ne için yürüdüklerini ve ne yapacaklarını ilkin kendi kafalarında iyice belirlemeli, onları, halkın, içine sindirebileceği ve kabul edebileceği bir duruma getirmeli, onları ancak ondan sonra ortaya atmalıdır.

Bizim halkımız çok temiz kalpli, çok asil ruhlu, ilerlemeye çok yatkın bir halktır. Bu halk eğer bir kez karşısındakinin içtenlikle kendisine yararlı olmaya çalıştığına inanırsa, her türlü hareketi kabule hazırdır. Bunun için gençlerin her şeyden önce millete güven vermesi gereklidir.'

Aydın - halk ikiliği konusundaki düşüncelerimi, Atatürk kadar güzel ve açık anlatamayacağım için, onun bu sözlerini, 1970'te yayımlanan kitabıma olduğu gibi almıştım ve 'öncülük ödevi'nin, 'halkın içine girip, örnek olarak, yol göstererek' yapılması gerektiğini vurgulamıştım.

Atatürk, o halktan kopuk geleneksel 'aydın' davranışının halkla kendi devrimci atılımı arasına çektiği duvarları aşabil-

mek için çok uğraşmıştır. Fakat o dönemde ve tek partili rejimde, bu duvarları aşmak, Atatürk için bile kolay değildi.

Oysa, Atatürk'ün 1923'te 'aydın'lara ve gençlere seslenerek belirttiği düşünceler ve yaklaşım, kendilerine 'aydın' diyenlerce bilinçli olarak benimsense, bu kesimin davranışlalarına inandırıcı biçimde yansısa, Türk toplumunun çağdaşlaşması ve demokratikleşmesi önündeki tüm engeller yıkılır ve büyük atılımlar yapılır, kanısındayım.

Atatürk'ün bu yaklaşımı gereğince özümsenip benimsense, ideolojik nedenlerle değil, sırf psikolojik nedenlerle sağcı akımlara kapılmış bulunan ve aslında ilerlemeye ve yeniliğe çok yatkın olduğu halde, tutucu gibi görünen kesimler de, Atatürk Devriminin, çağdaşlaşmanın, demokrasinin ve sosyal demokrasinin, sürükleyici ve etkin gücü durumuna gelirler. Üstelik son yıllarda keskinleşen kültür savaşı da kısa sürede ve Atatürk Devrimi çizgisinde, sona erer. Atatürk'ün özlediği ulusal 'uyum' (tetabuk) bu şekilde, kolayca sağlanır.

Kısacası ben, 'aydın' tanımına hak kazanan okumuş yazmışları, uzmanları, hiçbir zaman itmedim; ama, onların vazgeçilmez katkısını, Atatürk'ün belirttiği anlamda, halkla 'uyum' içinde değerlendirmeye çalıştım.

Benim 'aydın'ı dışladığımı öne sürenler, çok partili yaşama geçildikten sonra CHP'de üniversite öğretim üyelerinden, okumuş yazmışlardan, uzmanlardan en geniş ölçüde yararlanılan yılların benim genel sekreterlik ve genel başkanlık dönemlerim olduğunu unutmuş görünüyorlar.

12 Mart döneminde yapılmak istenen Anayasa değişiklikleri arasında en çok karşı çıktıklarımdan biri, partilerin üniversite öğretim üyelerinden yararlanmasını engellemeyi amaçlayan değişiklikti. Fakat, ne çare ki, o dönemin bölünmüş CHP grubu içinde, bu değişikliğe gereken etkinlikle karşı çıkılmasını sağlamaya gücüm yetmedi.

12 Eylül döneminde de mücadelemi sürdürebilmek için genel başkanlıktan ayrılıp 'Arayış' dergisini çıkarma hazırlıklarına girdiğim haftalarda, Ankara'da, İstanbul'da ve İzmir'de, en az 150 üniversite öğretim üyesiyle, geceli gündüzlü toplantılar yaptım. Amacım, yalnız onları etkin bir demokrasi mücadelesinin içine çekmek değil, aynı zamanda, Türkiye'nin sağlıklı bir geleceğe yönelebilmesi için gerekli araştırmaları da

ortaklaşa yapmalarını sağlamaktı ve geleceğe yönelik arayış ve araştırmalarda, uzmanlarla, okumuş-yazmışlarla, halkı kaynaştırmaktı.

'Demokratik Sol Partinin örgüt kuruluşlarında daha çok yerel sade insanların yer alması'na gelince, bunu çok doğru bulduğum bilinen bir gerçek. Ancak ben, bu görüşe de 12 Eylül sonrasında gelmiş değilim. Yine, 1980 öncesi genel sekreterlik ve genel başkanlık dönemlerimde, halkla bütünleşmiş bir örgütlenmeyi, örgütlü halk kesimleriyle iç içe örgütlenmeyi, sürekli telkin ettim ve sağlamaya çalıştım. Ama, tüm çabama karşın, 1976'da yeniden hazırlanan CHP tüzüğüne, bunu sağlayabilmek için zorunlu gördüğüm hükümlerden bazılarını koyduramadım; koydurabildiklerimi de uygulatamadım; daha doğrusu, uygulatabilecek vakit kalmadan demokrasi kesintiye uğradı.

Öteden beri şuna inanırım ki, halkla, özellikle çalışan halk kesimleriyle, örgütsel bir bütünleşme veya dayanışma içinde olmayan bir sosyal demokrat veya demokratik sol hareket, salt çoğunlukla iktidara gelse de iktidar olamaz; içlidışlı egemen güçlerin çıkaracağı engelleri aşamaz. Nitekim aşamamıştır.

Örneğin, 9 Ocak 1976 günü Ankara'da yaptığım ve 'Demokratik Solda İşçi-Köylü Elele' başlıklı bir broşürde bastırdığım bir konuşmamda, şunları söylüyordum:

'Bu bütünleşmeyi gerçekleştirmek zorundayız. Bunu gerçekleştiremezsek, biz uzun süre gerçek bir demokratik sol parti olarak kalamayız. Bir süre daha kalırız. Çünkü örgütlerinin dışında işçilerle bugün düşüncede ve duyguda birleşmiş durumdayız. Ama daha gerçek, daha somut bir bütünleşmeye dönüşmeden, bu, ilelebet böyle sürüp gidemez...

Bu (bütünleşme) olmazsa, ben yine söylevler vereceğim... Beni üç yüz bin kişi dinleyecek İstanbul'da; kış ortasında Diyarbakır'da elli bin kişi dinleyecek...

Halk belki yine seçimden seçime gidip bütün oylarını Cumhuriyet Halk Partisine verecek. Fakat bunların hiçbiri, gençlerimizi de, işçilerimizi de, demokrasimizi de ölümden kurtarmaya yetmeyecek...'

Nitekim yetmedi... Hatta Cumhuriyet Halk Partisini de ölümden kurtarmaya yetmedi.

12 Eylül döneminde, ben ilkin, var gücümle ve hapse girmeyi göze alarak, Cumhuriyet Halk Partisinin kapatılmasını önlemeye çalıştım. Eğer bu konuda yalnız kalmasaydım ve CHP kurtarılabilseydi; yine var gücümle, CHP'nin yapısında, demokratik solculuğun gereği olan değişikliklerin gerçekleşebilmesi için uğraşımı sürdürecektim... Ama olmadı. Atatürk'ün istediği 'uyum' partide de toplumda da gereğince sağlanamadığı için, demokrasi yıkılırken, Cumhuriyet Halk Partisi de tarihe gömüldü.

Zaten, daha 1968'de, TBMM'de CHP adına yaptığım bütçe konuşmasında, 'Demokrasinin bittiği yerde, CHP'nin de ömrü biter' demiştim. Nitekim öyle oldu. CHP, kendi yapısında, Atatürk'ün istediği ve sosyal demokratlığın gerekli kıldığı 'uyum'u sağlayamadığı için, demokrasiyi kurtaracak gücü kendinde bulamadı ve demokrasiyi kurtaramayınca, kendini de kurtaramadı.

Onun üzerine ben tüm gücümü, sağlıklı ve sosyal demokrasi açısından 'uyumlu', bir yeni yapının gerçekleşmesine düşünsel katkı için harcamayı kararlaştırdım. Bir kez bu kararı verdikten sonra da yukarılardan 'icazet'li, tepeden inme 'sosyal demokrat'lık oyunlarıyla zaman yitiremezdim; eşim Rahşan Ecevit'in geçenlerde kullandığı bir deyimle 'tatlısu sosyal demokratlığı'nı yeterli bulanlarla ilişkimi, işbirliğimi sürdüremezdim. Hele o geleneksel 'seçkinci'lik, 'aydın'cılık ve 'kadro'culuk davranışlarının, hastalıklarının, yeniden depreşip güçlendiği bir ortamda, eski dostluklar hatırına, işin kolayını seçenlerle birlikte yola devam edemezdim.

Bu hastalıklardan arınmış bir yapı, benim yalnız 12 Eylül 1980'den sonra değil, öteden beri beslediğim bir özlem...

Eskiden desteklerini gördüğüm ve şükranla andığım bazı yazarlardan veya 'sol odak'lardan ayrı düştü isem, onun da nedeni, bu kesimlerde yer alanlardan bazılarıyla böyle bir özlemi paylaşamıyor olmamızdır.»

Bülent Ecevit, benim, 12 Eylülden sonraki davranışlarına ilişkin izlenimlerimle ilgili olarak, bu açıklamaları yaptı.

24

Yalnızlık ve Kalabalık

Kapılar ardından üç kez kapandı.

Ecevit, üç kez hapishanenin sessizliği ile başbaşa kaldı.

«O davaların açılacağı belliydi» dedi bir ara. «O günlere ait kafamda yaşayan izlenimler mi?».. Durdu, «mahkeme salonunun tenhalığı» diye ekledi.

Şimdi ses alma aracını dinliyorum, karşılıklı kahkahalar atmışız...

Istıraplı günler gelip geçiyor, kimi anılar daha sonraki günlerde konuşulunca insanı güldürebiliyor. Oysa, bu gülüşmeler geçmişte kalan bir yönetime yöneltilen eleştiriler. Partisi kapatılsa da adını siyasal yaşama yazdırmış bir insanın duruşmasındaki «tenhalık» ve «sessizlik»ten söz ediyoruz aslında. Ecevit 12 Eylül sonrasındaki çıkışlarıyla ilgili duruşmalardan söz ediyordu. Devlet Başkanına verdiği yanıt üzerine açılan davanın, Mamak'taki duruşma salonunu anımsıyoruz, Ecevit konuşuyor:

«...En büyük salonu ayırmışlar. Ankara'ya gelen yolları kesmişler. 'Kalabalık gelir, nizam altına alalım' diye bu önlemlere başvurmuşlar.

Fakat, o günlerin çekingenlik havası içinde 'bir avuç eski arkadaşım' geldi duruşmaya. Bu arada benim kimsenin gelmesini istemediğim yolunda aslı olmayan söylentiler yayılmış. Oysa ben tam tersine, kendi tabiatımı, kişiliğimi zorlayarak benim mahkememde, hapsedilişimde CHP'nin varlığının görülmesini, duyulmasını istediğimi olanaklarım elverdiğince yaymaya çalıştım. Çünkü bu davalar, benim kişisel sorunlarımla ilgili değildi; demokrasiye vurulan darbeler ve CHP'nin kapatılışı üzerine aldığım tavırla ilgiliydi.

Fakat benim yaymaya çalıştığım bu mesaj, daha ilk aşamalardan sonra tıkanıyordu. Bazı genel yönetim kurulu üye-

si arkadaşlarım, mesajımı, dileğimi yaymaya çalışsalar bile, onların mesajı ulaştırdığı kimselerden birçoğu ya duymazlıktan geliyor, ya da başkalarına, tersine çevirerek aktarıyorlardı.

Bana çok bağlı bir il başkanı o günlerde Ankara'ya gelmişti. Bu isteğimi ona da söyledim. Bana, 'Altı kişiden fazla getiremem' dedi. Tabii onun üzerine 'hiç getirmemesini' söyledim.

Bu durum Türk ulusu adına mahcup ediyordu beni. Türkiye'de demokrasi yıkılıyor, Atatürk'ün kurduğu parti kapatılıyor, buna karşı demokratik barışçı bir tepki olmaması beni üzüyordu. Bundan kesinlikle halk sorumlu değildi. Bunu şuradan biliyorum:

Her hapisten çıkışımda, rahmetli annem İstanbul'da olduğu için İstanbul'a gidiyordum. İstanbul'da Kadıköy'de olsun, Beyoğlu'nda olsun eşimle birlikte dolaşırken, ansızın miting gibi büyük topluluklar oluşuyordu. Oysa kimse benim oralarda olacağımı bilmiyordu. Askeri yönetimin tüm baskılarıyla, ağırlığıyla en koyu biçimde işlediği dönemdi. Ona rağmen halk, doğal bir cesaretle toplanıyor, duygularını belli ediyordu.

Hatta ilginç olaylar oluyordu. Örneğin, ilk hapisten çıktığımda, Kadıköy çarşısında birdenbire çevremizde büyük bir topluluk oluştu. Yollar tıkandı ve bunun üzerine bir manga asker, ellerinde makineli tabancalarla ve başlarında bir başçavuşla 'Ne oluyor burada?' diye topluluğu yarıp geldiler. Beni görünce, onlar da selam verdiler ve geçmiş olsun dileklerini belirttiler, çekildiler.

Bir başka hapishaneden çıkışımda Beyoğlu'ndan geçiyorduk. Bazı ufak tefek alışveriş yapmamız gerekiyordu. Girdiğimiz mağazalarda camekânların kırılmasından kaygı duyduk. Trafik tıkandı İstiklal Caddesinde.

O askeri mahkemelerdeki duruşmalarıma, hapse giriş çıkışlarıma gösterilen ilgisizlikte halkın en küçük bir kusuru yoktu, en küçük bir ihmali yoktu. Ama bu, başka türlü engelleniyordu. Benim mesajlarım duyurulmuyor veya tersi duyuruluyordu. Tabii herkes yapmıyordu bunu, ama bazıları yapıyorlardı. 'Ecevit kimseyi istemiyor, kimsenin gelmesini istemiyor' diye yayıyorlardı...»

«Bunları herhalde asker yapmıyordu. Sivil çevrelerden, özellikle sizin çevrenizden mi geliyordu?»

«...Tabii, kendi çevremizden, çevremizin tümünden değilse de bazı kesimlerden geliyordu. Bazıları, 'Uyuyakalmışız, onun için gelemedik' diyorlardı. Bazıları, 'Haberimiz olmadı' diyordu. Sonra benim bir başka tavrım saptırılarak, 'Ecevit kimseyi istemiyor' şeklinde duyuruldu. O da şu: Bazı CHP'li avukatlar iyi niyetle, benim davalarımda görev almak istediler. Bunu memnuniyetle karşıladım, ama ben çok sayıda avukatla mahkemelerin önüne çıkmayı öteden beri yadırgarım, bunu gereksiz bir gösteri olarak görürüm. O bakımdan bu isteği belirten avukat arkadaşlara teşekkür ettim ve özür diledim. 'Nasıl olsa bunlar siyasal davalardır, savunmamın da siyasal nitelikte olması gerekir; siyasal savunmamı ben yapacağım, onun dışında hukuki teknik konularla ilgili olarak da aktif siyaset içinden gelmeyen az sayıda bazı avukatlara görev vermeyi tercih ediyorum' dedim. Sonradan duyuyorum ki, bazı kimseler bunu 'Ecevit duruşmalarda kimseyi istemiyor' şeklinde yaymışlar...»

Hayretimi gene gizleyemedim: «Yararı ne?» diye sordum Ecevit'e:

«Ben yorum yapmadan olayı anlatıyorum ve şunu söylemek istiyorum ki, eğer en küçük ölçüde yardımcı olunsa, yol gösterilse, haber iletilseydi halk, kendi duygularını belli edebilecekti. Bu da benim için hem demokrasinin kurtarılması, hem de Türk ulusunun dışardaki saygınlığı bakımından çok önemliydi. 'Bütün özgürlükler, haklar kaldırılırken ve devleti kuran parti, Atatürk'ün kurduğu parti kapatılırken Türkiye'de halk ve CHP'liler sessiz kaldı' sanısının, izleniminin yurt dışında yayılması beni çok tedirgin ediyordu.

Ve Türk vatandaşının haklarının, özgürlüklerinin başka ülkelerdeki bazı demokratlar tarafından, sırf onlar tarafından savunulması da bana ağır geliyordu.

Bu durumla birkaç kez karşılaşınca son hapse girişimi kimseye haber vermedim. 8 - 10 kişilik bir topluluk olacağına hiç kimse olmasın, hiç değilse 'Ecevit sessizce gitti, habersiz gitti' denir diye, en son girişimde hiç kimseye haber vermedim.

Bu son hapislik döneminden çıkacağım sırada, tahliyem kararlaştırıldı, fakat tahliye emri birtakım bürokratik işlemler dolayısıyla gecikiyordu. Nitekim o akşama yetişmedi, ertesi güne kaldı. O akşam 17.00 sularından itibaren cezaevi önünde

kameralarıyla gazeteciler, birkaç eş dost toplanmışlar. İşinden çıkıp Cebeci'de evine dönen halk, 'Ne oluyor burada?' diye sorunca, 'Biraz sonra Ecevit çıkacak' denmiş, onun üzerine —o sırada ben avukatlarla savcılık odasında tebligatı bekliyorum— bana dışardan gelen haber, hapishane kapısı önünde, yağmur altında âdeta bir miting kalabalığı oluşmuş. Yani halk, hiç öyle özentiye kaçmadan tavrını ortaya koyuyor. Yeter ki, halka birtakım haberler, mesajlar iletilebilsin...»

25

Hapishane Günleri

«Hapishane yaşamınız nasıldı?» diye sordum, Ecevit'e. Şöyle anlattı:

«Belirtmeliyim ki, hapishane sürelerimi rahat biçimde geçirmeme özen gösterildi. Sanırım başbakanlık yapmış olduğum için bu özen gösterildi. Bana özel oda verildi. Belki başka hükümlülerle ve tutuklularla temas etmemin istenmemesi de bunda etken olmuştu.

Gerek Ankara Cumhuriyet Savcısı, gerek Cezaevi Savcısı ile Müdürü çok anlayışlı davrandılar.

Genel olarak mahkûm ve tutuklularla temasım önlenmişti. Ancak bunun istisnaları vardı. Örneğin, eski bakan arkadaşlarımla görüşebiliyordum. İlk girişimde Sayın Şerafettin Elçi, Hilmi İşgüzar ve Tuncay Mataracı, Cebeci Cezaevindeydiler. İkinci girişimde ise yalnız Şerafettin Elçi oradaydı. Bir ara, 'Arayış'ın Genel Yayın Müdürü arkadaşım Nahit Duru da oradaydı. Onlarla ve iyi halleri görüldüğü için özel görevler verilmiş bazı mahkûmlarla; ayrıca bazen, cezaevinde görevli doktorlarla ve öğretmenlerle görüşüyorduk. Eşimle ve avukatlarımla da haftada bir gün cezaevi savcısının odasında görüşebiliyordum. Bir ara kaldığım odanın penceresi polis tutukluların avlusuna baktığı için; onlarla da uzaktan hal hatır soruşabiliyorduk.

Koğuşlardaki tutuklu ve mahkûmlarla görüşmemiz yasak olduğu için, onlara ancak selamlarımı ve iyi dileklerimi ulaştırabildim. Kendilerini ziyaret etmeme izin verilmediği için beni mazur görmelerini rica ettim.

Bol bol okuyup yazdım, hapishanede...

DİSK ve benzeri kuruluşlar hakkında açılan siyasal nitelikli davaların dosyalarını baştan aşağı okudum.

İç ve dış olayları daha çok BBC'den, İngiliz radyosundan izleyebiliyordum. Yalnız ben değil, bildiğim kadar, öteki mahkûm ve tutuklular da Türkiye'de olup bitenleri BBC'nin Türkçe haber yayınlarından izliyorlardı. Çünkü o yıllarda, yalnız TRT'den değil, Türk basınından da Türkiye'deki gelişmeleri doğru dürüst izleme olanağı yoktu.

Gelen mektuplardan, dışardaki yurttaşlarımızdan bazılarının da, o arada özellikle köylülerin, Türkiye ve dünya olaylarını BBC'den dikkatle izlediklerini görüyordum. Tüm baskı altındaki ülkelerde olduğu gibi, BBC, tek güvenilir haber kaynağı durumuna gelmişti. Bazı mektuplarda, BBC'den, Türkçe okunuşuyla, 'Bibisi' diye söz ediliyordu.

Radyonun benim için bir yararı daha vardı: Dışardan gelen sesler, şarkılar birbiriyle fazlasıyla karışır duruma gelip de okuyup yazmam zorlaşınca, ben de Ankara Radyosunun Üçüncü Programını açıyor, o şekilde kendime musikiden bir ses duvarı örüyordum. Üçüncü Program Barok müziğinden yana çok zengindi. Özellikle sevdiğim Barok müziğini, diyebilirim ki, en çok, hapishanede dinledim. Ama bazen de, koğuşların avlularından, kimi tutukluların, mahkûmların kendi yaktıkları türküler, çok güzel ve içli türküler geliyordu. O zamanlar, radyomu kapatıyor, okuyup yazmayı bırakıyor, o türküleri dinliyordum.

Pek çok mektup ve tel geliyordu. Hepsini okuyup yanıtlıyordum. Şimdi ne yazık ki, buna gereğince vakit bulamıyorum. Yurdun dört bir yanından, genellikle işçilerden köylülerden, küçük memurlardan mektuplar geliyordu cezaevine... Zarfın üzerine açık adreslerini yazan bazı subaylardan bile birkaç güzel mektup aldım.

Binlerce mektup ve tel... Bunların benim için üç yararı vardı: Hapishanenin kilitli kapıları ardından, Türk kamuoyunu, dışarıda izleyebileceğimden daha iyi izliyordum. Âdeta halkın nabzını duyuyordum o mektuplarda... Birinci yararı buydu.

İkinci yararı: Yolladığım yanıtlarla, kendi düşüncelerimi yurdun dört bucağındaki bazı yurttaşlarıma ulaştırabiliyordum.

Üçüncüsü: Yüzeydeki suskunluğun, boyun eğmişliğin altında, halkın, özgürlük için, demokrasi için, nasıl içten içten kaynadığını öğreniyordum ve bu da, benim halkımıza ve geleceğe güvenimi artırıyordu.

Mektupların büyük çoğunluğu hiç tanımadığım kimselerden geliyordu. Çok yürekli mektuplardı bunlar. Görevliler, bana gelen mektupları sansür *etmemek* inceliğini gösteriyorlardı; fakat mektup gönderenler bunu bilemezlerdi. Onlar, mektuplarının görevlilerce okunacağını göze alarak yazıyorlardı ve ona rağmen tüm düşüncelerini, korkusuzca dile getiriyorlardı. Hatta bazıları, belki mektupları görevlilerce okunmaz, zarfları açılmadan bana ulaşır diye, düşüncelerini, duygularını zarfın üzerine de yazıyorlardı. Belli ki, halktan kişilerin ne düşündüğünü yetkililer öğrensin diye bu yola başvuruyorlardı.

Bazı çok 'demokrat' ve çok 'ilerici', 'aydın'ların o dönemdeki ürkekliğinden, suskunluğundan uğradığım hayal kırıklığını, halktan gelen bu mektuplar ve teller âdeta tedavi ediyordu. Sanki, 'Sen onlara bakma, biz varız, halk var' diye sesleniyorlardı dışardan...

Hapishanedeyken, dışardaki Anayasa çalışmalarını da ayrıntılarıyla izledim. Düşüncelerimi, çıkışımda olabildiğince yaymak üzere, yazdım. Bunlardan âdeta bir kitap oluştu.

Gelişmelerle ilgili düşüncelerimi de arkadaşlara sürekli iletiyordum.

Hapishanede vaktimin bir kısmını da, sürmekte olan soruşturmalarla kovuşturmalarla ilgili savunma hazırlıklarım alıyordu.

Kısacası, kendime nefes alacak vakit bırakmıyordum hapishanede...»

Hapishane öncesi ve hapishane anlatımlarını noktalarken, «Anımsayacaksınız» dedi Ecevit, «ilk girişimden birkaç gün önce sizin aracılığınızla Sayın Demirel'e bir mesaj göndermiştim.»

Demirel'e mesaj konusuna girmedi.

Ya nezaketinden, ya da daha önce bu «konuyu» yazmış olduğum için sustu.

«Ecevit'in yargılandığını» anlatmaya çalışan bu satırlar arasında bu «mesaj olayı» yerini almalıydı.

26

Çağrı

Herhalde 1981 yılının Kasım ayı sonlarıydı.

Çıkmaya hazırlanıyordum.

Arkadaşlarla buluşacak, doğrudan Esenboğa Havaalanına gidecek, İstanbul'a uçacaktık.

Telefon çaldı, açtım.

«Sizinle önemli bir konuyu görüşmem gerekiyor» dedi, Bülent Ecevit.

«Elbette» diye yanıtladım, «nasıl isterseniz ama, biraz sonra uçağa binip İstanbul'a gidiyorum, acaba dönüşümde görüşmemiz olanaklı mı?» diye sordum.

«Hayır» dedi Ecevit. «Bugün konuşulması gerekiyor. Vakit yok, konu önemli.»

Sesi direniyordu. 1950'den bu yana tanıdığım bir insana, uzun yıllar gelişimini gözlediğim, çoğu kez bir parti önderi ya da bir başbakan olarak —özel ya da resmi— görüştüğüm Ecevit'e, bunca direnme sonunda «hayır» demek zordu doğrusu.

Arkadaşlara, «siz gidin, ben arkanızdan gelirim» dedim.

Nedenini sordular. Telefonda anlatmam kolay değildi. Sonra bilgi vereceğimi söyleyerek, Ecevit'in Or-an Sitesindeki evine gittim.

Her zamanki nezaketiyle karşıladı Ecevit.

Küçük konuk salonuna geçtik, oturduk. Bana,

«Sayın Demirel'le telefonla görüştüm. Birlikte yapmayı düşündüğüm bir girişim konusunda kendisiyle görüşmeyi istediğimi söyledim. Ne var ki, bugün yarın hakkımda verilen ceza uygulanacak, hapishaneye gireceğim. Bu nedenle düşündüğüm girişimi yüzyüze gelerek bir görüşmede anlatmama olanak yok. Sordum Sayın Demirel'e, 'Bu nedenle bir konudaki fikirlerimi sizin de güvendiğinizi sandığım Sayın Arcayürek'le

iletebilir miyim' dedim, o da 'Sayın Arcayürek'e güvenirim, fikirlerinizi lütfen onunla iletmenizden memnun olurum' diye yanıt verdi» dedi.

Bir gazetecinin yaşamında olağan sayılmayacak ender olaylardan biriydi bu. Çoğu kez, ülkenin sorunlarının çözüme ulaşıp «siyasal kargaşa ortamının daha güçlü bunalımlara uzanmaması için iki önder arasında» gidip gelirdik. (Altan Öymen'in bir anı - öykü nedeniyle kulakları çınlasın!) Ne var ki, o güne değin, ikisi arasında bir «elçi» niteliğinde görev üstlenmemiştim. Eğer her ikisi de «bir gazeteciye güven» duyuyorsa, daha önceki dönemlerde birinin söylediklerini, diğerine aktarmamakta olağanüstü bir duyarlık göstermemizden olabilirdi. İşin doğasını bilirlerdi.

Bir başka nedense, «vakit darlığı yüzünden fikir alışverişini hızlı bir sürece» oturtmayı öngören varsayımın geçerliliğiydi.

Ecevit'le karşı karşıya otururken, doğrusu, meraka kapılmamıştım diyemem. Ayrıca, gazetecilik açısından önemli bir öyküyü yakalamanın eşiğinde olmanın coşkusu da yok değildi.

«Ben» dedi Ecevit, «yeni yeni çalışmalarına başlayan Danışma Meclisi Başkanı Sayın Sadi Irmak'a birlikte imzalayıp göndereceğimiz bir başvuru metni hazırladım. Danışma Meclisi bir Anayasa hazırlamakla görevli. Bu Anayasanın içeriğinin bütünüyle, Danışma Meclisi yerine seçimle gelecek bir Millet Meclisince hazırlanmasının daha doğru olacağını düşünüyorum. Anayasa, siyasal partiler yasası ve seçim yasaları hazırlanırken partilerin kapatılmış olmasını da çok sakıncalı buluyorum. Danışma Meclisinin büyük çoğunluğu, siyasetle ilişiği olmamış kimselerden oluşuyor. Büyük yanlışlıklar yapılabilir. Onun için, bence, şimdilik, geçici dönemin ihtiyaçlarını karşılayacak bazı yasal düzenlemelerle yetinilmeli. Asıl Anayasanın hazırlanması, serbest seçimlerle oluşacak ve kurucu meclis niteliği taşıyacak Büyük Millet Meclisine bırakılmalı. Siyasal partiler ve seçim yasaları için de deneyimli politikacıların görüşleri alınmalıdır.»

Ecevit, «Bu düşünce ve önerileri içeren bir ortak başvuru yazısını size vereceğim. Lütfen, bunu Sayın Demirel'e iletip bana sonucu bildirir misiniz?»

Üç daktilo sayfası tutarında bir metin uzattı. Okumamı rica etti. Gümüş tabakasından —çok az kullanmaya çalıştığı— bir Libya sigarası çıkarıp, yaktı.

Metni okurken, Ecevit'in de beni izlediğini algılıyordum. Başvuru metninde, günümüzün koşullarına uygunluğu ölçüsünde aktarabileceğim kimi temel fikirler vardı:

«...Danışma Meclisinin göreve başladığı günlerde yaptığınız bir konuşmada, Anayasa hazırlığıyla ilgili olarak, 'çeşitli kesimlerden, kişilerden ve kurumlardan gelecek önerileri de değerlendirme'nin önem taşıdığını belirttiniz ve 'köy muhtarından tutun, sade bir vatandaş da dahil herkesten yeni Anayasa konusunda görüşlerini beklemekteyiz; bu bir vatandaşlık görevidir' dediniz.

Bilindiği gibi, bizler, 2 Haziran 1981 günlü ve 52 Sayılı Bildirinin haklarımıza ve özgürlüklerimize getirdiği sınırlamalar nedeniyle, bu demokratik çağrınızın gereğini yerine getirebilecek durumda değiliz. Çünkü 52 Sayılı Bildiri, 'Türkiye' nin geçmiş veya gelecek siyasi ve hukuki yapısıyla ilgili olarak kendi anlayışlarımız doğrultusunda sözlü veya yazılı beyanda bulunma'mızı yasaklamaktadır.

Ancak yeni Anayasanın belirleyeceği 'siyasi ve hukuki yapı'ya değinmeksizin, bir ortak yöntem önerimizi, size ve başkanı bulunduğunuz Danışma Meclisine sunmayı da bir vatandaşlık görevi sayıyoruz...

...Ortak yöntem önerimizin ayrıntıları şöyledir:

- *Danışma Meclisi, kalıcı bir Anayasanın taslağını hazırlamak yerine, geçiş döneminin yasal düzenlemeleriyle yetinmelidir. Bu yasal düzenlemeler de ülkenin gelecek siyasi ve hukuki yapısını belirleyici nitelikte olmamalıdır.*
- *Kalıcı bir Anayasa hazırlama işlevi, yapılacak ilk genel seçimlerde milli iradeyle oluşacak Türkiye Büyük Millet Meclisine bırakılmalıdır.*
- *Danışma Meclisi, genel seçimlerle oluşacak TBMM' nin milli iradeyi yansıtan bir kurucu meclis gibi çalışabilmesini kolaylaştırıcı bazı geçici Anayasa kuralları saptamalıdır. O arada, örneğin, seçimle oluşacak ilk TBMM'de, Anayasaya ilişkin kararlar için salt çoğunluğun oylarını yeterli kılan ve her türlü engellemeyi önleyen kurallar getirilebilir.*
- *Seçimle gelecek ilk TBMM'nin sağlıklı ve geçerli bir Anayasa hazırlayabilmesi için, değişik toplum kesimlerinin*

görüşleri, TBMM'ye, gerçek biçimde yansıtılabilmelidir. Bu da, henüz topluma kök salamamış yeni partilerle değil, ancak köklü partilerle sağlanabilir.

● *Seçimlere gidilmeden önce, partilerin, önseçimlerin ve seçimlerin daha sağlıklı biçimde düzenlenmesine gerek görülüyorsa, Danışma Meclisi bu konudaki yasa değişikliklerini de yapabilir...*

...Ortak önerimizi özetlemek gerekirse:

1. Bu aşamada, bir yeni Anayasa hazırlamak yerine, ilk serbest seçimlerle oluşacak TBMM'nin bir kurucu meclis gibi çalışmasını sağlayacak ve kolaylaştıracak geçici Anayasa değişiklikleriyle yetinilmelidir.

2. Siyasal partileri kapatan yasa yürürlükten kaldırılmalıdır.

3. Siyasal faaliyetin serbest bırakılması aşamasına gelindiğinde, yeni partiler yasası ile yeni seçim yasası, başlıca siyasal partilerin görüşleri de alınarak hazırlanmalıdır.

Her türlü siyasal faaliyet yasaklanmış ve partilerimiz kapatılmış olduğu için ve iki büyük partiden birinin Genel Başkanı da daha partiler kapatılmadan önce bu görevini bırakmış olduğu için, ortak başvurumuzu resmen partilerimiz adına yapabilecek durumda değiliz. Fakat ikimiz de uzun yıllar Genel Başkanlığını yaptığımız partilerin ve bu partileri destekleyen geniş vatandaş topluluklarının eğilimlerini tahmin ve teşhis edebilecek kadar tecrübe sahibiyiz. O nedenle, bu ortak önerimizin, partilerimiz kamuoyunu da geniş ölçüde yansıttığını umuyoruz.

Bir konuşmanızdaki deyimle 'vatandaşlık görevi'mizi yerine getirerek hazırladığımız bu ortak öneriyi takdirlerinize saygı ile sunarız...»

«Ayaküstü» üzerinde enine boyuna düşünme olanağını bulamadığım başvuru yazısını okuduktan sonra, Ecevit, «Ne dersiniz?» diye sordu.

Başvurunun giriş bölümünde mantıklı bir dayanak vardı. Sadi Irmak, «çeşitli kesimlerden, kişilerden ve kurumlardan gelecek önerilerle köy muhtarından sade vatandaşa değin herkesin fikrinin alınacağını» söyleyince, ilk bakışta «bir vatandaş» olarak böyle bir başvurunun geçerliliği yadsınamazdı.

«Uygun görürseniz buradan Sayın Demirel'i arayın, görüşme ricasında bulunun» dedi bana.

Demirel'i aradım. Ona, «İvedi bir konu» için görüşmek istediğimi söyledim.

Gece gelmemi bildirdi.

Or-an'dan dönerken, Demirel'in nasıl bir yanıt vereceğini kestiremiyordum doğrusu. Ama, kökende aklıma takılan şuydu: Yepyeni bir yönetim biçimi egemendi Türkiye'ye. Yönetim, vardığı sonuçları bir plan ve program çerçevesinde uyguluyordu. Siyasal partileri kendine özgü nedenlerle kapatmıştı. Şimdi, Danışma Meclisine yapılacak bir başvuru ile bu karardan dönülmesi nasıl istenilecek, ne sonuç verecekti?... Konunun ve konumun gerçek sahibi Danışma Meclisi değildi ki... Ayrıca, siyasal partiler yasasıyla seçim yasalarının hazırlanması aşamasında partilerin fikirlerinin alınacağı ya da yeni partiler kurulup bunlara danışılacağı gibi bir ilke kararı da yoktu. Olamazdı da. İçimden «bana kalırsa» diyordum, «bu başvuru, belki, 'vatandaşlık hakkı' açısından geçerli sayılır, birkaç yönüyle geçersiz.»

O sırada basında yer yer «yeni Anayasayı Danışma Meclisi yerine seçimle gelecek bir meclisin yapmasını yansıtan» fikirler, eğilimler görülüyordu.

Doğrusu, buna da olanak yoktu. Ama, bana yükletilen sorumluluk başvuru konusunda tarafları doğruluğuna inandırmak değildi, bir «aracılık» göreviydi, önünde sonunda.

Gece, saat 21.30 dolaylarında Demirel'le konuşuyorduk.

Başvuru metnini, bildiğini bildiğim sözleri de sıraladıktan sonra verdim. Ecevit bana, hafifçe gülümseyerek, «metinde Türkçe ifadeler dahil kimi düzeltmelerin yapılabileceğini» söylemişti. Onu da aktardım.

Başvuru metnini okudu, «Çok önemli bir mesele» dedi.

Ne var ki, «üzerinde düşünmesi gerektiğini», bu nedenle hemen yanıtlayamayacağını, iki gün sonra ararsam «düşüncelerini söyleyebileceğini» bildirdi.

Ama, Ecevit, ivecenlik gösteriyordu.

Bunu da söyledim. «En erken bir gün sonra, en geç iki gün.» Görüşme sona ermişti.

Ecevit, bu sonucu ve öteki bilgileri ilettiğim zaman, bozuldu. İki gün bekleyemez görünüyordu. Hapse girmek üzere olduğunu hatırlatıyordu. Yapacak bir şey de yoktu. Fakat içini bir kuşku dalgasının kapladığını sezinlememek de olanaksızdı.

Demirel, Ecevit'e iletmem için «demokrasi ve rejim konusunda birlikte davranmayı geri çevirmediğini» söylememi istemişti. Giderek, «tersine, yararlı olabileceğini de umduğunu, ne var ki, bunun etkili olabilmesi için zamanın ve aracın 'çok iyi seçilmesi' gerektiğini, ayrıca bugünlerde parti üyeleri olarak bir 'tavır' takınma öncesinde olduklarını» söylemişti.

Ecevit'te doğan kuşkunun derininde bu duyurmaların olması olağandı.

Ecevit'te uyanan kuşkunun başka nedenlerini Demirel'in öteki sözlerine de dayayabiliyordum :

Demirel, bu ilk görüşmede, «Danışma Meclisi Başkanının muhatap alınmasında bir yarar olamayacağını» da söylemişti. Aldığım notları aynen Ecevit'e aktarmıştım. Ecevit, bunları dinledikten, bir kâğıda yazdıktan sonra, «Demirel'in bu girişimi kabul etmeyeceğine» dönük kimi sözler söylemişti.

Ben ise, «sonuç kesinlikle belli olmadan bir yargıya varılmaması»nı söylüyordum.

Bir cumartesiydi.

Demirel'i aradım. Pazar sabahı gelmemi rica etti.

Anlaşılıyordu ki, Demirel, yakın çalışma arkadaşlarıyla Ecevit'in önerisini görüşmüş, onların eğilimleriyle görüşlerini aldıktan sonra, bir karara varmıştı.

Demirel, «Daha önce söylediğim gibi,» diye başladı, «demokrasi ve rejim için birlikte hareket etmeyi reddetmiyorum. Aksine faydalı olabileceğine inanıyorum. Ancak, zamanın, şeklin, muhtevanın ve muhatabın önemi büyüktür.»

Konuşmanın başlangıcı böyleydi.

Sonra, «Öyle bir zaman seçilmelidir ki, kamuoyu 'Şimdi sırası mıydı?' demesin. Aksine 'Başka yapacakları bir şeyleri yoktu, mecburdular böyle yapmaya' desin.»

«Bir dakika beyfendi,» dedim. «İzin verirseniz, bu söylediklerinizi aynen yazayım. Duyarlı bir konu, aktarırken yanılgıya düşmeyi istemem.»

«Tabii yazabilirsiniz,» dedi.

«Gerek fikir, gerekse tavır ortaya koymak aynı şeydir. Şimdi ortaya konulacak fikir ve tavır, ileride ortaya konulacak fikri ve tavrı zaafa uğratabilir.

Nasıl bir Anayasa yapılacağı bilinmiyor. Şayet Türk demokrasisinin şartlarıyla ilgili olmayan bir metinle karşılaşırsak, müşterek harekete herkes hak verir ve Türkiye'nin menfaatine bir iş yapılmış olur. Bu imkân yitirilmemelidir. Olaylar karşısında dirsek teması içerisinde olunmasında fayda görürüm. Kendisine samimiyetle inanıyorum. Çok büyük bir kozu, çok zamansız oynamamak lazımdır. Biz, millette başlar, millette biteriz. Muhatabımız millet olmalıdır, başka bir muhatap aramamalıyız.»

Ben, bunları sıralarken Ecevit de not alıyordu, hızlı hızlı.

Ecevit, durduğumu görünce başını kaldırdı:

«Demek ki, önerim reddedildi,» dedi.

Sinirlenmişti de. Demirel'in çıkarılacak Anayasaya «yatkın» bir davranış içinde olduğunu söyledi. Ben anlayabildiğim ölçüde aldığım notları açıklamaya çalıştım.

O ise, görüşünde direndi.

Ecevit'e göre, Anayasa metni bir kez ortaya çıktıktan sonra yapılacak girişimler geçersiz kalmaya mahkûmdu. İş işten geçmiş olurdu. Onun için, böyle bir ortak girişim yapılacaksa, bunu, Danışma Meclisi bir Anayasa metni üzerinde çalışmaya başlamadan yapmak gerekirdi. Ayrıca Ecevit, kamuoyu zamanında harekete geçirilmezse, çok olumsuz bir Anayasa ortaya çıkacağını gösteren belirtilerin de gözler önünde olduğunu düşünüyordu.

1981'in önemli gördüğüm bir siyasal kulis olayı, böylece noktalandı.

Öyküyü kimseye aktarmadım. Ama bir gün, BBC muhabiri Metin Münir bana geldi. Ecevit'in cezasını çekmek üzere hapishaneye girerken, kendisine Demirel'le birlikte davranmak için yapmış olduğu bir «devinimin olumsuz sonuç verdiğini, geri çevrildiğini» söylediğini yansıttı. Ecevit, bu kulissel çalışmanın «inanılır bir aracı eliyle» yürütüldüğünü sözlerine eklemişti.

Ad vermemiş. Fakat Metin Münir, konuşmanın gelişmesiyle içeriğinden «bir şeyler sezinlemiş» olacak ki, doğrudan bana başvuruyordu.

Metin Münir'e bu konuda habersiz oluşumdan yakınmaktan öteye ne diyebilirdim ki?...

Ama bugün, «siyasal kulis çalışmalarına bir önemli örnek» diye öyküyü aktarıyorum.

Zaten, daha sonraki günlerde Ecevit «dışarıya» açıldı.

Demirel, kendi bünyesinde kaldı.

Ecevit, 3 Aralık 1981 günü Ankara Kapalı Cezaevine girdi.

Daha sonraları, Ecevit'e, «Benzer bir ortak girişim daha sonra, örneğin yeni Anayasa ortaya çıktıktan sonra, yinelenemez miydi?» diye sordum.

«Onu bir gazeteci, Anayasa ortaya çıktığında, Sayın Demirel'e sormuş; fakat, bu kez de, Sayın Demirel, artık geç kalındığını söylemiş» dedi.

27

Daha Sonraki Süreç

(Ecevit'in avukatlarından Şahin Mengü'nün notları)

«...Sayın Ecevit Ankara Cezaevinde iken, Ankara Cumhuriyet Savcılığı Adalet Bakanlığına başvurarak, Ankara Sıkıyönetim 1 Numaralı Askeri Mahkemesinin verdiği 3 aylık mahkûmiyet kararını 1/3 oranında artırılmasını uygun bulmadığını, bu nedenle mahkûmiyet kararının Askeri Yargıtay'ca incelenmesi isteğini Adalet Bakanlığına iletti. Adalet Bakanlığı da başvuruyu yerinde görerek, Milli Savunma Bakanlığından yazılı emir yoluna gidilmesini istedi. Yazılı emir üzerine, Askeri Yargıtay 3. Dairesi, Sıkıyönetim Yasasının 16. ve 17. maddelerinin bir arada uygulanmasını yasaya aykırı bularak, dört aylık cezanın tashihen onanmasına karar vererek, Sayın Ecevit hakkındaki kararı 3 ay müddetle hapis cezasına indirdi.

Bundan sonra Sayın Ecevit, infaz yasasının meşruten tahliye olanağından istifade ederek 1 Şubat 1982 günü tahliye oldu.

Sayın Ecevit hakkında ilk mahkûmiyeti nedeniyle cezaevine girmeden önce, Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesinde, 1.9. 1981 gün ve 981/206 sayılı iddianameyle :

a) 20.11.1975 günlü, CHP basın bürosu aracılığıyla öğretmenlerle ilgili olarak basına dağıtılan yazılı açıklaması,

b) 12.2.1976 günü, Ankara'da basına dağıtılan, devlet belgelerinde tahrifat yapıldığına ilişkin yazılı açıklaması,

c) 18.4.1976 günü, Tandoğan konuşması,

d) 18 8.1976 günü, Bağımsız Toprak İşçileri Sendikası Genel Başkanı ile yapılan görüşmeden sonra basına dağıtılan yazılı açıklamalarıyla, ilgili olarak TCK'nin 159. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle 6 yıldan, 24 yıla kadar mahkûmiyet istemi ile dava açılmıştı.

14.1.1982 günkü oturumda, 20.11.1975, 12.2.1976 ve 18.8.1976 tarihlerinde basına verdiği demeçlerle ilgili olarak kamu davası süresinde açılmadığından 5680 Sayılı Yasanın 35. maddesinin 1. fıkrası mucibince bu bab'da açılmış bulunan üç davanın 'düşürülmesine', 18.4.1976 tarihinde Tandoğan Alanında yapılan konuşmadan dolayı ise, suçun unsurları oluşmadığından 'beraatine' karar verildi.»

GÖZALTI VE İKİNCİ MAHKÛMİYET

«10 Nisan 1982 günü, Danimarkalı gazeteci Jan Stage'nin, Danimarka'daki 'Politiken' gazetesine yazdığı, oradan da Norveç'te yayımlanan bir gazeteye aktarılan makalede, sanki Sayın Ecevit bir demeç vermişçesine ibareler kullanması üzerine, MGK'nin 52 Numaralı Bildirisi ve TCK'nin 140. maddesine aykırı davrandığı savıyla Ankara'da askeri Dil Okulunda gözaltına alındı.

Norveç'te yayımlanan gazeteye demeç vererek, 'devletin hariçteki nüfuzunu kıracak şekilde devletin dahili vaziyeti hakkında yabancı bir memlekette asılsız neşriyatta' bulundurduğu savıyla TCK'nin 140. maddesine göre 5 yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezasına çarptırılması istenen Sayın Ecevit'in hakkındaki tutuklama istemine Sıkıyönetim Savcılığı katılmadı. Çıkarıldığı 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi Sayın Ecevit'in tutuklanmasına mahal olmadığına karar verdi (12 Nisan 1982). Bu sırada Sayın Ecevit'in tahliyesi beklenirken, Sayın Ecevit Hollanda televizyonuna verdiği ileri sürülen bir demeçten ötürü Sıkıyönetim Komutanlığınca, 'milli menfaatler gözönüne alınarak yeniden gözaltına' alındı.

Bu arada Sıkıyönetim Komutanlığı Norveç gazetesinde yayımlanan ve Sayın Ecevit'in verdiği iddia edilen demeç nedeniyle 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinin verdiği 'tutuklanmasına mahal olmadığı' yönündeki karara itiraz etti, Sayın Ecevit bu kez tutuklandı. Ancak, bu konuda açılan davanın ilk oturumunda, savcının da katıldığı taleple 3 Haziran 1982 günü tahliye edildi.

Bu sırada Sayın Ecevit Der Spiegel'e yazdığı yazıdan ve Hollanda televizyonuna verdiği —sözü edilenin dışında— bir

demeçten ötürü tutuksuz olarak yargılanmakta idi. Bu davada 6 Temmuz 1982 günü, mahkemece, 15 Şubat 1982 tarihinde Hollanda televizyonunda yayımlanan bir demeçle ve Spiegel dergisinin 22 Mart 1982 tarihinde yayımlanan yazısından dolayı, Türkiye'nin geçmiş ve gelecek siyasi ve hukuki yapısı konularında görüş bildirdiği gerekçesiyle MGK'nin 52 Sayılı Kararına aykırı davrandığı gerekçesiyle 2 ay 27 gün hapis cezasına çarptırıldı. Ancak ilk mahkûm olduğu, meşruten tahliye edildiği ve meşruten tahliye süresi dolmadan ikinci kez mahkûm olduğundan, erken tahliye olduğu bir aylık süre de, bu iki ay 27 günlük cezaya ilave edildi.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı 3.8.1982 günü, 3 ay 27 günlük hapis davetnamesini gönderdi. Ecevit'in avukatları cezanın 4 ay ertelenmesi için 13.8.1982 günü başvurdu, reddedildi. Ecevit, 20 Ağustos 1982 günü, 3 ay 27 günlük mahkûmiyetini çekmek üzere ikinci kez Ankara Kapalı Cezaevine girdi.

Ancak, 12 Ekim 1982'de Sayın Ecevit, Norveç gazetesi davasından beraat edince, bu dosyadan haksız olarak yattığı 54 günlük tutukluluk süresi 3 ay 27 günlük mahkûmiyetinden düşürüldü. Meşruten tahliyesi de göz önüne alınarak 15 Ekim 1982 günü 34 gün daha yatması gereken cezaevinden 56 gün kaldıktan sonra tahliye oldu...»

Fakat yine de Ecevit ileride anlatacağımız bazı ilginç gelişmeler nedeniyle hapishanede gereğinden uzun kalmış oluyordu.

28

Verilmemiş Demeçlerden Tutuklanma

«Ben şimdi, iki aya yakın süredir, vermediğim demeçlerden, söylemediğim sözlerden ötürü tutuklu bulunuyorum ve Türkiye'nin dışardaki saygınlığına zarar verdiğim iddiasıyla yargılanıyorum.»

Ecevit, Haziran 1982 başlarındaki bir duruşmasında böyle söylüyordu.

10 Nisan 1982 günü, MGK'nin 52 Sayılı Bildirisine ve TCK'nin 140. maddesine aykırı davrandığı savıyla, askeri yönetim döneminde üne kavuşan Ankara'daki askeri Dil Okulunda gözaltına alınmıştı. Dil Okulunda çeşitli partilerin yöneticileri de gözaltındaydı. Türkiye İşçi Köylü Partisi üyeleri, MHP'nin önde giden kimi kişileri, TKP davasına çıkanlardan bazıları... Hepsi Dil Okulundaydı. Binanın üst katında ise sorgulamaları yapılan Harp Okulu öğrencileri bulunuyordu. MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş'le, TİKP Genel Başkanı Doğu Perinçek de oradaydılar.

Savunmasında, «Son aşamada başıma gelenleri» diyordu Bülent Ecevit, «şöyle özetleyebilirim» :

«Bir Norveç gazetesine vermediğim bir demeçten ötürü tutuklanmam istenmişti.

Bir askeri mahkeme, yeterli kanıt bulunmadığından, tutuklanmam istemini reddetmişti.

Fakat askeri mahkemenin bu kararına karşın serbest bırakılmadım. Tutuklanmamın mahkemece reddedildiğini duyar duymaz komutanlık, alelacele, hiçbir incelemeye ve gerçeğe dayanmadığı daha o gece ortaya çıkan bir karar hazırlattı ve bu kez de BBC'ye bir demeç verdiğim iddiasıyla beni gözaltına

aldırttı. Oysa, o gece, bu karardan daha birkaç saat sonra, BBC, benim öyle bir demecim olmadığını açıklıyordu.

BBC'ye demeç iddiasının tutmadığı anlaşılınca, komutanlık, bir Norveç gazetesinde çıkan ve bana ait olmayan bir demeçle ilgili olarak tutuklanmamın reddine itiraz etti. O konuda yeniden tutuklandım.

Tutuklanmamın mahkemece reddedildiği tarihte, demeci benim verdiğimi gösterir bir kanıt yoktu. Tutuklanmamı izleyen günlerde ise, öyle bir demeç vermediğimin kesin kanıtları bile ortaya çıktı. Ona rağmen tutukluluğum sürdürüldü.

...Ve ben, iki aya yakın süre, vermediğim demeçlerden. söylemediğim sözlerden ötürü tutukluydum...»

Askeri yönetimce sürdürülen yöntemlerden ötürü içinde bulunduğu ikilemleri, açmazları bir duruşmasında yalın bir dille anlatıyordu :

«...Ne yapmam istendiğini, nasıl davranmam beklendiğini de anlayamıyorum...» diyor, içinde bulunduğu anlamsız durumu açıklıyordu :

«Siyasetten ayrılmam isteniyor, ayrılıyorum. Yetmiyor.

Mesleğim olan gazeteciliğe dönüyorum, 'olmaz' deniyor. Gazeteciliği de bırakıyorum. Yine yetmiyor.

Bir noktadan sonra demeç vermeyi, düşüncelerimi açıklamayı kesiyorum. O da yetmiyor.

Üstelik bu kez, vermediğim demeçlerden, söylemediğim sözlerden dolayı çok daha ağır suçlamalarla yargı önüne çıkarılıyorum, tutuklanıyorum ve bunlar yetmezmiş gibi, 'kendimi tutuklatmak, hapsettirmek suretiyle kahraman olmaya çalıştığım' ve 'devletimizin dışardaki saygınlığına gölge düşürdüğüm' gibi ithamlara uğruyorum...»

«Anlayamıyordum, anlayamıyorum» diyordu Ecevit.

Ama, «durumu anlayanlar» vardı. New York Times gazetesinin başyazısında bu konuda «bir teşhis» saptanmıştı :

«...12 Nisan günü —hapse girmemden iki gün sonra— Avrupa'daki Amerikan gazetesi 'International Herald Tribune'e de alınan başyazısında 'New York Times', 'Anlaşılan' diyordu, 'Ecevit'ten 1980 müdahalesiyle parlamento dağıtıldığından be-

ri her şeyin çok iyi gittiğini söylemesi isteniyor. Türkiye'nin henüz kendi kendini yönetmeye hazır olmadığını söylemesi isteniyor. Ecevit ise bu isteği yerine getirmemekle onur kazanmış oluyor.'

Sırf, içine düşürüldüğüm durumun, dışarda, yalnız sosyal demokrat ülkelerde veya sosyal demokrat yayın organlarında değil, ABD'nin New York Times gibi ünlü bir yansız gazetesinde bile ne kadar olumsuz yorumlara yol açtığını ve ülkemizin dışardaki saygınlığına bu yüzden ne kadar zarar verildiğini göstermek için aktardım bu ifadeleri...»

Yine bir duruşmada, yaşamına yansıtılan öteki bir ikilemi vurguluyordu :

«Türkiye'ye gelen yabancı gazetecilerden veya politikacılardan benimle görüşmek isteyenler olursa, 'görüşebilirsiniz' deniliyordu kendilerine. Belli ki, böylece dışarıya, ülkemizde fazla bir özgürlük kısıntısı bulunmadığı izlenimi verilmek isteniyor.

Oysa, yabancıların benimle görüşmeleri serbest olmakla beraber, benim onlarla görüşmem serbest değil.

'Görüş belirtemem, ülkemin sorunları üzerinde hiçbir şey söyleyemem' desem hem kendimi, hem de devletimi küçük düşürmüş olacağımı biliyordum. Konuşsam, demeç versem, o zaman da tutuklanıyorum, hapse atılıyorum, bir de üstelik kendimi tutuklatmak, hapse attırmak suretiyle Türkiye'nin dışardaki saygınlığına gölge düşürdüğüm suçlamasıyla karşılaşıyorum...»

Bir benzetmeyle durumunu irdeliyordu :

«Bir bakıma, Polonya'da Leh Walesa'nın başına gelen, Türkiye'de de benim başıma geldi. Leh Walesa'nın ağzından aslı olmayan demeçler yayımlandığı gibi, benim ağzımdan da aslı olmayan bir demeç yayımlandı. Şu farkla ki, Leh Walesa, 'Bu demeçleri ben vermedim' dediği vakit, Polonya'daki askeri yönetim ona inanıyor. Fakat ben, 'Bu demeci vermedim' dediğim vakit, Türkiye'deki yetkililer bana inanmak istemiyorlardı.»

Bu anlatımlar, Ecevit'in o günlerde içinde bulunduğu ruhsal durumu açık seçik ortaya koyuyordu :

«Seçimle geldiği tüm görevlerden kendi isteğiyle ayrılmış bir kimse, geleceğe dönük kişisel siyasal hesaplarla devletine, yurduna, ulusuna zarar vermeyi içine sindiremez. Sekiz yıllık genel başkanlığında eşiyle birlikte en az sekiz kez silahlı saldırıya uğramış, en az üç kez suikast girişimleriyle karşılaşmış —1982'de— 57 yaşında bir kimse kendini hapse attırarak 'kahraman' görünme hevesine kapılmazdı...»

(bkz. Ecevit'in Norveç gazetesindeki yazı ile ilgili bir mahkeme ifadesinden başka bazı parçalar: Ek 8)

29

Hapiste Gereğinden Uzun Nasıl Kalınır?

İnanılması güç öğeleri içeren aşağıdaki öykü, Bülent Ecevit'le yaptığımız söyleşilerden, hazırlayıp verdiği notlardan derlendi:

Olay, Norveç'teki «Arbejderbladet» gazetesinin 1 Nisan 1982 günlü sayısında, Danimarkalı gazeteci Jan Stage'nin, Türkiye hakkında yayımlanan bir yazısıyla başladı. Bu yazının aslı, «Politiken» adlı Danimarka gazetesinde çıkmıştı. Oradan, Norveç diline çevrilerek, «Arbejderbladet» gazetesine aktarılmıştı.

Yazı, Ankara'da Ecevit'le ve başka birçok kimseyle yapılan görüşmelerden sonra yazılmıştı. Fakat hangi sözlerin Ecevit'e, hangi sözlerin yazara veya başka kimselere ait olduğu anşılamayacak biçimde kaleme alınmıştı. Tırnak işaretlerinin nerede başlayıp, nerede bittiği bile belli olmuyordu.

Üstelik yazıda, Ecevit'in ağzından çıkması beklenemeyecek kimi bilgi yanlışlıkları ve değerlendirmeler vardı.

Doğrudan Ecevit'e bağlanan kimi sözlerin bile, Ecevit'in üslubuna uymadığı, Ecevit'in konuşma ve yazı üslubunu bilenlerce, kolaylıkla anlaşılabilirdi. Örneğin, güya Ecevit, Danimarkalı gazeteciye, Or-an'daki evinin penceresinden, Gölbaşı'ndaki Mogan Gölünü göstererek,

«Şu göle bakınız!... Şimdi gri... Anadolu'nun inanılmaz mavilikteki göğü birkaç ay sonra bu göle yansıyacak. Ama —hapse girmek üzere olduğum için— ben o manzaranın zevkine varamayacağım» demişti.

Ecevit, «...Bir yazar olarak beni en çok üzen şeylerden biri, kendi edebiyat zevkime hiç uymayan böylesine dramatik bir ifadenin bana mal edilmiş olmasıydı...» diyordu.

Yazının Danimarka'da aslı yayımlandığında, Türkiye'ye aktarılmamıştı. Fakat Norveççe çevirisi bir Norveç gazetesinde yayımlanınca, bu metin Türkiye'ye aktarıldı.

Yazının gerek Danimarka dilindeki aslında, gerek Norveç dilindeki çevirisinde, Ecevit'in o sırada demeçlerine ara verdiği açıkça belirtiliyordu. Hatta bunun nedenleri de Ecevit'in ağzından aktarılıyordu.

Gerçekten de Danimarkalı gazeteci, randevusuz ve habersiz olarak gelip kapısına dayandığında Ecevit, kimi demeç ve yazılarından ötürü hapse girmek üzere olduğunu, üstelik yoğun çalışma gerektiren bir soruşturmanın hazırlığına tüm vaktini ayırmak zorunda bulunduğunu, o nedenlerle, demeçlerine ara verme gereğini duyduğunu, Jan Stage'ye söyledi. Kendisine demeç veremeyeceğini bildirdi.

Fakat Stage,

«Danimarka'dan buralara sizinle görüşmek için geldim» dedi. «...İzin verin de hiç değilse birkaç dakikalığına evinize girip sizinle tanışmış olayım...»

Bu isteği geri çevirmeye, Ecevit'in doğası izin vermezdi.

«Ama» dedi, «demeç vermem.»

Danimarkalı Stage, Ecevit'in evine girdi.

Oysa o sırada Ecevit'in başka konukları vardı. Danimarkalı gazeteci bir odada uzun süre beklemek zorunda kaldı. Konuklar ayrılınca Danimarkalı gazetecinin yanına geldi, «demeç vermeyeceğini» yineledi. Ancak, «eli boş dönmemesi için, daha önce dava konusu olmuş ve açık duruşmalarda okunmuş demeç ve yazılarından birer nüsha vermekle yetinebileceğini» söyledi. Birkaç dakikalık kısa söyleşiden sonra gazeteciyi uğurladı.

Genel olarak, hangi sözlerin Ecevit'e, hangilerinin başkalarına veya yazara ait olduğu yazıdan anlaşılmıyordu, ama Ecevit'in o sırada demeçlerine ara verdiği yolundaki ifadesi özenle aktarılmıştı. Fakat —her nedense— Norveç'teki Türkiye Büyükelçiliğinin Ankara'ya gönderdiği özet çeviride, Ecevit'in bu sözleri yer almamıştı.

Gerçi, Norveç'teki Türk Büyükelçiliği, daha sonra, yazının tam metninin çevirisini gönderirken, Ecevit'in yazıdaki de-

meç vermeye ara verdiği yolundaki sözlerini de aktarıyordu, fakat ne çare, bu kez de Ankara'daki sıkıyönetim makamları, metinde yer alan bu sözleri görmezden geliyorlardı.

Ecevit'in hapse girmek üzere bulunduğunu tüm zamanını yeni soruşturmaların hazırlığına ayırdığını, bu nedenlerle o sırada demeç vermediğini bilen birçok tanık vardı. Tanıklar arasında hem Türk, hem de yabancı gazeteciler yer alıyordu.

Bütün bu gerçeklere, Ecevit'in yetkililere gerçekleri olduğu gibi anlatmasına karşın, 10 Nisan 1982 günü, evinden alındı.

Askeri Dil Okuluna götürüldü. Gözaltındaydı...

30

İki Kere İki Dört Etmez!

Birkaç gün sonra, tutuklanması istemiyle bir askeri mahkemeye götürüldü.

Mahkeme, Ecevit'in tutuklanması yolundaki Sıkıyönetim Komutanlığı istemini inceledi, «sanık aleyhinde delil bulunmadığı» gerekçesiyle...

Reddetti!...

Yıllar geçmiş, Ecevit şimdi gülerek anlatıyordu olayı:

«...Ne var ki, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, Ecevit'in tutuklanmasında kararlıydı. Hatta bir tutuklama kararı alınıncaya dek Ecevit'in serbest bırakılmasını da istemiyordu...»

Onun için, şu yola başvuruldu:

Ecevit, 12 Nisan günü, askeri mahkemeden tahliye kararını alarak evine gitmek üzere çıktı.

Kapının önünde bir askeri araca bindirildi.

Mamak'taki garnizonun ana giriş kapısının çok kalabalık olduğu gerekçesiyle, başka bir kapıdan serbest bırakılacağı bildirildi.

Mamak askeri garnizonunun tenha bir kapısından çıkarıldıktan sonra da...

...Serbest bırakılmadı!...

Kimi gecekondu semtlerinde uzun uzadıya dolaştırıldı. Sonra, yeniden, Eskişehir yolundaki tutukevine getirildi. Burada kendisine, serbest bırakılması için gereken yazının birazdan geleceği, o zamana kadar eşyasını toplayabileceği söylendi.

Eşyasını topladı Ecevit, yatağını denkledi. Öteki tutuklularla ve tutukevi komutanıyla vedalaştı ve odasında «yazının gelmesini» beklemeye başladı.

Bekledi, bekledi, iki saat süren bir bekleyiş!...

Doğrusu, bürokratik işlemleri bildiği için bu iki saat içinde içine hiç kuşku düşmemişti. İki saat sonra kapı açıldı.

Bir yazı gelmişti Ankara Sıkıyönetim Komutanlığından; gelmesine gelmişti ama, komutanın imzasıyla gelen bu yazıda, Ecevit'in tahliyesi değil, bir başka demeçten ötürü 30 gün gözaltına alınması isteniliyordu.

Gelip geçen saniyeler, dondu kaldı. Fakat serinkanlılığını hemen kazandı.

Bir mahpusun yapacağını yaptı Ecevit:

«...Yine dengini çözdü ve tutukevinde kaldı...»

O arada Ecevit hakkında tutuklamaya gerek olmadığı kararını veren askeri yargıcın görev yeri değiştirildi ve Norveç gazetesindeki yazı nedeniyle, bir başka yargıçtan, Ecevit hakkında 'tutuklama' kararı alındı.

Serbest bırakılmasını önlemek için verilen 30 günlük yeni gözaltı kararına gerekçe olarak, Ecevit'in BBC'ye bir demeç verdiği öne sürülmüştü. Oysa Ecevit, BBC'ye demeç vermemiş, hatta bir süre önce kendisinden demeç almaya gelen BBC Türkçe yayın servisi şefinin demeç isteğini, özür dileyerek geri çevirmişti. Ecevit'in ve BBC'nin bunu belirtmesi de geçerli sayılmadı.

Açık mahkemelerde de içi sızlayarak söylediği gibi, Ecevit'in kırılmasına neden olan yetkililerin davranışıydı:

«Askeri makamların, kendisine inanmamaları, ya da inanmaz görünmeleri»ydi. «Oysa verdiği demeçlerin, yazdığı yazıların, hiçbirini inkâr etmemiş»ti. Mahkûmiyetine neden olacağını bile bile, bunların hepsini üstlenmiş, saptırma yoluna bile girmemişti. Hatta, dava konusu olan, yabancı dillerdeki demeçlerini veya yazılarının çevirisini mahkemelere kolaylık olsun diye, kendisi yapıp vermişti...

«30 günlük gözaltı süresine gerekçe olarak kullanılan 'demeç' konusunun içyüzü» —Ecevit'in anlatımlarına göre— şu idi:

«Ecevit, Devlet Başkanı Kenan Evren'e verdiği yanıt nedeniyle mahkûm olup hapisten çıkınca, Hollanda televizyonu kendisinden bir görüşme istemişti. Daha meşruten tahliye süresi dolmadığı halde Ecevit, bu isteği kabul edince, Hollanda televizyonu Catherine Kejl adında bir muhabirini kendisiyle görüşmek üzere, kameramanlarla birlikte, Türkiye'ye gönderdi.

Tutuklandığı sırada, Ecevit bu görüşme nedeniyle yargılanmaktaydı ve mahkûm olma olasılığı vardı.

Hollanda televizyonu ile yaptığı görüşme başka ülkelerdeki birçok televizyonda yayımlanmıştı. O sırada kendisiyle görüşen Kejl'den bir mektup aldı Ecevit.

Catherine Kejl, Ecevit'le yaptığı görüşmenin birçok başka ülkede de yayımlandığını ve bir video bandını Washington'daki Amerikan makamlarının istediğini bildiriyor, bunlardan 'gururlandığını' söylüyor ve Ecevit'e teşekkür ediyordu. Ecevit'in Hollanda resim sanatıyla ilgilendiğini bildiği için de kendisine, Hollandalı Ressam Vermeer'in bir albümünü gönderiyordu.

Ecevit, Bayan Kejl'e 16 Mart günü gönderdiği yanıtta, mektubu ve albüm için teşekkür etti. Vermeer'in sanatı hakkında kimi düşüncelerini belirtti. Gerek kendisiyle yaptığı görüşme nedeniyle, gerek öteki nedenlerle yargılanmakta olduğundan kısaca söz etti. Bu özel mektupta, Türkiye ile ilgili herhangi bir değerlendirme yer almıyordu.

Öyle bir değerlendirmeye gerek de yoktu. Çünkü, Ecevit, o aşamada söylenebilecek her şeyi, zaten, Catherine Kejl'le yaptığı televizyon görüşmesi sırasında söylemişti ve bu yüzden yargılanmaktaydı.

Ne var ki, Hollanda televizyonu yöneticileri bu «özel mektuptan duygulanarak, kimi cümlelerini, bir programlarında yayımladılar», o sırada, dava konusu olan TV görüşmesinden kimi parçaları yeniden ekrana getirdiler. BBC'nin Hollanda'daki bir muhabiri bu programın çevirisini Londra'ya göndermiş, İngiliz radyosu BBC de Türkçe yayımlarından birinde, bu programı yayımlamıştı.

Ecevit, bir özet yapıyor:

«...Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, herhangi bir incelemeye gerek görmeksizin, BBC'nin bu yayınını ve benim siyasetle ilgisi olmayan özel mektubumdan parçaları, yeni bir delil gibi kabul ediyor ve gözaltına alınıp yargılanmamı istiyordu. Oysa, o programda yer alan siyasal nitelikteki bazı sözlerim, birkaç hafta önceki mülakatımdan aktarılmıştı. O mülakattaki sözlerim dolayısıyla da, zaten yargılanmaktaydım. Yani, aynı mülakat dolayısıyla iki kez yargılanacaktım...»

Ecevit'in bu gerçekleri anımsatması üzerine, Sıkıyönetim Komutanlığı, mektubun aslını Hollanda'dan istetmeyi kabul etti. Daha doğrusu, kabul eder gibi göründü. Çünkü, Ecevit'in avukatlarının sürekli izlemelerine karşın, istek yazısı, altı ay Hollanda'ya gönderilmedi. Sonunda, Ecevit'in avukatları, kendi girişimleriyle mektubun aslını Hollanda'dan getirtip askeri savcılığa teslim ettiler. O arada programın video bandı da gelmişti.

31

Bir 'Yazı' Dünya Turu Yapıyor

Şimdi gelelim yine Danimarkalı gazeteci Jan Stage'nin Norveç'te yayımlanan yazısına...

Ecevit,

«...Danimarkalı gazeteciye demeç vermediğimi belirtmem ve o günlerde kimseye demeç vermeyi kabul etmediğimin Türk ve yabancı gazetecilerce doğrulanması, fakat bunların mahkemece yeterli görülmemesi üzerine, Danimarkalı gazetecinin bilgisine başvurulması gerekti...» dedi.

«Danimarka makamları bu amaçla gazeteci Jan Stage'yi aramaya başladılar» diye bir eklenti yaptı sözlerine Ecevit.

Fakat Jan Stage, o sırada Lübnan'da kızışan savaşı izlemek üzere Beyrut'a gitmişti. Kendisine erişilemiyordu. Sonunda, Danimarka'ya döndüğünde, durumu öğrenir öğrenmez, yazılı bir açıklama hazırladı. Jan Stage, söz konusu yazının Ecevit'le yaptığı görüşmeden kaynaklanmadığını, esasen Ecevit'in kendisine demeç vermediğini doğrulayan bu yazılı açıklamayı, Danimarka makamları aracılığıyla, Ankara'daki Danimarka Büyükelçiliğine ulaştırdı. Danimarka makamlarınca «tasdik edilerek resmiyet kazanan» bu açıklama da Türk askeri makamlarınca yeterli görülmedi. Jan Stage'nin açıklamayı doğrudan Türk makamlarına yapması gerektiği öne sürüldü.

Danimarka makamları, yerinde durmayan, dünyanın bir ucundan öbür ucuna gidip gelen gazeteci Jan Stage'yi —Ecevit'i bir haksızlığa kurban etmemek için— yeniden aramaya başladılar.

Jan Stage, bu kez de, Falkland Adaları savaşını izlemek üzere, Arjantin'e gitmişti!...

Bir savaş muhabirini dünyanın öbür ucunda bulmanın güçlüğüne karşın, Jan Stage'ye erişildi.

Jan Stage, hemen, Arjantin'deki Türkiye Büyükelçiliğine başvurdu. Ecevit'in kendisine demeç vermediğine dair ifade vermek istediğini söyledi.

İki yıl sonra Kopenhag'da yeniden karşılaştıklarında, Jan Stage, başvurusu karşısında Arjantin'deki Türkiye Büyükelçiliği yetkililerinin geçirdiği şaşkınlığı —biraz da alaylı biçimde— Ecevit'e anlatacaktı.

Nasıl şaşırmasınlardı?... Dünyanın öbür ucundaki Arjantin'de Falkland Savaşı sürerken, bir Danimarkalı gazeteci, Türkiye Büyükelçiliğine başvuruyor ve eski Türk Başbakanlarından Bülent Ecevit'in kendisine demeç vermediğini resmen saptayacak bir ifade vermek istediğini söylüyordu.

Görevlilerse, böyle bir şeye neden gerek görüldüğünü, böyle bir konuda kendilerine, ta Arjantin'deki Türkiye Büyükelçiliğine, neden ve nasıl bir görev düştüğünü anlamakta «güçlük» çekiyorlardı. Fakat Stage direnmiş, sonunda, Büyükelçiliği, resmi ifadesini alıp Türkiye'ye göndermeye ikna etmişti. Büyükelçilik, haklı olarak, Stage'nin başvurusunu anlamakta güçlük çekerken, Ecevit, Stage'nin yazısından dolayı, vermediği bir demeçten dolayı, fazladan, hapiste yatıyordu. Stage'nin çabasını Ecevit'ten daha iyi kimse anlayamazdı.

Arjantin'deki Türkiye Büyükelçiliğince alınan ifade, bu kez, Türkiye Cumhuriyeti temsilciliğinin mührünü taşıyarak, Ankara'ya geldi.

Ecevit, acı acı güldü.

«...Fakat askeri makamlar bunu da 'yeterli' bulmadılar...»

Oysa, o arada, askeri savcı, daha fazla kanıt aranmasına gerek olmadığı görüşünü savunuyor ve geçerli sayılması gereken yargılar öne sürüyordu:

«...Kendisine atfedilen demeci kabul etmeyen bir kimsenin, eğer o demeci vermiş olduğu kanıtlanmazsa, 'sözüne inanmak gerekirdi.' Aksi halde, herkesin ağzından uydurma demeçler yayımlanabilir, bu yüzden pek çok kimsenin başı 'haksız yere' derde girebilirdi...»

«Kaldı ki» diyordu askeri savcı, «...Norveç gazetesindeki yazıyı kaleme alan gazeteci de Ecevit'in kendisine demeç ver-

mediğini —hem de iki resmi kanaldan gelen— yazılı ve tasdikli ifadelerinde belirtiyordu.»

Ama askeri savcının bu görüşüne de «itibar» edilmedi.

Ecevit, hapishanede yatmalıydı.

Belli ki Ecevit'in, TCK'nin 140. maddesine göre —Türk devleti hakkında dışarda asılsız haberler yayma suçundan— en az beş yıl hapse mahkûm olması isteniliyordu.

32

'Olmaz!' Dememeli

Askeri makamlar Arjantin'deki büyükelçiliğimizden gelen tasdikli ifadeyi kabul etmiyorlardı. Ancak şöyle bir yol bulundu : Danimarkalı gazeteci «ya Türkiye'ye gelip bir Türk mahkemesinde, ya da Danimarka'daki bir mahkemede ifade» vermeliydi.

Fakat, Stage Türkiye'ye gelirse hapse girme olasılığı vardı.

Çünkü, yazıdaki ifadelerin kendisine ait olduğunu Türkiye'ye gelip açıklarsa, bu kez Ecevit'in yerine, Danimarkalı gazetecinin 140. maddeden en az beş yıl hapse mahkûm edilmesi tehlikesi vardı.

Tabii, Danimarkalı Stage kendi ülkesinde, Danimarka'daki bir mahkemede ifade verme yolunu seçti.

Bu kez, gene Türkiye'den bir «geciktirme» uygulamasına girişilmişti. Türk makamları Danimarkalı gazetecinin ülkesindeki bir mahkemede ifadesinin alınmasını isteyen resmi yazıyı bir türlü Danimarka'ya göndermiyorlardı. Bu işlem aylarca —4 ay— geciktirildi. Ecevit'in avukatları her türlü işi bırakmışlar, bu yazının Danimarka'ya gönderilmesinin peşine düşmüşlerdi. Üç avukat, Hasan Bıyıklı, Şahin Mengü ve Orhan Tosun'un sürekli izlemeleri sonucunda yazının Danimarka'ya gönderilmesi zorlukla sağlanabildi.

Kuşku yok, Danimarka'da insan haklarına dayalı gerçek demokrasinin bütün kuralları işliyordu. Hele haksız yere hapishanede yatan bir insanın yazgısı söz konusu ise —o küçük Avrupa devleti— hemen her olanağı seferber ederdi.

Etti de. Danimarka makamları Stage'nin ifadesinin süratle alınmasını sağladılar.

Ne var ki, Danimarka'da da «Türkiye'nin saygınlığı üzerine gölge düşüren bir eleştiri» yetkili çevrelere egemen olmuştu. Da-

nimarka'daki mahkeme de Arjantin'deki büyükelçiliğimiz kadar şaşırmıştı. Öyle ya, bir Danimarkalı gazeteci, mahkemeye başvuruyor ve bir eski Türk başbakanının kendisine demeç vermediği yolunda ifade vermek istediğini bildiriyordu. Kuşku yok, böyle bir durum mahkeme heyetinin başına ilk kez geliyordu.

Jan Stage Kopenhag'da mahkeme huzuruna çıktı, dürüstçe ve cesaretle ifade verdi. Oysa, bu davranışı meslek yaşamına gölge düşürebilirdi. Ecevit'in, Danimarkalı gazeteciye demeç vermediği, böylece, birkaç ay içinde, üçüncü kez resmi belgelere geçmiş oluyordu.

Mahkeme masraflarını Danimarka makamları üstlendiler. O arada, yıllar sonra; Ecevit kendisi için Danimarka'da, usulen, bir avukat bile görevlendirildiğini öğrenecekti.

Danimarkalılar «işlemleri» birkaç gün içinde tamamladılar.

Stage'nin ifadesi derhal mahkemeden Danimarka Adliyesine, Danimarka Adliyesinden Danimarka Dışişleri Bakanlığına, oradan da Ankara'daki Danimarka Büyükelçiliğine ulaştırıldı.

Danimarka Büyükelçiliği de, gün yitirmeksizin, ifadenin tasdikli İngilizce çevirisini —aslı ile birlikte— Türk Dışişleri Bakanlığına gönderdi. Dışişleri Bakanlığının bu belgeleri, hemen Milli Savunma Bakanlığına göndermesi, Milli Savunma Bakanlığının, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına, komutanlığın da askeri mahkemeye ulaştırması gerekiyordu.

Gerekiyordu, ama bir türlü gereken işlemler yapılmıyordu.

Belgeler daha ilk aşamada takıldı kaldı. Her nedense, belgeler, bir türlü Dışişleri Bakanlığından birkaç yüz metre ötedeki Milli Savunma Bakanlığına ulaştırılmadı.

Daha garip bir manzara sergileniyordu:

Ecevit'in avukatları, «Ne oluyor, neden belgeler gereken yerlere gönderilmiyor?» diye Dışişleri Bakanlığına gidip sorduklarında gördüler ki:

«Belgelerin ne olduğunu, nerede olduğunu bilen yoktu!...»

Belgeler, Dışişleri Bakanlığında kaybolmuştu!...

Bu olaylar olup sürerken Ecevit, süresi çoktan dolmuş ol-

duğu halde, hapishanede yatmayı sürdürüyordu. Çünkü, belgeler yerine ulaşıp da Ecevit davadan beraat etse, daha önce bu konuyla ilgili olarak tutuklu kaldığı süre, başka bir davadan sürmekte olan mahkûmiyetinden düşülecek ve Ecevit, serbest bırakılacaktı.

Fakat, Danimarka'dan gelen belgeler mahkemeye ulaşmıyor, bu nedenle dava sonuçlanamıyor ve Ecevit, «gereksiz yere hapiste kalıyordu.»

33

Bir Son ki...

Ecevit'in avukatları kepçe, Dışişleri Bakanlığı kazan...

Üç avukat Dışişleri Bakanlığında belgeleri arıyorlardı. Sonunda,

«...Belgeleri, hiç ilgisi olmayan bir dairenin dosyalarında keşfettiler...»

Heyecan, sevinç... Avukatların bütün çabası belgelerin Milli Savunma Bakanlığına gönderilmesi, «havale edilmesi» üzerinde yoğunlaştı. Zar zor belgeler Milli Savunmaya gönderildi.

Avukatlar, bu kez de, Milli Savunma Bakanlığından ses çıkmadığını gördüler.

Milli Savunmaya koştular:

«Kendilerine, ifadenin İngilizce çevirisinin 'geçerli olmadığı', Danimarka aslından Türkçeye çevrilmesi gerektiği yanıtı verildi...»

Ecevit, «içerde yatıyordu.»

Ecevit'in avukatları,

«Öyleyse biz bir yeminli çeviri bürosuna bu çeviriyi yaptıralım» dediler bakanlığa.

Milli Savunma Bakanlığı,

«Olmaz» diye yanıt verdi. Peki, ne olacaktı?

«Çevirinin ancak Milli Savunma Bakanlığınca yaptırılabileceği» bildirildi...

Avukatlar, bu yanıtı da kabul ettiler:

«Pekiyi, buyrun çeviriyi siz yaptırın, ama lütfen hemen yaptırın» dediler.

Milli Savunma Bakanlığından aldıkları yanıt,

«Elbette yaptıracağız. Ancak, bütçedeki çeviri ödeneğimiz tükendi, onun için gelecek mali yılı bekleyeceğiz!...» oldu.

Yeni mali yıl beklenecek olursa Ecevit boşu boşuna aylar ve aylar hapishanede kalacaktı.

Avukatlar,

«Çevirinin masrafını biz karşılayalım» önerisinde bulundular.

Yanıt,

«Olmazzz!»

Çeviri parasını ille bakanlık ödeyecekti, ancak ödeme yapılabilmesi için mali yıl beklenecekti, yeni mali yıla ise daha altı ay vardı. Ecevit, «...en az altı ay daha, gereksiz yere hapiste yatmış olacaktı...»

Olayların vardığı noktayı öğrendiği günün gecesi Ecevit, hapishanede TV'yi izliyordu.

Hayretler içinde kaldı:

Aynı günlerde, Ermeni terörist Ekmekçiyan'la yapılan televizyon görüşmesi için askeri makamlar İstanbul'dan getirttikleri çevirmene ödenek bulmakta güçlük çekmemişti!

Sonunda Ecevit'in avukatları dayattılar. Milli Savunma Bakanlığı, Danimarka Büyükelçiliğinden kendilerine gelen tasdikli İngilizce çeviriyi, mahkeme tutanağı çevirisini, esas kabul etmeye razı oldu. Ve:

İngilizceden Türkçeye çeviriyi bir yedek subay çevirmene yaptırttı.

Bakanlıktan aldıkları çeviri metnini avukatlar, hemen cezaevinde yatmakta olan Ecevit'e götürdüler. Ecevit, savcının odasında avukatlarıyla buluştu.

Gözlüğünü taktı, İngilizce metinle Türkçe çeviriyi karşılaştırdı. «Çeviri güzel yapılmıştı.» Ancak bir eksiği vardı:

Danimarkalı gazetecinin, Ecevit tarafından kendisine demeç verilmediği yolundaki sözleri, bakanlığın Türkçe çevirisinde yer almıyordu. Orası atlanmıştı. Yani Danimarka mahkemesindeki ifadenin can alıcı noktası, Ecevit'in tahliye edilmesini sağlayacak cümle çeviriden çıkarılmıştı.

Ecevit, hapiste kalacaktı.

Sonunda, askeri mahkeme insaflı davrandı, avukatların bir yeminli çeviri bürosuna yaptırdıkları çeviriyi geçerli saydı.

Ecevit, haftalarca fazladan hapiste yattıktan sonra ancak o şekilde beraat edip serbest bırakıldı.

34

Bir Başbakanın Sözü Dinlenmezse

«...Geçmişin belli bir zaman bölümünde devlet sorumluluğu üstlenmiş olanlardan bir kesimi, şimdi hiçbir yargı kararı olmaksızın, suskunluğa mahkûm edilmiştir; aynı geçmiş zaman bölümünde onlarla devlet sorumluluğunu en yüksek düzeyde paylaşmış, hem de sıkıyönetim ilanından itibaren ileri ölçüde paylaşmış bazı kimselerse bugün devletin en yetkili mevkilerinde bulunuyorlar ve serbestçe konuşabiliyorlar...»

Ecevit'le uzun söyleşimizi sürdürüyorduk.

Bu cümleleri, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesinde verdiği ifade arasında söylemişti.

Tarih, 3 Kasım 1981'di.

Ecevit'e, «ifadenizin bu bölümünü biraz açabilir misiniz? diye sordum.

«İfademde oldukça açık bu sözler» dedi, sonra, «kastım suydu» eklentisini yaparak açıklamalara girişti:

«...1978 yılı sonlarından itibaren benim başkanı bulunduğum hükümet döneminde 10 ay, bundan sonra Sayın Demirel'in başkanı bulunduğu hükümet döneminde de ayrıca 10 ay, Türkiye'de sıkıyönetim vardı.

Yani, 12 Eylülden önce 20 ay, iki ayrı hükümet döneminde sıkıyönetim vardı. Sıkıyönetim terör olayları nedeniyle ilan edilmişti. O zamanki sıkıyönetim yasasına göre de sıkıyönetim makamlarının çok geniş yetkileri vardı. İç güvenlik konusunda, hakları ve özgürlükleri sınırlama, gereken önlemleri alma konusunda, o kadar geniş yetkileri vardı ki, bir ilin emniyet müdürü sıkıyönetim komutanı kabul etmezse bir polisin yerini bile değiştiremezdi; veya sıkıyönetim komutanı emrederse poli-

sin yerini değiştirmeye mecburdu. Sıkıyönetimlerin elinde emniyet müdürünün, valilerin, bakanların, başbakanların yetkilerini aşan yetkileri vardı. Yani iç güvenlik konusundaki sorumluluk sıkıyönetimle birlikte sivillerden çok daha geniş ölçüde sıkıyönetim makamlarının omuzlarına yüklenmişti...»

«Fakat», diye sürdürdü Ecevit, «12 Eylüle kadar —bilindiği gibi— sıkıyönetimde bir etkenlik sağlanamadı. Ondan sonra yasa, aynı yasa olduğu halde (burada karşılıklı gülüştük) tam etkenlik sağlandı. İfademde bunu belirtmiş oluyordum. Bu konu bazı çevreler tarafından dile getirildiğinde en üst düzeyden verilen yanıt şu oluyor:

'Efendim, o sırada sivil hükümetler vardı ve politikacılar sıkıyönetim komutanlarının elini kolunu bağlıyorlardı. Tanıdıkları, yakınları, partilileri tutuklanacak olsa hemen başvurup onların serbest bırakılmasını sağlıyorlardı'...»

Ecevit, «Bu, kesinlikle yanlıştır» dedi:

«...Size somut bir örnek vereyim: 1979 Mayıs ayında Avrupa Konseyi Asamblesinde bir konuşma yapmak üzere davet edilmiştim. Türk Başbakanı olarak... Türkiye'nin uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkilerinde çok kritik bir dönemde idik. Bana Avrupa Konseyi kürsüsünün böyle bir aşamada verilmesi, Türkiye için çok önem taşıyordu. Bu olanağın çok iyi ve sorumluca değerlendirilmesi gerekiyordu. Ben de özenle konuşmamı hazırlıyordum. Tam o sırada 1 Mayıs geldi. 1 Mayısta İstanbul'da sokağa çıkma yasağı konuldu. DİSK yöneticileriyle bazı TİP yöneticileri sokağa çıkma yasağını dinlemedikleri için tutuklandılar.

Avrupa Konseyinde ben konuştuktan sonra sorular sorulacaktı. Bana '1 Mayıs günü sokağa çıktılar diye, sendika ve parti yöneticileri niçin tutuklandılar' yollu bir soru yöneltilecek olursa —nitekim soruldu da— ben bu soruya verecek yanıt bulamazdım.

Vereceğim yanıt evvela beni tatmin etmezdi ki, başkalarını tatmin etsin! Onun için rica ettim, 'bu kimseler, gerek DİSK gerek TİP yöneticileri, herhalde kaçıp gidecek değiller; ortada saklanacak bir delil de yok; Hayır, 1 Mayıs günü sokağa çıkmadık da demiyorlar, zaten sokakta yakalanmışlar. Yargılan-

maları gerekiyorsa, gene yargılansınlar, ama tutuksuz yargılansınlar!...'

Genelkurmay Başkanı da —Orgeneral Kenan Evren— benim bu düşüncemi uygun karşıladı ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına mesaj gönderdi. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı kabul etmedi. Onun üzerine adli müşavirlikten yüksek rütbeli bir subay —bir general— bu ricayı ulaştırmak üzere İstanbul'a, Sıkıyönetim Komutanlığına gitti, yine kabul edilmedi. Ve ben... O tutukluluklar sürerken bir eziklik duygusu içinde Avrupa Konseyine gitmek zorunda kaldım...»

Ecevit, anlattığı bu olaydan sonuçlar çıkardı:

«...Şimdi, bir başbakanın kendisiyle ilgisi olmayan, kendi partisi ve partililerıyle ilgisi olmayan ve bence çok haklı bir ricasını bile reddedebilecek yetkilerle donatılmış bir sıkıyönetim vardı ve reddeden, o yetkiyi de kullanan bir sıkıyönetim vardı. Başbakanın ulusal saygınlığımız açısından belirttiği, ileri sürdüğü böyle bir ricayı kabul etmemiş olan sıkıyönetim komutanları, eğer bazı milletvekillerinin kişisel isteklerini kabul etmişler ise, bundan herhalde partiler sorumlu tutulamazdı.

Kaldı ki, hadi diyelim ben bir sosyal demokrat olarak sıkıyönetim uygulamasının belirli konularda yumuşak olmasını temenni ediyordum. Benden sonra on ay Sayın Demirel işbaşındaydı. O, sıkıyönetimin bir ölçüde daha sert olmasını istiyordu herhalde. Ama o dönemde terör daha çok arttı...»

Sordum: «...Yasal yetkiler bu denli güçlü iken, sıkıyönetimler 12 Eylülden önce üzerlerine düşen görevi niye yapmadılar?...»

Ecevit ustaca yanıtladı: «...Bu sorunun yanıtını vermek bana düşmez tabii... Bazen sorular, yanıtlardan daha önemlidir ve aydınlatıcıdır...»

Bir varsayımdan yola çıkarak, «Diyelim ki, askeri yönetim partileri kapatmadı» diye başladım, «ama, sizi ve Demirel'i geniş kapsamlı bir davaya çağırabilirdi, 12 Eylüle gelişin sorumlusu olarak sizi mahkemeye verirdi. Böyle bir beklentiniz oldu mu?»

«Tabii» diye yanıtladı Ecevit : «...Bu, bir kişiye haksız muamele olurdu. Haklı veya haksız, kişiye muamele olurdu. Ama kurumların yargıya başvurulmaksızın suçlanması ve yargı kararı olmaksızın cezalandırılıp kapatılması çok daha vahim bir olaydır. Kurumlar suçlanamaz ve cezalandırılamaz!...»

35

Yabancılar

1980'den sonra özellikle Ankara'ya gelen yabancılar, ister politikacı, ister gazeteci olsunlar, Ecevit'le Demirel'e uğramadan edemiyorlardı. Aslında askeri yönetim bu görüşmeleri pek istemezdi. Fakat Ecevit'in Ankara Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral —o sırada Korgeneral— Recep Ergun'a söylediği gibi, iki öndere, evlerinden çıkmama, hiç kimseyle görüşmeme gibi bir kısıtlama konulmamıştı.

Batının gözleri giderek daha çok Türkiye'nin üzerine çevriliydi. Askeri yönetim, «Batı kim oluyormuş» gibisine bir davranış gösteriyor, Devlet Başkanı konuşmalarında Batıya «gereken dersleri veren» sözler söylüyordu; ama hemen her açıdan bel bağlanan ABD'nin, Avrupa'dan etkilenmeyeceğini beklemek olanaksızdı.

Ecevit, gelen giden yabancı konuklarıyla yaptığı görüşmelerinin giderek artan ölçüde uyandırdığı «tedirginlik» karşısında, Dışişleri Bakanlığına başvurdu, her görüşmede Bakanlıktan bir «gözlemci» bulundurulmasını istedi.

Yanıt bile alamadı. Oysa yakınanlar Dışişleri Bakanlığına da egemen olan askeri çevrelerdi.

Verdiği son ifadelerde «gözlemci» sorununa değinen Ecevit'e bu yaklaşımı neden benimsediğini sordum :

«Şu nedenle yaptım» dedi :

«...İkide bir sayın Devlet Başkanı benim kapalı kapılar ardında memleketi yabancılara jurnal ettiğim anlamına gelen ithamlarda bulunuyordu. Ben de bunlara yanıt veremiyordum. Versem de yayımlanmıyordu basında. Böyle bir gölge altında kalmak da istemiyordum. Çünkü ben, gerçi, yönetimi ve hazırlanmakta olan rejimi eleştiriyordum; ama benim anlayışıma göre bu, memleketi milleti dışarıya jurnal etmek değildi. Çünkü,

yönetimler, hatta rejimler gelip geçicidir, fakat ulusal yararlar süreklidir. Onun için neler söylediğimi, neler söylemediğimi yabancılarla görüşürken, herkesin bilmesinde yarar görüyordum ve gölge altında kalmak istemiyordum. Bu nedenle Dışişlerine başvurdum, yabancılarla görüşürken bir 'gözlemci' bulundurmalarını istedim. Ama, gözlemci bulundurmak istemediler...»

«Yabancılar ne soruyordu size, ne söylüyordunuz?»

«Bir kere Türkiye'de demokrasiye ara verilişini 'geçici bir süreç' olarak görmeleri gerektiğini, dolayısıyla Türkiye'yi demokrasiden sürekli olarak kopmuş sayıp da Batı Avrupa ile organik ilişkilerimizi kesmemeleri gerektiğini söylüyordum. Çünkü, özellikle Avrupa Konseyinin tam üyesi olarak Batı Avrupa ile organik ilişkilerimiz bir kez kesilecek olursa, bu ilişkilerin bir daha kolay kolay kurulamayacağını, en azından bir devletin olsun (Yunanistan'ın) bunu engellemeye çalışacağını biliyordum. Türkiye'de olup bitenlerden ulusu, halkı sorumlu tutmamaları gerektiğini, Türk halkının uzun süre demokrasiden ayrı bir rejim altında yaşamayı kabul etmeyeceğini söylüyordum. Esas işlediğim konu buydu. O arada, uygulanmakta olan ve hazırlanmakta olan rejimi de kendi demokrasi anlayışım açısından uygun görmediğimi elbette söylüyordum...»

«Bir duruşmanızdaki ifadenizle 'dış politika konularında bile bilgisine başvurulmayan bir kişi' olarak yönetime, 'sizden beklendiği' belirtilen yardımınız nasıl olacaktı?»

Ecevit bunu şöyle yanıtladı:

«Ben yönetimle devleti ve ulusu biribirinden ayırırım. Yönetimler gelip geçicidir, ulus ve devletse kalıcıdır. Devlete ve ulusa hizmet konusunda ise hiç kimsenin benden bir istemde bulunmasına gerek yoktur. O konuda üstüme düşenleri yapmak benim kendi görevimdir. Nitekim öyle davrandım. Örneğin, Avrupa ile organik ilişkilerimizin koparılması eğilimine karşı, Avrupa'daki bazı etkili sosyal demokrat dostlarımı sürekli uyardım. Bunun, Türkiye'yi Avrupa'dan koparma sonucunu doğuracağını belirttim. Hapisteyken bile, dışarıya, bu tür telkinlerde bulundum.

Ayrıca, Türkiye'deki askeri rejimi fırsat bilen bazı çevrelerin, dışarda, Türkiye aleyhinde, etnik ayrımcılık konusunu

veya Ermeni sorununu gündeme getirmelerine karşı, yurt içindeyken de, hapisteyken de, daha sonraları, yurt dışına çıktıkça da, kampanya açtım.

Yurt dışına çıkma olanağını bulduktan sonra, nerede Yunanlılar veya Kıbrıs Rumları, Kıbrıs sorununu Türkiye aleyhinde istismara kalkışırlarsa, karşılarına çıktım.

Dış yardımlar konusunda hiçbir engelleyici telkinde bulunmadım. Tam tersine, örneğin, bir kez şöyle bir olay oldu: 1983 güzünde Avrupa Topluluğu Parlamentosunun Sosyalist Grubu Genel Kurulunda bir konuşma yapmaya çağrılmıştım... Konuşmamda, rejimle ilgili kaygılarımı, inançlarım doğrultusunda, dile getirdim; fakat aynı zamanda Türk devletinin ve ulusunun haklarını savundum. O arada, bir Hollandalı sosyalist parlamenter şöyle bir soru sordu:

'İşbaşındaki muhafazakâr Hollanda Hükümeti, Türkiye'ye bazı askeri uçaklar vermek istiyor; fakat biz, sosyalistler olarak, Türkiye'de bir askeri rejim varken, bunu içimize sindiremiyoruz; siz ne dersiniz?.' dedi...

Genel kurul önünde kendisine şu yanıtı verdim:

'Sözünü ettiğiniz uçaklar, halka karşı kullanılabilecek silahlar değildir. Gerektiğinde, ancak, Türkiye'nin güvenliği veya Batı ittifakı sisteminin ortak güvenliği için kullanılacaktır. Onun için tereddüde gerek yoktur. Bu gibi konuları Türkiye'deki rejim sorunuyla karıştırmayınız' dedim.

Rejim konusunda da, her vesileyle, Avrupa'dan gelen veya benim Avrupa'da gördüğüm politikacılara, umutsuzluğa kapılmamalarını, Türkiye'deki demokrasinin geleceği açısından Türk halkına güvenmelerini telkin ettim.»

«Dış politika konularında ne gibi bilgilerinize başvurulabilirdi?»

Ecevit bu sorumu da şöyle yanıtladı:

«Ben, iyi niyetle, sanıyordum ki, Türkiye'nin Ege'deki ulusal hakları, 12 Eylül döneminde de takip edilecektir... O konuda, Karamanlis'le, doğrudan veya dolaylı ilişkilerimizde edindiğim bazı önemli bilgiler, vardığım bazı kanılar vardı. Sayın Karamanlis temaslarımızın tutanaklara geçmesini istemediği, karşılıklı düşünce alıp vermesi çerçevesinde kalmasını uygun gördüğü için, bunlar devlet arşivlerinde yer almıyordu. En azından bu gibi konularda, gerek görülürse, bilgime başvuru-

labilirdi. Ayrıca benim bilmediğim, ama Sayın Demirel'in bildiği bazı önemli hususlar da olabilirdi.

Ama, sonradan, bu konuda bilgimize başvurulmasını beklemenin aşırı bir iyimserlik olduğunu gördüm. Çünkü, son zamanlarda, bazı gazetecilerin araştırmalarından ve bazı yabancı yetkililerin açıklamalarından öğrendiğime göre, daha 12 Eylül sabahı, Türkiye'nin artık Ege sorunlarıyla pek ilgilenmeyeceği yolunda işaretler, Ankara'dan Atina'ya ulaştırılmış... Nitekim yıllardır, Ege sorununun sözü bile edilmiyor... Geçenlerde de Başbakan Sayın Özal, Ege ve Kıbrıs sorunlarına saplanıp kalmamak gerektiğini, açıktan söyledi.»

36

Mahkemeden Avrupa Parlamentosuna Mesaj

Bülent Ecevit, 6 Temmuz 1982 günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesince, Alman «Der Spiegel» dergisine yazdığı Atatürk hakkındaki yazı ile, Hollanda televizyonuna verdiği demeç dolayısıyla mahkûm edildi.

Avrupa Parlamentosunun ertesi günkü toplantısında, Sosyalist Enternasyonal ve Alman Sosyal Demokrat Partisi Genel Başkanı Willy Brandt, Ecevit'in durumuna ve yeni mahkûmiyetine değinen bir konuşma yaptı. Bu konuşmanın sonlarında şöyle bir cümle yer alıyordu :

«Yeni uğradığı haksız muameleye karşın, Ecevit, dün mahkemede, bir Türk yurtseveri olarak konuşmuştur ve ilişkilerimizin tahribata uğramamasını güvence altına almak için yine elinden geleni yapmıştır.»

Willy Brandt'ın bu sözleriyle anlatmak istediği olay şuydu;

Avrupa Parlamentosundan Türkiye'ye gelecek üç üye, 3 Temmuz 1982 günü için, Ecevit'ten, Avrupa Topluluğu Türkiye Temsilciliği aracılığıyla, randevu istemişlerdi. Ecevit de bu randevuyu vermişti.

Ecevit, ondan üç gün sonra, 6 Temmuz 1982 günü, «Der Spiegel» dergisindeki yazısı ve Hollanda televizyonundaki mülakatı dolayısıyla açılan davanın son duruşmasına çıkacak ve muhtemelen, mahkûm olup hapse girecekti.

Ondan bir gün sonra, 7 Temmuz 1982 günü ise, Avrupa Parlamentosunun gündeminde, Türkiye raporu yer alıyordu. Türkiye ile ilgili olarak, gündeme, Türkiye'nin iç siyasal durumunun yanı sıra, bazı Avrupa Parlamentosu üyelerinin isteği üzerine, etnik konular ve Ermeni iddiaları da eklenmişti.

Ecevit, askeri rejim bahane edilerek, Türkiye'ye yönelik bu gibi konuların da ikide bir gündeme getirilmesinden ve Türk

ulusu ve devleti aleyhinde istismar konusu yapılmasından çok tedirgindi. Rejim sorununu gelip geçici bir sorun olarak görüyor; bu sorunun Türkiye'ye yönelik etnik konularla ve Ermeni iddialarıyla karıştırılmasını yanlış ve haksız buluyor ve görüştüğü veya yazıştığı tüm Avrupalı politikacı dostlarına da, ısrarla, bu yanlışlıktan ve haksızlıktan kaçınmaları için telkinlerde bulunuyordu. Bunu Willy Brandt da biliyordu.

Ecevit, 3 Temmuz günü Avrupa Parlamentosu heyetiyle yapacağı görüşmede de bu konuya ağırlık vermeyi, etnik sorunlarla ve Ermeni sorunlarıyla ilgili istismar çabalarına, Avrupa Parlamentosunun, o arada Sosyalist Grubun, kapıl*maması* telkininde bulunmayı kararlaştırmıştı.

Ancak, 2 Temmuz günü, bir sıkıyönetim yetkilisi, Ecevit'e telefon ederek, görüşmenin iptalini istedi. Aynı isteğin Avrupa Topluluğu temsilcisine de bildirildiğini söyledi.

Bu durumda görüşmeyi iptal etmek zorunda kalan Ecevit, Türk ulusunun ve devletinin yararı açısından Avrupa Parlamentosuna mutlaka 7 Temmuzdan önce mesajını ulaştırabilmek için, başka bir yol buldu; eğer Avrupa Parlamentosu üyeleriyle görüşmesine engel olunmasaydı, o ulusal konularda kendilerine neler söyleyecekti ise, 6 Temmuz günkü duruşmasında yapacağı savunmaya, onları da ekledi ve mahkûmiyetiyle sonuçlanan duruşmadan çıkar çıkmaz, mahkeme ifadesindeki o bölümü İngilizceye çevirerek, teleksle Willy Brandt'a aynı akşam ulaştırdı.

Willy Brandt, «*yeni uğradığı haksız muameleye karşın, Ecevit, dün mahkemede, bir Türk yurtseveri olarak konuşmuştur ve ilişkilerimizin tahribata uğramamasını güvence altına almak için yine elinden geleni yapmıştır*» sözünü, işte, Ecevit'in bu davranışı üzerine söylemişti ve Avrupa Parlamentosundan, etnik sorunlarla ve Ermeni iddialarıyla ilgili olarak Türkiye aleyhinde bir karar çıkması, Ecevit'in Ankara'daki mahkeme salonundan gönderdiği mesajın da katkısıyla önlenmişti.

(bkz. Ecevit'in konuyla ilgili sözleri, kitabın «Ekler» bölümündeki 6 Temmuz 1982 günlü savunmasında yer almaktadır : Ek 2 ve Ek 5)

37

Yurt Dışına Nasıl Çıkılır?

«İlkin sizin dışarıya çıkmanıza izin vermiyorlardı. Sonradan verdiler. Bu yumuşama nasıl oldu?...»

«Evet, önceleri, dışardan gelen çağrıları kabul etmeme izin verilmiyordu. İki gerekçe öne sürülüyordu: O sıralarda hakkımda soruşturmalar, kovuşturmalar olması bir engel olarak gösteriliyordu... Bir de, 'Bunlar siyasal nitelikte çağrılar, oysa size siyaset yasak' deniliyordu.

Çünkü çağıranlar, bazı üniversiteler dışında, genellikle ya Sosyalist Enternasyonal ve benzeri kuruluşlar, ya da partilerdi.

Fakat, geçenlerde yitirdiğimiz İsveç Başbakanı Olof Palme son hapisten çıkışımda ilginç bir çağrıda bulundu. O sırada Güney Amerikalı yazar Gabriel Garcia Marquez Nobel ödülü almıştı ve bu ödül kendisine İsveç'te verilecekti. O vesile ile Palme, başbakanlık konutunda Marquez onuruna bir de özel yemek verecekti. O özel yemeğe beni ve eşimi de davet etmek inceliğini gösterdi. Bu, bir edebi toplantıydı, siyasal nitelikte olmadığı belliydi. Hakkımdaki soruşturmalar da bitmişti. Onun üzerine bana izin verildi. Bu vesileyle, Palme ile ilgili bir anımı belirteyim:

Palme orada başka bir incelik daha gösterdi. Türkiye'deki durumla ve başıma gelenlerle çok yakından ilgilendiği halde, çağrısı üzerine İsveç'e gidişimde benimle Türkiye'nin durumunu konuşmadı. Yani edebi bir toplantı vesilesiyle çağırıp da siyaset konuşma ve konuşturma yoluna gitmedi. İstese konuşacağımı bilirdi; o konuşmanın aramızda kalacağını da bilirdi. Fakat özel sohbetimizde bile o konulara girmedi. Bu, büyük bir incelikti.

O arada, dışardan siyasal nitelikte başka bir çağrı aldım. Fakat ona, hakkımdaki 'siyaset yasağı' gerekçesiyle, izin verilmedi.

Hemen arkasındaıı Portekiz'de toplanacak olan Sosyalist Enternasyonal kongresi için ev sahibi durumunda bulunan Portekiz Sosyalist Partisinden bir çağrı aldım. Eşimle birlikte konuk olarak çağrılıyorduk.

Benzer nitelikte bir çağrıyı daha birkaç gün önce almıştım ve gideıneyeceğim sıkıyönetimce bana tebliğ edilmişti. Onun için yeniden başvurma gereğini bile duymadım. Bir yanıt gönderip dedim ki, 'Daha birkaç gün önce benzer nitelikte bir davet oldu, o daveti kabul etmeme engel olundu, onun için, çok teşekkür ederim, ama maalesef davetinize gelemeyeceğim.'

Hemen arkasından bir telgraf geldi ev sahibi durumundaki Portekiz Sosyalist Partisinden... Benim yanıtımı hiç almamış gibi daveti yineliyorlardı ve diyorlardı ki, 'Sizinle birlikte Sovyetler Birliği'nden Sakarov ve Polonya'dan Leh Walesa da davet edilmiştir.'

Bu teli alınca şöyle düşündüm:

Büyük olasılık değildi ama eğer, Sakarov veya Leh Walesa'nın gitmelerine izin verilir de ben gidemezsem bu, Türkiye için çok ağır bir durum olurdu. Onun için, bu aşamada, daveti reddetmenin sorumluluğunu ben üstlenemezdim. Sıkıyönetime derhal telin bir örneğini ve çevirisini gönderdim. Bu daveti reddetme sorumluluğunu benim üstlenemeyeceğimi belirttim. Düşüncelerini bildirmelerini istedim. Bu mesajım sıkıyönetime ulaşır ulaşmaz, evvela telefonla bana 'Gidebilirsiniz' ve 'Yazılı yanıtımız yoldadır' dendi ve hemen arkasından da yazılı yanıt geldi ve gidebildim. Sakarov ve Walesa gelemediler, ama ben gitmiş oldum. O suretle siyasal davetlere gitme barajı da aşılmış oldu...»

38

Batı

Batı, son ara rejim sırasında Türkiye'ye karşı görevini yeterince yapmış mıydı?

Ecevit,

«...Daha fazlasını doğru bulmazdım. Çünkü, her millet, haklar ve özgürlükler söz konusu olduğunda, kendi göbeğini kendi keser,» dedi ve şunları ekledi:

«...Bizlerden istek gitseydi belki daha çoğunu yaparlardı, ama ben o ihtiyacı hiç duymadım. Dışardan taşıma suyla demokrasi değirmeni döndürülemez. Ama manevi dayanışma ve destek de önemlidir. Bu bakımdan üzerlerine düşen görevi bence yaptılar. Tabii, Batıda değişik kesimler vardır. Bazı tutucu kesimler için, Türkiye, ancak bir sınır bekçisi olarak önem taşır. Onlar demokrasinin kesintiye uğramış olmasından arasıra üzüntülerini dile getirmiş olsalar da —tabii, hepsi değil, bazıları— aslında durumdan memnundurlar.

Ama bütün tutucular için de bunu söyleyemem. Özellikle İskandinav ülkelerinin tutucu veya liberal partileri ve hükümetleri, demokrasi konusunda, sosyal demokratlar kadar duyarlıdırlar. Türkiye söz konusu olduğunda da bu duyarlılığı gösterirler.

Bununla ilgili çok ilginç bir olay anlatayım size...

Dediğim gibi, İsveç'in Sosyal Demokrat Başbakanı Olof Palme, beni, bir edebi yemek vesilesiyle davet etmişti ve davet vesilesinin niteliğini gözeterek, benimle, Türkiye'nin rejim sorununu, iç siyasal durumunu görüşmemeye özen göstermişti.

Fakat, tam Ankara'dan İsveç'e hareket edeceğim sırada; Danimarka Hükümetinden de bir çağrı aldım. Onlar da, İsveç dönüşü, eşimle beni Kopenhag'a davet ediyorlardı. Daveti yapan Danimarka Hükümeti ise, tutucu bir hükümetti.

Daveti kabul ettiğimizi bildirip, önce Stockholm'e gittik. Stockholm'deyken, Norveç'in tutucu hükümetinden de bir davet aldık.

Sosyal Demokrat İsveç Başbakanı Olof Palme, belirttiğim nedenle, benimle Türkiye'nin iç durumunu, rejim sorununu görüşmediği halde, Danimarka'nın ve Norveç'in tutucu partilerinin önde gelen politikacıları, o arada Danimarka Başbakan Vekiliyle, Dışişleri Bakanı, Norveç Başbakanı, Dışişleri Bakanı, başka bakanlar, çok bilgili ve duyarlı bir biçimde, bu konulara girdiler, görüşlerimi öğrenmek istediler. Bütün partilerden parlamenterlerle ve sendikacılarla da beni görüştürdüler.

Türkiye'de gerçek bir demokrasinin oluşmasına, sosyal demokratlar kadar önem verdikleri açıkça görülüyordu.

Kısacası Avrupa'da, tutucudan tutucuya fark var... Bazıları, özellikle İskandinav tutucuları, Türkiye'de gerçek bir demokrasi olmasını içtenlikle isterken; bazıları da bunun üzerinde durur gibi görünseler bile, pek fazla durmuyorlar. Ancak kamuoyunun ve sendikaların etkisiyle, bazen onlar da tepki göstermek zorunda kalıyorlar.

Avrupa liberalleri ise, Türkiye'nin demokratikleşmesi konusunda, genellikle, sosyal demokratlara yakın bir duyarlılık gösteriyorlar.

Avrupa'nın kamuoyunda, o arada parlamento, partiler ve hükümetler üzerinde, sendikalar, çok etkili... Onun için, Türkiye, Avrupa kamuoyuna ne kadar hoş görünmeye çalışırsa çalışsın, işçi hakları üzerindeki demokrasiyle bağdaşmayan kısıntılar kalkmadıkça ve Avrupa demokratlarının akıl erdiremedikleri 'suçlar' nedeniyle Türkiye'de sendikacıların yargılanması sürdükçe, Batı Avrupa ile ilişkilerimizin bir ölçüden öteye düzelip normalleşmesi beklen*meme*lidir!

Ülkesini 'ucuz işçi cenneti' haline getirmekle övünen bir Türk Başbakanı, IMF'de, Batının büyük sermaye çevrelerinde, Davos tepelerinde, alkış toplayabilir, ama sendika çevrelerinin etkisini aşıp da Avrupa kamuoyunu, Türkiye'ye demokrasinin geri geldiğine inandıramaz.»

39

Üniversiteler

«... Sizin hapse girişiniz hakkında Amerikan basınında yazılar, tepkiler var...» diye başlamıştım ki Ecevit,

«...Ama, ABD yönetiminden yok!..» dedi.

Ecevit sürdürdü :

«... ABD'de bazı kongre üyeleri kişisel ilgilerini gösterdiler. Basın çok yakın ilgi gösterdi, ama yönetimden gelmedi, bekiemedim de...

Hatta şöyle bir durum oldu :

Bir ara beni bir Amerikan üniversitesinde ders ve konferans vermek üzere davet ettiler. Bu, benim daha önce konuk gazeteci olarak çalıştığım kentteki üniversitenin çağrısıydı. Yurt dışına çıkabilme olanağını bulduğumda gelebileceğimi bildirdim. Fakat bildiğiniz gibi, ABD bazı karışık olayların olabildiği, hatta kendi başkanlarına suikastların yapıldığı bir ülke. Bana da 1976'da New York'ta, bir suikast girişimi olmuştu. Onun için, üniversite, benim daveti kabul edip oraya gitmem durumunda, koruma önlemleri istemiş Washington'dan... Fakat Washington'daki devlet yetkilileri, 'Resmi bir sıfatı yoktur, koruma sağlayamayız' yanıtını vermişler. Onun üzerine bir yazı gönderdiler üniversiteden, dediler ki : 'Amerikan yönetimi koruma görevlileri vermeyi kabul etmiyor size. Fakat biz bunda zaruret görüyoruz. O bakımdan ısrar edeceğiz, alacağımız sonucu ayrıca size bidireceğiz.'

Ben, onun üzerine bir yazı gönderip dedim ki : 'Benim için koruma önlemleri önemli değil. Hatta koruma önlemi hiç alınmazsa kendimi daha rahat hissederim, özgür hissederim. Ama yönetimin size bu yanıtı vermesinin bir anlamı vardır. Bu, benim oraya gelmemin istenmediği anlamına gelir. Onun için, davetinize teşekkür ederim, ama bundan vazgeçelim...'

Sonra New York'taki Colombia Üniversitesinden de bir çağrı aldım, ama gidecek vaktim olmadı...

Ancak, 1985 başlarında, Hamburg Üniversitesinin, 1981'den beri yürürlükte olan çağrısına uyabildim ve üniversitede bir dizi ders vermek üzere, Hamburg'a gittim.»

«Hamburg Üniversitesinde geçirdiğiniz aylar, sizin için, Türkiye'nin sorunlarından bir ölçüde uzaklaşma vesilesi oldu mu?»

«Hayır, olmadı,» dedi Ecevit... «Olmasını da istemezdim. Çünkü, Türkiye'de, halktan gelen etkilerle - tepkilerle, demokrasi yolunda umut verici kıpırdanışlar başlamıştı.

Bir hapisten çıkışımda söylemiş olduğum gibi, halkın demokrasi istenci, artık, kayaları delen ince otlar gibi, engelleri çatlatıyordu. Bu, benim için, çok önemli bir aşamaydı. Öyle bir aşamada Türkiye'nin sorunlarından, dünyanın öbür ucunda bile, uzaklaşmayı içime sindiremezdim.

Zaten Üniversite için seçtiğim ders konusu da Türkiye'nin sorunlarıyla ilgiliydi».

«Neydi konunuz?»

«Türk toplumunun çağdaşlaşma ve demokratikleşme süreci... Verdiğim derslerde, Fatih dönemiyle günümüz arasındaki beş yüzyılı aşkın dönemi bir bütün olarak ele alıyor, çağdaşlaşma ve demokratikleşme çabalarında, Türk toplumunun, bu dönem içinde karşılaştığı engelleri ve elinde bulunan olanakları çözümlemeye çalışıyordum. Onun için, Türkiye'nin güncel durumu da derslerimin konusu içine giriyordu.»

«Dersleri Türkiye ile ilgili öğrenciler mi izliyordu?»

«Değişik dallardan öğrenciler, öğretim üyeleri, muhtelif bilimsel kuruluşlardan Almanlar ve Hamburg'daki bazı yurttaşlarımız izliyorlardı. Onun için büyük bir konferans salonunu ayırmışlardı. Her derse, değişik kesimlerden, birkaç yüz kişi geliyordu...

O arada, Almanya özgür bir ülke olduğu için, Türkiye'de sorulması bile 'sakıncalı' konularda sorularla karşılaştığım oluyordu.

Gerek Hamburg Üniversitesinde, gerek yurda dönüşümden önce, başka bazı Alman üniversitelerinde ve kuruluşlarında ve Viyana'da verdiğim konferanslarda, sorulan bazı sorular vesilesiyle, etnik bölücü akımlara karşı düşüncelerimi de açıklama olanağını buldum.

Hamburg'da eşim de benimle birlikteydi. Bir yandan da Türkiye'de DSP'nin örgütlenme çalışmaları yürüyordu. Onun için, Rahşan Ecevit, her gün birkaç kez Türkiye ile telefonlaşıyordu. O şekilde, yurdumuzda olup bitenleri, günü gününe, hatta bazen saati saatine izleyebiliyorduk.

Bir yandan da Almanya'daki bazı Türk aileleriyle yakın ilişkiler kurduk. Oraları Türkiye'nin dışardaki bir uzantısı olmuştu artık... Ama özgür bir uzantı... Bu temaslarımız bize, 'dışardaki Türkiye'yi de daha yakından tanıma olanağı verdi.

Bir yandan da eşimle birlikte, Alman basınına, radyo ve televizyonuna, arasıra da Türk basınına, demeçler, mülakatlar yetiştiriyorduk.

Dediğim gibi, Türkiye'de kayalar çatlamaya başladığından, artık, söylediklerim yazdıklarım, eskisinden daha kolay yayımlanabiliyordu.»

40

Yönetime Karşın ABD Basını

Türkiye'de bazı çevreler, Ecevit'in 12 Eylül döneminde karşılaştığı muamelelere, yalnız Avrupa'daki bazı sosyal demokrat dostlarının tepki gösterdiğini öne sürüyorlardı. Oysa, Danimarka ve Norveç Hükümetlerinin davetlerinden de görüldüğü gibi, gerçek öyle değildi.

Amerika'da ise, ABD yönetiminin tutumuna karşın, basın, Ecevit'e «reva görülen muameleler»e sert tepki gösterdi.

İki örnek:

«WASHİNGTON POST»un *12 Nisan 1982 günlü sayıdaki başyazısı* (Bu başyazı, sonradan, «International Herald Tribune» da da yayımlandı):

«ECEVİT'İ SERBEST BIRAKIN

... Türkiye'nin askeri yönetimi, üç kez seçimle başbakan olmuş Ecevit'i neden ikide bir hapse tıkıp duruyor? Ecevit, ülkeye yaptıkları kötülüklerle generallerin 1980'de yönetime el koymasına neden olan teröristlerden biri değildir. Ecevit, demokratlığı, hümanistliği ve özgürlük sevgisi kanıtlanmış bir kişidir ve tek başına o, Batılılar gözünde, Türklerin Batıyla paylaştıkları değerlerin başlıca temsilcisidir.

Belki, başına gelenlerin ta uzaklardan izlendiğini bilerek, Ecevit, ülkesindeki rejimin demokrasiye bağlılık iddialarını bilinçli olarak sınıyordur. Fakat böyle bir sınamaya rejimin gösterebileceği en uygun tepki, onu hapse atmak olmasa gerekir. Tam tersine, buna gösterilebilecek en uygun tepki, Ecevit'i serbest bırakmak ve öylece, temsili demokrasiye erken bir tarihte dönüleceği iddialarına inandırıcılık kazandırmaktır.

Türklerin Batıya yaklaşımında bir tereddüt görünüyor: Bizans ve İslama dayanan kökenleri nedeniyle Batının kendilerine anlayış ve hoşgörü göstermesini mi; yoksa, Avrupa ile en az iki yüzyıldır süren yakın ilişkileri dolayısıyla Batının kendilerini eşit gözle görmesini mi istediklerine bir türlü karar veremedikleri anlaşılıyor.

Türkler, bir yandan, özel coğrafi konumları ve ekonomik durumları nedeniyle bazı sorunları bulunduğunu Batının kabul etmesini; ama, bir yandan da ısrarla, Batı ittifakının ikinci sınıf yurttaşları gözüyle görülmemeyi bekliyorlar.

Bu ikisini bağdaştırmak zordur.

Öte yandan, Türkler tarafından gösterilen çabaları Batı demokrasilerinin saygı ile karşılamaları için yeterli nedenler vardır. Bugünkü rejim, Türkiye'de, Batı için tasavvuru bile zor ölçülere varmış bir terör hareketini bastırmış, umutsuz durumdaki ekonomik gidişi esenlik yoluna sokabilmiş ve 1984 başlarında seçim yapılması amacına doğru adımlar atmaya başlamıştır.

Böyle olunca, Türkiye'de zaman zaman izah edemedikleri bazı sürçmeler gören Batılı dostlarının, bundan hayal kırıklığı duymalarına şaşmamak gerekir. Batı, Türkiye'deki bunalımın gerekleri konusunda anlayış göstermiştir. Bu anlayışlılığını, siyasal desteğiyle olduğu gibi, büyük boyutlara varan maddi desteğiyle de kanıtlayan Batı, Türkiye'de ölçünün kaçtığını gördükçe sesini yükselttiği zaman, bunu yadırga*mamak* gerekir. Bülent Ecevit'in veya hapse atılan başka önemli demokratların başına gelenler veya yıkıcı faaliyetlere karşı alınan önlemlerden bazıları, Batıda soru işaretleri uyandırıyorsa, bu doğal karşılanmalıdır. Oysa, Batının bu tür davranışları karşısında, Türkler, çoğu kez, sanki onurları fena halde incitilmiş gibi tepki gösteriyorlar. Böyle bir tepki gösterecek yerde, Türkler şunu kabul etmelidirler ki, kendileri demokrasi ailesine dönme niyetlerinde ne kadar samimi olduklarını iddia ediyorlarsa, Batılı müttefikleri de Türkleri yeniden bu ailenin içinde görme isteklerinde o kadar samimidirler. Ecevit serbest bırakılmalıdır... Hem de hemen...»

«THE NEWS AND OBSERVER» de *14 Nisan 1982 günlü sayıda çıkan başyazıdan* (ABD'nin North Carolina Eyaletinin başkenti Raleigh'de çıkan gazete)

«TÜRKİYE'DE BASKI DİNMEDİ

... Türk askeri cuntası eski Başbakan Bülent Ecevit'i bir kez daha tutukladı. Bir dergiye yazdığı makalede ve bir mülakatında demokrasiyi savunduğu için, Ecevit, ağır suç işlemiş sayılıyor..... 1950'lerde, Ecevit, North Carolina'nın Winston - Salem kentinde yayımlanan 'Journal and Sentinel' gazetesinde konuk yazar olarak çalışırken, Amerika'da demokrasiye bağlılığının arttığını söylemişti. Sonradan da bir politikacı olarak, Türkiye'de, bu bağlılığını kanıtladı. Ortanın solundaki partisinin 'komünizme kapı açmayacağı'nı vurguladı.»

(Başyazı, Amerikan yönetiminin ve Ecevit ilk hapse girdiği gün Ankara'ya giden Savunma Bakanı Weinberger'in, Ecevit'in başına gelenlere ilgisiz kalmasını eleştirdikten sonra, şöyle devam ediyor.)

«Amerika Birleşik Devletleri, insan haklarının, Ecevit konusunda olduğu gibi çiğnenmesi durumlarına karşı sesini kararlı biçimde yükseltmeli ve ağırlığını duyurmalıdır. Bunu yapmadıkça, Amerika'nın, insan hakları ve demokrasi savunuculuğu iddiaları inandırıcılığını yitirir...»

41

Soruşturma, Kovuşturma Biter Ama...

1982'de soruşturma, kovuşturmalar sona erdi.
Ne var ki, Ecevit'i «rahatsız eden olaylar» sürdü.

1 ve 2

1983 başlarında Bülent Ecevit'i rahatsız eden iki olay oldu:

Bülent Ecevit, askerlerin veto yetkisinin bulunduğu bir dönemde bir sosyal demokrat parti kurulmasına karşı idi. Ona rağmen, bazı parti kurma girişimlerinde kendi adının kullanıldığını duyuyordu. O arada, bazı kimseler, Ecevit'in düşüncelerini kamuoyuna duyuramamasından yararlanarak, partileşme konusunda, Ecevit'ten kaynaklanmış gibi bazı demeçler hazırlayıp çoğaltarak elaltından yaymaya başlamışlardı.

Aynı günlerde, bir büyük gazetede de —Hürriyet'te— «Bülent Ecevit» adını taşıyan bir başka kimsenin, yeni gazeteciliğe başlamış bir gencin, «Bülent Ecevit» imzalı siyasal haberleri yayımlanmaya başlamıştı. Daha sonra Cumhuriyet'te de aynı gencin 'Bülent Ecevit' imzalı bazı siyasal haberleri çıkacaktı. «Bu haberleri yazan 'Bülent Ecevit'in, CHP eski Genel Başkanı Bülent Ecevit'le, ad benzerliğinden başka bir ilişiği bulunmadığını belirtecek bir formül de düşünülmemişti. Örneğin, en azından, genç gazetecinin imzasına, göbek adı veya baba adı eklenebilirdi; buna bile gerek görülmemişti.» Ecevit, böyle diyordu. Şöyle düşünüyordu:

«Kamuoyu, gerek bu gazetecinin yazdığı siyasal haberleri, gerek Ecevit adı kullanılarak hazırlanıp elaltından dağıtılan demeçleri, CHP eski Genel Başkanı Bülent Ecevit'e ait sanabilirdi.

Nitekim, böyle bir sanıya kapılanların çıkması üzerine, Ecevit, durumdan huzursuzluk duymuştu.»

Yazı ve konuşma özgürlüğünün elinden alınması, hapse girmeyi göze alarak söylediklerinin veya yazdıklarının Türk basınında yayımlanamaması, asıl mesleği yazarlık ve gazetecilik olan Ecevit'e, zaten çok ağır geliyordu. Ecevite göre, kendi yazmadığı yazıların, kendi vermediği demeçlerin, kendisi tarafından yazılmış veya verilmiş gibi yayılması ise, büsbütün dayanılmaz bir durumdu.

Onun için, Ecevit, 3 Mart 1983 günü, kısa bir açıklama hazırlayıp basına gönderdi. Açıklamasında, bu gibi yayınlarla veya o dönemdeki partileşme girişimleriyle, bir ilgisi bulunmadığını duyuruyordu.

Fakat, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, Ecevit'in bu açıklamasına bile yayın yasağı koydu.

Yani Ecevit'in, konuşup yazamaması yetmezmiş gibi, başkalarının yazdıklarının kendisine ait olmadığını duyurması bile yasaktı.

İkinci Olay:

1983 yılı sonbaharında, Polonya'daki Dayanışma Hareketinin önderi Leh Walesa'ya Nobel Barış Ödülü verilince, Bülent Ecevit, Leh Walesa'nın bu ödülü neden hak ettiğini belirten ve Walesa'yı öven kısa bir demeç verdi. Demecin Türkiye ile hiçbir ilgisi yoktu.

Fakat, 6 Ekim 1983 günü verilen bu demece, yine İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca, yayın yasağı konuldu. Ayrıca, olağanüstü bir önlem olarak, Başbakanlıkça ve Emniyet Genel Müdürlüğü Basın Dairesince de, bazı haber ajanslarıyla gazeteler, Ecevit'in bu demecini yayımlamamaları konusunda uyarıldılar.

Oysa, o dönemde, Komünist Polonya'nın askeri yönetimi altındaki Polonya'da, Leh Walesa'nın kendi konuşmaları ve demeçleri bile yayımlanabiliyordu.

3

1984 yılı başlarında, Bülent Ecevit, Kıbrıs Türk Gazeteciler Cemiyetinin çağrılısı olarak Kuzey Kıbrıs'a gitti ve orada bazı konuşmalar yaptı.

Bu konuşmalardan ikisi, daha sonra, Kuzey Kıbrıs'ta, bir kitap olarak yayımlandı.

«*Bağımsızlık ve Özgürlük*» başlığını taşıyan bu kitaptaki konuşmalardan biri, Kıbrıs sorunu üzerine idi. O konuşmayı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yönetimi, başka dillere çevirterek, yabancı ülkelere de gönderdi.

Kitaptaki ikinci konuşma ise, Ecevit'in, «*Demokraside Anlatım ve Örgütlenme Özgürlüğü*» konulu konferansı idi. Bu konferansta, Ecevit, Türkiye'nin sözünü bile etmemişti.

Kıbrıs'taki konuşmaları hakkında, Türkiye'ye dönünce, kendisi hakkında dava da açıl*mamıştı*.

«Cumhuriyet» gazetesi, 1984 İzmir Fuarındaki Kitap Kulübü köşesinde satışa çıkarılmak üzere, bu kitaptan bir miktarını, Kuzey Kıbrıs'tan İzmir'e getirtti. Fakat, İzmir gümrüğünde kitap «şüpheli» sayılarak, İzmir Sıkıyönetim Komutanlığına gönderildi.

Komutanlık, kitabı, askeri savcıya inceletti. Askeri savcı, kitabın Türkiye'de yayılmasında bir sakınca görmedi.

Ama bazı konularda sıkıyönetimden daha sıkı davranan Özal Hükümeti, 4 Kasım 1984 günlü ve 18565 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 84/8676 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile, bu kitabın Türkiye'ye sokulup dağıtılmasını yasakladı.

Bu kitaptaki konferansında, Türkiye'den söz etmeksizin belirttiği düşünceleri, Ecevit yaklaşık bir yıldır, artık Türkiye ile ilgili olarak da açık açık söyleyip yazıyor; söyleyip yazdıkları Türk basınında serbestçe yayımlanıyor. Ama, kararnameyi yürürlükten kaldırmak kimsenin aklına gelmediği için, Kıbrıs'ta basılan kitabıyla ilgili yasak hâlâ sürüyor.

Bu kitabın yasaklandığı kararnamede, başka bazı yayınlara da yasak konmuş. Türkiye'de dağıtımı yasaklanan yayınlardan biri de, «Portugal» (yani «Portekiz») başlıklı bir Portekiz turistik posteri...

Yasak konduktan sonra da, bu masum turistik poster, aylarca, Portekiz Büyükelçiliğinin Ankara'da, Cinnah Caddesindeki tanıtma bürosunun vitrininde asılı kaldı. Çünkü, Bakanlar Kurulu yasağına da yayın yasağı konduğu için, Portekiz posterinin yasaklandığına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının haberi basında yayımlanamamıştı; dolayısıyla, bu akıl almaz yasak kararından, Portekiz Büyükelçiliğinin de haberi olmamıştı.

42

Bitirirken

«Askeri tutukevinde» diye söze başladı Ecevit, «yine, maddi koşullar ve görevlilerin davranışları bakımından, Cebeci Ceza ve Tutukevindeki durumuma benzer durumdaydım. Maddi bakımdan rahattık. Görevliler, davranışlarında, bana karşı da öteki sivil tutuklulara karşı da, çok anlayışlı ve saygılı idiler. Mamak'taki Askeri Tutukevi ile ve yurdun başka bazı yerlerindeki askeri tutukevleriyle ilgili olarak duyduğumuz acı olaylar ve durumlar, askeri Dil Okulundaki sivil tutuklular için söz konusu değildi.

Ama elbette belirli kurallar bize de uygulanıyordu. Bana ayrı bir oda verilmişti ve kapım kilitliydi. Kapının önünde nöbetçiler duruyordu. Sabah kahvaltısını ve yemekleri odamda yiyordum. Yemekler iyiydi. Merkez Komutanlığı, subaylara, erlere ve tutuklulara aynı yemeği çıkarıyordu. Ziyaretler sınırlı idi; fakat nispeten rahat koşullar altında yapılıyordu.

Ecevit bir anısını anımsayınca gülümsedi: «...Askeri tutukevinde okuma olanaklarının genişletilmesine dolaylı katkım oldu sanırım...» dedi ve anlattı:

«...Askeri tutukevine giderken yanımda belge olarak bazı kitaplar götürmem gerekiyordu. O sırada daha önce sözünü ettiğim, benim ve 278 CHP'li parlamenter hakkındaki geniş kapsamlı soruşturma açılmıştı. Onun için siyasal nitelikte bazı kitapları ve belgeleri yanımda götürmem gerekiyordu, ayrıca vaktim olursa okurum diye, birkaç İngilizce felsefe kitabı almıştım. Siyasetle hiç ilgisi olmayan kitaplar... Ve felsefe kitaplarını okurken gerekirse diye de İngilizce bir sözlük almıştım.

Tabii, tutukevinde getirilen belgelerle kitaplar usulen kontrolden geçiyor.

Beraberimde getirdiğim kitaplar kontrole gitti.

Kontrolden sonra, bana soruşturmam için gerekli 'siyasal nitelikteki kitaplar' ve belgeler verildi. Çünkü, hakkında dava veya soruşturma olanların hazırlık yapabilmeleri için gereken malzemeyi yanlarında bulundurmaları serbestmiş... İngilizce sözlük de verildi. Fakat İngilizce felsefe kitapları gelmedi. 'Niye?' dedim. Dediler ki, 'Üç tür kitaba izin veriliyor burada, Birincisi, savunma için gerekli belge ve kitaplar. İkincisi, Atatürk'ün nutku. Üçüncüsü, ders kitapları.

Ehh, şimdi savunma için gerekli kitapları verdik, bunların içinde çok siyasi yayınlar da var. Ders kitabı saydığımız için sözlüğü de veriyoruz. Ama felsefe kitabı bu kategorilerden hiçbirine girmiyor, onun için kusura bakmayın onları veremeyiz.'

'Onları vermezseniz ben bu sözlüğü ne yapayım?' dedim. 'Tek başına İngilizce sözlük neye yarar?'

Onun üzerine —eksik olmasınlar— tutukevindeki yetkililer ilgi gösterdiler. Sıkıyönetim Komutanlığına sordular, öteki kitapları da verebilir miyiz diye. Meğer o sırada Mamak'ta kitaplarla ilgili yasaklar hafifletilmiş, fakat bu Dil Okuluna intikal ettirilmemiş. Bu vesileyle Dil Okuluna da durum intikal ettirildi ve ben felsefe kitaplarımı alabildim. Herhalde bundan başka tutuklular da yararlanmış oldular.

Tabii, günlük havalandırmalar ilginç oluyordu, orada TİKP'lilerle, MHP'lilerle görüşüyorduk.

Sonra, onları kendi koğuşlarında ziyarete gitmeme de izin verildi. Dil Okulunda bir başka ilginç olay oldu:

Bana arasıra yurt dışından, devlet adamlarından, sosyal demokrat parti başkanlarından mektuplar geliyordu. Tabii İngilizce. Sivil cezaevinde sansürden geçmemişti mektuplarım, fakat Dil Okulunda sansürden geçiyordu. Kuşku yok, askeri bir tutukevinde kurallar daha sıkı.

Bu mektuplar çoğalınca oradaki yetkili, Sıkıyönetim Komutanlığından İngilizce bilen bir asteğmen çevirmenin Dil Okulunda görevlendirilmesini istemiş. Komutanlık bu isteği anlamamış, niye İngilizce bilen bir asteğmene gerek duyuluyor?

Tutukevi yetkilisi, 'Evet, ama burada Bülent Ecevit'e dışardan birçok mektup geliyor, biz bunları kontrol etmeye mecburuz, görevimiz bu. Ama İngilizce bilenimiz yok, onun için çevirmene ihtiyaç duyuyoruz' demiş.

'Şimdiye kadar nasıl çözdünüz bu sorunu?' diye Komutanlık sormuş.

'Şimdiye kadar Ecevit'in kendisine tercüme ettiriyorduk' demişler.

Ondan sonra da o şekilde devam etti.. Ehh, ne de olsa ben de bir ara asteğmendim, mesele kalmadı. Bana dışardan gelen İngilizce mektupların kontrolüne ben yardımcı olmaya devam ettim.»

«Ya üst katta kalan Harbiyelilerin sorgulamasından gelen sesler?...»

«Evet, işkence yapıldığı kanısını uyandıran sesler... Fakat o benden önce olmuş. Tutukevindeki politikacılar durumu Merkez Komutanına duyurup şikâyet etmişler. Onun üzerine sesler kesilmiş. Yani, herhalde, soruşturma yöntemi değiştirilmiş. Ancak biz Harbiyelileri hiç görmüyorduk. Hava almaya da çıkarılmıyorlardı. Yalnız, yeni gözaltına alınanların getirilip götürülüşüne tanık oluyorduk. Hepsi o... Çok da üzülüyorduk durumlarına. Çünkü onların dünya ile tüm ilişkileri kesikti. Onlarla ilgili ne olup bittiği kamuoyuna da yansımıyordu.»

«Ya tutukevi dostlukları?...»

«Bana giriş yerinde ayrı bir oda verilmişti. Öteki siyasal tutuklular, hep bir katta idiler ve her zaman görüşebiliyorlardı. Havalandırmalarda ben de katılıyordum aralarına... Sonradan arasıra yukarıya, onların kaldıkları kata da çıkmama izin verildi.

Subayların, astsubay ve erlerin hepimize davranışları çok iyiydi.

Değişik, hatta karşıt kesimlerden politikacılar bir arada bulundukları halde, ilişkileri çok uygarca idi. En küçük bir sürtüşmeye tanık olmadım.

Ben de Türkiye İşçi Köylü Partililerden, bazı MHP'lilerden TKP davasıyla ilgili olarak yargılananlardan ve başka tutuklulardan yakınlık gördüm.

MHP'lilerden özellikle Sayın Yaşar Okuyan çok yakınlık gösteriyordu.

Daktilo başında sürekli çalıştığımı gözlediği için, bir ara, 'Ne yapıyorsunuz, ne üzerinde çalışıyorsunuz?' diye sordu. Güldüm,

'Sizlerin suç duyurunuz üzerine açılan soruşturmanın hazırlığını yapıyorum!' dedim.

Çok mahcup oldu. Avukatlarının başvurusunun 'suç duyurusu' olarak kabul edilmesinden üzüntü duyduklarını söyledi. Nitekim daha önce belirttiğim gibi, bir ara, bazıları askeri savcılığa da, kasıtlarının suç duyurusu olmadığını bildirmişler; fakat metinde 'suç duyurusu' ibaresi açıkça yer aldığı için, savcılık soruşturmayı sürdürdü.

Suç duyurusundaki ithamlar arasında hiç anlayamadığım bazı şeyler vardı. Örneğin, ithamlardan biri şuydu : Gençliğimde bir ara Sanskrit (Hint klasik dili) çalışmış olmam, 'bölücü' lüğümün kanıtı gibi gösteriliyordu. Bir görüşmemizde, Yaşar Okuyan'a,

'Hint klasik dilini çalışmakla bölücülük arasında ne gibi bir ilişki var?' diye sordum... Yine mahcup oldu,

'Ben de bilmiyorum, avukatlarımız ne kastetmiş!' dedi.

Bir ara ifademin daktilo edilmesine yardımcı olmayı önerecek kadar da nezaket gösterdi.

Ama MHP'nin suç duyurusuna karşı hazırladığım ifadenin daktilo edilmesine, bir önde gelen MHP'linin yardımcı olmasını kabul edersem, bu nezaketin suiistimali olurdu. Teşekkür ettim.»

«Ya Türkeş?...»

«Sayın Türkeş de çok nazikti... Arasıra havalandırmalarda konuşuyorduk. Ama onunla konuşmalarımızda suç duyurusu konusuna değinmiyorduk.»

«Neler konuşuyordunuz?»

«Türkiye'nin sorunları üzerine, dünya sorunları üzerine konuşuyorduk. Biribirimizi karşılıklı sıkıntıya sokabilecek konulara girmemeye özen gösteriyorduk.»

«Rejim konusunda sizin görüşleriniz belli... Türkeş ne vaziyet alıyordu?»

«O da demokrasiyi savunuyordu.»

Türkiye'de hamen herkes «demokrasi»yi savunuyordu.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, örneğin 1986 yılının Nisan ayında, Trabzon'da, 12 Eylülün «demokrasiyi güçlendirmek için yapıldığı»nı söyleyip, aslında kendine özgü demokratik kuralları savunuyordu.

Milli Güvenlik Konseyi de, onların temsil ettiği odak noktaları da...

Ama, «nasıl bir demokrasi?...»

Herkesin kendine göre bir demokrasi anlayışı vardı Türkiye'de... Herkes «demokrasi» diye söze başlıyor, fakat bazıları, hak ve özgürlük kısıntılarını da «demokrasi» adına savunuyordu.

«O da» niçin «demokrasiyi» savunmasındı?...

43

Özel Bölüm

Ecevit, Ordu Dil ve İstihbarat Okulunda yatarken «duyulan sesler»den söz etmiş, sorum üzerine kısa bir açıklama yapmıştı:

«Ya son katta kalan Harbiyelilerden yansıyan sesler?» sorusunu,

«...O benden önce olmuş. Tutukevinde bulunanlar şikâyet etmişler Merkez Komutanlığına. Bunun üzerine sesler kesilmiş. Ancak biz Harbiyelileri hiç görmüyorduk. Hava almaya da çıkmıyorlardı. Yeni gözaltına alınan olursa getirilir veya götürülürken görüyorduk...» diye yanıtlamıştı.

«Duyulan sesler» üzerine kim şikâyette bulunmuştu?

Şikâyetten sonra neler olmuştu?...

Araştırdım, önüme bir başka öykü çıktı:

Dil ve İstihbarat Okulunda tutuklu bulunan TİKP Genel Başkanı Doğu Perinçek, 8 Ocak 1982 günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına bir dilekçe verdi. Bu dilekçenin bir örneğini Milli Güvenlik Konseyine de gönderdi.

Perinçek'in dilekçesi şöyleydi:

«Halen Ordu Dil ve İstihbarat Okulunda tutukluyum.

Gözaltına alınan subayların sorguya çekildiği, bitişiğimizdeki 008 Nolu binadan zaman zaman işkence gören insan bağırtıları duyuyoruz. En son 6 Ocak 1982 günü saat 16.00 sularındaki işkence feryatları, o sırada havalandırma için bahçeye çıkarılan bütün tutuklularca işitilmişti. Aynı sesleri ben de, 008 Nolu binaya bakan koğuş penceremden duydum.

Yönetimin işkenceye karşı olduğunu belirten açıklamalarını da dikkate alarak, bir Cumhuriyet yurttaşı bilinciyle görevi-

mi yapıyor, gerekli hukuki uygulamaya yardımcı olmak için, durumu bilginize sunuyorum.

Saygılarımla
Doğu Perinçek

Merkez Komutanlığı Tutukevi
Bahçelievler/Ankara...»

44

Gelişme

«...13 Ocak 1982 günü sabahı, 8 Ocak günü verdiğim dilekçe ile ilgili olarak beni Merkez Komutanına götürdüler...» dedi Doğu Perinçek.

«Tutukevi Amiri götürdü, yanımıza muhafız almadı» diye anlatmayı sürdürdü:

«Merkez Komutanının emir subayının odasına girince yüzbaşı, emir subayına,

'Komutan Doğu Beyle görüşmek istedi, bekliyor bizi, Kurmay Başkanı çağırdı' dedi.

Emir Subayı,

'Hemen gireceksiniz. Komutan askerlerin tevziatını yapıyor, şimdi biter' diye cevapladı.

Üç dakika kadar bekledik, askerler çıktı, biz girdik. Komutanın odasında iki kurmay albay daha vardı, Genelkurmay'dan olduklarını Komutan konuşması arasında söyledi. Merkez Komutanı Tümgeneral Naci Şekerefeli ve albaylar, benim ve Tutukevi Amiri Yüzbaşı Yılmaz Ergenekon'un ellerimizi sıktıktan sonra oturduk. Komutan bizi 'Hoş geldiniz' diye oldukça sıcak karşıladı. Albaylar masanın önündeki iskemlelere oturdular; daha doğrusu Komutan onlara orayı gösterdi. 'Perinçek, siz karşıma oturun' dedi. Biz de yüzbaşıyla birlikte karşısındaki koltuklara oturduk. Oturunca, 'Perinçek, çay mı, ıhlamur mu içeriz?' diye sordu. 'Lütfen' dedim. Garsonu çağırdı, beş çay istedi. İnce belli bardaklarla beş çay geldiği zaman Komutan konuşmaya başlamıştı.

Komutan Naci Şekerefeli, 'Bir dilekçe vermişsiniz' diye söze girdi. Dilekçemi başından sonuna kadar tane tane okuduktan sonra, adresi de vurgulayarak söyledi ve:

'Bunu yanlış biliyorsunuz. Sizin kaldığınız tutukevinin Merkez Komutanlığı ile hiçbir ilgisi yoktur. Bana bağlı değilsiniz. Siz, Kirazlıdere olarak Mamak Askeri Cezaevine bağlısınız. Amiriniz yüzbaşı, Mamak Askeri Cezaevi Komutanının yardımcısıdır, onun emrindedir. Ne sizin tutukevinin yönetimine, ne ötekilere (bitişiğimizdeki sorgulamayı kastediyordu), ne de orada yapılan sorgulamalara karışırım. Oraların bizimle ilgisi yoktur. Biz sadece araç veririz, sizi götürür getiririz. Önce şunu söyleyeyim, benim günahımı almayın.'

Son cümlesini gülerek iki kez tekrar etti. Bunun üzerine ben, 'Biz, sizi mert ve dürüst bir komutan olarak tanıyoruz' dedim. Komutan, 'Teşekkür ederim, ben de sizi' diye söze başladı, biraz durdu ve devam etti:

'...İyi tanıyorum, çok teşekkür ederim, Aydınlık'ın İstanbul'da bana çok yardımı oldu. Arkadaşlarınızla sık sık görüşüyorduk. Yazı İşleri Müdürünüzün adı Mehmet'ti değil mi, onunla görüşüyorduk. Hatta ben teröre karşı birleşmeyi savunan bir açıklama yapmıştım. Buna basında bir tek Aydınlık önem verdi. Hergün gazetesi yer bile vermedi. Tercüman da hiç oralı olmadı. Bir tek Aydınlık yazdı. Sizi yakından tanıyorum, görüşlerinizi de inceledim. Sizin cinayetlerle genellikle ilginiz yoktu.'

Burada araya girdim: 'Genellikle değil, hiçbir ilgimiz yoktur' dedim.

Tümgeneral devam etti:

'Genelkurmay Başkanlığı dilekçenizle bizzat ilgilendi. (Albayları göstererek) Bu işi araştırdı. Önümde Genelkurmay İkinci Başkanının imzasıyla yazı var. Komutanlarım, araştırma sonucunu size de bildirmemi bana emretti. Ben şimdi bu emri yerine getirerek sizinle konuşuyorum. Komutanım size çok teşekkür ediyor. Gösterdiğiniz duyarlılığı memnuniyetle karşılıyor. Komutanlarımız da bu konu üzerinde hassasiyetle duruyorlar. Ordu içinde böyle bir şeyin olamayacağı, buna imkân olmadığı düşünülmekle beraber, komutanlar gene de konuyu hemen araştırdılar. Benim bu araştırmayla ilgim yok, fakat ben de özel olarak araştırdım. Genelkurmay Başkanlığı, araştırma sonucu işkence olmadığını tespit etti. Müsterih olunuz. Duyduğunuz sesler asabi kriz geçiren bir görevliye ait. Galiba Adapazarı'ndan getirilmiş, duvarları yumrukluyor, bağırıp çağırıyormuş. (Yüzbaşıya dönerek) Gönderildi galiba değil mi,

neyse gitti de kurtuldunuz. Bir de Genelkurmay Başkanlığı o bağırtıların sorgulama tekniği olarak düzenlenen bazı senaryolarla ilgili olduğunu da tespit etti. Sorgulama yapılırken muhbirler bir senaryo gereği bağırıyorlar. (General burada sıkıntılı bir şekilde) Böyle senaryo düzenleniyor, ama bağırmalar işkenceden ileri gelmiyor. Müsterih olunuz.

İyice araştırılmış, yok böyle bir şey. Şimdi bütün şahıslar tek tek doktor muayenesinden geçiriliyorlar. (Yüzbaşıya dönerek sordu) Bitti mi muayeneler?' Yüzbaşı, 'Birkaç kişi kaldı, devam ediyor' dedi.

Merkez Komutanı konuşmasına devam etti:

'İşkenceye kesinlikle karşıyız. İşkence doğru değildir, insanlık dışıdır. Maalesef bizim karşı olmamıza rağmen, olmuyor değil. Yapanlar elbette hesabını verirler. Genelkurmay Başkanlığı bu konuda çok hassastır. Orduda buna imkân verilmez. Evlatlarımız bu çocuklar, hiç evlatlarımıza işkence yapılmasını ister miyiz?

Toplumda çeşitli fikirlere tahammül edilir, fakat Ordunun yapısı başkadır. Orduda birlik önemlidir. Ordunun bölünmesine razı olamayız. Türkeş aldı bir tarafa milliyetçilik adına götürdü. Önemli bir kısım da Türkeş gibi milliyetçi olmaktansa, öbür tarafa gitti, siz aldınız götürdünüz. Oysa, milliyetçi olmak, Türkeşçi olmak demek değil. Milliyetçilik başka Türkeşçilik başka. Ama boşluk bırakılırsa, böyle doldururlar işte. Bir geçiş dönemi yaşıyoruz. Toplumda her şey yeniden düzenleniyor. Ordu da kendi meselelerini ele alıyor, elbette düzenliyor. Bunu tabii görmek gerekiyor.

Türkiye nerelere gelmişti. İş, Orduya kaldı, o da görevini yapmak zorunda kaldı. Her yaptığımıza doğrudur, güzeldir denemez, ama 12 Eylül öncesini hatırlayalım. Beyoğlu ıpıssız, kapkaranlıktı. Şimdi dönerken baktım, şıkır şıkır yanıyordu. Çiçek Pasajı neşe içinde doluydu. Çok ferahlık geldi. Günde 30 kişi ölüyordu. Ben araştırdım. Terör yapan her iki taraf da menfaatçılarla doluydu. Eylemleri parayla yaptırıyorlardı. Hatta eylemlerin rayiçleri bile tespit edilmiş. İstanbul mahallelerinde duvara afiş asmak 900 lira, yazı yazmak 600 lira gibi rayici var bu işin. Aydınlık, İstanbul'da bize çok destek oldu. Gerçekten çok teşekkür ederim. Sizin arkadaşlarınız gelip bizimle görüşürlerdi. Benim nasıl bir insan olduğumu bilirler. Ben tarafsızlıktan hiçbir zaman ayrılmadım. Sizin görüşlerinizi de in-

celettim. Siz uzun vadeli çalışıyorsunuz. Teröre karışmadınız. Fikri bir oluşum için çalışıyordunuz.

Memleketin ne hale geldiğini biliyoruz. Şimdi bir geçiş dönemi yaşıyoruz. Bu dönemin elbette kendine has problemleri var. Terör ve anarşiye karşı bu başarıyı kazanmak kolay değildi. Kökü tamamen kurutuldu demiyorum. Gene zaman zaman bir şeyler yapıyorlar, ama anarşinin beli kırılmıştır. Bunu Ordu başarmıştır. Bütün meselemiz Türkiye'nin iyiliğine çalışmaktır. Bu konuda birlik olmak gerekir.

Her dönemde ayrılıklar, problemler oldu. Padişahlık döneminde de vardı, Atatürk döneminde de daha sonra da. Hep başka tarafa çekenler olmuştur. Oysa jeopolitik durumumuz malum. Bizim güçlü olmamızı istemezler. Avrupalılar, Türkler Arapların lideri olmasın diye bizi bölmeye çalışırlar. Sovyetler Birliği, Türkler Müslümanlığın başına geçmesin diye bizi bölmeye çalışırlar. Türklerin biribirine sarılması gerekir. Ama bu Türkeş' in milliyetçiliğiyle olmaz.

Eskiden bir lokmaya şükredilirdi. Millet olarak kanaatkârdık. 1950'den sonra gözlerimizi para hırsı bürüdü. (Parmaklarını gözlük gibi yaparak) Gözlüklerimiz para oldu. Dünyaya paradan gözlüklerle bakıyoruz. Şunu da söyleyeyim : Fakirin karnını doyurmak için komünist olmaya gerek yok.'

Burada konuya girdim ve şunları söyledim :

'Biz de Ordu konusunda çok duyarlıyız. Dilekçeyi bu hassasiyet nedeniyle verdim. Ben fikirlerimi daima açık söyleyen bir insanım. Hayatımın hiçbir döneminde fikirlerimi gizlemedim ve düşünmediğim bir şeyi söylemedim. Ordu konusundaki hassasiyetimiz de samimidir. Dünyanın bir hengâmeye gittiği ve dış tehdidin yükseldiği bir ortamda, Ordunun birliği büyük değer kazanmıştır. Ordunun milletin gözbebeği olarak görev yapması bugün çok önemlidir. Bu nedenle Ordunun demokratik bir tutumda olması ve hukuk devletine değer veren bir müessese olarak halkın sevgisini kazanması, geleceğimiz açısından can alıcı bir meseledir. Dilekçeyi bu düşüncelerle verdim. Sayın komutanların böyle bilmelerini ve davranışımı böyle değerlendirmelerini isterim. Gösterilen hassasiyeti saygıyla karşılıyorum. Çok teşekkür ederim. Bu dilekçeyi vermeyi bir gece düşündüm, vermeseydim, bütün hayatım boyunca kendimden utanacaktım. Vermekle görevimi yaptığımı düşünüyorum. Şimdi verdiğimden daha da memnunum...»

EKLER

EK 1

T. C.
Nevşehir C. Savcılığı
Hz. 1980/778

CUMHURİYET SAVCILIĞINA
ANKARA

18.6.1980 günü Nevşehir'de Vali Ali Fevzi Alaloğlu ve Emniyet Müdürü Haydar Tek'e vazifelerinden dolayı «Bu ne biçim valilik» ve «Sen nasıl Emniyet Müdürüsün» diyerek vazifeli vali ve emniyet müdürüne hakaret etme sanığı eski CHP Başkanı Bülent Ecevit'in ifadesinin alınması ve nüfus hüviyet cüzdan suretinin çıkarılması ricasıyla talimattır. 5.11.1981

C. Savcı Yrd.
6T/3018 *(İmza)*

Nevşehir Cumhuriyet Savcılığının Talimatı Üzerine Bülent Ecevit'in Cumhuriyet Savcılığına 24 Kasım 1981 Günü Verdiği İfade

«18 Haziran 1980 günü, Nevşehir'e, öldürülen Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanı Zeki Tekiner'in ve partili arkadaşımız Yavuz Yükselbaba'nın cenaze töreninde bulunmak üzere gittim. Cenaze törenine, Nevşehir içinden, Nevşehir ilçelerinden ve yakın illerden yurttaşlarla birlikte, Ankara'dan gelen yüz kadar Cumhuriyet Halk Partili Parlamento üyesi de katıldı.

Büyük kentlerden birçoğu sıkıyönetim kapsamına girince, 'Ülkücü' diye bilinen ve birçok terör eylemleriyle ilişiği mahkemelerde belirlenen bazı sağcı kuruluşların merkezi Nevşehir'e

aktarılmıştı. O yüzden Nevşehir'de şiddet eylemleri yoğunlaşıyordu. Fakat sağ kesimin eylemlerine karşı, Nevşehir'de bir süredir, hiçbir önlem alınmıyordu. Serbestçe faaliyetlerini sürdüren ve halk üzerinde ağır baskı kuran sağcı eylemciler, yakalanmıyordu. Nitekim ölümünden bir süre önce İl Başkanımızı yaralayan kimse de yakalanmamıştı. Kendisini öldüren kişi ise, görgü tanıklarının anlattığına göre, hiçbir müdahale ya da yakalama girişimi olmaksızın, halkın gözleri önünde, cinayet yerinden yürüyerek uzaklaşabilmişti. Tanıkların ihbarlarına karşın, gerekli yerlerde arama bile yapılmamıştı.

O nedenle, cenaze töreninden önce Nevşehir'e giden görevli arkadaşlarımız, etkin güvenlik önlemleri alınması için Valiyi ve emniyet makamlarını özellikle uyarmışlardı.

Ona rağmen, il ve ilçelerden gelenlerin arabaları cenazelerin alınacağı yere giderken taşlandığında emniyet kuvvetleri seyirci kaldılar. Vali bir kez daha uyarıldı, fakat yine yeterli önlem alınmadı. Oysa saldırganların nerelerde mevzilendikleri belliydi.

Hastane önünden cenazeler alınırken, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı olarak, yatıştırıcı ve barışçı bir konuşma yaptım.

Cenaze törenine katılanlardan hiçbir taşkınlık gelmiyordu. Fakat omuzlarımızda tabutlarla, camiye gitmek üzere ana caddeye girdiğimizde üzerimize ateş edildi. Önce sağ taraftaki bir sokak içinden, daha sonra caddenin iki yanındaki binalardan üstümüze kurşun yağmaya başladı. Görevli bir askeri birlik buna ateşle karşılık verdi. Bir anda ortalık savaş alanına dönüştü.

Törene katılanlardan çoğu, dükkânlara, binaların kenarlarına ve kum yığınları ardına sığınmak zorunda kaldı. Bazı binalar inşa halinde olduğu için caddede bulunan kum yığınları siper yerine geçmişti.

Birkaç arkadaşımla birlikte, ben üzerimize kurşun yağarken ve karşılıklı yoğun ateşler caddeyi gürültülü ve dumanlı bir savaş yerine çevirirken, cenazeleri taşımaya bir süre devam ettik. Sonra biz de, cadde üzerinde bulunan vilayet binasına yakın bir yerde bir duvar kenarına çekilmek zorunda kaldık.

Ateş kesilince, bazı parlamenter arkadaşlarımız, önlem alınması için vilayet binasına gittiler. Mesai günü olduğu hal-

de, vilayet binasının kapısı kilitli ve sürgülüydü. Ancak uzun uzadıya kapıyı vurduktan sonra açtırabildiler. Biraz sonra ben de vilayete gittim. Gördüğüm manzaradan devlet adına dehşete kapıldım. Vilayet binası boşaltılmıştı. İçerde, kamu görevlisi olarak, yalnızca Vali ve Emniyet Müdürüyle iki üç görevli kalmıştı. Vali ile Emniyet Müdürü, gözlerinin önündeki, kulaklarının dibindeki gürültülü savaş manzarasını, kilitli ve boşaltılmış vilayet binasının kapalı pencereleri ardından seyretmekle yetinmişlerdi. Can güvenliğinin tümüyle yok edildiği bir kentte, güvenliğin baş sorumlusu olan görevliler, ancak kendi güvenlikleriyle ilgili görünüyorlardı.

1973'ten başlayarak, siyasal gezilerimde birçok saldırılarla karşılaşmıştım. Nevşehir'deki olay bunların en vahimlerinden biriydi. Fakat güvenliği sağlamakla görevli üst düzeydeki yetkililer, kilitli kapıların, kapalı pencerelerin ardından durumu seyretmek dışında bir şey yapmıyorlardı.

Daha da acısı, Vali veya Emniyet Müdürü, böylesine vahim bir saldırı olayını merkeze bildirme gereğini bile duymuyorlardı. Telefonlar kesikti. Ankara ile bağlantı sağlanmıyordu. Vali de bundan hiçbir tedirginlik duymuyordu.

Ben, Başbakanla ve Genelkurmay Başkanı ile acele görüşmek için ısrar ettim. Defalarca hatırlatmam üzerine, Genelkurmay Başkanıyla ancak bir saat kadar sonra, Başbakanla da ancak bir buçuk saat kadar sonra telefon bağlantısı kurabildim.

Telefon bağlandığında, Başbakanın da Genelkurmay Başkanının da olaydan habersiz olduklarını anladım.

Kendileriyle temas kurmak istememin nedeni şuydu: Daha önceki bazı acı deneyimlerimden biliyordum ki, saldırıya uğradığımız yerlerde, ortalık görünürde yatışıp biz ayrıldıktan sonra, saldırganlar genellikle yerel halka karşı saldırılarını sürdürüyorlardı. Nevşehir halkının böyle bir durumla karşılaşmasını önlemek için ve komşu il ve ilçelerden gelenlerin esenlikle yola çıkabilmeleri için, Genelkurmay Başkanından ve Başbakandan, Nevşehir'e süratle ek askeri kuvvet gönderilmesini rica ettim; halkın güvenliği sağlanmadan, Nevşehir'de devlet varlığı hissedilmeden ayrılmayacağımı bildirdim.

Başbakan Valiyle de konuşmak isteyince telefon ahizesini Valiye verdim. Vali benim yanımda ve ateşin içinden gelen parlamanterlerin yanında, olayı tahrif ve tahfif eder biçimde konuştu. Karşılıklı iddialar bulunduğunu, önemli bir olay olmadı-

ğını, durumun abartıldığını, her türlü önlemin alındığını, askeri birlik gelmesine gerek görmediğini söyledi.

Bunları işitince tekrar telefon ahizesini aldım. 'Bu Valiyle burada güvenlik sağlanamaz, benim yanımda bile olayları tahrif ediyor' dedim.

Valinin 'abartılıyor' dediği olaylar sırasında üç parlamenterimiz ve bir astsubay yaralanmıştı. Hepimizin canı bir mucize olarak ve askeri birliğin binalardan açılan ateşe karşılık vermesiyle kurtulabilmişti.

Valinin ve Emniyet Müdürünün, olaylar karşısında gösterdikleri akıl almaz kayıtsızlık, umursamazlık karşısında arkadaşlarımın tahammülünün sona ermek üzere olduğunu hissettim. Onun için, herhangi bir tatsız durumu önlemek üzere, 'Haydi arkadaşlar, buradan gidelim, burada yapacak bir şey yok, askeri birliğin gelmesini başka yerde bekleyelim' dedim ve topluca vilayetten ayrılarak, askeri garnizonun gazinosuna gittik. İlgili makamlarca yapılması gereken işlemleri oradan izlemeye başladık.

Saldırının faillerini belirleyip yakalamak üzere biz oradayken hiçbir ciddi çaba gösterilmedi. Bir ara, binalarda bulunan birkaç inşaat işçisi yakalandı. Olayla ilişkileri bulunmadığı için serbest bırakıldılar.

Can güvenliği sağlamakla görevli yetkililerin bu akıl almaz umursamazlığı karşısında tepki göstermemek için, duygusuz ve devlete karşı ilgisiz olmak gerekirdi. Yıllarca devlet sorumluluğu üstlenmiş bir siyaset adamı olarak, bu durumda, yetkilileri uyarmayı bir görev sayıyordum.

Uyarılarımı hangi sözcüklerle dile getirdiğimi şimdi hatırlamam olanaksız; ama tahkir edici bir sözcük kullanmadığımdan eminim. Çünkü, kamu görevlilerine hitap ederken, karşılık veremeyeccekleri bir üslup kullanmamaya her zaman özen gösteririm. Kamu görevlilerine veya çok yakından tanımadığım ve çok samimi olmadığım kimselere de hiçbir zaman 'sen' diye hitap etmem. O nedenle, Nevşehir Savcılığının yazısında iddia edildiği gibi, Emniyet Müdürüne 'sen' diye hitap etmiş olmam da söz konusu değildir.

Beni o günkü olaylardan ve yetkili kamu görevlilerinin davranışından daha çok hayrete düşüren bir şey de ihmalleri ve umursamazlıkları ile büyük ölçüde olayların sorumluluğunu taşıyan bazı kamu görevlilerini şimdi davacı durumuna geti-

rip, silahlı saldırıdan canlarını zor kurtaran ve bir cenazeyi bile kaldıramayacak durumda bırakılan beni ve arkadaşlarımı ise sanık durumuna sokan bir soruşturma ile karşı karşıya kalmamızdır.

Bu olaylardan, hatta 12 Eylül 1980'den sonra, o günkü kamu görevlilerinden bazıları uzun süre Nevşehir'de kaldıkları için, sağ terörün bu önemli merkezinde, sağcı teröristlerin üstüne gidilmemiştir. O yüzden sanırım birçok kanıtların, belgelerin yok edilmesine fırsat verilmiştir. İl Başkanımızı öldüren kişinin eşkali birçok görgü tanığınca bilindiği ve yetkili makamlara bildirildiği halde, bu kişi bile, 12 Eylülden uzunca bir süre sonra, o da bir başka ilde bir başka suçtan cezaevinde bulunduğu için, tesadüfen yakalanabilmiştir.

Nevşehir olayları dolayısıyla ve daha sonra da bütün dünyada Ağca olayı dolayısıyla adı duyulan Ömer Ay adlı kişi bile, bir ara Nevşehir'de gözaltına alınmışken, bazı yetkililerin müdahalesiyle hemen serbest bırakılmıştır.

Mehmet Ali Ağca'ya sahte pasaportun da bu ildeki bazı yetkililerce verildiği anlaşılmıştır.

12 Eylül öncesinde ve sonrasında Nevşehir'de devletin ve halkın güvenliğinden sorumlu bazı kamu görevlilerinin nasıl davrandıkları, bu ilimizde sağcı teröristlere nasıl göz yumulduğu belli iken, bunun kanıtları yabancı ülkelerdeki soruşturma ve duruşmalar sırasında bile sergilenmişken, cenaze törenindeki saldırıdan canlarını zor kurtaranların şimdi sanık durumuna getirilmek istenmelerini, üstelik bununla ilgili işleme de, olayların üstünden bir buçuk yıl geçtiği ve başka bazı gelişmelerin yer aldığı bir sırada başvurulmasını çok anlamlı bulduğumu belirtmek isterim.

Bu aşamada söyleyeceklerim bundan ibarettir.»

EK 2

Ecevit'in 12 Eylülden Bir Hafta Önce Yaptığı Konuşma

Petrol - İş Kongresi, İstanbul, 6 Eylül 1980

«...Sayın Başkan ve Başkanlık Divanının Sayın Üyeleri.
Sayın Konuklar,

Genel kurul toplantısına katılan değerli sendikacı, işçi arkadaşlarım; gazeteci, radyo ve televizyon temsilcisi arkadaşlarım.

Katılmaktan onur duyduğum Petrol - İş genel kurulu toplantısında hepinize içten saygılarımı sevgilerimi sunarım.

Türkiye'deki siyasal durumun, değişmelerin, olayların yüzeydeki belirtileriyle ilgili düşüncelerimi sık sık radyodan, televizyondan ve gazetelerden izlediğiniz için, aynı bakış açısından konulara değinerek vaktinizi almayacağım. Türkiye'nin bir güçlü ve önemli sendikasının genel kurul toplantısında konuştuğumun bilinci içinde Türkiye'nin sorunlarına daha değişik bir açıdan —benim görüşüme göre işçilerin açısı olmak gereken bir açıdan— bakmaya çalışacağım.

Değerli Arkadaşlarım,

Türkiye'de sanki bir maç oynanıyor. Bu maçta sahada siyasal partiler ve siyaset adamları vardır. Toplumun büyük kesimi ise tribünlerde seyirci durumundadır. Sahada oynanan, kavgalı dövüşlü, tatsız tuzsuz, sıkıcı ve sabır taşırıcı bir maçtır. Bu maçı izlemekten usananlar artık zaman zaman kendi tuttukları takımlara bile kızar olmuşlardır.

İşçiler de genellikle tribünlerdeki seyirciler arasında yer alıyorlar. Orada tutulmalarına özellikle çalışılıyor.

Ortada bir yanlışlık var. Bu yanlışlık nerede?

Yanlışlık sahada aranıyor, takımlarda aranıyor, kaptanlarda aranıyor, kurallarda aranıyor.

Tabii, kendine göre, hepsinin, hepimizin kusurları vardır.

Ama bence asıl yanlışlığı daha derinde bir yerde aramak gereklidir.

Bence asıl yanlışlık, demokratik siyasal mücadelenin bir tür seyirlik maç sanılmasındadır. Öyle bir maç ki, seyirciler ayrı, tribünlerde pasif durumda ve sahada oynayan takımlar ayrı... Oysa demokrasi ancak bu tür ayrımlar ortadan kalktığı oranda gerçeklik kazanır.

Çünkü demokrasi halkın, toplumun kendi kendini yönetmesidir.

Ama bizde halkı politikanın dışında, tribünlerdeki pasif seyirci durumunda tutmak için her türlü tertip çevrilmektedir; bunun için her türlü önlem alınmakta ve hatta çoğu kez baskı yapılmaktadır.

Öte yandan sahadaki partilerin de seyirci durumunda tutulan halk kitleleri ile organik ilişkiler kurmaları ülkemizde çok güçleştirilmiştir. Düşünün ki, geçmişte yapılan birtakım sakıncalı yanlışlıkların sonucu olarak, Türkiye'deki siyasal partilerin mahallelerde örgütlenmeleri yasaktır, köylerde örgütlenmeleri yasaktır, fabrikalarda işyerlerinde örgütlenmeleri yasaktır.

Ülkemizde bir milyon nüfuslu ilçeler vardır; oralarda bütün partilerden 11 - 12 kişilik birer kurul sorumludur. İllegal kuruluşlar mahallelerin en ücra köşelerine kadar örgütlenebilirler; fakat siyasal partiler bu haktan yoksundur.

Siyasal partilerin işçi örgütleriyle organik ilişki kurmalarının yasaklandığı, Türkiye'den başka bir demokratik ülke daha bilmiyorum.

Demek ki bir yandan halk kitleleri tribünlerde pasif seyirci durumunda tutuluyor; bir yandan da onların temsilcisi olması gereken siyasal partilerin o halk kitleleriyle ilişkileri temasları asgari ölçüde tutuluyor; organik bağlantıları ise hemen tümü ile önleniyor.

Eğer Türkiye'de demokrasiyi gerçek anlamda uygulayacaksak, herkesin belli kurallar içinde siyaset sürecine katılması gerekir; tribünlerde bulunanların da sahaya inmesi gerekir. 'Herkes' derken, elbette, hakemlik etmekle, düzeni sağlamakla, sa-

hayı ve sahada bulunanları korumakla görevli olanları bunun dışında tutabiliriz. Bu görevliler kimlerdir, hangi kesimlerdir?... Yargı organlarıdır, Ordudur, polistir, memurdur.

Kaldı ki demokrasinin kökleştiği, demokrasinin sağlıklı geleneklerinin yerleştiği ve o gelenekler içinde, bu gibi kamu görevlilerinin siyasal inançlarıyla kamusal işlevlerini, devlet işlerini biribirinden kesin çizgilerle ayırt edebilir duruma geldiği ülkelerde, o görevli kesimlerin bile bir ölçüde siyasal davranışlarını ortaya koymalarına olanak sağlanır, izin verilir.

Fakat toplum tribünde seyirci, partiler de sahada oyuncu durumunda olursa, yalnızca partilerle politikacılar soyunup sahaya çıkar, halk da tribünlerde seyirci gibi kalırsa, demokrasi gerçeklik kazanamaz. Demokrasinin böyle sanıldığı, böyle uygulandığı bir ülkede siyaset giderek çirkin ve anlamsız bir oyuna dönüşür. Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi... Sonuç vermeyen kavgalı gürültülü bir çekişmeye dönüşür; toplumun sabrını tüketen bir kavgaya dönüşür. Yine tıpkı bizde olduğu gibi...

Sonunda korkarım ki biri çıkar, düdüğü çalar, *'oyun bitti, herkes evine' der ve bir anlamsız oyuna dönüşen demokrasi de böylece sona erer.*

Biz, biçimsel olarak varolan demokrasimizi işte böylesi bir oyuna dönüştürüp yozlaştırıyoruz ve yok ediyoruz.

Son haftalarda bir başka ülkede ise bunun tam tersi oluyor. Batı demokrasisi ölçütlerine göre demokratik olmayan bir ülkede, Polonya'da, örgütlü bir halk kesimi, işçiler, tribünden sahaya indiler ve onlar sahaya iner inmez o ülkede bir tür demokrasi kendiliğinden, topraktan fışkırırcasına, oluşmaya başladı.

Aslında o ülkenin rejimine çok ters düşen bir davranıştır Polonya işçilerinin davranışı... Ama halkın güçlü ve örgütlü bir kesimi, ne istediğini bilerek, amacına nasıl erişebileceğini, hangi koşullarda nasıl yöntemlerle nereye kadar gidebileceğini iyi hesaplayarak sahaya çıktığı andan itibaren, Polonya'da rejim değişmeye başladı.

İşçilerin sahaya çıkışına ve sahaya çıkışlarıyla birlikte rejimi değiştirmeye başlamalarına kimse karşı koyamadı. İçerde-dışarda hiçbir güç buna karşı çıkamadı, çıkamazdı da... Çünkü sınaileşme sürecine girmiş bir ülkede toplu ve bilinçli bir işçi gücüne, hiçbir başka güç karşı çıkamaz.

Şimdi ben de, Petrol - İş Kongresine, izninizle, tribündeki işçileri sahaya çağırmak için geldim. Demokrasi sahasında, demokrasinin sağlıklı kuralları içinde, siyasal sürece daha aktif katkıda bulunmaya çağırmaya geldim. Yalnız petrol işçilerini değil, demokrasiyi benimsemiş bütün Türk işçilerini çağırmaya geldim.

Elbette ki onlardan, Türk işçilerinden, beklediğim, Polonya'daki işçilerin izlediği yahut izlemek zorunda kaldığı türden bir davranış veya eylem biçimi değildir; çünkü Türkiye'de buna gerek yoktur. Türkiye'nin koşullarıyla Polonya'nın koşulları arasında önemli farklar vardır. Polonya'da işçilerin elde etmek için uğraş verdiği, uğrunda direnip mücadele ettiği haklar, Türkiye'de işçilere geniş ölçüde —tümüyle değilse bile geniş ölçüde— yasalarla zaten sağlanmış olan haklardır; demokrasinin gereği olarak sağlanmış olan haklardır. Benim çağrım, onun için, Polonya'daki gibi varolmayan hakları elde etme çağrısı değildir; benim çağrım, varolan hakları koruma, o haklara daha çok gerçeklik ve içerik kazandırma çağrısıdır. Türkiye'nin sorunlarına çözüm getirecek, Türk toplumuna bunalımdan çıkış yolunu açacak yönde o hakları kullanmaları için çağrıda bulunuyorum, bilinçli ve demokrasiye bağlı Türk işçilerine...

Şöyle bir terslik var ortada : Batı ölçütlerine göre demokratik olmayan Polonya'da işçilerin elde etmek istedikleri ve birkaç gün içinde de büyük ölçüde elde edebildikleri haklardan bazısı, demokratik Türkiye'de şimdi işçilerin elinden alınmak isteniyor.

Nasıl alınmak isteniyor?

Bunun yolları yöntemleri ile ilgili bazı örnekleri Petrol - İş Genel Başkanı değerli arkadaşım Cevdet Selvi açış konuşmasında çok iyi belirledi.

Polonya'da işçilerin elde ettiği veya elde etmekte olduğu haklardan bazıları ise Türkiye'de işçilerden esirgenmek istenen haklardır.

Hangi haklar üzerinde duruyor Polonya'daki son işçi hareketi?.. Bağımsız sendika, yani siyasal iktidarın etkisinden bağımsız sendika hakkı ve özgürlüğü istiyor; yasal grev hakkı istiyor. Bununla yetinmiyor, toplumda ve devlet düzeninde tümüyle özgürlük ortamı oluşmadıkça, demokratik işçi hakları bir süre elde edilmiş olsa bile, bu hakların sürekli olamayacağını biliyor; o nedenle de basına daha geniş özgürlük istiyor; dev-

let radyo ve televizyonundan toplumun bütün kesimlerinin hakça bir çerçeve içinde yararlanabilmelerini istiyor; işçiler adına, işçi örgütleri adına, parlamentodaki işçi temsilcileri eliyle yasa tasarıları sunabilme hakkını istiyor; işyerlerinde yönetime katılma hakkını istiyor; fabrika müdürlerinin atanmasında söz hakkı istiyor; ekonomik planların hazırlanmasına, uygulanmasına katkıda bulunabilme hakkı istiyor.

Polonya'da bütün bunlar, başlangıçta, 'ideolojik' istekler deyimiyle reddedildi; ve Polonya'nın yöneticileri, başlangıçta, direnişe geçen işçilerin yalnızca ücret konusuyla ilgili isteklerini görüşebileceklerini belirttiler. Fakat birkaç gün içinde Polonyalı işçiler, 'ideolojik' diye tanımlanan bu hakları da bir bir elde etmeye başladılar.

İşin garibi, Batı ölçütlerine göre demokratik sayılmayan bir rejimin Polonya'da, işçilere,

— Bunlar 'ideolojik' isteklerdir, bu istekleri ileri süremezsiniz! dediği türden istekleri, hatta onların bir hayli gerisinde kalan bazı istekleri, son aylarda Türk işçi hareketi öne sürdüğü vakit, demokratik olması gereken Türkiye'nin iktidarı ve egemen güçleri aynı deyimle karşı çıktılar,

— Bunlar 'ideolojik' isteklerdir, dediler.

— İşçi yalnız ücretini düşünsün, başka bir istek ileri sürmesin, 'ideolojik' hiçbir isteği toplu sözleşmelerde kabul etmeyiz!. dediler.

Kimler dedi bunları?.. Sayın Selvi arkadaşımın değindiği gibi işveren sendikalarının başından Türkiye'de idarenin en yüksek kademesine gelmiş, getirilmiş bir bürokrat yani o sırada Başbakanlık Müsteşarı olan Turgut Özal söyledi, Bakanlar söyledi, Hükümet söyledi, daha hâlâ da söylüyorlar.

Adalet Partisi azınlık hükümetinin kuruluşundan bu yana, 'ideolojik isteklerdir' gerekçesiyle toplu sözleşmelere konulması reddedilen —daha önce toplu sözleşmelere konulmuş ise alıkonulması hükümetçe büyük iş çevrelerince kesinlikle reddedilen— isteklerden başta geleni nedir?

İş güvenliği hakkı... Yani, olur olmaz nedenlerle, ideolojik nedenlerle işçi işinden atılmasın; başka kusuru olmayan işçi işinden atılmasın!.. Yani Türkiye'de işveren —devlet olarak veya özel sektör olarak işveren— ideolojik nedenlerle işçileri fabrikalardan atabilecek; ama buna karşı işçiler, sendikalar 'Bize de biraz güvence verin' dediği vakit, 'Hayır, bunlar ideolojik is-

teklerdir; sizlerin böyle istekler öne sürmeye hakkınız yoktur' denecek!... Nerede?.. Demokratik Türkiye'de!... Ne zaman?... 'Demokratik' denmeyen bir ülkede bu hakların elde edildiği bir sırada!...

Böylelikle Türkiye'de toplu sözleşme düzeni ve sendikacılık, soyut, havada kalmış, toplumsal ve siyasal köklerinden kopmuş bir ücret sendikacılığına, ücret toplu sözleşmeciliğine dönüştürülmek isteniyor. Oysa, toplumsal dayanaklarından, köklerinden koparıldıktan sonra, ücret sendikacılığının kendisi bile havada kalıyor; işçiler hakları olan ücret artışlarını bile elde edemiyorlar. Aylarca olur olmaz her alanda ertelenen grevler, aylarca sürüncemede bırakılan toplu sözleşmeler ve hükümetçe başbakanlıkta tek yanlı olarak oluşturulmuş bir komitenin baskısı altında tutulan ücretler...

Yani, sendikacılığı önce soyut bir ücret sendikacılığına dönüştürmek; ondan sonra da ücret artışlarını sınırlamak; ve egemen güçlerle onları temsil eden iktidarların hataları yüzünden —bazen bilinçli bazen bilinçsiz hataları yüzünden— Cevdet Selvi arkadaşımın da biraz önce belirttiği gibi ekonomimizin küçülme durumuna girdiği bir sırada, ulusal geliri çok daha büyük ölçüde toplumun en üst katındaki varlıklı çevrelerin tekeline almak ve tüm çalışanlara da ancak damla kabilinden bir pay ayırmak... İşte amaç bu!

Diğer amaç ne, arkadaşlarım?... Neden iş güvenliği isteklerine 'Bunlar ideolojik isteklerdir' diye karşı çıkılıyor? Çünkü işçi haklarının bilincine varmış olan ve bu haklar uğrunda yasal yollardan mücadele eden işçileri rahatça tasfiye edebilmek istiyorlar. İktidar devlet sektöründe, tekelci sermaye de özel sektör işyerlerinde tasfiye etmek istiyor öylelerini; ve yerlerine, partizanları da değil, işçiyi işverenler adına veya siyasal iktidarlarla ortakları adına baskı altında tutacak, öylelikle işçi haklarını kullanılmaz hale getirecek militanları fabrikalara, işyerlerine yerleştirebilmek için; öylelikle sendikacılığı içinden çökertebilmek için, iş güvenliği isteklerine 'bunlar ideolojik isteklerdir' diye karşı çıkıyorlar.

Bunun sonucu bağımsız sendikacılığın çökmesi olacaktır; grev hakkının fiilen ortadan kalkmasına yol açacaktır.

Yılbaşından beri Türkiye'de uygulanmakta olan ekonomik modelin mantığı bunu gerektirmektedir. Bu ekonomik model

açıklanır açıklanmaz, Cumhuriyet Halk Partisi, bunun Latin Amerika'daki uygulamalara benzer bir korkunç sömürü modeli olduğunu, böyle bir ekonomik modelin demokrasi ile de demokratik işçi hakları ile de bağdaşmıyacağını söyledi. Bu model uygulanmaya başladıktan hemen sonra evvela işçi haklarının üstüne yürüneceğini, ondan sonra da demokrasinin giderek kısılacağını söyledi Cumhuriyet Halk Partisi...

Beni bağışlasınlar, bazı çok bilmiş kişiler, 'Nereden çıkartıyor Cumhuriyet Halk Partisi ve Ecevit bunu?... Neresi Güney Amerika modeliymiş bunun? Neden bu ekonomik model işçi hakları ile, demokrasiyle çelişirmiş?' dediler. Ama aradan birkaç ay değil birkaç hafta geçmeden, ülkemize ithal edilen Truva Atının içinde tezgâhlanan oyunlar dışa vurmaya başladı. Kısa sürede bir 'echelle mobile' tasarısı hazırlandı; yani 'oynak basamak' veya 'oynak merdiven' tasarısı... Hemen ikinci günü, Cumhuriyet Halk Partisi, bu konuda da uyarısını yaptı:

— Adına kanmayın, 'echelle mobile' diye tanıtılan bu tasarı tüm demokratik işçi haklarını 5 yıl için rafa kaldırma yasasıdır, askıya alma yasasıdır; o beş yıl geçtikten sonra da, haklar güya geri verilse bile, o hakları kullanacak bir sendikal hareket kalmamış olacaktır Türkiyede, dedi.

Bunun farkına varılıncaya kadar birkaç hafta geçti, çok geç farkına varıldı. Sendikal hareket oyunun farkına varıp 'olmaz' dediği vakit de hükümet o tasarıyı derhal Meclisten geri almak zorunda kaldı.

Demek ki, işçiler, öyle fazla gür bir sesle de değil, topluca bir şeye 'olmaz' dediler mi, rejim demokratik olsa da olmasa da, sınaileşme sürecine girmiş bir ülkede o iş olmaz. Tasarı birkaç hafta sonra geri alındı. Fakat amaçtan vazgeçilmedi. Şimdi aynı amaca, sendikal hakları, işçi haklarını fiilen işlemez duruma getirme amacına, dolaylı yollardan ve örtülü araçlarla, yöntemlerle ulaşmak isteniyor.

Değerli Arkadaşlarım,

Özgür sendikacılığın, toplu sözleşme ve grev haklarının, ülkemize getirilmesine Çalışma Bakanlığı sırasında katkıda bulunmuş bir kimse olarak bir şeye dikkatinizi çekerim... Toplu sözleşme düzeni eğer düzgün işliyorsa, işyerlerindeki veya işlet-

melerle ilgili toplu sözleşme ihtilaflarına siyaset adamları ve partiler karışmamalıdır, diye düşünürüm. Genel hatları ile düşüncelerini elbette söylerler, ama somut işyeri veya işkolu toplu sözleşmelerine karışırlarsa mekanizma aksar, diye düşünürüm. Onun için genellikle iş uyuşmazlıklarına, somut iş uyuşmazlıklarına fazla değinmem.

Ama, belki dikkat etmişsinizdir, bu yıl başlarında, Hava-İş'in Türk Hava Yolları ile, daha doğrusu hükümetle uyuşmazlığına üstüste birkaç kez değinmek zorunluluğunu duydum ve değindim. Çünkü ülkemize yeni getirilmekte olan ekonomik modelin ışığında Hava-İş uyuşmazlığı ile ilgili olarak bir oyunun tezgâhlanmakta olduğunu gördüm. Hükümetin, iş güvenliği ile ilgili edinilmiş haklara, yani istenen değil, daha önceki toplu sözleşmelerle edinilmiş haklara, 'Bunlar ideolojik isteklerdir, kabul etmeyiz' diye karşı çıktığı ilk olay, Hava-İş'le Türk Hava Yolları arasındaki uzlaşmazlık oldu.

Hava-İş aylarca direndi. Hava-İş Genel Başkanı Sayın Öztürk arkadaşımla sık sık bir araya geldik konuştuk. Fakat işçisi çok az bir sendika idi. Hava-İş, beni bağışlarsanız, benim gözlemime göre, maalesef, sendikal hareket içinde Hava-İş yalnız bırakıldı. Uzun süre direndi. Fakat sonunda maddi kaynakları tükendi ve hükümetçe 'ideolojik' diye nitelenen, birçoğu da edinilmiş hak durumunda olan isteklerinden vazgeçmek durumunda kaldı.

Bu, Türk sendikal hareketinde, Türk işçi hareketinde çok acı bir dönemeç noktası idi.

Ne oldu?... İşçilerin 'ideolojik' diye tanımlanan istekleri reddedildi; iş güvenliğine ilişkin istekleri reddedildi; ve partizanlara da değil, militanlara ve vurgunculara Türk Hava Yollarının kapısı açıldı.

Ne oldu?... Bir yıl önce Türkiye'ye büyük döviz kazandıran Türk Hava Yolları iflasın eşiğine geldi. Ve işte görüyorsunuz, 'Türk Hava Yolları iş yapamıyor, kazanamıyor, memlekete zarar veriyor' diye —biraz önce Cevdet Selvi arkadaşımın da bahsettiği gibi o bahane ile— Devletin yani Türk Hava Yollarının altyapısından ve teknik hizmetlerinden yararlanan özel sektör işletmeleri mantar gibi türetilmeye başladı.

Başka alanlarda —yine Selvi arkadaşımın belirttiği gibi özellikle Tekel alanında— da bu oyunun oynanmakta olduğunu biliyoruz.

Hava - İş yalnız bırakıldı da ne oldu?... Hava - İş'i yalnız bırakmış olmanın bedelini şimdi bütün işçi hareketi ödüyor. Çünkü Hava - İş'in 'ideolojik' denen çok masum ve haklı isteklerinin hükümetçe reddedilmiş olması yol oldu. O yol açıldıktan sonra artık özel sektörle devlet sektöründe bütün işletmeler, bu kadar sade, haklı istekleri, masum istekleri bile, 'Bunlar ideolojiktir, siz ücretinizden başka bir şey düşünmeyin' diye reddetmeye başladılar.

Bugün artık hükümet açıktan meydan okuyor işçilere... Mecliste desteği kalmamış boşluktaki bir azınlık hükümetinin düştü düşecek Başbakanı, televizyon ekranına çıkıp, açıktan, işçi haklarını kınama cüretini gösterebiliyor; ve başka halk kesimlerini, memuru, işsizi, hatta işçi emeklisini işçilere karşı kışkırtma cüretini gösteriyor. 'Memlekette üç buçuk milyon işsiz var' diyerek işsizleri işçilere karşı çıkartıyor. Yani,

— Memlekette üç buçuk milyon işsiz varken işçi hakları bizim neyimize? demek istiyor. Sayın Başbakan... İki gün önce televizyonda dinlediniz.

Pekiyi, Türkiye'de üç buçuk milyon işsiz bulunmasından işçiler mi sorumludur; yoksa son 15 yılın on yılında başbakanlık yapan, halen de on aydır başbakan olan kimse ve onun hükümetleri mi sorumludur, o hükümetlerin izlediği politikalar mı sorumludur?

Görünürdeki ücret artışlarına karşın işçi gelirlerinin gitgide hızlanan enflasyon karşısında fiilen nasıl gerilediği devlet belgelerinde açıklanırken, Başbakan, işçileri çok müreffeh bir toplum kesimi imiş gibi gösterip, köylüyü, memuru, emekliyi işçiye karşı kışkırttı; ve halk kitlelerini, refah yolunda birleşmeye değil, yoksullukta ve yoksunlukta birleşmeye çağırdı. Memur yoksul, işçi de onun durumuna gelecek; köylü yoksul, işçi de onun durumuna gelecek, anlamına gelen bir konuşma yaptı.

Köylü yoksulsa, memur yoksulsa bundan işçiler mi sorumlu?

— Memurların işçiler gibi sendikal hakları yok! dedi Başbakan...

Hükümetler ve parlamento memurlara sendikal hakları vermek istedi de işçiler mi buna engel oldu ki Başbakan böyle bir tezle işçi hareketinin karşısına çıkıyor?

Geçen gün bir demecinde Başbakan Sayın Demirel, kendi Başbakanlık dönemlerinde Türkiye'nin altı - yedi trilyon lirasını harcamış olmakla övündü. Yani on yılda Türkiye'nin altı - yedi kere bin milyarını harcamış. Şimdi yıl 1980... Türkiye'de köylü yoksulsa —ki elbette yoksul ve çok yoksul—; memur yoksulsa —ki elbette çok yoksul—; emekli yoksulsa —ki elbette çok yoksul—; ve toplu sözleşme grev hakkına karşın işçi gitgide yoksullaşıyorsa —ki elbette yoksullaşıyor—; bu altı - yedi trilyon lira kimin cebine girdi toplumda?... İşçilerin giderek nasıl yoksullaştığı, yalnız Petrol - İş raporunda ve Petrol - İş Genel Başkanının konuşmasında değil, Devlet Planlama Teşkilatının belgelerinde açıklanırken, Başbakan işçilerin bu 6 - 7 trilyon liradan haklarının üstünde pay aldıklarını söyleyebilecek durumda mıdır?

Yıllardır izlenen yanlış politikaların sonucu olarak dışsatım gelirlerimizin tümü yalnızca petrol dışalımımıza yetmez durumda... Enerji, hammadde, girdi, kredi yokluğundan fabrikalarda kapasite kullanımı yarının çok altına düşmüş durumdadır. Yüz temel maddeden 68'inde üretim korkunç bir hızla düşüyor. Yatırımlar duruyor ve gelişme gerilemeye başlamış durumda, Sayın Selvi arkadaşımın bugün işittiğim bir deyimiyle, büyüme hızının yerini artık küçülme hızı almış durumda.

Pekiyi, on yılda bu ülkenin altı - yedi trilyon lirasını kendi elleriyle harcamış olmakla övünen kimseye sormazlar mı,

— O kadar parayı nasıl bu kadar verimsizce, bu kadar sorumsuzca, bu kadar hesapsızca harcayabildiniz de Türk ekonomisi bu duruma düştü? diye...

Altı - yedi trilyonu bildiği gibi harcayan, 'Tek doğru yol benim gösterdiğim yoldur' diyerek bildiği gibi harcayan kendisidir, ama ekonomiyi bu duruma düşüren ya bugün muhalefette bulunan Cumhuriyet Halk Partisi ya da Türk işçisi!...

Biz 22 aylık hükümet dönemimizde, ancak hükümetten ayrılmamıza birkaç ay kala dişe dokunur krediler sağlayabildik. Fakat bunların büyük bölümünü kullanmaya vaktimiz olmadı, şimdi işbaşında bulunan hükümete devrettik. Hükümet de ayrıca, bizim vermediğimiz birtakım siyasal ödünler vererek, 1980' de yeni krediler ekledi bunların üstüne...

Geçen yılın ilk altı ayında dünya petrol fiyatları —bildiğiniz gibi— yüzde yüz artarken, biz ancak 1·50 milyon dolar ka-

dar dış kredi kullanabildik ülkemizde... Henüz borçlar da ertelenmemişti. Bu yılın ilk yarısında ise, bu hükümet, 150 milyon dolar değil, bizim devrettiklerimizle beraber bir milyar doların üstünde dış krediyi su gibi harcadı. Ama biz geçen yılın ilk yarısında dışalımlarımızın yüzde 94'ünü kendi kazandığımız dövizle ödeyebiliyorduk; artan dışsatımdan elde ettiğimiz, artan işçi dövizlerinden elde ettiğimiz gelirlerle ödeyebiliyorduk; bu yılın ilk yarısında ise, Türkiye'nin kendi kazancımız olan dövizle dışalımlarımızı karşılayabilme gücü yüzde 94'ten yüzde 75 dolaylarına indi.

Sayın Başbakan ekonomide başarının tek ölçütü veya göstergesi olarak yoklukların kalkmasını gösteriyor. Aslında birçoğunun kalkmadığını biliyoruz. Sigara yokluğu aylardır sürüyor; birçok hayati ilaçlar yok; zaman zaman şeker yok olur, zaman zaman başka tüketim maddeleri, o arada hayati ihtiyaç maddeleri yok olur. Kaldı ki bu yoklukların kalktığı görüntüsü de aslında iki sağlıksız yoldan veriliyor.

Birincisi, en hayati tüketim maddelerinin bile fiyatları halkın satınalma gücünün üstüne çıkarılıyor; halk vitrindeki tezgâhtaki malı alamadığı için o mal göstermelik olarak ortada kalıyor, yokluğu sona ermiş gibi görünüyor.

İkincisi, Türkiye'nin geleceği ipotek edilmek suretiyle, hatta siyasal ödünler verilmek suretiyle alınan krediler, üretimi arttırmak için değil, yoklukları darlıkları gözden saklamak için, büyük ölçüde tüketim malları almak için kullanılıyor.

Pancar ülkesi olan ve şeker fabrikalarıyla donatılmış bir ülke olan Türkiye, bugün giderek artan ölçüde, dövizle şeker ithal eden bir ülke durumuna gelmiştir. Tütün ülkesi Türkiye'nin dışarda yaptırdığı sigaralara ödediği döviz korkunç bir hızla artmaktadır. Kendi ampul fabrikalarımızda, bu yılın ilk yarısında üretim yüzde 40 düşerken, o ampul fabrikalarına dövizle girdi sağlanacak yerde, dövizle dışardan mamul ampul ithal edilmektedir. Yani,

— Varsın Türkiye'deki ampul fabrikalarının işçileri işsiz kalsın, ben dışardan aldığım krediyi yine dışarıdaki işçiye ve fabrikaya öderim, denilmiş olmaktadır.

Yüz temel maddeden 68'inde üretimin bu yılın ilk yarısında geçen yıla oranla —varolan çok daha iyi olanaklara rağmen— hızla düşmekte olduğunu söylemiştim. Üretimin düş-

mekte olduğu bu 68 kalemden sadece altısında bir hesap yaptık. Bu altı kalemde üretim düşüşlerinden Türkiye ne kadar döviz yitiriyor? Bildiniz gibi, petrol üretimi —ham petrol üretimi— bu dönemde yüzde 20 düştü. Kendi ham petrol üretimimizdeki bu düşüş yüzünden dışarıya ödemek zorunda kaldığımız döviz ise altı ayda 64 buçuk milyon dolar arttı. Ham petrolle birlikte hesabını yaptığımız altı kalemde şunlar var: Çimento, sıvı çelik, traktör, kamyon, pamuklu dokuma... Yalnız bu altı kalemde bu yılın ilk yarısında görülen üretim düşüşü nedeniyle Türkiye'nin bu yılın ilk yarısında uğradığı döviz kaybı 727 milyon dolardır.

Bu verdiğim örnekler arasında, üretimin önemli ölçüde düşmekte olduğu gübre yoktur, kâğıt yoktur, sigara yoktur, onun gibi daha birçokları yoktur.

Altı kalemden altı ayda 727 milyon dolar döviz kaybına uğramışız. Böyle giderse —ki böyle gideceği görülüyor— bu, bir yılda bir buçuk milyar dolar döviz kaybı demektir. Buna öteki kalemleri de eklerseniz, sırf üretim ihmal edildiği için ve dışardan bin naz ile verilen krediler üretimden çok tüketimde kullanıldığı için, Türkiye, iki milyar doların üstünde döviz kaybına uğrayacak demektir. Bir o kadar da dış borç alınmakta olduğuna göre, bu yıl üretim böylesine düşerken ve o yüzden döviz giderlerimiz artarken, o borçları gelecek kuşaklar nasıl ödeyecektir? Bunun hesabını herhalde işçi vermeyecektir, Cumhuriyet Halk Partisi de vermeyecektir.

Değerli Arkadaşlarım,

Yine sahadaki maça, kavgalı maça geliyorum. Görüntüye aldanmamak gerekir. Sahadaki maç aslında bir siyasal kavga, daha doğrusu siyasal partiler arasında bir kavga değildir. Onun ötesinde, bu kavga, bir bölüşüm kavgasıdır. Türkiye'nin yetersiz geliri, son zamanlarda giderek küçülen geliri, nasıl bölüşülecek? Bundan aslan payını kim alacak? Üretici halk mı alacak, üreticileri sömüren bir avuç insan mı alacak? Türkiye'deki kavga bunun kavgasıdır.

Nitekim iki gün önce televizyon ekranında işçilere meydan okurken seyrettiğiniz Sayın Başbakan âdeta belli büyük sermaye çevreleri adına işçilere ve tüm çalışanlara karşı 'Böl

ve sömür' yöntemini de kullanarak, onları kendi aralarında biribirine karşı kışkırtarak, bir sınıf savaşı ilan etme görüntüsü içindedir.

İşçilerin işyeri yönetimine asgari düzeyde katılmasını 'ideolojik' diye reddedenler, devletin tüm ekonomisini büyük sermaye çevreleriyle el ele yürütmektedirler; hatta büyük ölçüde onların eline terk etmiş durumdadırlar. Devletin Merkez Bankasının yetkileri büyük ölçüde özel aile bankalarına devredilmiş durumdadır, yeni ekonomik modelle birlikte... Başta Maliye Bakanlığı olmak üzere, ekonomi ile ilgili tüm bakanlıkların da yetkileri, özel sektörün işveren temsilciliğinden Başbakanlık Müsteşarlığına ve Devlet Planlama Teşkilatının başına getirilmiş bir kimsenin (yani Turgut Özal'ın) eline devredilmiştir.

Bugün artık ekonomi ile ilgili bakanların bile ekonomi ile ilişkileri kalmamıştır. Ekonomiyi, hükümet mekanizması içinde, işveren temsilciliğinden gelen bir bürokrat yönetmektedir; hükümetin dışında da büyük sermaye çevreleri yönetmektedir. Bu yüksek bürokrat, bir devlet memuru olduğu halde, yurt dışında ve yurt içinde her türlü siyasal beyanları verebilmektedir; işçilere çatabilmektedir, muhalefete çatabilmektedir, parlamentoya çatabilmektedir. Ama işçiler, sendikalar, biraz yüksekçe sesle,

— Memleket nereye gidiyor? diyecek olsalar,

— Siz bunlara karışamazsınız, ideolojik isteklerde bulunamazsınız! diye laf ağızlarına tıkanmaktadır.

Değerli Arkadaşlarım,

Türkiye'nin şu veya bu nedenle sürüklenmiş olduğu bugünkü ekonomik bunalım döneminde işçilerden beklenmesi gerekli özveri yok mudur? Elbette vardır. İşçilerden ve bütün toplum kesimlerinden bazı özverilere katlanmaları beklenmeksizin elbette bu bunalımı aşamayız. Ama işçiden, çalışanlardan, halktan özveri bekleniyorsa bunun usulü adabı vardır. Özveri öncelikle en çok kazananlardan, özellikle de ekonomik gelişmeye hiçbir katkıda bulunmaksızın vurgun yoluyla kazananlardan beklenir; sonra derece derece daha az kazananlardan beklenir.

Hakça bir vergi reformu yapılmayacaksa, demek ki, vergi yükünün çok büyük bir bölümünü dar ve orta gelirli çalışanlar

taşıyacak ve vergi reformu yapılmadığı için devletin eksik kalan gelirleri devlet sektörü mamullerine birkaç ay içinde yüzde yüzle yüzle bin arası zamlar yapılarak karşılanacaktır. Bu, vergilemenin en adaletsiz biçimidir.

Vergi adaletini getirecek yerde devlet sektörünün ürettiği mallara aşırı zamlar yapılmak suretiyle bir yılda elde edilecek ek devlet geliri 500 milyar lirayı bulmaktadır. Ama korkarım ki bu da o altı - yedi trilyon gibi harcanmaktadır. Bir yandan devlet 500 milyar ek geliri fakir halkın cebinden alıyor, ama bir yandan da o fakir halkın bir kesiminin ürettiği buğdayın parasını aylarca ödemiyor; çayın parasını aylarca ödemiyor; pancarın parasını aylarca ödemiyor; kıdem tazminatını aylarca ödemiyor; 'param yok' diye toplu sözleşmeleri aylarca askıda bırakıyor. O halde o altı - yedi trilyon için sorduğum soruyu şimdi bu yıl aşırı fiyat zamları ile devlete sağlanan 500 milyar için de soruyorum: Köylüye verilmedi, işçiye verilmedi, memura verilmedi, yatırıma gitmedi, o halde nereye gitti bu 500 milyar lira? Bunun hesabı verilmelidir!

Vergi reformu yapılmamakla da kalmıyor. Türkiye'de zaten alabildiğine kaçırılabilen vergiler, bu sefer, vergi kaçıran bir suçluluk kompleksine de kapılmadan rahatça kaçırılabilsin diye, kapılar ardına kadar açılıyor. Nasıl açılıyor? 'Sırdaş hesap'lar sistemiyle!... Kara servet için özel gizli hesaplar sistemi, kara servet için yüz karası bir bankacılık sistemi getirilmek suretiyle!...

Kara servet ve vergi kaçakçılığı yasalaştırıldı; dış ticaret alanına getirilen akıl almaz düzenlemelerle, dışsatımımızdan elde edebileceğimiz dövizi dışarda bırakma hakkı da özel sektöre tanındı. Bu da yetmiyor. İşçiden özveri istiyor Sayın Başbakan; evlerinde oturup hiçbir iş yapmadan parasını sırdaş hesaplarda faizle işletenler, işçiden memurdan köylüden esnaftan, hatta çoğu kez küçük ve orta sanayi işletmecilerinden daha çok kazanıyorlar; sonra da çalışanlardan özveri isteniyor.

Ekonomiyi, devletle el ele halkı sömürenler yönetiyor. O yüzden ekonomi gittikçe güçsüzleşirken halk da güçsüzleşiyor. Sonra günlük yaşamını sürdürmekte zorluk çeken o halktan, işçiden köylüden özveri bekleniyor. Bu, elbette kabul edilemez.

Pekiyi, işçiler ne yapabilir bu durumda?

Başta belirttiğim nedenlerle, elbette kısmen kendi kusurlarımız yüzünden, ama bir de yapısal nedenlerle veya demok-

rasi anlayışımızdaki, uygulamamızdaki sakatlıklar nedeniyle, siyasal partiler kendilerinden beklenen işlevi gereği gibi yapamıyor. Meclis tıkanmış. Bir eylem için sokağa adımınızı atsanız, sağlı sollu tuzaklarla çevrili; o tuzaklara düşmekten haklı olarak çekiniyorsunuz. Pekiyi bu durumda işçi ne yapsın?

Kimi 'Miting yapsın', kimi 'Direnişe geçsin', kimi 'İşi bıraksın' diyor. Bunlardan yasal olanlar gereğinde yapılabilir ya da yapılmaz. Fakat bence bunlardan çok daha basit ve hepsinden daha önce yapılabilecek olan ve yapılması gereken bir şey vardır.

(Bir kısım delegenin 'Genel grev hakkımız, söke söke alırız' sloganını söylemeleri üzerine) Bu genel grev konusunu da ilk işleyen politikacı benim... Genel grev hakkını söke söke alırsınız ama benim söyleyeceğim ondan da basit, ondan da kolay bir şey... Söke söke almaya gerek olmayan, elinizin altındaki bir olanağa değinmek istiyorum. O da başlıca sendikaların, federasyonların ve iki büyük konfederasyonun bir araya gelip bir ortak toplu sözleşme politikası saptamalarıdır. Uygulanmak istenen ekonomik model karşısında ve açığa vurulan oyunlar karşısında işçi haklarını koruyabilecek ve işçiyi güçlendirebilecek bir ortak toplu sözleşme politikası ve stratejisi saptamak... Bu stratejiyi izlerken de sendikaların, federasyonların ve iki büyük konfederasyonun biribirlerine destek olması, Hava - İş'in bırakıldığı gibi hiçbir sendikanın yalnız bırakılmaması...

Cumhuriyet Halk Partisi de buna, kendisinden beklenebilecek olan, kendi üzerine düşen her katkıyı yapmaya hazırdır.

Yani,

— Polonya'da işçilerin anayasal ve yasal hakları olmadığı halde yapabildiğini Türkiye'de işçiler anayasal ve yasal hakları olduğu halde yapmıyorlar, yapamıyorlar, çünkü yaptırılmıyor, yapmaları engelleniyor; bu yapılsın! diyorum.

Nasıl Polonya'da grev hakkı olmayan işçiler bir ortak stratejiyi hep birlikte dayanışma içinde izleyip birtakım demokratik hakları elde etmeyi başardılarsa, o demokratik hakların varolduğu ülkemizde, o hakları bir ortak stratejide, dayanışma içinde uygulamak...

Hükümet,

— Bu istekler 'ideolojik' isteklerdir, bunları kabul etmeyiz! dediğinde, toplu sözleşme masasına oturmuş her sendika ayrı ayrı sızlanacak yerde, hepsi bir araya gelip,

— Karar verdik, bu toplu sözleşmelerde iş güvenliği ile ilgili şu isteklerde topluca direniyoruz, yasal yollardan direniyoruz! derlerse, buna hiçbir gücün karşı duramayacağından eminim.

İşin garibi şurada: Bu hükümet döneminde devletin tek yanlı olarak oluşturduğu belli bir toplu sözleşme politikası ve stratejisi var. Sayın Selvi arkadaşım bunu açıkladı. Bunun komisyonu da kurulmuş. Biz de hükümette iken bunu hazırladık. Ama nasıl?... İşçilere danışarak, bunu fikir olarak kabul eden sendikalara danışarak, onlarla bir arada masaya oturarak hazırladık. Kimi benimsedi, kimi benimsemedi... Ama bu hükümet öyle değil; tek başına toplu sözleşme politikası ve stratejisi var bu hükümetin... Bütün devlet sektörü için bir merkezden bu stratejiyi uyguluyor. Özel sektörün güçlü kesimi bir araya gelmiş, yine derli toplu ortak bir toplu sözleşme stratejisi saptamış... Ama ben, üzülerek söyleyeyim, işçi hareketinde böyle bir strateji göremiyorum. Bu, türlü yollardan engelleniyor ve bu şekilde işçiler bölünmüş yani güçsüz halde tutulmak isteniyor. Çünkü, bildiğiniz gibi, kapitalizmin ezeli kuralı bu: Çalışanlar bölünsün ki rahat sömürülebilsin!

Ekonominin yönetimi büyük sermaye temsilcilerinin eline geniş ölçüde geçmiştir. Fakat işçilerin ekonomide söz hakkı yoktur.

Sözlerimin başında dediğim gibi, sendikacılık, toplu sözleşme düzeni, bir ücret sendikacılığına dönüştürülüyor.

Oysa sendikacılığı ve toplu sözleşme düzenini temel unsurlarından soyutlayıp salt ücret konusuna indirgediniz mi, ücret artışları fiyat artışlarına bile yetişemez oluyor, yani sırf ücret sendikacılığı bile yapılamıyor.

Değerli Arkadaşlarım,

O halde, dediğim çizgide birleşmek, öyle sanıyorum ki, oynanmakta olan oyunlar, kurulmakta olan tezgâhlar karşısında, Türk sendikal hareketinin atması gereken ilk adımdır.

Partileri, politikacıları eleştirmek, kınamak, göreve çağırmak, elbette tüm yurttaşlarımızın, özellikle işçilerin hakkıdır. Ama bu yetmez. Sözlerimin başında belirttiğim gibi, siyaset yalnız siyasal partilerle siyaset adamlarına bırakılırsa, bir ülkede, demokratik siyasal yaşam sağlıklı biçimde ve gerçek anlamda oluşamaz.

Ben,

— Sendikalar asıl işlevini bıraksın da kendilerini siyasete versinler, partilerin yerini alsınlar!, demiyorum.

Çoğulcu demokratik toplumda her kesimin siyasete kendi katkı türü vardır, kendi katkı yolu vardır. İşçiler eğer sırf sendikacılığın gereği ve işlevi olan siyaseti yaparlarsa, yani bugünkü hükümetin 'ideolojik' diye damgalamak, kötülemek istediği doğrultuda siyasal işlevlerini yerine getirirlerse, bu bile bütün ülkenin siyasetini yönlendirmede önemli bir etken olur; ve sendikal hareketin bu tür bir siyasal yaklaşımı ve davranışı benimsemesi, yalnız işçilere değil, tüm halk kesimlerine yeni yollar yeni ufuklar açar.

— Bu ideolojik istektir, ideolojik eğilimdir! yollu iddialar karşısında hiçbir ezikliğe kapılmamak gerekir.

Bir devlet memuru çıkacak, alabildiğine ideolojik konuşacak; özel sektör temsilcileri ideolojilerini politikanın kulislerinde tezgâhlayacaklar, devlete kabul ettirecekler; ama işçilerin sadece iş güvenliği istemeleri 'ideolojik istek' diye reddedilecek!.. Elbette bu kabul edilemez.

Değerli Arkadaşlarım,

Halk, demokrasinin kuralları içinde —konuşmamın başlarında belirttiğim gibi— sahaya inmedikçe demokrasi aldatmacadan öteye geçemez; ve rejim de bu toplum da bunalımlardan kurtulamaz, sorunlara sağlıklı çözümler bulunamaz.

Üstelik siyaset yalnızca siyaset adamlarına ve partilere bırakılırsa, ekonominin ve toplumun direksiyonu onların elinde, partilerin elinde de kalmaz, egemen güçlerin, güçlü ekonomik çevrelerin eline geçer. Nitekim Türkiye'de olan da budur.

Fakat iş işten geçmemiştir.

Ama kısa zamanda işin işten geçtiği noktaya gelebiliriz.

Onun için, bir an önce, iş işten geçmeden, Türk işçileri, demokrasiye daha çok içerik ve gerçeklik kazandırmak ve kendi haklarına gerçekçi bir çizgide daha çok sahip çıkmak üzere birleşmelidirler.

Türkiye'nin koşulları, anayasal olanakları içinde izleyecekleri toplu sözleşme politikasında ve stratejisinde birleşmeleri ise, dediğim gibi, büyük başarıdır ve büyük sonuçlar sağlar.

Eğer toplu sözleşme stratejisi bakımından Türk işçi hareketi iki büyük konfederasyon çerçevesinde birleşebilirse, bu, yalnız işçiyi güçlendirmekle kalmaz, can çekişen demokrasimize de can katar. Buna inandığım içindir ki, huzurunuzda bütün Türk işçilerine 'Birleşiniz' çağrısında bulunuyorum. Demokrasiyi kurmuş ve demokratik işçi haklarına öncülük etmiş bir partinin Genel Başkanı olarak böyle bir çağrıda bulunma hakkını bana bağışlayacağınıza inanıyorum.

Çağrımı özetliyorum. Kısaca şu :

Tribünlerden sahaya ininiz! İşçi hareketinin ortak politikasını ve stratejisini Anayasa ve yasalar çerçevesinde saptayınız! Yalnız işçileri değil, tüm çalışanları, köylüsü ile, memuru ile, emeklisiyle tüm çalışanları ve çalışarak hayatını kazanmış olanları düşünerek, gözeterek, elbette ülkenin içinde bulunduğu bunalımı da gözeterek bu stratejiyi saptayınız! Birlikte izleyiniz! O zaman siz de kurtulursunuz, toplum da kurtulur, demokrasi de kurtulur, devlet de kurtulur. Demokrasimiz o zaman gerçek demokrasi olur; işleyen ve halka mutluluk getiren bir demokrasi olur; ve sahadaki kavga da o zaman biter. 'Yorgan gider kavga biter' değil; yorgan büyür kavga öyle biter. Ekmek büyür, hakça bölüşülür, kavga öyle biter.

Hepinize başarılar diler, saygılar sunarım, arkadaşlarım...»

EK 3

Bülent Ecevit'in Petrol - İş Sendikasındaki Konuşmayla İlgili Olarak Savcılığa Verdiği İfade

23 Temmuz 1981

«..6 Eylül 1980 günü İstanbul'da Petrol - İş Sendikasının On Yedinci Genel Kurul Toplantısında yapmış olduğum konuşmanın banttan çözülmüş metni eklidir.

Bu konuşmanın neresinde 'komünizmin övüldüğü'nü veya 'komünizm propagandası' yapıldığını, konuşmamdan böyle bir anlamın nasıl çıkarıldığını anlayabilmiş değilim.

Konuşmamda, komünist rejimi benimsemiş bir yabancı ülkedeki, Polonya'daki işçilerin 'o ülke rejimine çok ters düşen bir davranışı' övülmektedir. Bir rejime çok ters düşen bir davranışı övmek, o rejimi övmenin veya o rejimin propagandasını yapmanın tam tersidir.

Konuşmamda demokrasinin bazı temel nitelikleri benimsenerek anlatılmaktadır. Bununla da 'Batı ölçütlerine göre demokratik' rejimin kastedildiği, hiçbir kuşkuya ve değişik yoruma yer bırakmayan bir açıklıkla belirtilmektedir.

Bütün antikomünist demokratik ülkelerde, Polonya işçilerinin demokratik yöntemli ve amaçlı dayanışma hareketi takdirle izlenir ve övülürken, Türkiye'de bir siyaset adamının o hareketi öven konuşmasını 'komünizm propagandası' iddiasına dayanarak soruşturma konusu yapmak herhalde her yerde çok yadırganacak bir davranış olur.

Konuşmamın neresinden nasıl 'halkı suç işlemeye tahrik' anlamı çıkarıldığını da anlayamadım.

Tam tersine, konuşmamın birçok yerinde, Türk işçilerine, 'demokrasinin sağlıklı kuralları içinde', 'Türkiye'nin anayasal ve yasal olanakları içinde', 'Anayasa ve yasalar çerçeve-

sinde' davranmaları, 'yasal yollar'dan ayrılmamaları telkin edilmektedir.

O kadar ki, konuşmamda, Polonya işçilerinin dayanışma hareketi övülürken, 'Türkiye'deki işçilerden beklediğim'in 'Polonya'daki işçilerin izlediği yahut izlemek zorunda kaldığı türden bir davranış ve eylem biçimi' bile olmadığı özellikle vurgulanarak şöyle denilmektedir :

'Çünkü Türkiye'de buna gerek yoktur. Türkiye'nin koşullarıyla Polonya'nın koşulları arasında önemli farklar vardır. Polonya'da işçilerin elde etmek için uğraş verdiği, uğrunda direnip mücadele ettiği haklar, Türkiye'de işçilere geniş ölçüde —tümüyle değilse bile geniş ölçüde— yasalarla zaten sağlanmış haklardır. Benim çağrım, onun için, Polonya'daki gibi var olmayan hakları elde etme çağrısı değildir; benim çağrım, var olan hakları koruma, o haklara daha çok içerik kazandırma çağrısıdır.'

Yürürlükteki Cumhuriyet Anayasasına inanan ve hem o Anayasanın hem de özgürlükçü demokrasinin gerektirdiği işçi haklarını yasalaştırmaya Çalışma Bakanlığı sırasında katkıda bulunmuş olan bir siyaset adamı için, böyle bir çağrıda bulunmak, bir hak olduğu kadar ödevdir de...

Konuşmamda halkın veya işçilerin suç işlemeye tahrik edilmesi şöyle dursun, 'miting' gibi bir yasal eyleme veya 'genel grev'e de gerek olmadığı, eylem için sokağa adım atmanın bile sakıncalı olacağı, çünkü —o dönemde— sokağın 'sağlı sollu tuzaklarla çevrili' olduğu belirtilmektedir.

Konuşmamda, işçilerin bir ortak çizgide birleşerek 'demokrasiye daha çok içerik ve gerçeklik kazandırmaları', bunun için iki büyük işçi sendikaları konfederasyonunun bir ortak toplu sözleşme politikası ve stratejisi saptamaları tavsiye edilmektedir; saptanacak politikayla stratejinin 'Anayasa ve yasalar çerçevesinde' olması ise özellikle vurgulanmaktadır.

'Anayasa ve yasalar çerçevesinde' böyle bir 'ortak politika ve strateji' saptarken de, işçi hareketinin, 'yalnız işçileri değil, tüm çalışanları, köylüsü ile memuru ile emeklisi ile tüm çalışanları ve çalışarak hayatını kazanmış olanları' düşünüp gözetmesi ve bununla da yetinmeyip, 'ülkenin içinde bulunduğu durumu gözetmesi' gereği, konuşmamda özellikle belirtilmektedir.

Hükümette bulunduğumuz sırada, zamanın muhalefeti, esnafı kepenk kapatmaya, şoförleri kontak kapatmaya zorladı; resmi bildirilerle, tüm halk kesimlerini, o arada herhangi bir siyasal eylemde bulunması yasalarla yasaklanmış olan memurları, polisleri, öğretmenleri, 'zorba ve zalim bir idare' olarak nitelendirdiği devlet yönetimine karşı 'mücadele'ye ve 'milletin gazabı'nı ortaya koymaya çağırdı; ev kadınlarını tencerelerle tavalarla sokağa dökülmeye çağırdı. Fakat o sırada işbaşında bulunan hükümet, bütün bu açık kışkırtmaları, demokrasiye bağlılığının verdiği müsamaha ile karşılamıştı.

Şimdi ise, savcılık, 12 Eylül 1980 öncesi dönemin siyasal olaylarını irdelerken, bu tür açık ve kesin kışkırtmalar üzerinde değil de, her türlü kışkırtmacılığın karşısına çıkan, işçileri Anayasa ve yasa çizgisinde davranışa çağıran, hatta o dönemin tuzakları, tehlikeleri karşısında bazı yasal eylem türlerinin bile sakıncalı olacağını hatırlatan bir konuşmayı, anlayamadığım nedenlerle, 'halkı suç işlemeye tahrik' gibi göstermektedir ve dava konusu yapmayı düşünmektedir. Bunu son derecede yadırgadığımı belirtmek isterim.

Bunu belirtirken, asla, geçmiş yılların değindiğim türden kışkırtmaları üzerinde durulmasını telkin ediyor değilim. Fakat eğer 12 Eylül 1980 öncesi siyasal davranışlar şimdi soruşturma veya kovuşturma konusu yapılacaksa, daha adaletli bir yaklaşım izlenmesi gerektiğinin adalet önünde hatırlatılacağı da göz önünde tutulmalıdır.

Soruşturma konusu yapılan konuşmamda, iki büyük konfederasyona önerilen ortak politikanın ve stratejinin içeriği bile çok sınırlı tutulmuştur. Yeni haklar elde etmekten çok, edinilmiş bazı demokratik sosyal hakları korumak için ortak politika ve strateji izlenmesi çağrısında bulunulmuştur. Somut bir örnek olarak da, yalnızca, bazı toplu sözleşmelere girmiş bulunan 'iş güvenliği' hakkı üzerinde, yani işçilerin gelişi güzel işten çıkarılmalarını önlemek üzere toplu sözleşmelere girmiş olan müeyyideler üzerinde durulmuştur. Bunun üzerinde durulurken de, suçlu veya kusurlu işçilerin iş güvenliği hakkından yararlandırılmaları savunulmamıştır; tam tersine, hiçbir kusuru olmadığı halde siyasal nedenlerle ve keyfi biçimde işten çıkarılan işçilerin yerine 'işçiyi işverenler adına veya siyasal iktidarlarla ortakları adına baskı altında tutacak, öylelikle işçi haklarını kullanılmaz hale getirecek militanlar'la işyerlerini dol-

durma eğiliminin tehlikesine değinilmiştir. Bir başka deyişle, suçsuz işçilerin çıkartılıp, 'militanlık' yaparak, zorbalık yaparak suç işleyecek kimselerin işe alınmasındaki sakıncalar üzerinde durulmuştur.

12 Eylül 1980'de işbaşına gelen yönetim, 52 Sayılı Bildirisinde de kullandığı ifadeyle, 'bazı hürriyetlerin kısıtlanması veya kullanılmasının durdurulması zorunluluğu'nu öne sürerek, işçilerin bazı demokratik haklarını ve özgürlüklerini askıya alırken bile, 6 Eylül 1980 günlü konuşmamda değindiğim 'iş güvenliği hakkı'na saygı göstermiştir ve işçilerin işten çıkarılmasını büyük ölçüde önleyici bir tutum izleme gereğini duymuştur.

Şimdi birçok demokratik hakların ve özgürlüklerin askıya alındığı bir dönemde bile titizlikle korunan bir hakkı 12 Eylül öncesinde savunmuş olmak, herhalde 'halkı suç işlemeye tahrik' sayılmasa gerektir.

İşçilere ve sendikalara ülke sorunlarıyla sorumluca ilgilenmelerini telkin etmek de suç veya suça tahrik değildir.

Ülkemizde Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, hatta siyasetle hiç ilgilenmemesi gereken vakıflardan bazıları, yalnız 12 Eylül 1980 öncesinde değil, içinde bulunduğumuz dönemde bile, toplum sorunlarıyla ve siyasetle kendi açılarından serbestçe ilgilenmektedirler; demokrasilerde olağan sayılan birer baskı grubu olarak düşüncelerini açıklamakta, kendi görüşlerini devlete kabul ettirmeye çalışmaktadırlar; ve bu görüşleri genellikle devletin radyo ve televizyonu da yayımlamaktadır.

Herhalde hiç kimse, büyük sermaye çevrelerinin buna hakkı olmakla beraber işçi sendikalarının böyle bir hakkı bulunmadığını veya işçi sendikalarına bu hakkı kullanmalarını hatırlatmanın 'suça tahrik' olacağını öne süremez veya öne sürenler haklı sayılamazlar.

Fakat gerçek odur ki, Türkiye'de bazı çevreler, işçi sendikalarının toplum sorunlarıyla ve bunun doğal sonucu olarak da siyasetle ilgilenmelerini, öteden beri kötü bir şeymiş gibi göstermişlerdir; işçilere ve sendikalara, kendi toplu sözleşmelerinden ve ücretlerinden başka bir şey düşünmemelerini telkin etmişlerdir.

Büyük ölçüde bu telkinlerin etkisi altında kalan Türk işçi hareketi, o yüzden, konuşmamda belirttiğim gibi, 'ücret ve toplu sözleşme sendikacılığı'na dönüşmüştür ve sendikalar işçilerin

kısa vadeli çıkarlarından başka bir şey düşünemez duruma getirilmişlerdir. Oysa demokratik işçi hareketinin, toplum açısından sağlıklı bir yönde gelişebilmek için, işçilerin çıkarıyla toplum yararını bir arada düşünüp gözetmesi gerekir.

İşçi hareketinin böyle davrandığı, böyle davranmaya teşvik edildiği ve böyle davranma olanağını bulabildiği bazı demokratik ülkeler, gelişmelerini en hızlı ve sağlıklı biçimde sürdüren ve son yılların dünya ekonomik bunalımından bile en az etkilenen ülkeler olmuştur. Bunun somut örnekleri İsveç ve Norveç'tir, Danimarka, Finlandiya ve Avusturya'dır ve bir ölçüde de Federal Almanya'dır. Bu ülkeler, dünya ekonomik bunalımının yalnız ekonomik sonuçlarından değil, sosyal ve siyasal sonuçlarından da ya hiç etkilenmemişlerdir, ya da çok az etkilenmişlerdir ve hiçbir hak ve özgürlük kısıntısı yapmaksızın, demokrasilerini genişletip güçlendirebilmişlerdir.

Türkiye'de ise, işçilerin ve sendikaların, kısa vadeli işçi çıkarlarını salt maddi açıdan düşünmeye, onun ötesinde hiçbir toplum sorunuyla ilgilenmemeye teşvik edilmeleri, zamanla toplu sözleşme düzenini yakınmalara neden olacak bir mecraa sürüklemiştir ve işçilere karşı, demokratik işçi haklarına karşı, bazı toplum kesimlerinde tepkiler uyanmasına neden olmuştur.

Bunun sorumluluğunu işçilere ve sendikalara da, demokratik işçi haklarını savunanlara da yüklemek haksızlık olur. Bunun sorumluluğu, Türk demokratik işçi hareketini toplum sorunlarından ve demokratik siyasal süreçten soyutlamaya, toplum sorunlarıyla ilgilenmez duruma getirmeye yıllardır çaba gösterenlerdedir.

6 Eylül 1980 günkü konuşmam, bu oyuna daha fazla gelmemeleri için işçilere yöneltilmiş iyiniyetli bir uyarıdır.

Konuşmamda, işçilere, sendikalara ve başlıca iki konfederasyona toplum sorunlarıyla sorumluca ilgilenmelerini tavsiye ve telkin ederken, 'Sendikalar asıl işlevini bıraksın da kendilerini siyasete versinler, partilerin yerini alsınlar' demek istemediğim özellikle vurgulanmıştır. Demokraside her toplum kesimine düşen siyasetle ilgilenme hakkını ve görevini yerine getirebilmek için, işçilerin elinde, toplu sözleşme hakkı gibi anayasal ve yasal bir olanak bulunduğu, başka toplum kesimlerini ve ülkenin içinde bulunduğu koşulları da gözeten bir toplu sözleşme stratejisinde anlaşıp bir araya gelmek yoluyla bu işlevi ye-

rine getirebilecekleri hatırlatılmıştır. Kaldı ki, özel sektörün ve işveren durumundaki devletin kendi başlarına toplu sözleşme stratejileri oluşturdukları bir dönemde, büyük işçi sendikaları konfederasyonları için bunun kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir.

Herhalde savcılık bunu da 'suç işlemeye tahrik' sayamaz.

Öte yandan, sendikal hareketin dayanışma içinde ortak bir tutum izlemesini istemek de elbette suç veya 'suç işlemeye tahrik' değildir ve olamaz. Olamaz, çünkü sendikalaşmak, belli hakları elde etmek üzere bir araya gelmek ve birleşmek demektir. Nitekim birçok demokratik ülkede, 'sendika' teriminin karşılığı olarak 'birlik' anlamına gelen sözcükler —örneğin 'union' sözcüğü— kullanılır.

Toplu sözleşme düzeninin de işçileri topluca ve dayanışma içinde davranmaya yönelten bir düzen olduğu, bu terimde yer alan 'toplu' sözcüğü ile vurgulanmış olmaktadır.

Ne var ki, yine ülkemizde çalışan halk kesimlerinin güçlü ve etken duruma gelmesini önlemek isteyen bazı çevreler, işçileri ve sendika hareketini bölmek için de yıllarca ellerinden geleni yapmışlardır. Fakat giderek bundan bizzat o çevreler de zarar görmeye başlamışlardır. Çünkü bölünmüş bir işçi ve sendika hareketi içinde toplu sözleşme düzeni, sendikalar arası bir yarışmaya dönüşür ve bu yarışmanın faturasını da ülke ekonomisi öder. Buna karşılık birleşik ve kendi içinde dayanışmalı bir sendika hareketinin bulunduğu demokratik ülkelerde gerek işçi kesimiyle devlet yönetimi arasında, gerek işçi kesimiyle devlet sektörü ve özel sektör arasında sağlıklı bir diyalog ve işbirliği kurulabilmektedir; ekonomik ve sosyal politikalar saptanırken, sermaye çevrelerinin olduğu kadar işçi kesiminin de görüşleri ve desteği aranmaktadır; ve bunlar arasında sağlanan uzlaşma, bizim Anayasamızda da öngörülen sosyal devlet kavramının gerçeklik kazanması için en güçlü dayanağı oluşturmaktadır. Katlanılması gereken özverilerin sorumluluğuna, böylece, çalışanlar da gönüllü olarak katılmaktadırlar.

Fakat Türkiye'de bazı büyük sermaye çevreleri bu gerçeği kavrayamamışlardır. Bu çevrelerin uydu sendikalar yaratma hayali ile sendikal hareketi bölmeleri, işçi kesiminde toplumsal dayanışma ve sorumluluk bilincinin yeterince gelişmesini engellediği gibi, ekonomik ve sosyal politikalar saptanırken işçi kesiminin topluca sorumlu ve etken bir muhatap ve ortak durumuna gelmesini de güçleştirmiştir.

Öte yandan ülkemizde, yine bazı büyük sermaye çevreleri, bazen ellerinde biriken stokları eritmek için sendikaları greve zorlamışlardır; bazen de küçük ve orta işletmeleri kendileriyle rekabet edemez duruma getirerek batırmak veya teslim alabilmek için, ücretleri çok yukarılara doğru çekmişlerdir.

Devlet sektöründe ise, bazen kuruluşlar, bazen de bakanlar, siyasal çıkar hesaplarıyla toplu sözleşme görüşmelerinde sorumsuzca davranmışlar, ücretlerde ve sosyal yardımlarda aşırı artışların teşvikçisi olmuşlardır.

Bütün bunlarda işçilerin veya sendikal hareketin doğrudan kusuru bulunmadığı halde, sonunda bütün kusur onların üstüne yıkılmıştır ve sendikal hareket haksız olarak suçlanır, demokratik işçi hakları ise ülkeye zararlı haklar gibi gösterilir duruma gelmiştir.

Bu durumun demokratik ve hakça çözümü, işçi hareketinin dayanışma ve sorumluluk bilincinin artırılmasıdır; sendikaların ekonomiyi yönlendirmede ve devlet sektöründe sorumluluğa katılmalarıdır; ve sorumluluğa katılırken de yalnız işçi kesimini değil, tüm çalışanları ve ulusal ekonomiyi gözetmeleridir.

Siyasal yaşamını ülkemizde özgürlükçü demokrasinin barış içinde gelişmesine ve çalışanların haklarının geliştirilerek sorumlulukla kullanılabileceği bir ortam oluşmasına adamış, o arada demokratik işçi haklarının tanınmasına ve 'sosyal devlet' yolunda adımlar atılmasına katkıda bulunmuş bir siyaset adamı olarak, çalışma düzenindeki ve sosyal ilişkilerdeki değindiğim türden aksaklıkların giderilmesi için; demokrasiye daha çok gerçeklik kazandırılması için; demokratik haklar ve özgürlükler zedelenmeksizin sağlıklı ve adaletli gelişme koşullarının hazırlanması ve bütün bunların da barış içinde olabilmesi için, elimden gelen çabayı göstermeyi ödev bildim. 6 Eylül 1980 günü Petrol - İş genel kurul toplantısında yaptığım konuşma da bu çabanın bir parçasıdır.

Bu yüzden günün birinde 'komünizm propagandası' yapmakla veya 'halkı suç işlemeye kışkırtmak'la itham edileceğim aklıma bile gelmezdi.

Savcılık, herhalde, 'işçilerin işyeri yönetimine asgari düzeyde katılması'nı savunmuş olmamı da 'suç işlemeye kışkırtma olarak' gösteremez. Çünkü devlet sektöründe çalışanların yönetime katılmaları, 1964'te çıkan 440 sayılı yasanın gereği-

dir. Bir başka deyişle bu bir yasal zorunluluktur. Ancak uygulamada ilgili yasa hükmü yozlaştırılarak fiilen işlemez duruma getirilmiştir ve işçilerin işyeri yönetimine asgari düzeyde bile katılmaları —yasaya aykırı olarak— engellenmiştir. O yüzden de devlet sektöründe sağlıklı bir işletmecilik ve iyi işleyen bir toplu sözleşme düzeni kurulamamıştır.

1978 - 79 hükümet dönemimizde, çalışanların devlet sektöründe yönetime sorumluluğa ve kâra katılmalarını daha etken bir düzene bağlayıcı bir sistem kurma çabalarımız da, o dönem hükümetinin iç yapısındaki bazı güçlükler nedeniyle sonuçsuz kalmıştır.

Ancak, o hükümet döneminde, en büyük işçi sendikaları konfederasyonu ile imzalanan 'toplumsal anlaşma,' ülkemizde ilk kez işçi kesimiyle devlet arasında, ekonomik ve sosyal politikalar bakımından uyum sağlama ve uyumu güçlendirici bir toplu sözleşme stratejisini birlikte saptama çığrını açmıştır.

Bazı özel sektör çevreleri, böyle bir diyalogun ve anlaşmanın özel sektörü de kapsaması isteğini yapıcı bir anlayışla belirtmişlerdir. Bu istek de göz önünde tutularak, 1979 başlarında, hükümetle iki büyük işçi sendikaları konfederasyonu, İşveren Sendikaları Konfederasyonu ve Sanayi Odaları temsilcileri bir araya getirilmişlerdir; o sırada hazırlanan 'Ekonomiyi Güçlendirme Programı'nı hep birlikte dayanışma içinde desteklemek, böyle bir dayanışma içinde toplu sözleşme düzenini daha sağlıklı işler duruma getirmek üzere bazı ortak kurallar saptamışlar, bir ilke anlaşmasına varmışlardır. Fakat daha sonra bazı siyasal çevrelerle sermaye çevrelerinden bir bölümünün giriştiği yoğun engelleme çabaları, bu demokratik ve olumlu girişimi önlemiştir.

6 Eylül 1980 günkü konuşmam, işte bütün bu yarım ve eksik bırakılmış, engellenmiş demokratik girişimlerin canlandırılmasına ve gerçeklik kazanmasına işçilerin toplucâ katkıda bulunmaları, öylelikle gerek ekonominin gerek demokratik rejimin bunalımdan çıkışına yardımcı olmaları için yapılmış bir son çağrı niteliğindedir.

Bu çağrıyı yaparken de, demokrasiyi bilinçli olarak ve içtenlikle benimsemiş herkesin kabul edeceği bir hususu, demokrasinin bir temel ilkesini ve niteliğini hatırlattım. O temel ilke ve nitelik de demokraside halkın siyasal sürece aktif biçimde katılması, 'tribünlerdeki pasif seyirci' durumunda bırakılmamasıdır.

Savcılık, umarım ki, demokrasinin bu vazgeçilmez temel ilkesini 'komünizm propagandası' veya 'halkı suç işlemeye tahrik' sayıyor değildir.

Bu, demokrasinin öylesine tartışılmaz bir ilkesidir ki, 'demokrasi'nin sözlük anlamı ve yapısı bile bu ilkeyi sergiler. Nitekim 'demokrasi' terimi eski yunanca *'demos'* —yani 'halk'— ve *'kratos'* —yani 'yönetim'— sözcüklerinden oluşur ve 'halk yönetimi' anlamına gelir.

Türk Dil Kurumu sözlüğü de 'demokratlık'ı, 'halkın egemenliğine dayanan yönetim şekli' olarak tanımlar. Halkın kendi kendini yönetimi veya 'halk egemenliğine dayanan yönetim şekli' ise, herhalde, geniş halk kesimlerinin 'tribünlerdeki pasif seyirci' durumunda tutulmasıyla gerçekleşemez. Demokrasinin, halk yönetime katılabildiği oranda gerçeklik kazandığı, bütün özgürlükçü ve çoğulcu demokratik ülkelerde benimsenen bir kuraldır.

Konuşmamda halkın çalışanlar kesimi 'tribün'lerden 'saha'ya inmeye çağırılırken, sahadaki 'kavgalı dövüşlü' maçı kızıştırmak üzere de çağırılmış değildir. Tam tersine, sahadaki kavgayı sona erdirmesi istenmiştir halktan...

Konuşmamın en sonunda belirtildiği gibi, yorganın elden gitmesi yoluyla kavganın bitirilmesi de değil, yorganın büyütülmesi —yani bir yandan ekonominin güçlendirilmesi ve bölüşümün hakça olması bir yandan da demokrasiye daha çok genişlik ve gerçeklik kazandırılması— yoluyla kavganın sona erdirilmesi temenni edilmiştir.

Ama bu tür uyarılara kulak verilecek bir ortam o aşamada kalmadığı için ve gerek siyasal alanda gerek geniş anlamıyla toplumda demokrasinin bir temel gereği olan uzlaşmanın bazı kesimlerce engellenmesi sonucu iş işten geçtiği için, kavga ancak, bir bakıma 'yorgan'ın elden gitmesi yoluyla bitirilebilmiştir.

Sonuç olarak şunları belirtmek isterim...

Bir suçun oluşması iki koşulun varlığına bağlıdır;

1. Her şeyden önce, tahrik oluşturduğu iddia edilen ifadelerin konusu, yasalarda yer alan belli bir suç veya belli bazı suçlar olmalıdır. Konuşmamın, sürüp giden ve çok kaygı verici boyutlara ulaşan siyasal ve toplumsal olaylar ve olumsuz gelişmeler karşısında halkın, o arada —sınaileşme sürecindeki her toplumda dinamik bir toplum kesimini oluşturan— işçilerin pa-

sif bir hakem hatta seyirci durumunu bırakarak etken bir rol oynaması, öylelikle demokratik bir görevi yerine getirmesi gereği üzerinde duran bölümleri incelendiğinde, iki düşüncenin işlenmiş olduğu görülecektir.

a) Demokratik rejim, değişik halk kesimlerinin siyasal sürece etken biçimde katılmaları oranında işlerlik ve gerçeklik kazanır. Siyasal katılmanın, genişliğini ve türlerini, siyasal bilim ve siyaset sosyolojisi açısından demokrasinin vazgeçilmez bir koşulu olduğunu anlamak için, siyasal bilimle ve Anayasa hukuku ile ilgili iki çalışmadan verilecek örnekler yeterli olacaktır umudundayım. Bu çalışmalardan aşağıya aktardığım parçalar, halkın siyasal katılımının, seçme ve seçilme hakkı boyutlarını çok aştığını ve ne kadar geniş kapsamlı olması gerektiğini de ortaya koymaktadır. Örneğin, Tuncer Karamustafaoğlu'nun 1970'te Ankara'da yayımlanan 'Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri' başlıklı yapıtının 203 - 205'inci sayfalarında şöyle denilmektedir.

'Katılma bir siyasal bilim kavramıdır. Vatandaşın siyasal sistem karşısındaki tutumunu, durumunu ve davranışlarını anlatır... Katılma, kişi ile siyasal yönetim arasındaki siyasal ilişkileri gösteren bir kavramdır. Bu tanım, kişilerin yaşadıkları siyasal toplum içindeki aşağı yukarı bütün siyasal eylem ve ilişkilerini kapsayacak kadar geniş görünmektedir... Bu olgunun varlık ve kapsamına bakarak, nerede ki siyasal hayat vardır orada siyasal katılma da vardır diyebiliriz... Siyasal katılma denilince, amatör bir kişinin aklına ilk kez seçimlere katılma ve oy verme gelebilir... Kişilerin..... seçilmiş temsilcilerinin aracılığı ile yaşadıkları ülkenin kamu işleri yönetimine katılmaları, söz konusu siyasal katılmanın çeşitli tiplerinden ancak bir tanesidir..... Bu dar anlamdaki katılmayı siyasal katılmanın öteki tiplerinden ayırmak ve bunları biribirine karıştırmamak gerekir..... Çeşitlilik gösteren siyasal hayat tablosu içinde, oy verme, tek hakim renk ya da biçim olarak karşımıza çıkmamaktadır... Siyasal katılmanın içerisine... insanın oy vermekten daha değişik şekildeki tutum ve davranışları girmektedir... Katılma eylemleri... siyasal sistemi, yönetimi etkileme amacına yönelmiştir... Oy verme... usulüyle yetinmeyen kişiler, siyasal tercih ve hürriyetlerini başka yollarla açıklamak, kullanmak denemesine girmişlerdir ve böylelikle çok yönlü benliklerine uygun düşecek katılma çeşitlerini çoğaltmışlardır.'

Lester W. Milbrath'ın 1966'da Chicago'da yayımlanan 'Political Participation' (Siyasal Katılma) başlıklı kitabının 142-144'üncü sayfalarında da şöyle denilmektedir:

'Demokrasinin tam gelişimi ve olgunluğa varabilmesi için, vatandaşların siyasetle ilgilenmeleri, siyaset konusunda bilgi sahibi olmaları ve siyasette faal rol oynamaları esastır. Eğer demokrasi halkın halk tarafından yönetilmesi olacaksa, halk siyasetle ilgilenmeli ve siyasal bakımdan faal olmalıdır... Halkın ancak bir kısmı katıldığında, hükümetin katılmayanların menfaatini ihlal etmeye yönelmesi olasıdır. İlgisizlik tasvip edilemez; çünkü bu yaygın bir duruma gelirse, siyasal güç kolaylıkla ele geçirilebilir ve hükümetin niteliği ciddi biçimde düşüş gösterir. Buna karşı önemli bir önlem, bütün vatandaşların siyasetle ilgilenmeleri, siyaset konusunda bilgi sahibi olmaları ve siyasal alanda faal olmaları görevlerini açıklayan toplumsal normu benimsemektir... Toplum, kamu görevlilerinin işbaşına getirilmelerindeki seçeneklerin geliştirilmesi bakımından, siyasal partiler denen yararlı mekanizmaları oluşturmuştur... Kamu görevlilerinin halka duyarlı olmalarını sağlamada bir başka yol, kamu görevlileri siyasal kararları alırken isteyen vatandaşların seslerini duyurmasını ve kendilerine danışılmasını sağlamak için açık haberleşme kanalları istemek ve bunları güvence altına almaktır. Bu, kısmen, düşünce açıklaması, basın, toplanma, dilekçe özgürlükleri gibi Anayasal hükümlerle elde edilmiştir. Toplum, aynı zamanda menfaat grupları, kitle haberleşmesi gibi, vatandaşı kamu görevlilerinin ne yaptığından, kamu görevlilerini de vatandaşın ne istediğinden haberdar etmeyi sağlayıcı toplumsal kurumlar geliştirmiştir.'

Örnekleri çoğaltılabilecek bu gibi bilimsel açıklamalar karşısında, ana tema olarak siyasal katılmayı işleyen bir konuşmada suç işlemeye tahrik fiilinin unsurlarını aramak, ancak, siyaset biliminin bazı temel verilerini de demokrasinin ana ilkelerini de bilmezlikten gelmekle mümkün olabilir.

b) Kaldı ki konuşmada, bu bilimsel açıklamalara uygun bir demokratik siyasal katılmanın değeri belirtilirken, yasadışı eylem biçimlerinden, hatta yasadışı olmasa bile, 12 Eylül 1980 öncesi koşullarda yanlış yorumlara veya yeni gerilimlere ve sürtüşmelere yol açacak davranışlardan ve eylemlerden kaçınılması birkaç kez ve ısrarla vurgulanmıştır.

Yasaya göre suç olmayan, üstelik konuşmanın yapıldığı dönemdeki rejimin ve Anayasanın gereği olan düşünceleri sa-

vunmayı 'suç işlemeye tahrik' saymak, olanaksızdır. Yasaya göre suç olmayan fiiller yargı kararı ile suç sayılamaz.

2. Tahrik, bireyin veya kitlenin, bir şeyi veya belli bir davranışı gerçekleştirmeye itilmesidir: Bu konuda etkileyici psikolojik baskı altına alınmasıdır. O nedenle 'suç işlemeye tahrik' suçunun oluşması, belli ve somut bir suçu işleme eğiliminin yaratılmasına, böyle bir eğilimin güçlendirilmesine ve suç işlemekten çekinme eğiliminin zayıflatılmasına elverişli ifadeler kullanılmasına bağlıdır.

Oysa, yukarıdaki açıklamalardan ve konuşma metninin incelenmesinden açıkça görülebileceği üzere, konuşmada herhangi bir suç tahriki bulunmadığı gibi, tam tersine, her türlü suç işleme olasılığını önleyici telkinler yapılmaktadır. Yasa, suç işlemekten kaçınmayı telkin etmeyi değil, suç işlemeye teşviki tahrik saydığına göre, söz konusu konuşmanın neresinde 'suç işlemeye tahrik' suçunun unsurları bulunduğunu anlayabilmek olanaksızdır.

Öte yandan konuşmada, 'komünizmi övme' veya 'komünizm propagandası' iddialarına dayanak olabilecek unsurlar, dolaylı olarak bile yer almamaktadır. Konuşmada, Marksizm veya komünizm değil, bunların tam tersi bir rejim anlayışı övülmektedir ve anlatılmaktadır. İşçi sınıfının cebre dayalı, yani silahlı sınıf kavgasından söz edilmediği, bu yolda herhangi bir telkinde ima yoluyla bile bulunulmadığı gibi, bir yabancı ülkedeki gelişmeler örnek gösterilerek, komünizmden ve totaliterlikten uzaklaşmanın ve demokrasiye yönelmenin erdemi üzerinde durulmaktadır. Konuşmada ne Polonya'daki rejim övülmüştür, ne de oradakine benzer bir rejimin ülkemizde kurulması için propaganda yapılmıştır.

Konuşma, Batı tipi özgürlükçü demokrasi ile yönetilen Türkiye'de çalışanların bazı anayasal, yasal ve demokratik isteklerinin, hatta edinilmiş haklarının 'ideolojik' olarak nitelendirilip suçmuş gibi gösterilmesiyle, totaliter ve Marksist rejimle yönetilen bir yabancı ülkede, benzer isteklerin, o ülkedeki yöneticiler tarafından yakın zamana kadar 'ideolojik' diye nitelendirilmesi ve başka bazı komünist devletlerce de kaygı ve tepki ile karşılanması arasındaki çelişki vurgulanmaktadır. Demokratik bir ülke yöneticilerinin, klasik demokratik hakları ve özgürlükleri, o arada demokratik insan haklarını ve işçi haklarını kabul etmeyen bazı rejimlerin yöneticileri ile aynı paralele düşmelerindeki tutarsızlık sergilenmektedir.

Konuşmamda, halkın demokratik siyasal süreçten soyutlandığı bir ortamda 'sahadaki oyunun sonuç vermeyen kavgalı gürültülü bir çekişme'ye, 'toplumun sabrını tüketen bir kavga'ya dönüşmesinin önlenemeyeceği belirtilmiş ve sonunda biri çıkar, düdüğü çalar. 'oyun bitti herkes evine' der ve bir anlamsız oyuna dönüşen demokrasi de böylece sona erer, denilmiştir. Nitekim gerçekten de birkaç gün sonra öyle olmuştur.

'Halkın kendi kendini yönetmesi' anlamına gelen bir rejimi halktan geniş ölçüde soyutlayarak, halkı pasif seyirci durumunda tutarak yürütmeye kalkışmanın doğal sonucu budur.

Böyle üzücü bir 'son'a erişilmemesi için göstermiş olduğum çabaların, yapmış olduğum uyarılardan bazılarının, şimdi savcılıkça 'komünizm propagandası' gibi, 'komünizmi övmek' gibi veya 'halkı suç işlemeye tahrik' gibi yorumlanması, ifademin başlarında belirttiğim gibi, benim için anlaşılır bir şey değildir.

6 Eylül 1980 günlü konuşmam, ancak, özgürlükçü ve çoğulcu demokrasiyi savunmanın suç olduğu bir ortamda suç sayılabilir.

İleri sürülen iddialarla ilgili olarak söyleyeceklerim bunlardan ibarettir.»

EK 4

MGK'nin 52 Sayılı Kararı

5 Haziran 1981 günü, Resmi Gazetede Milli Güvenlik Konseyinin ünlü 52 Sayılı Kararı yayımlandı.

Kimi yasaklar getiren bu kararın giriş bölümünde:

«...Memleketi 12 Eylül 1980 ortamına getiren şartların doğmasında ve ağırlaşmasında olumsuz davranışları ile rol oynamış bulunan kimseleri eleştirmek yahut övmek veya yermek maksadı ile yayımlar yapıldığı, demeçler verildiği dikkati çekmektedir.

Ayrıca eski parlamenterlerin, siyasi parti yöneticilerinin ve mensuplarının dünkü, bugünkü ve gelecekteki durumları konu yaparak beyanlarda bulundukları, yorumlar ve yayımlar yaptıkları görülmekte, umumi yerlerde siyasi gösteri izlenimi veren özel toplantılar düzenleyerek bunu siyasi amaçlarla kamuoyuna yansıttıkları izlenmektedir...» deniliyordu.

«...Bu nedenlerle 12 Eylül Harekâtının amaçlarına bir an önce ulaşmasını sağlamak maksadıyla her kademede, her türlü siyasi parti faaliyetleri ile birlikte aşağıda açıklanan hususlar yasaklanmıştır.

1 — Faaliyetleri yasaklanmış bulunan siyasi partiler ve parti mensupları arasındaki siyasi çekişmelerin sürdürülmesi,

2 — 11 Eylül 1980 tarihinde, parlamento üyesi bulunan siyasi parti mensupları ile her kademede siyasi parti yöneticisi ve mensuplarının TÜRKİYE'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısıyla ilgili olarak kendi anlayışları doğrultusunda sözlü veya yazılı beyanda bulunmaları veya makale yazmaları ve bu amaçlarla toplantı yapmaları,

3 — Sıkıyönetim uygulamalarına ilişkin olarak Sıkıyönetim Komutanlıklarının koyduğu yasakların ve aldığı kararların herhangi bir şekilde tartışılması,

4 — Kamu davası açılıncaya kadar haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılan siyasî parti, işçi teşekkülleri, meslek kuruluşları, dernek ve siyasi kişilerle ilgili olarak kamuoyunu yanıltıcı ve ilgilileri etkileyici yazı yazmak, sözlü veya yazılı beyanda bulunmak, yorumlar yapmak,

5 — Açılan kamu davalarında verilecek mahkûmiyet veya beraat kararları kesinleşinceye kadar ilgilileri suçlayıcı veya savunucu herhangi bir yorum ve yayında bulunmak (sadece açık cereyan eden duruşma safhaları doğru olmak şartıyla tam yahut özet olarak yayınlanabilir),

6 — Bu karar ile konulan yasaklara uymayanlar hakkında, fiilleri başka bir suçu oluştursa dahi, ayrıca 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununun 16'ncı maddesi uyarınca yasal işlem yapılacaktır...»

EK 5

Bülent Ecevit'in 52 Sayılı MGK Kararı ile İlgili Mahkeme İfadeleri

Bülent Ecevit, 52 Sayılı Kararı iki kez irdeledi, eleştirdi ve kendi konumuyla ilgili olarak ele alıp kimi saptamalar yaptı.

Bu konuda ilk kez, 18 Haziran 1982 günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının, 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde konuştu.

İkinci kez de aynı mahkemede savunmasını yaparken.

Bir açıdan askeri yönetimi eleştiren bu iki konuşma günün koşullarında ilginç bölümleri kapsıyordu.

ECEVİT'İN 2 NUMARALI ASKERİ MAHKEMEDEKİ İLK KONUŞMASI

18 Haziran 1982

«...Avukat arkadaşlarımca 52 Sayılı Kararın uygulanışına ilişkin olarak öne sürülen bilirkişi istemi üzerine bazı düşünce ve dileklerimi ekleme izninizi rica ederim.

52 Sayılı Karar olağanüstü dönemin özelliklerini yansıtan yasa gücünde bir hukuk metnidir; ve gerek bu niteliğiyle, gerek alışılmamış bir yasama süreci içinde oluşturulmuş bulunması nedeniyle, hukukun eşitlik ilkesine aykırı düşmektedir.

52 Sayılı Karar, bir kısım yurttaşların düşünce ve anlatım özgürlüğüne ağır sınırlamalar getirerek onları, genel olarak yurttaşlara bu konuda tanınan özgürlükten büyük ölçüde yoksun bırakmıştır. Öylelikle mağdur duruma düşürmüştür.

Bir başka deyişle, bu karar, haklar ve özgürlükler bakımından, yurttaşlar arasında eşitsizlik yaratmaktadır.

Ancak, olağanüstü döneme özgü bu hukuk metni, yönetimin bir tasarrufu olduğuna göre, yargı organı önünde metnin tartışmasına girmeye gerek görmüyorum.

Ne var ki, bu hukuk metninin oluşturulmasından ve yürürlüğe konmasından yönetim sorumlu olmakla birlikte, uygulanışından yargı organları sorumludur. Gelecekte bu dönemin hukuk açısından değerlendirmesi yapılırken, 52 Sayılı Karar metninden dolayı, kuşkusuz, yargı organları eleştirilmeyecektir, ama kararın uygulanışında eleştirilecek yönler olursa o eleştirilerin muhatabı doğrudan doğruya yargı organları olacaktır.

O bakımdan, 52 Sayılı Kararla özgürlükleri kısılarak mağdur edilen kimselere, bu kararın, hiç değilse adaletle uygulanması konusunda, yargı organlarının özel bir dikkat gösterme gereği duyacaklarına inanıyorum.

Eğer kararın uygulanışında kişilere göre değişik ölçütler kullanılırsa, hukukun temel kurallarından olan, yasalar önünde eşitlik ilkesi de zedelenir ve tarih önünde bunun sorumluluğu yargı organları üzerinde kalır.

Onun için, haklar ve özgürlükler bakımından kararın özünde zaten varolan eşitsizliğe bir de uygulamadan gelen eşitsizliklerin eklenmesini önlemek, yargı organlarının ödevidir.

Uygulamadaki eşitsizliğin belirgin bazı örneklerini, avukat arkadaşlarım, dilekçelerinde vermiş bulunuyorlar.

Uygulamayla ilgili eşitsizlikler üç noktada toplanıyor :

1. 52 Sayılı Kararın başlangıç bölümünde belirtilen amaca karşın, savunmasız kimselere tek yanlı isnat, iftira ve bazen hakaret ölçüsüne varan hücumlar sürmektedir ve buna göz yumulmaktadır.

Böyle isnat, iftira ve hücumların başlıca hedefi de ben olmaktayım.

Hatta bir günlük sütun yazarı, bu tür isnat ve hücumları 52 Sayılı Karara karşın sürdürebilmenin yolunu yordamını göstermektedir. Bu tür yayınlara başka bazı yazarları da özendirebilmek için, kendi deyimiyle, 'parola'lar vermektedir; ve 52 Sayılı Kararı bu yönde, özellikle bana karşı, hemen her gün ihlal ederken —yine kendi kullandığı deyimlerle— başvurduğu 'anlatış kurnazlıkları'nın veya 'hile-i şeriye'lerin 'adli mercilerden çoğu zaman tolerans da' gördüğünü övünerek açıklamaktadır.

Ama aynı tolerans, böyle yazarlardan veya bazı yüksek yöneticilerden gelen isnatlar karşısında kendimi savunabilmem için bile bana gösterilmemektedir.

2. 52 Sayılı Kararın 5. maddesi ile, 'kamu davası açılıncaya kadar haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılan ..... siyasi kişilerle ilgili olarak kamuoyunu yanıltıcı ve ilgilileri etkileyici yazı yazmak..... beyanda bulunmak, yorumlar yapmak' ve 'açılan kamu davalarında verilecek mahkûmiyet kararı kesinleşinceye kadar' da 'ilgilileri suçlayıcı veya savunucu herhangi bir yorum ve yayında bulunmak' yasaklandığı halde, 52 Sayılı Kararın bu maddesi de yine özellikle bana karşı ve özellikle de yetkililerce, hiçe sayılmaktadır.

O kadar ki, hakkımda daha kovuşturma bile açılmamışken, mahkûmiyetimin kaçınılmaz olduğu ilan edilebilmektedir.

3. Birçok politikacılara, 52 Sayılı Karar, demokratik açıdan takdire değer bir geniş görüşlülükle uygulandığı —daha doğrusu hiç uygulanmadığı— halde, benim hemen bütün söylediklerim, hatta bazen söylemediklerim, suç sayılmaktadır.

Uygulamayla ilgili olarak üç noktada toplanan bu açık haksızlıkların, eşitsizliklerin başlıca mağduru benim. Ama bundan asıl büyük zararı adalet görmektedir.

Adalet terazisini ellerinde tutmanın büyük ve onurlu sorumluluğunu taşıyan yargı organları mensuplarının bu durumdan rahatsız olduklarını sanırım.

Ben de avukatlarım da inanıyoruz ki, yargı organları, bu eşitsiz ve haksız uygulamaya bilerek veya isteyerek katılıyor değillerdir.

52 Sayılı Karardan hüküm giyenlere Yargıtay yolu kapalı olduğu için, değişik uygulamalar Yargıtay yoluyla gözden geçirilip denkleştirilememektedir; ve bu da yargı organlarının böyle haksız ve eşitsiz uygulamalardan kaçınabilmelerini güçleştirmektedir.

Avukatlarımın önerdiği yöntem, bu güçlüğü aşabilmenin hukuki bir yolunu göstermektedir.

Yalnız uzmanlık gerektiren konularda değil, yeterli içtihadın oluşmadığı durumlarda da, mahkemelerce bilirkişi yardımına başvurulması doğaldır.

52 Sayılı Kararın uygulamasıyla ilgili olarak Yargıtay içtihadı oluşturulmadığına göre, bu boşluğu, uzmanların yardımıyla doldurmaya çalışmak herhalde tek çıkar yoldur.

Ben mahkemenizin adil davranma isteğine güveniyorum.

52 Sayılı Kararın 5. maddesinin bazı yüksek yöneticilerce sık sık ihlal edilmesine karşın, mahkemenizin, bu tür davranışlardan etkilenmeyi içine sindiremeyeceğine de inanıyorum.

Ama 52 Sayılı Kararın genelde nasıl uygulandığına bakılmaksızın benim hakkımda verilecek hükmün gereğince adil olamayabileceğinden ve hükmü verecek olanların vicdanını ağır yük altında bırakabileceğinden kaygı duyuyorum.

Avukatlarımın da dilekçelerinde belirtmiş oldukları gibi, 52 Sayılı Kararın değişik kimselere nasıl uygulandığını veya uygulanmadığını, herhangi bir mahkemenin tek başına izleyebilmiş olmasını beklemek haksızlık olur.

Bu nedenlerle, benim durumumu uygulamanın bütünlüğü içinde değerlendirmek üzere, mahkemenizin bir bilirkişi kurulundan yararlanmayı uygun göreceğini umuyorum. Önerimiz, mahkemenize güvensizlikten değil, tam tersine, uygulamayı bütünüyle görüp göz önünde tutabildiği vakit —ve ancak o vakit— mahkemenizin en adil kararı verebileceğine olan inancımızdan kaynaklanmaktadır.

Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki, amacım, 52 Sayılı Kararın belirli kişilere getirdiği özgürlük kısıntılarının, herkese, bana uygulandığı gibi uygulanmasını sağlamak değildir. Eğer bu konuda bana yapılan olumsuz anlamdaki istisnai muamele başkalarına da yaygınlaştırılacak olursa, ülkemizde demokrasinin geleceğinden büyük ölçüde umut kesmek gerekir.

Benim tek isteğim, 52 Sayılı Kararın, başkalarına nasıl uygulanıyorsa, hangi ölçütlere göre uygulanıyorsa, bana da öyle uygulanmasıdır.

Böyle bir isteği anlayışla karşılayacak olanların başında da, herhalde, yargı organları bulunmak gerekir...»

ECEVİT'İN, AYNI MAHKEMEDE 6 TEMMUZ 1982 GÜNÜ YAPTIĞI SAVUNMA

«...52 Sayılı Kararın, metninde yazılı yasaklardan başka, metinde yer almayan yasaklar da içerdiği anlaşılıyor.

Yazılı metinde yer alan yasaklardan bazısı, hukukun ve demokrasinin temel kurallarına zaten aykırıdır. Üstelik, yalnız

bu karar kapsamına giren politikacılar için değil, tümüyle ulusumuz için de onur kırıcıdır.

Bunlara, bir de metinde bulunmayan, ancak yönetimce amaçlandığı uygulamayla ortaya çıkan yasaklar eklenmesi; ve yazılı yasaklar benim dışımda hiçbir politikacıya uygulanmazken, bana, yazılı olmayan yasakların da uygulanmak istenmesi, hukuka aykırılığı büsbütün ağırlaştırmaktadır.

Yazılı yasaklardan bazısı ulusumuz için neden onur kırıcıdır?

Çünkü, 52 Sayılı Karar, özellikle bu kararın ikinci maddesi, seçilenleri, hukukun temel kurallarından birine aykırı biçimde, yani mahkeme kararı olmaksızın, cezalandırırken, yalnız onları değil, seçmenleri de kınamış ve suçlamış olmaktadır. Seçmen durumundaki yurttaşlara,

'Türkiye'nin içine sürüklendiği durumdan sizlerin seçtiğiniz kimseler ve sizlerin aranızdan, partilere girerek, politikayla aktif olarak ilgilenenler sorumludur!' demeye getirmektedir.

Bu madde, seçilmiş olmayı suç gibi, seçilmemiş olmayı da erdem gibi göstermektedir. O kadar ki, parlamentoya seçimle gelenleri cezalandırırken, seçimsiz gelenleri ödüllendirmektedir.

Böyle bir yaklaşımın, halka güvensizlikten ve demokrasiye inançsızlıktan kaynaklandığı izlenimi ister istemez doğar.

Halka güvensizlik ve demokrasiye inançsızlık temeli üzerine gerçek bir demokrasi yapısı kurulabileceğinden, gerek kendi kamuoyumuzun gerek demokratik ülkeler kamuoyunun kuşku duyması da doğaldır.

Onun için, önümüzdeki günlerde ve aylarda atılacağı açıklanan bazı adımların gerçek bir demokrasiye yönelik olduğu iddiasına inandırıcılık kazandırabilmek isteniyorsa, bunun koşullarından biri, 52 Sayılı Kararı, en azından bu kararla siyaset adamlarının anlatım özgürlüğüne getirilen sınırlamaları bir an önce kaldırmaktır.

Bir bakıma hâlâ yürürlükte olan Anayasamız, partileri, 'demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları' olarak tanımlarken ve tüm yurttaşların 'partilere girme ve çıkma hakkı'na da 'seçme ve seçilme hakkı'na da 'sahip' olduklarını vurgularken, partileri kapatmakla kalmayıp, partili olmayı ve seçilmiş olmayı cezalandırmak ve seçme hakkını kullanmış olanları

suçlamak, ilerde büyük sorunlar yaratabilir. İleride yeni bir Anayasa yürürlüğe girdiği zaman yurttaşları, Anayasaya uymakta, gün gelip o yüzden cezalandırılabilecekleri kaygısıyla, duruksamaya yöneltebilir.

Bu nedenlerle, 52 Sayılı Kararın bir an önce kaldırılması veya değiştirilmesi; hiç değilse, yönetimin ve yargı organlarının bu kararı uygularken, devlete ve rejimin geleceğine de zarar verici yaklaşımlardan kaçınmaları beklenir.

Oysa şu ana kadar görülen uygulama, karar metninden daha sakıncalı ve daha kuşku uyandırıcıdır.

52 Sayılı Kararın 2'nci maddesi seçilmiş tüm politikacıların, tüm partili yurttaşların başları üzerinde bir Demokles kılıcı gibi asılı durmakla birlikte, bu karar kapsamına giren politikacılardan bazısına, 'Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısıyla ilgili olarak', demeçlerinde, makalelerinde veya açıkoturum ve sempozyumlarda, görüşlerini serbestçe açıklama olanağı fiilen tanınmaktadır.

Geçen duruşmada avukatlarım buna birçok örnek verdiler. Arada geçen günlerde bu örneklere yenileri de eklendi.

Benim dışımda hiçbir politikacı 52 Sayılı Karar uyarınca yargılanmadığına göre uygulamada ortaya çıkan eşitsizlik mahkeme kararları arasındaki çelişkilerden değil, yönetimin siyasal tercihlerinden kaynaklanmaktadır.

Hukuk devletinde mahkemelerin görevi ise, sanıkları yargılamaktan ibaret değildir. Mahkemelerin bundan daha önde gelen bir ödevi, yönetime veya siyasal iktidara karşı gereğinde tek tek her vatandaşın hukukunu korumaktır.

Benim de mahkemenizden beklediğim, uygulamada bana yöneltilen açık eşitsizliğe ve haksızlığa karşı, mahkemenin, benim hukukumu yönetime karşı korumasıdır.

Kaldı ki, bu hatırlatma yalnız benden gelmiyor, bazı hükümet üyelerinden de geliyor. Geçen duruşmada avukatlarımın belirttikleri gibi, örneğin, siyasal davalar konusunda yönetimin sözcüsü durumundaki bir Devlet Bakanı, 'Türkiye'de yasalar var. Bu yasaları ihlal edenler için ne uygulama yapılırsa, Ecevit için de o uygulama yapılacaktır, ona farklı muamele yapılamaz' demiştir.

Benim de mahkemeden beklediğim, yönetimce bana yapılmak istenilen farklı muamelenin önlenmesidir.

Bana yapılan katı uygulama başka politikacılara da yaygınlaştırılarak değil... Çünkü böyle davranılırsa rejimin geleceğinden büsbütün umut kesmek gerekir. Benim istediğim, 52 Sayılı Kararın, bana karşı yazılı metindekinden daha katı bir anlayışla uygulanmasına son verilmesidir.

Hakkımda henüz soruşturma bile yokken meydanlardan mahkûmiyetimin ilan edildiği bir dönemde ve bu dönemin belli koşulları altında, böyle bir istek belirtmenin dile kolay olduğunu biliyorum. Ama yargıçlığın kolay olmadığını ve güçlükleri göğüslendiği oranda yargıçlık mesleğinin yüceldiğini de biliyorum.

Uygulamadaki, hukuk devleti ilkelerine çok ters düşen eşitsizlik belki şöyle açıklanabilir:

2'nci madde, politikacılara, 'siyasi veya hukuki yapı' ile ilgili olarak, 'kendi anlayışları doğrultusunda' görüş açıklamayı yasaklıyor, ama yönetimin anlayışı doğrultusunda görüş açıklamayı yasaklamıyor. Bu konuda görüş açıklamalarına göz yumulanlar da genellikle, görüşleri, ana çizgileri bakımından, yönetimin anlayışı doğrultusunda olanlardır. Araya, yönetim için sakınca taşımayacak ölçüler içinde, birkaç istisna da zaman zaman eklense bile, genel görüntü odur.

Bu görüntü yeni Anayasanın serbest tartışma ortamı içinde kamuoyuna sunulacağı iddialarına gölge düşürmektedir. Çünkü, yalnız yönetimin anlayışı doğrultusunda görüş açıklamanın serbest olduğu, bunun dışında görüş açıklamanınsa, en azından riskli olduğu bir ortam, aslında, serbest tartışma ortamı sayılamaz.

Benim durumuma gelince, 'Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısı'na hiç değinmeyen sözlerim veya yazılarım bile, 52 Sayılı Karar açısından 'suç' sayılıyor.

Gerçi Sayın Savcı, Hollanda Televizyonu NCRV ile görüşmemde ve Alman dergisi Der Spiegel'e yazımda, benim, 'geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapı'ya değindiğimi ileri sürdü.

Ama, 'siyasal ve hukuki yapı'dan ne anlaşılması gerektiği yetkiyle açıklanmadıkça böyle bir sav, mahkeme önünde geçerlilik kazanamaz ve benim mahkûmiyetime gerekçe olamaz.

'Siyasal ve hukuki yapı'dan Sayın Savcı'nın ne anladığını bilmiyoruz; 52 Sayılı Kararı çıkaranların ne anladığını da bilmiyoruz.

Avukatlarımın da belirttikleri gibi, bu kavrama aydınlık getirilmesi, siyaset bilimcilerini, siyaset veya devlet felsefesi otoritelerini ve toplum bilimcileri ilgilendiren bir uzmanlık konusudur.

Bu konuda emsal oluşturacak mahkeme kararları bulunduğu da ileri sürülemez. Çünkü, bildiğim kadar ülkesinin, 'geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısı' üzerinde görüş açıkladığı için yargılanan, Türkiye'de veya dünyada, benden başka bir politikacı yoktur.

Zaten dünyada böyle bir suç kavramı yoktur.

Böyle bir suç kavramı, Türkiye'nin bugünkü yönetiminin dünya hukukuna orijinal bir katkısıdır.

Türk adliyesi de hukuk dünyası da siyaset âlemi de bu konuda henüz karanlıktadır.

Onun için, demokratik ülkelerdeki siyaset adamlarının, hukukçuların veya gazetecilerin, benim ikide bir neden yargılandığımı, tutuklandığımı, hapse atıldığımı anlayamamaları mazur görülmelidir.

Adalet uygulamasında henüz tanımı yapılmamış, anlamı açıklığa kavuşmamış bir suç isnadı ile şimdi bir kez daha mahkûm edilmeyeceğimi umarım.

Kaldı ki ben, dava konusu yapılan demecimle ve yazımla, 'siyasi veya hukuki' yapı konusunda kendi görüşlerimi açıklamadığım iddiasındayım.

Bu iddiada bulunurken ulusum adına bir eziklik duygusu içinde olduğumu da belirtmek zorundayım.

Düşünce ve anlatım özgürlüğünün kısılmasını gerektiren herhangi bir suç işlediği mahkeme kararıyla belirlenmemiş, üstelik yıllarca ülkesinde başbakanlık, bakanlık, milletvekilliği, parti liderliği yapmış bir kimsenin,

'Ben ülkemin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısı üzerinde görüşlerimi açıklamadım, böyle bir suç işlemedim!' diye kendini savunma durumunda bırakılmasının, ulusumuza saygınlık kazandırmayacağına inanıyorum.

Ama bunun sorumlusu ben değilim. Demeç verdiğim sıralarda, benimle görüşen gazeteciler, eğer Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısı üzerinde görüşlerimi sormuş olsalardı, ben, o soruları da yanıtlamaktan ve gerekiyorsa o nedenle hapse atılmaktan kaçınamazdım. Çünkü bundan kaçınmanın, yalnız beni değil, Türkiye'yi de küçük düşü-

receğini düşünürdüm. Kendimi hapse attırıp, 'kahraman olma hevesiyle' değil, Türkiye'nin siyasal yaşamında bunca yıl iyi kötü görev üstlenmiş bir kimse olarak, 'ben bu konuda görüş açıklayamam' demeyi, ulusumun dünyadaki saygınlığı açısından içime sindiremeyeceğim için, o tür soruları da yanıtlamak zorunda kalırdım.

Ne var ki, yabancı gazeteciler daha çok güncel sorunlarla ve gelişmelerle ilgilendikleri için, Türkiye'nin geçmişinden veya geleceğinden çok bugüne, yani bugünkü yönetim dönemine ilişkin sorular sordukları için, veya —52 Sayılı Kararı bildiklerinden— beni güç durumda bırakmamak inceliğini gösterdikleri için, 'Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısı' konusunda benden görüş istemediler. O nedenle de bu konuya girmek durumunda kalmadım. Nitekim, Hollanda televizyonu temsilcisinin sorularına bakıldığında, bu sorulardan hiçbirinin 'geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapı'ya ilişkin olmadığı kolayca görülür.

Sorular 'yapı'yla ilgili olmadığına ve yanıtlarım da soruların çerçevesi içinde kaldığına göre, Hollanda televizyonu ile görüşmemde 52 Sayılı Kararı ihlal etme durumunda kalmamış olduğum açıktır.

Der Spiegel adlı Alman dergisindeki yazımsa, benim değil, Atatürk'ün siyaset, devlet ve demokrasi anlayışı doğrultusunda yazılmış bir yazıdır.

Bu yazıda, kendi açımdan, ancak, bugünkü bazı uygulamalardan kaynaklanan kaygılarımı belirtiyorum.

Bunu suç sayan bir yasa veya karar hükmünün varlığını da bilmiyorum.

Aynı yazıda, doğruluğu, gerçekliği herhalde tartışılamayacak olan bazı gelişmeleri objektif biçimde sıralamaktayım.

Örneğin, Atatürk'ün içerde ve dışarda çetin savaşlar sürerken bile, parlamentoyu, siyasal iktidar için en sağlam ve meşru dayanak saydığını; oysa Atatürk'ün 100'üncü yıldönümüne, onun savaş içinde açtığı TBMM kapatılmış olarak girdiğimizi söylüyorum.

Atatürk'ün, savaş içinde sert hücumlarına, eleştirilerine hatta engellemelerine uğradığı parlamentoya her zaman saygı gösterdiğini; parlamento üyelerinin —o arada kendisini seçilme hakkından yoksun bırakmak için önerge veren üyelerin bile— 'duygularını ve saygınlıklarını zedelememeye büyük özen' gös-

terdiğini, fakat 'onun 100'üncü yıldönümünde, gerek kapatılan Büyük Millet Meclisine, gerek onun seçimle gelmiş üyelerine, resmen, aşağılayıcı sözler yöneltildiği'ni belirtiyorum.

'Atatürk'ün kendi reformlarını ve düşüncelerini yaşatmak için kurduğu Cumhuriyet Halk Partisi Onun 100'üncü doğum yıldönümünde kapatıldı' diyorum.

'Vasiyeti çiğnendi' diyorum.

Yazımdaki bu ifadelerden hiçbiri, 'geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapı ile ilgili olarak kendi anlayışım doğrultusunda' görüşler içermemektedir.

Bunlar, hem de yorumsuz olarak, bugünkü yönetimin uygulamalarına ilişkin bazı gerçekleri objektif biçimde yansıtmaktadır.

Eğer yönetimin bu yaptıklarını sıralamak suç sayılacaksa, bunları yapmış olmanın ne sayılacağını merak ediyorum.

Bunların dışında ise, yazımda, kendimden bir şey katmaksızın, Atatürk'ün kimse tarafından tartışılamayacak kadar belirgin bazı düşüncelerini, özelliklerini ve uygulamalarını anlatıyorum. Bu anlattıklarımdan da Atatürk'ün gerçek demokrasiyi amaçladığı, ülkesini ona hazırladığı kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Eğer yazının bu bölümlerinde 'siyasi ve hukuki' yapıya bir ölçüde değinildiği iddia edilecek olursa, şunun göz önünde tutulması gerektiğini hatırlatırım.

52 Sayılı Karar, 'Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısı konusunda' benim, 'kendi anlayışım doğrultusunda' görüş açıklamamı yasaklamıştır, ama o konuda Atatürk'ün anlayışını, objektif verilere, Atatürk'ün kendi sözlerine ve uygulamalarına dayanarak açıklamayı hiç kimseye yasaklamamıştır.

52 Sayılı Karar kapsamına giren bazı politikacılara, bugünkü yönetimin anlayışı doğrultusunda görüş açıklama bakımından geniş serbestlik tanınırken, bir politikacının da Atatürk'ün anlayışı doğrultusunda görüş açıklaması umarım ki suç sayılmaz.

Eğer ben, Atatürk'ün anlayışını dile getirdiğim için hapse mahkûm edilirsem, Atatürk ve Türk ulusu açısından elbette üzüntü duyarım, ama bundan dolayı kendimi 'suçlu' saymam.

Eğer Atatürk'ün en çok önem verdiği bazı yapıtları baltalanır veya yok edilirken, vasiyeti bile çiğnenirken, kendi kur-

duğu ve bağımsızlığını vasiyetiyle güvence altına aldığı bilimsel kurumları bağımlılaştırma yolunda adımlar atılırken sussaydım, ancak o zaman kendimi suçlu sayardım.

Bunlar karşısında Türkiye'den hiçbir ses yükselmemiş olsaydı, inanıyorum ki, bu, Türk ulusuna onur kazandırmazdı.

Değişik sıkıyönetim mahkemeleri veya savcıları önünde defalarca belirttiğim gibi ve geçen yıl başlarında Sayın Sıkıyönetim Komutanına da yönetime ulaştırılmak üzere söylediğim gibi, 52 Sayılı Karar konusunda benim çözemediğim bir sorun vardı.

Yönetim, ülkemize gelen yabancı politikacıların veya gazetecilerin benimle görüşmelerine izin veriyordu. Hatta bazen bu teşvik ediliyor ve öylelikle Türkiye'de fazla özgürlük kısıntısı olmadığı izlenimi dünyaya verilmek isteniyordu.

Fakat bu konuklar, benimle, sanattan, edebiyattan konuşmaya değil, siyasal konularda görüşlerimi öğrenmeye geliyorlardı ve bunu, kuşkusuz, yönetim de biliyordu.

Benimle görüşmelerinin serbest olduğu resmi makamlarca kendilerine bildirilen gazetecilere, 'Sizin benimle görüşmeniz serbest olabilir, ama benim sizinle görüşmem serbest değil' deyip susmayı ve Türkiye'yi bir suskunlar ülkesi gibi göstermeyi devletimizin dünyadaki saygınlığı açısından, ulusal onurumuz açısından içime sindiremiyordum.

Sorularını yanıtlarken kendi düşüncelerimle ters düşer biçimde konuşmamı ise hiç kimse benden isteyemezdi.

Ama kendi düşüncelerim doğrultusunda konuşunca da yönetimce 'suç' işlemiş sayılıyordum.

Bu durumda, yönetim beni 'suç' işlemeye icbar etmiş oluyordu.

Şimdi ise, yönetim bu soruna kendince bir çözüm bulmuş gibi görünüyor. Bu çözümün ilk belirtisini bugün mahkeme önünde avukatlarım açıkladılar. Önemli bir gelişme olduğu için ben de kısaca yinelemek isterim.

Avrupa Ekonomik Topluluğunun Ankara'daki sayın temsilcisi birkaç gün önce bana Avrupa Parlamentosundan üç üyenin özel olarak Türkiye'ye geleceğini ve 3 Temmuz Cumartesi günü beni de özel olarak ziyaret etmek istediklerini söyledi. Kabul edip edemeyeceğimi sordu. Doğal olarak olumlu yanıt verdim. Gelecek olan parlamenterler zaten tanıdığım kimselerdi.

Fakat 2 Temmuz günü bir sıkıyönetim yetkilisi bana telefon etti ve özetle şunları söyledi :

'Avrupa Parlamentosundan üç üyenin geleceğini ve cumartesi günü sizinle de görüşeceğini öğrendik. 52 ve 65 Sayılı Bildiriler karşısında böyle bir görüşme uygun bulunmuyor. Böyle bir görüşme, bu bildiriler karşısında sizi suç işlemiş duruma düşürebilir. Onun için görüşmeyi iptal etmenizi istiyoruz. Avrupa Ekonomik Topluluğu temsilcisine de durumu anlattık. Görüşmeyi iptal ettiğinize dair sizden telefon haberi bekliyor.'

Tabii, bu isteği yerine getirdim ve elimde olmayan böyle bir nedenle görüşmeyi iptal etmek zorunda kaldığım için Avrupa Parlamentosu üyelerinden benim adıma özür dilenmesini rica ettim.

Demek ki yönetim, sonunda, yabancı konukların benimle görüşmelerine izin verip benim onlarla görüşmemi suç saymadaki çelişkiyi kabul etmiş ve bu çelişkiyi sona erdirmek üzere böyle bir yol seçmiştir.

Bu yol seçilecek yerde, ağzımdan çıkacak her sözü suç sayan uygulama değiştirilseydi, dünyadaki saygınlığımız açısından, soruna bence, daha uygun bir çözüm getirilmiş olurdu. Bu yeni uygulamayla, üyesi bulunduğumuz demokratik ülkeler topluluğunda, Türkiye'deki rejimin geleceğine ilişkin kuşkular korkarım ki, büsbütün derinleşecektir.

Ama yönetim öyle takdir etmiştir. Benim yapabileceğim bir şey yoktur.

Ne var ki, bu yeni uygulamayla benim durumuma bir anlamda açıklık da getirilmiş olmaktadır. Şimdiye kadar yabancı konukların benimle görüşmelerine izin verilmekle, bizzat yönetim tarafından 'suç işlemiş duruma' düşürüldüğüm artık resmen kabul edilmiş bulunmaktadır.

Böyle olunca benim, bu yeni uygulamaya geçilmeden önce yapmak durumunda kaldığım açıklamalardan dolayı mahkûm edilmem büsbütün adaletsizlik olacaktır ve eskisinden daha açık bir çelişki olacaktır.

Ancak şunu da belirtmek isterim : Yönetimin şimdiye kadar beni suç işleme durumuna düşürdüğünü veya suç işlemeye icbar ettiğini söylerken, 'suç' deyimini, kendi hukuk anlayışıma göre kullanıyor değilim. Benim hukuk anlayışıma göre, şimdiye kadar yabancılara söylediklerimden hiçbirinde 'suç' yoktur. Ayrıca bu görüşmelerimde her zaman, Türk ulusunun

ve devletinin dünyadaki saygınlığını korumaya ve yüceltmeye, Türkiye'nin yararlarını gözetmeye de özen gösterdim.

Nitekim eğer, 3 Temmuz günü yapacağım görüşmeyi iptal etmem yönetimce istenmeseydi, ben konuk Avrupalı parlamenterlere, ülkemizin yararı açısından özellikle şu günlerde mutlaka söylenmesi gerektiğine inandığım bazı düşüncelerimi söyleyecektim, bazı telkinlerde bulunacaktım.

Eğer savunmada söylediklerimiz üzerinde düşünme gereğini duymazsa, mahkeme bugün benim hakkımdaki hükmünü açıklayacak. Yarın, 7 Temmuz Çarşamba günü de eğer gündeminde bir değişiklik olmazsa, Avrupa Parlamentosu, Türkiye Raporu'nu görüşecek.

Çok kritik bir aşamaya rastlayan bu görüşmede, doğal olarak, Türkiye'deki en son gelişmeler değerlendirileceği gibi, son günlerdeki gazete haberleri doğru ise, bu görüşmeyi fırsat bilen bazı çevrelerin etkisiyle, Türkiye'nin rejim sorunuyla bağlantılı olarak, etnik konular, hatta Ermeni konusu da ortaya atılacak. Belki alınacak kararlarda bu konulara da yer verilmesini isteyenler olacak.

Konuk Avrupalı parlamenterlerle görüşmeme engel olunmasaydı ben, öncelikle bu olasılık üzerinde duracaktım. Türkiye'nin rejim sorunuyla etnik konular veya Ermeni iddiaları arasında bağlantı kurmanın yanlışlığını, sakıncalarını vurgulayacaktım. Dünyanın başka bazı bölgelerinden farklı olarak, bizim bölgemizde, Ortadoğuda, etnik sorunların dış güçler tarafından körüklendiğini, dış güçler arasındaki çekişmelerde bir araç olarak kullanıldığını, bölge ülkelerini bölmek veya zayıflatmak ve kontrol altında tutmak için bu sorunların hiç yoktan yaratılmaya uğraşıldığını kanıtlarıyla anlatmaya çalışacaktım.

Türkiye'nin iyiliğini ve Türkiye'de gerçek demokrasiye uygun bir ortam oluşmasını içtenlikle isteyen dostlarımızın, bu tür tertiplere Avrupa Parlamentosunu kapalı tutmaları gerektiğini belirtecektim.

Yine eğer bu görüşmeyi yapabilseydim, geçici bir yönetimin —geçici olduğunu kendisi de açıklayan bir yönetimin— tutumuna tepki olarak, Türkiye ile Batı arasındaki organik bağların kopmasına yol açabilecek geri dönülmesi zor adımlar atılmasından kaçınılmasını salık verecektim. Türkiye'de demokrasinin geleceği için, Türk halkının demokrasiye bağlılığını bir sağlam güvence olarak görmelerini telkin edecektim.

Bunlar dışında, eğer şu sırada görünen belirtiler açısından rejimle ilgili gelişmeler konusunda düşüncelerimi sorarlarsa, o konuda da kendi sorumluluk ve demokrasi anlayışım çerçevesinde düşündüklerimi söylemekten elbette kaçınmayacaktım.

Belki o konuda söyleyeceklerimi bugünkü yönetim, kendi açısından sakıncalı bulabilirdi.

Ama bir yönetim için sakıncalı olan, her zaman ulus ve devlet için de sakıncalı olmayabilir.

Yönetimler gelip geçicidir, ulus ve devlet kalıcıdır.

Benim için, Türk ulusunun ve devletinin saygınlığı veya yararı, herhangi bir yönetimin saygınlığından veya yararından önde gelir.

Bence Türk ulusunun demokratik ülkeler topluluğundaki saygınlığı da, her şeyden önce, Türkiye'de Batı ölçütleriyle gerçek bir demokrasi bulunmasına ve Türk ulusunun bu anlamdaki gerçek demokrasiye layık görülmesine bağlıdır.

Türk ulusunun ve devletinin, yalnız saygınlığı değil, yararı da bence buna bağlıdır. Çünkü aksi halde, Batı bizi, kendi değer ölçütlerinin dışında, kendi uygarlık düzeyinin altında kalan bir sınır bekçisi gibi görmekle yetinir. Bu da bize onur katmayacağı gibi, bizi dünyada, özellikle de bölgemizde, giderek yalnızlaştırır ve güçsüzleştirir.

Ulusun ve devletin saygınlığını ve yararını, gelip geçici yönetimlerin veya iktidarların saygınlığından ve yararından üstün tutma kuralına, ben, kendim yönetimin başında iken de bağlı kaldım.

Buna, beraber çalıştığımız yıllarda, şimdiki bazı yöneticilerin de tanık olduğu birçok örnekler verebilirim.

1978 - 1979 yıllarında çok güç ekonomik koşullar altında hükümet ederken, bir yandan devraldığımız ağır dış borç yükünün kapıya yığılan taksit ve faizlerini ödemeye, bir yandan da birkaç ay içinde yüzde yüze yakın yükselen dünya petrol fiyatlarının yükünü taşımaya uğraşırken, eğer Uluslararası Para Fonunun tüm isteklerine boyun eğmeye razı olsaydım; veya Ege' deki ulusal sorunlarımızı hasıraltı etmeyi ve dünya gündeminden çıkartmayı içime sindirebilseydim; ya da Türkiye'nin geleceğini tehlikeye düşürecek biçimde bir üs gibi kullanılması yolunu açabilecek bazı isteklere sessizce yeşil ışık yaksaydım, ancak giderayak sağlayabildiğimiz ve hemen hiç kullanamadan bizden sonra gelen yönetimlere devrettiğimiz uygun koşul-

lu geniş kredileri ve borç ertelemelerini, herhalde, daha hükümet dönemimizin başlarında sağlayabilirdim. Böylece de bu gibi nedenlerle geciktirilen yardımları hızlandırabilirdim ve başında bulunduğum yönetimin ömrünü rahatlıkla uzatabilirdim. Ama ulusumuza saygınlık, devletimize güç katmış olmazdım.

Kendisi yönetimin başındayken bile, yönetimden önce ulusunu ve devletini düşünmüş bir siyaset adamından, herhalde, başkaları yönetimdeyken her şeyin üstünde yönetimi düşünmesini hiç kimse isteyemez.

Bu sorumluluk ve devlet anlayışı, benim kendi kişiliğimden önce, Atatürk'ün ve İnönü'nün partisinde yıllarca görev yapmış olmanın bana kazandırdığı bir anlayıştır.

Yönetim ve devir değişti diye veya Cumhuriyet Halk Partisi kapatıldı diye, ben bu anlayışımı değiştirecek değilim.

Şimdi öyle bir dönemden geçiyoruz ki, uluslararası alanda Türkiye'nin tanıtılması, çokuluslu derneklerin veya büyük sermayenin kurduğu vakıflardan beklenmektedir.

Şimdi öyle bir dönemden geçiyoruz ki, Türkiye'nin sorunları, dünyaya birtakım şirketlerin yabancı dergilerdeki ilan sayfalarında bazı yabancı yazarlara yazdırdıkları yalan yanlış yazılarla anlatılmaya çalışılmaktadır.

Başbakanlığı sırasında birçok uluslararası sorunlarımızın çözümüne katkılarda bulunmuş bir kimsenin ise, yabancılarla görüştüğü zaman Türkiye'ye zarar vereceğinden ürkülmektedir; 'kapalı kapılar arkasında Türkiye'yi dışarıya jurnal' edebileceğinden kuşku duyulmaktadır.

Birçok parlamenterin seyahat özgürülüğüne de hiçbir sınırlama getirilmezken; fabrikasında kamp kurup militan yetiştirdiği bilinen bir karanlık işadamı ve politikacı Türkiye içinde ve dışında serbestçe dolaşırken; vatandaşların, sanayi kuruluşlarının ve bankaların yüzlerce milyar lirasını toplamış olduğu ve iflasın eşiğine geldiği bilinen bir banker serbestçe pasaport alıp tüm ailesiyle birlikte yurt dışına çıkabilirken, benim, Atatürk üzerine veya Türk kültürü, ya da uluslararası sorunlarımız üzerine konferans vermek için çağrıldığım üniversitelere gitmemde bile sakınca görülmekte ve sınır kapılarına yurt dışına çıkamayacağım bildirilmektedir.

Neden bu muamelelere uğradığım, neden 52 Sayılı Kararın politikacı olarak yalnızca bana uygulandığı, yalnızca yazılı yasaklarıyla değil, yazılı olmayan yaşaklarıyla da ısrarla bana uygulanmak istendiği, neden politikacılığı bırakıp eski mes-

leğim olan gazeteciliğe dönüşümün bile engellendiği, belki bir gün aydınlığa çıkacaktır.

Şimdilik bunların nedenlerini ben de bilmiyorum. Ama bunların bazı nedenleri tahmin edilebilir.

Örneğin, tüm demokratik işçi haklarının kaldırıldığı bir ortamda, o hakların gerçekleşmesine katkıda bulunmuş bir kimseye böylesine özgürlük kısıntıları getirilmesi belki de yadırganmamak gerekir.

24 Ocak kararlarının Türkiye'de demokrasinin sonu olacağını, halkı da, giderek sanayiimizi ve tarımımızı da ezeceğini daha ilk gününden söylemiş bir kimsenin tam suskunluğa mahkûm edilmesi belki de o kararlardan sonuç alabilmenin bir gereği sayılmıştır. Ama şimdi Türkiye, iki buçuk yıl önce o kararları alkışlayan, fakat bugün bazıları fabrikalarını kapatmak zorunda kalan kimi işadamlarının bile feryatlarıyla çınlamaktadır... İşçinin, köylünün, esnafın ise sesi bile duyulamıyor artık.

Belki bir ara yayımladığım bir dergide, devlet radyosunun ve televizyonunun, sermaye piyasasına hiçbir düzenleme getirilmemişken, banker ilanları yayımlayarak halk tasarruflarını tehlikeye düşürmesindeki sakıncaya değinildiği için benim susmam istendi. Ben sustum, dergi de kapatıldı, ama şimdi yüz binlerce bankerzede sokaklarda haykırıyor ve ağlaşıyor.

Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısı üzerinde, ayrıcalıklı vakıflar konuşuyor, holdingler konuşuyor, hatta ülkemizi ziyaret eden yabancılardan bazıları konuşuyor.

Atatürk üzerine yıllarca Atatürk düşmanlığı yapmış olanlar konuşuyor, ülkemize çağrılan yabancılar konuşuyor.

Ama benim konuşmam, ülkemin sorunları üzerinde söz söylemem, Atatürk üzerine yazı yazmam suç sayılıyor.

Fakat her şeye rağmen kırgın da umutsuz da değilim.

Bugünkü yönetimin de uygulanmakta olan ekonomik modelle Türkiye'nin büyüyen sorunları arasındaki, özellikle de bu modelle rejim sorunu arasındaki bağlantıyı gördüğünü ve yaklaşık iki yıllık deneyimine dayanarak, şimdi bu modeli başka türlü değerlendirmeye başladığını veya başlamak üzere olduğunu umuyorum.

Bu konuda önyargısız olarak yapılacak yeni değerlendirmelerin, Türkiye'de gerçek demokrasiye dönüş yolunu yeniden açmasını diliyorum.

O yol açılacak olursa, inanıyorum ki bu yönetim, şimdiye kadar bulduğundan çok daha güvenilir güçleri yanında bulabilecektir.

Yalnız sağ kanadı olan bir kuş durumundaki bir demokrasinin uçuşa geçemeyeceği, partiler yelpazesinde demokratik sol kanat olmadıkça ne demokrasinin gerçekleşebileceği, ne komünizmin önlenebileceği, umarım ki, iş işten geçmeden anlaşılsın!

Mühendis veya kalfa olmadan bina yapılamayacağı gibi, politikacılar ve gerçek anlamda partiler olmadan demokrasinin de olamayacağı, umarım ki daha çok geç kalınmadan anlaşılabilsin!

En azından artık şunun anlaşılmaya başladığını umarım ki, yönetimde bulunanlar gibi düşünmeyenleri susturmak, ülkede huzur sağlayabilmenin, toplumu bunalımdan esenliğe çıkarabilmenin sağlıklı ve güvenilir bir yolu değildir.

Böyle suskunluk dönemlerinde devletin başına çok yetenekli kimseler bulunsa bile, bu yöneticiler, ellerinde dedektör olmaksızın bir mayın tarlasına dalmış kimseler gibi bulabilirler kendilerini: Hangi sorunun ne zaman, nerede nasıl patlayacağını önceden kestiremezler.

O yüzden de örneğin, basit bir bankerler sorunu bile, ancak patlamalardan ve yüz binlerce ailenin yıkıma uğramasından sonra fark edilir.

Onun için, yöneticilerin, ses veren bir toplumdan, çokseslı bir toplumdan değil, sessizlikten veya tekseslilikten sakınmaları gerekir.

Bazı konularda ve bazı aşamalarda susmayı veya ancak yönetimin istediği gibi konuşmayı içime sindiremediğim için benim hapse atılmamla Türkiye bir şey yitirmeyebilir, ama suskunluktan veya ancak yönetimin anlayışı doğrultusunda ses veren bir toplum durumuna gelmekten Türkiye çok şey yitirir.

Benim söyleyeceklerim bunlar.

Takdir mahkemenindir...»

EK 6

Bülent Ecevit'in Hollanda Televizyonundaki ve «Der Spiegel» Adlı Alman Dergisindeki Mülakatlarıyla İlgili Mahkeme İfadesi

(Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde; 29 Nisan 1982)

«...Hollanda televizyonu NCRV'ye vermiş olduğum demeçte benim Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapısıyla ilgili herhangi bir görüşüm açıklanmamaktadır. Bu görüşümü kanıtlamak üzere paragraf paragraf demeç üzerinde durmak isterim.

Bu Hollanda televizyonunda yayımlanan demecin birinci paragrafı muhabirin hapse giriş nedenimle ilgili bir sorusuna yanıt niteliğindedir. Bu yanıtta hiçbir görüş açıklanmamaktadır. Sadece benim kişisel durumuma değinilmektedir ve neden hapsedildiğim konusunda herkesin bilgisi içinde olan objektif açıklamalar yapılmaktadır.

Yine bu yanıtta 52 Sayılı Kararın 5. maddesine aykırı düşen bir uygulamaya değinilmektedir. Burda da bir yorum yoktur. Objektif olarak bir gerçek yansıtılmaktadır. Bilindiği gibi, benim ihlal etmiş olduğum ileri sürülen 52 Sayılı Kararın 5. maddesi, duruşması açık görülen davalarda söylenenlerin, tutanağa geçenlerin, aynen veya aslına uygun olmak koşuluyla özet olarak yayımlanabileceğini belirtir. Oysa benim Kasım 1981'de Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde yapılan duruşmam açık olduğu halde bu duruşmama 52 Sayılı kararın 5. maddesine aykırı olarak fiili yasak konulmuştur. İlgili makamlar, herhalde bu yasağın, yasaya aykırı olduğunu bildikleri için, yasağı yazılı olarak ilgili yayın

organlarına bildirmemişlerdir. Son zamanlarda âdet olduğu üzere telefon buyruklarıyla benim savunmamın duyurulmasını önlemişlerdir. Onun sonucu olarak da kamuoyu önünde ağır itihamlara uğramama neden olan bu konuyla ilgili savunmam Türk kamuoyuna duyurulamamıştır. Bu birinci yanıtta bu konudaki objektif bilgileri de veriyorum.

İkinci soru, 'Bu görüşme yayımlandıktan sonra yeniden hapsedilmekten korkmuyor musunuz?' şeklindedir. Buna verdiğim yanıtta, 'Bilemem, fakat özgür bir toplumda yaşamak isteyen, ülkesinde demokrasinin kurulmasına veya yeniden kurulmasına katkıda bulunmak isteyen bir kimse bazı riskleri göze almak zorundadır. Özgürlük ve demokrasi, uğrunda bazı riskler göze almaya değecek değerlerdir' diyorum.

Herhalde takdir buyurursunuz ki bu sözler yine Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapısı ile ilgili olmayan sözlerdir. Bunlar benim özgürlük anlayışımı ifade etmektedir. Bu özgürlük anlayışını ben 52 Sayılı Karar yürürlüğe girmeden yıllar öncesinden beri açıklamaktayım. Aslında bana ait bir görüş de değildir. Dünyada tarih boyunca özgürlüğe önem vermiş herkesin benimsediği bir görüştür. O da özgürlük uğruna bazı risklerin göze alınması gerektiğidir. Eğer böyle riskler göze alınmasaydı daha önce bir vesileyle belirttiğim gibi, bugün insanlık hâlâ dünyayı düz sanıyor olurdu. Gerçi 52 Sayılı Karar benim özgürlüğümü kısmıştır, ama özgürlüğümün kısılması, herhalde benim özgürlük anlayışımı değiştirmemi gerektirmez.

Üçüncü soruya ve yanıta geçiyorum.

SORU: 'Size göre Türkiye ile ilgili olarak Avrupalılar ne yapmalıdır?'

Benim yanıtım da şöyle: 'İzin verirseniz düşüncemi bir ilkeyle belirtmek isterim. Türkiye Batılı demokratik uluslar topluluğunun bir üyesi olduğuna göre herhangi bir başka demokratik Batı toplumuna hangi demokrasi ölçütleri uygulanıyorsa Türkiye'ye de aynı ölçütler uygulanmalıdır. Benim görüşüme göre Türkiye'nin gerçek dostları Türkiye'ye de aynı ölçütleri uygulayanlardır ve kendi ülkelerinde insan hakları ihlal edildiği vakit buna karşı nasıl tavır almaları söz konusu ise, Türkiye ile ilgili olarak da aynı tavrı alanlardır. Türkiye Batının güvenlik açısından çıkarlarına hizmet ettiği sürece Türkiye için ikinci sınıf bir demokrasiyi içlerine sindirebilenler Türkiye'nin ötekiler kadar gerçek dostları olmayabilirler.'

Bu yanıtım da Türkiye'nin yapısıyla ilgili değildir; demokratik Batı ülkelerinin Türkiye'ye bakışıyla, Türkiye'ye davranışıyla ilgili bir düşüncemi belli bir ilkeye dayanarak belirtmektedir. Bu ilke de benim öteden beri uygulamış olduğum bir ilkedir.

Ben gerek muhalefette, gerek iktidarda bulunduğumuz yıllarda Türk ulusunun demokratik ülkeler topluluğundaki onuru yerine büyük önem verdim ve Türkiye'nin Batıdaki yerinin bir sınır bekçisi ülke gibi değerlendirilmemesi gerektiğini, Batıyla aynı özgürlükçü demokratik rejim ve hayat anlayışı ölçütlerini, değerlerini benimseyen bir ülke, bir ulus olarak değerlendirilmesi gerektiğini savundum.

Batıda Türkiye'ye karşı iki türlü bakış vardır: Bir bakış, Türkiye'yi, Türk ulusunu, demokratik uluslar topluluğunun gerçek bir üyesi gibi görenlere ait bakıştır. İkincisi de buna fazla önem vermeksizin, 'Olsa da olur olmasa da olur' yaklaşımı içinde, Türkiye'ye sadece stratejik önemi açısından değer verenlerdir. Her zaman belirttiğim gibi, benim görüşüme göre, Türkiye'nin gerçek dostları, aynı demokratik değer ölçütlerini Türkiye'ye de uygulayanlardır. Demokratik değerler açısından Türk ulusunu kendileri ile bir tutanlardır. Ötekiler Türkiye'ye Batılı ülkeler topluluğu içinde bir ikinci sınıf ülke muamelesi yapmış olurlar.

Başbakan olarak NATO toplantısında da Avrupa Konseyi toplantısında da aynı görüşü savunmuştum. Türkiye'nin bir sınır bekçisi ülke gibi görülmemesini, aynı demokratik değerleri benimseyen eşdeğerde bir üye gibi görülmesini istemiştim. Politikadan ayrılmak zorunda bırakılmış olmam, benim, ulusumun onurunu göz önünde tutarak aynı çabayı göstermeme engel olmasa gerektir. Çünkü benim anlayışıma göre Türk ulusunu dünyaya bu şekilde tanıtmak bir ulusal görevdir.

Zaman zaman dışarıda yayımlanan demeçlerim dolayısıyla benim Türkiye'yi dışarıya jurnal ettiğim iddia ediliyor. Oysa ben her zaman Türk ulusunun Batı'daki kadar ileri bir demokrasiye layık olduğunu savundum. Benim görüşüme göre bunu savunmak Türk ulusunu dışarıya jurnal etmek değildir. Bunun tersini söylemek Türk ulusunun dışarıdaki itibarını zedelemek olur.

Dördüncü paragrafta, sorulan soru şu : 'Bazıları da diyorlar ki tedhişçilik yüzünden her gün birçok kimsenin öldüğü bir ülke, demokrasiye henüz hazır değildir.'

Buna demeçteki yanıtım şöyle: Bu soruyu yanıtlayabilmek için Türkiye'de terörizmin nereden kaynaklandığına bakmalıyız. Bir süredir Türkiye hızlı bir geçiş dönemindedir. Kentleşme ve sınaileşme dönemindedir. Yeni toplumsal güçler ortaya çıkmaya başlamıştır. Doğal olarak bu yeni güçler hakları olan yeri almak istemektedirler. Toplumsal güçler dengesine ağırlıklarını koyabilmek istemektedirler.

Öte yandan bazı çıkar çevreleri, toplumdaki bazı egemen güçler ise ekonomik değişimin sağladığı maddi olanaklardan yalnızca kendileri yararlanmak ve bu değişimin kaçınılmaz toplumsal ve siyasal sonuçlarını önlemek istemektedirler. Bu güçler Türkiye'de büyük gerilimler yaratmışlardır. Bu egemen güçlerden bazıları terörizmi bile teşvik etmişlerdir ve Türk halkının gözünde demokrasinin Türkiye için geçerli olmadığını kanıtlamak istemişlerdir.

Eğer bir ülkede bazı egemen güçler demokrasinin o ülke için geçerli olmadığını, o ülkede demokratik bir çerçeve içinde huzur ve asayiş sağlanamayacağını kanıtlamak için uzun yıllar çaba göstermişlerse bunalım ve terörizm için yeterli neden var demektir.

Bence demokratik bir ülkede sağdan da gelse soldan da gelse terörizmin amacı demokrasiyi yıkmaktır, halkı demokrasiden usandırmaktır. Onun için eğer terörizmle başa çıkmak uğruna demokrasiden vazgeçecek olursak terörizme teslim olmuş, terörizme yenilmiş oluruz. Terörizmi gerçekten yenebilmek için demokraside direnmemiz gerektiğine inanıyorum.

Bu yanıtım da, görülebileceği gibi, yine ülkemizin ve ulusumuzun dünyadaki onuruna verdiğim değerden kaynaklanmaktadır. Bugün dünyanın pek çok ülkesinde, özellikle demokratik ülkelerde, o arada örneğin İngiltere'de, İtalya'da, İspanya'da, yıllardan beri geniş ve yaygın terör vardır. Fakat bu terör olgusu dolayısıyla o ulusların demokrasiye hazır olduğundan şüphe edilmeyecek, Türkiye'deki terör dolayısıyla Türk ulusunun demokrasiye yeterince hazır olup olmadığı konusunda kuşku duyulacak! Ben bunu, Türk ulusunun onuru açısından içime sindirememekteyim. Maalesef bu kuşkuyu içimizden dışarıya, demokratik ülkeler kamuoyuna, yansıtanlar da vardır.

Bence Türkiye'de demokrasinin tıkanıp boğulmasının, terörün ve terör tırmanışının sosyolojik açıdan kolaylıkla saptanabilecek nedenleri vardır. Bu konuda da Türkiye'nin siyasal ve-

ya hukuki yapısıyla değil, bu sosyolojik nedenlerle ilgili görüşlerimi belirtmekteyim.

Kısaca şunları da eklemek istiyorum. Benim görüşüme göre, terörle başa çıkabilmek uğruna demokrasiden vazgeçmek veya özgürlükleri sınırlamak teröre yenilmektir. Çünkü terörün amacı halkı demokrasiden usandırmak ve demokrasiyi yıkmaktır. Bu yalnız Türkiye için değil, bütün demokratik ülkeler için geçerli bir gerçektir. Nitekim dün Avrupa Konseyinin terör konusu ile ilgili görüşmelerindeki konuşmacılar ve raportörler aynı tezi işlemişlerdir. Terör karşısında demokratik özgürlüklerden özveride bulunmanın teröre yenilmek olacağını vurgulamışlardır. Demek ki ben, bu demecimde, Türkiye'ye özgü değil evrensel bir gerçeği vurgulamaktayım.

Daha bundan iki yüzyılı aşkın bir süre önce Amerikalı büyük devlet adamı ve düşünür Benjamin Franklin şöyle diyordu: 'Geçici bir zaman için biraz emniyete kavuşmak maksadıyla hürriyetlerini feda edenler ne hürriyete, ne emniyete layıktırlar. Her ikisini birden kaybederler' diyordu. Amerika'da, devlet henüz kuruluş aşamasında iken, iki yüzyılı aşkın bir süre önce açıklanabilmiş bu düşünceyi, iki yüzyılı aşkın süre sonra Türkiye'de, binlerce yıllık devlet deneyimi bulunan bir toplumda açıklamanın suç sayılmayacağını umarım.

Ben, Benjamin Franklin'in bu sözünü Sayın Prof. Turhan Feyzioğlu'nun 1957'de yayımlanan 'Demokrasiye ve Diktatörlüğe Dair' başlıklı kitabında okumuştum. Türkiye'de 1957 yılında açıklanabilen bir düşüncenin 25 yıl sonra açıklanamaz bir duruma gelmiş olmasını da düşünmek bile istemem. 'Başkaları açıklayabilir, ama sen açıklayamazsın' denecek olursa ona da yanıtım şu olur: Eğer bu düşünceyi başkaları açıklasaydı benim açıklamama gerek kalmazdı.

Daha sonraki paragrafta Hollandalı televizyoncunun 'yönetim diyor ki: 1984'te yeni bir Anayasa hazırlanmış ve böylece Türkiye'ye demokrasi geri gelmiş olacak', sözlerine de benim yanıtım şöyle:

'Bunun Orwell anlamında bir 1984 demokrasisi olmayacağını umarım.

Fakat maalesef gözler önündeki işaretler ve resmi göstergeler Türkiye için tasarlanan demokrasinin gerçek demokrasi olmayacağını gösteriyor. Bunun, oldukça sınırlı bir demokrasi ya da yalnızca adının demokrasi olacağı anlaşılıyor. Üstelik de-

mokrasiye geçiş için gerekli tüm köprüler ve kanallar tahrip edilmiştir.

Parlamento kapatılmıştır. Bütün partiler kapatılmıştır.

Bütün deneyimli siyasal kadrolar siyaset sahnesinden tasfiye edilmiştir.

İşçi sendikaları artık normal işlevlerini yerine getirememektedir.

Radyo ve televizyon tümüyle devlet kontrolündedir.

Örgütlenme özgürlüğü ise uygulamada ancak büyük iş çevreleri için geçerlidir.

Bu koşullar altında özgürlüğü ve demokrasiyi yeniden kurmak için gerekli araçlar ve gereçler bile artık yok demektir. Fakat bütün bunlara karşın ben Türkiye'de demokrasinin geleceği konusunda kesinlikle kötümser değilim. Çünkü Türk halkının demokrasiye inancına ve bağlılığına güveniyorum. Şimdiden halk yitirdiği özgürlüklerin ve hakların yokluğunu duymaya başlamıştır.'

Burada belirtilen kaygılar benim 1981 Kasım ayında 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesindeki duruşmam sırasında ve savunmam sırasında belirttiğim kaygıların yinelenmesinden ibarettir. O görüşleri, o kaygıları yinelemem de 52 Numaralı Kararın ihlali değildir, tersine, 52 Sayılı Kararın 5. maddesinin bana tanıdığı bir haktır. Bu konuda mahkemenizin değindiğim duruşma kararını da incelemesinin yararlı olacağını düşünüyorum.

Ben, yine bu paragrafta, Türk halkının demokrasi inancına olan güvenimi belirtiyorum ve yine Batıda Türk demokrasisinin geleceğine yönelik bazı kuşkuları gidermeye çalışıyorum. Bu şekilde ulusumun dünyadaki itibarına da bir katkım olduğu düşüncesindeyim.

Altıncı soruda, benim bu iyimserliğimle ilgili olarak, halka bu güvenimle ilgili olarak, televizyon görevlisi, 'Bunu nasıl fark ediyorsunuz?' diyor. Ona verdiğim yanıtta da Türk halkının demokrasiye bağlılığını kanıtlayan gözlemlerimi belirtiyorum. Sanırım bunlar Türk halkını tanıyan herkesin paylaşabileceği gözlemlerdir. Türkiye'nin geçmiş ve gelecek siyasi yapısıyla ilgili hiçbir yönü yoktur.

Son soruya ve yanıtıma geliyorum. Soru şöyle: 'Ama yeni Anayasanın eski politikacılar için siyaset sahnesine geri gelmeyi önleyeceği anlaşıldığına göre, sizin artık bir rolünüz olmayacağı söylenemez mi?'

Yanıtım da şöyle: 'Evet, fakat ben hiçbir zaman politika uğruna politika yapmadım. Bence politika ülkeye ve demokrasiye hizmet etmenin bir yoludur. Aktif politika yapmama izin verilmese bile Türkiye'de gerçek demokrasinin oluşmasına, yeniden oluşmasına katkıda bulunmam gerektiği inancındayım.

Siyasal haklarıma getirilen sınırlamalardan çok daha fazla, anlatım özgürlüğüme getirilen sınırlamalar beni üzüyor. Ben insanı başka yaratıklardan ayıran başlıca unsurun düşünce ve anlatım özgürlüğü olduğu inancındayım. Düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırlanmasını günah sayarım.'

Görülebileceği gibi, bu paragrafta söylediklerim de ülkemizin siyasal ve hukuki yapısıyla ilgili değildir. Benim kişisel geleceğimle ilgilidir. Bugünkü yönetim benim bir daha aktif politikacılık yapmamı istememektedir. Doğruydu, yanlıştı, diye tartışmadan bunu içime sindirdiğimi belirtiyorum, bu yanıtta.

Nitekim, Genel Başkanlıktan yasa zoruyla uzaklaştırılmayı beklemeksizin kendim ayrılmıştım. Bu şekilde bazı çevrelerin hakkımda ileri sürdükleri siyasal yatırım iddiasının da geçersizliğini sanırım göstermiştim. Siyasetten ayrılmayı içine sindirmiş, Genel Başkanlıktan kendi isteğiyle ayrılmış bir kimsenin siyasal yatırım yapmasına gerek olamazdı. Ben mevkilere ve iktidara dört elle sarılan bir kimse hiçbir zaman olmadım. Her birine seçimle geldiğim görevlerden, oyla geldiğim görevlerden de, zorlamaya gerek kalmaksızın, kendiliğimden ayrıldım. 1971'de Genel Sekreterlikten, 1974'te Başbakanlıktan, 1979'da yine Başbakanlıktan ve 1981'de Genel Başkanlıktan, kimse zorlamaksızın, kendi isteğimle ayrıldım. Ülkesine ve demokrasiye hizmet edebilmek için bence bir insanın ille belli siyasal mevkilerde bulunmasına ve ille aktif politikacılık yapmasına gerek yoktur. Yanıtımda bunları belirtiyorum.

Son cümlelerim ise bir felsefi düşünce açıklamasıdır. Bu düşünce Türkiye'nin yapısıyla ilgili değildir. İnsan yapısıyla ilgili bir düşüncedir. Benim görüşüme göre insanı başka yaratıklardan ayıran başlıca nitelik, düşünce ve anlatım yeteneği ve özgürlüğüdür. Dünyanın her yerinde, her zaman geçerli olabilecek bu gerçeği belirtmiş oluyorum.

Der Spiegel'deki yazıma gelince; bence, Der Spiegel'deki yazıyla ilgili olarak savcılığa gelmiş olan metnin çevirisinin

kontrolü gerekmektedir. Çünkü, savcılıktaki ifadem sırasında bana gösterilen bu Türkçe metnin birinci paragrafı, benim yazmış olduğum yazıda kesinlikle yer almayan bir paragraftır. Benim tahminime göre, o metin savcılığa veya ilgili makamlara bir ajans bülteninden alınarak gönderilmiş olabilir.

Yine tahminime göre, bu bülteni hazırlayanlar yazının başına, gazetecilik diliyle 'flaş' olarak, çok abartılmış ve benim kastımı çok aşan bir paragraf eklemişlerdir. Onun için, bu konuda, yüksek mahkemenizden bir dileğim olacak: Dergide çıkan yazının aslı getirtilerek bu konuda bir bilirkişi raporu hazırlanmasına gerek duyuyorum. İstenirse ben yazımın İngilizce aslını ve İngilizce aslından kendim Türkçeye yaptığım çeviriyi de bilirkişilerin dikkate almaları için, sunabilirim ve bilirkişiler Spiegel'deki metnin benim Türkçe çevirime uygun olup olmadığını denetleyebilirler. Herhalde güvenilir bir metin üzerinden yargılanmam daha doğru olacaktır.

Evvela bu yazıyı neden yazdığımı söylemek isterim. Dünyanın en ünlü dergilerinden Der Spiegel buraya sırf benden yazı istemek için bir görevlisini gönderdi. Benden bir yazı istediği vakit, 'Hayır yazamam', demeyi bir Türk olarak içime sindiremedim. Çünkü biliyordum ki, bizim de üyesi olduğumuz demokratik ülkeler topluluğundan gelen bir gazeteciye bu sözü söylemek Türkiye'nin dünyadaki itibarını büyük ölçüde zedelemek olurdu. Benim siyaset yapmam yasaklanmıştı. Fakat aynı zamanda asıl mesleğim olan gazeteciliği dahi yapmamın nasıl olup da yasaklanabileceğine bir demokratik ülkeden gelmiş bir gazetecinin akıl erdirebileceğine ihtimal vermiyordum. Onun için bu yazıyı yazmayı kabul ettim. Konu bana bırakıldı.

Devletimizin kurucusu olan ve partimin kurucusu olan Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümünü yeni geride bırakmıştık. Onun için Atatürk konusunu da ben seçtim.

Onun demokrat kişiliğini ve onun demokrasiyi amaçladığını kanıtlarıyla açıklamanın ülkemizde suç sayılabileceğini aklıma bile getirmemiştim. Der Spiegel'deki yazıda Atatürk'ün demokrat kişiliğini ve demokrasiyi amaçladığını tarihi gerçeklere dayanarak anlatıyorum. Başka birçok ülkelerde, hatta demokrasinin kökleşmiş olduğu ülkelerde, parlamentonun kapatılması için bahane veya gerekçe sayılabilecek olaylardan çok daha ağırlarıyla vahimleriyle karşı karşıya olduğu halde, bir yandan iç ayaklanmalarla öbür yandan dış savaşlarla karşı kar-

şıya bulunduğu halde, Atatürk, parlamento feshetmek şöyle dursun, Ankara'da parlamentoyu, Türkiye Büyük Millet Meclisini toplamıştır ve ondan aldığı güçle Kurtuluş Savaşını kazanmıştır. Bunu vurguladım. O parlamentoda kendisine yöneltilen ve zaman zaman sorumsuzluk ölçüsüne varan, hatta Atatürk'ün siyasal geleceğini engellemek ölçüsüne varan muhalefete karşın Türkiye Büyük Millet Meclisine ne kadar saygı gösterdiğini yine kanıtlarıyla açıkladım.

Atatürk'ün çok büyük bir asker, bir komutan olmasına karşın askerlikle siyaseti kesin çizgilerle birbirinden ayırmaya ne kadar önem verdiğini ve yine Atatürk'ün yeni kuşakları özgür ve bilimsel düşünceyle yetiştirmeye ne kadar önem verdiğini anlattım. Özellikle, bazı Batı ülkelerinde askerlikle ilgisi olmayan birtakım siyasal önderlerin üniforma giyip dikta rejimiyle ve beyin yıkama yöntemleriyle uluslarını yönetmeye kalkıştıkları bir dönemde, Atatürk'ün bu tutumu ve bu tutumuyla Kurtuluş Savaşını kazanabilmiş olması, bence bütün dünyaya Atatürk'ün de Türk ulusunun da büyüklüğünü ve ulusumuzun demokrasiye liyakatını kanıtlayabilecek gerçeklerdir. Bunları yazımda belirtmeye özen gösterdim.

Yazımda, içinde bulunduğumuz dönemin bazı uygulamalarına da değiniyorum. Fakat kişisel düşüncelerim görüşlerim olarak değil, objektif gerçekler olarak bunları belirtiyorum. Yine bu yazıda belirttiğim düşüncelerden bazıları da 1981 Kasım ayında 1 Numaralı Askeri Mahkemedeki savunmamda belirttiğim düşüncelerin yinelenmesinden ibarettir. O bakımdan da 52 Sayılı Kararın 5. maddesinin bana tanıdığı bir haktır.

Yine bu yazıda Atatürk ile ilgili olarak ve Türk ulusunun demokrasiye yatkınlığı ile ilgili olarak söylediğim bütün düşünceleri ben yıllardan beri yazmakta olduğum yazılarda, vermekte olduğum demeçlerde, yapmakta olduğum konuşmalarda belirtegelmiştim. Bu düşüncelerimden bazılarını içeren kitaplarım bugün hâlâ dışarıda satılabilmektedir, piyasada satılabilmektedir ve yasak değildir. Hiçbir yasa öncesini kapsamaz. O nedenle benim yıllardan beri, 52 Sayılı Kararın çıkışından yıllar öncesinden beri belirtegeldiğim düşünceleri yinelememe yasal bir engel yoktur.

Ayrıca yine bu yazıda belirttiğim bazı bilgiler, bu yazıda aktardığım bazı bilgiler, Atatürk'le ilgili bazı gerçekler ve görüşler, Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümü dolayısıyla ge-

çen yıl yayımlanan muhtelif TRT programlarında değişik Türk ve yabancı uzmanların ve konuşmacıların ağzından yayımlanmış olan gerçeklerdir, sözlerdir. Hatta bazılarını ilk kez bu yayınlardan öğrendim.

Örneğin, Atatürk'ün 1924'te bir gazeteciyle görüşürken, 'Ben her kerameti Meclis'ten bekleyenlerdenim, evvela Meclis, sonra Ordu!... Orduyu yapacak olan millet ve ona vekâleten Meclistir,' yolundaki sözlerini ben ilk defa TRT'de geçen yıl dinledim ve onun üzerine kaynağından o sözlerin tamamını alıp 'Spiegel' dergisine yazdım. Yine bu yazıda CHP'nin kapatılması ve Atatürk'ün vasiyetinin ihlaliyle ilgili olarak belirttiğim düşünceler de tamamıyla 1981 Kasım ayında 1 Numaralı Askeri Mahkemede belirttiğim düşüncelerin yinelenmesinden ibarettir.

Sonuç olarak, 6 madde halinde, benim kanıma göre bu yazıdan dolayı neden suçlu bulunamam, bu konudaki görüşlerimi takdirinize sunmak isterim :

1. Atatürk'ü demokratik ülkeler kamuoyuna demokrat kişiliğiyle tanıtmak ve Türk ulusunun demokrasiye yatkınlığını belirtmek amacıyla yazı yazmak suç sayılmasa gerektir.

2. Atatürk'ü hiçbir koşul altında değişmemiş belirgin düşünceleri, tutum ve davranışları ile anlatmak suç olmasa gerektir.

3. İçinde bulunduğumuz dönemin bazı resmi uygulamalarını, kişisel düşüncelere dayanarak değil, objektif gerçekler olarak belirtmek benim görüş açıklamam anlamına gelmez.

4. Açık bir duruşmada söylenerek mahkeme tutanağına geçen bazı görüşlerimi ve kaygılarımı yinelemem, 52 Sayılı Kararın 5. maddesi uyarınca hakkım olmak gerekir.

5. 52 Sayılı Karar daha ortada yokken, yıllar boyunca açıklanmış bazı görüşlerimi benzer ifadelerle yinelememin suç sayılması, yasaların önceyi kapsayamayacağı yolundaki temel hukuk kuralı karşısında olanaksızdır ve bu dönemdeki uygulamaya da ters düşer.

6. Üstelik, Atatürk'le iglili olarak yıllardır her vesileyle üzerinde durduğum, daha bugünkü yönetimin işbaşına gelmesinin yıllar öncesinden beri belirttiğim düşünceleri ve hatta bu yönetim döneminde TRT'nin yayımladığı bazı düşünce ve gerçekleri açıklamış olmam, yazımda bugünkü yönetime yönelik özel bir kasıt da aranamayacağını gösterir.

Benim kanımca, ben bu demeçten ve makaleden ötürü, ancak 52 Sayılı Kararla ilgili 'özel' bir uygulama yapılırsa mahkûm edilebilirim. Maalesef Türkiye'de de bu 'özel' uygulamayı görmekteyim. Kendi açımdan 'maalesef' demiyorum, ülkemizin hukuk devleti gelenekleri açısından 'maalesef' diyorum. Benim bir demecim veya yazım söz konusu olunca genellikle şekil unsuruna bakmakla yetinildiğini görüyorum. 'Ecevit bir demeç mi vermiş, bir yazı mı yazmış, öyleyse içeriğine bakmaya gerek yoktur, suç oluşmuş demektir' yaklaşımı izleniyor.

Oysa 52 Sayılı Kararın neyi yasakladığı bellidir. 52 Sayılı Karar Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapısı ile ilgili görüş açıklamamı, kendi görüşlerimi açıklamamı yasaklıyor. Benim durumumdaki başka bazı politikacılar için de yasakladığı gibi... Ama herhangi bir demeç vermemi, herhangi bir yazı yazmamı yasaklıyor değildir. Bunu 1981 Kasım ayındaki yargılanmam sırasında da söyledim ve mahkeme tutanaklarına geçirttim. Bunun da mahkemenizce incelenmesinde yarar görüyorum.

Bana bu uygulamanın yapılmasına karşın, İstanbul'da bir başka parti liderinin yazısıyla ilgili bir takipsizlik kararı verilmiştir. Bence çok haklı bir karardır. O takipsizlik kararının gerekçesi de yazıda Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapısına değinilmemesidir. O kararın da getirtilip incelenmesinde, değişik, farklı uygulamaları önlemek bakımından yarar görüyorum. Hele bu gibi davalarda Yargıtay'a başvurabilme olanağı çok sınırlı olduğuna göre, bu şekilde, mahkeme kararları arasında tutarlılık sağlanabileceğini düşünüyorum.

Bana yapılan adaletsizlik bundan ibaret de değil. Türkiye'de 12 Eylül 1980'den bu yana 52 Sayılı Kararın 5. maddesindeki haktan yararlandırılmayan, zaten yasalarımızda daha önceden beri varolan bu haktan yararlandırılmayan tek kişinin ben olduğum inancındayım. Yani duruşması açık yapılan her davada söylenenler kamuoyuna yansıtılabildiği halde, terörle ilgili davalarda olsun, gizli örgütlerle ilgili davalarda olsun, bu yapılabildiği halde, benim, sadece bir görüş açıklamamla, hatta maruz kaldığım ithamlar karşısında kendimi savunmamla ilgili olarak açılan bir davada söylediklerime, dediğim gibi, yasaya aykırı olarak yayın yasağı konulmuştur. Bu da bana yapılan 'özel' bir muameledir.

Şunu da söyleyebilecek ve kanıtlayabilecek durumdayım. Genel olarak 52 Sayılı Karar benim dışımda hiçbir politikacıya uygulanmamaktadır. 12 Eylül 1980 öncesi parlamentoda partili üye olarak yer almış olan bazı politikacılar başka görevleri, işlevleri dolayısıyla Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapısına ilişkin demeçler verebilmektedirler; bunlar devlet radyosunda ve televizyonunda yayımlanmaktadır. Bu durumdaki politikacılardan bazıları, açılışını Sayın Devlet Başkanımızın yaptığı, başkanlığını Sayın Başbakanımızın yaptığı, İzmir'deki İkinci İktisat Kongresinde konuşmuşlardır ve orada da Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapısına değinen görüşlerini açıklamışlardır. Bunları bir şikâyet olarak, 'Neden onların bu açıklamaları yapmalarına izin verildi', diye bir şikâyet olarak söylemiyorum. Fakat bana yapılan haksızlığı belirtmek için söylüyorum.

Ayrıca, özellikle son aylarda yapılan sempozyumlarda, seminerlerde ve başka toplantılarda yine 52 Sayılı Karardaki yasakların kapsamına giren birçok politikacılar görüşlerini açıklayabilmektedirler. Türkiye'nin geçmiş veya gelecek siyasal ve hukuki yapısı ile ilgili olarak Türk ve yabancı gazetelere vermiş oldukları demeçler çıkmaktadır. Bunların da bazı kanıtlarını mahkemenize sunabilecek durumdayım. Onların da dikkate alınmasını dilerim.

Son zamanlarda yönetim adına yapılan bir konuşmadan, 52 Sayılı Kararın daha çok benim için çıkarıldığı anlaşıldı. Ama bu husus kararın metninde belirtilmiş değildir. Hukukun temel kurallarından biri olan, 'yasalar önünde eşitlik' ilkesine aykırı bir durum vardır. Bu hususları belirtmek ihtiyacını duyuyorum.

Benim anlayışıma göre, hukuk, yalnız insanları mahkûm etmek için değil, ondan önce, insanların hukukunu korumak için varolan bir şeydir. Ben Türkiye'deki uygulamayla hukukumun nasıl zedelendiğini açıklıyorum. Ayrıca, bununla da kalınmamıştır. En yetkili ağızlardan, başka bir açıklama yapılmıştır; gerek 52 Sayılı Bildirinin 5. maddesi gerek Basın Yasasının ilgili maddesi henüz sonuçlanmamış davalar hakkında herhangi bir şey söylemeyi yasakladığı halde, benimle ilgili olarak bu yasak da çiğnenmiş bulunmaktadır. Şu sırada hakkımda yeni başlamış iki dava vardır. O açıklama yapıldığı sırada da bu davaların açılacağı belli olmuştu. Ayrıca iki dava

daha açıldı. 1980'de uğradığımız bir saldırının hesabını vermek üzere de mahkeme önünde bulunuyorum. Ayrıca benim hakkımda ve partim hakkında iki büyük soruşturma var. Tam bu sırada, en yetkili ağızlardan, benim mahkûmiyetimin kesin olduğu anlamına gelecek açıklamalar yapılmaktadır. Ben buna karşı önlem alınmasını istiyorum. Ama adaletin, benim de hukukumu, özellikle bu koşullar altında daha büyük bir özen göstererek koruyacağına güveniyorum. Teşekkür ederim...»

EK 7

Bülent Ecevit'in «Der Spiegel» Adlı Alman Dergisinde Çıkan «Atatürk'ün Mirası ve Türk Demokrasisinin Hali» Başlıklı Makalesi

«...Geçen yıl Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıldönümü idi.

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu yıl boyunca ülkenin her yerinde anıldı. Birçok seminerler sempozyumlar düzenlendi. Birçok okullara, parklara ve ağaçlandırma alanlarına onun adı verildi. Her yere heykelleri dikildi. İşini bilir bazı işadamları onun adına indirimli satışlar bile düzenlediler.

Fakat madalyonun üzücü bir yanı da vardı.

Muzaffer bir komutan olmasına karşın Atatürk, siyasal iktidarını askeri güçten ayrı tutmaya özen göstermişti. Oysa onun yüzüncü doğum yıldönümünde ülkesi, bir askeri yönetim altındaydı.

Bazı ülkelerdeki liderlerin çok daha hafif sorunlarla karşı karşiya gelince parlamenter rejime son verdikleri bir dönemin hemen öncesinde, Atatürk, kendi ülkesinde iç ve dış savaşlarla uğraşırken, Büyük Millet Meclisini kurmuştu. Oysa Atatürk'ün yüzüncü doğum yıldönümüne birkaç ay kala Türkiye'de Büyük Millet Meclisi kapatıldı.

Büyük Millet Meclisinin kuruluş günü olan 23 Nisanı, Atatürk, 'Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı' ilan etmişti. Öylelikle, Türk halkının, parlamenter rejimi ulusal egemenlik kavramıyla özdeşleştirmesini ve yuttaşlarının daha çocukluk çağından kendilerini parlamenter rejimle özdeşleştirmelerini istediğini göstermişti. Oysa Atatürk'ün yüzüncü yıldönümünde bu bayram bile kaldırıldı.

Atatürk'ün, kendi kurduğu parlamento ile ilişkileri pek rahat olmamıştı. Özellikle, bir yandan Millet Meclisi Başkan-

lığı bir yandan da Başkomutanlık görevlerini birlikte yürüttüğü Kurtuluş Savaşı süresince, Atatürk, sık sık, parlamentodaki bazı grupların ve üyelerin sert hücumlarıyla, eleştirileriyle ve engellemeleriyle karşı karşıya kalmıştı. Ama parlamentoya her zaman saygı göstermiş, ondan her zaman övgüyle söz etmişti. Parlamento üyelerinin duygularını ve saygınlıklarını zedelememeye büyük özen göstermişti. Oysa onun yüzüncü doğum yıldönümünde, gerek kapatılan Büyük Millet Meclisine gerek onun seçimle gelmiş üyelerine, resmen, aşağılayıcı sözler yöneltiliyordu.

Atatürk'ün, kendi reformlarını ve düşüncelerini yaşatmak için kurduğu Cumhuriyet Halk Partisi de Onun yüzüncü doğum yıldönümünde kapatıldı.

Vasiyeti çiğnendi.

Atatürk'ün, kendi kültür politikalarını geliştirmek ve yaymak için kurduğu iki bağımsız bilimsel kuruluş, Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu, Devlet Başkanlığının gözetimine bağlandı. Oysa bu, Atatürk'ün kendi Başkanlığında bile kaçındığı bir şeydi.

Bunların hepsi de Atatürk adına yapıldı.

Yazılı vasiyetinde Atatürk, hisse senetlerinin gelirini kendi belirlediği biçimde değerlendirmekle Cumhuriyet Halk Partisini görevlendirmişti. Bazı yakınlarına yapılacak mütevazı ödemeler dışında, bu gelirlerin, Cumhuriyet Halk Partisince, iki bağımsız bilimsel kuruluşa verilmesi, vasiyetin gereği idi.

Cumhuriyet Halk Partisine verdiği bu vekâlet yetkisiyle belli ki, Atatürk, gelecekte, vasiyeti çiğnenmedikçe, partisinin ve büyük önem verdiği iki bilimsel kuruluşun kapatılamamasını veya baskı altına alınamamasını güvenceye bağlamak istemişti. Uzun bir devlet ve hukuk devleti geleneği bulunan bir ülkede, yasalara uygun biçimde hazırlanmış bir vasiyetin, hele Cumhuriyeti kuran kimsenin vasiyetinin, çiğnenebileceğini ise, herhalde, hayalinden bile geçirmemişti. Oysa, yüzüncü doğum yıldönümünde, bu da oldu.

Türk Dil ve Tarih Kurumlarını maddi bakımdan kendi kendine yeten bağımsız kuruluşlar olarak kurmakla, belli ki Atatürk, başlıca amaçlarından biri olarak benimsediği çok partili demokratik rejime geçildiğinde de bu kurumların varlıklarını ve özerkliklerini sürdürebilmelerini güvence altına almak istemişti.

Bunları, devlet organları olarak değil de, bağımsız kuruluşlar olarak kurmayı yeğlemesinin bir başka nedeni de, herhalde, kültürel politikalarını topluma devlet zoruyla benimsetme yolundan kaçınmış olması idi. Bu da Atatürk'ün düşünce özgürlüğüne saygısının bir işaretidir.

Atatürk Cumhuriyet Halk Partisinin temellerini daha Kurtuluş Savaşı başlarken atmıştı ve Cumhuriyetin kuruluşundan birkaç hafta önce de Cumhuriyet Halk Partisi kurulmuştu.

Atatürk, ömrünün sonuna kadar Genel Başkanlığını sürdürdüğü Cumhuriyet Halk Partisiyle her zaman özdeşleştirilmek istediğini de değişik konuşmalarında açıkça belirtmişti.

Atatürk, Cumhuriyet Halk Partisini, reformlarının ve toplumu çağdaşlaştırma ve demokratikleştirme programının başlıca siyasal aracı olmakla görevlendirmişti. İkinci Dünya Savaşından hemen sonra, Atatürk'ün yerine geçen yakın arkadaşı İsmet İnönü'nün görev döneminde de, Cumhuriyet Halk Partisi, onun başlıca amaçlarından birini gerçekleştirerek, Türkiye'de çok partili demokratik rejimin kurucusu olmuştu.

Atatürk, çok partili demokratik rejime geçişi kendi yaşamında iki kez denemekle, bu konudaki kararlılığını göstermişti. Ancak toplumu çağdaşlaştırma programının gerici güçlerden gelen direnişe dayanabilecek kadar kökleşmesi zaman istediğinden, bu kararının uygulanışını bir süre ara vererek ertelemek zorunda kalmıştı. Bununla birlikte, çağdaşlaşma programı zamanla kökleştikçe, reformlarının, çok partili rejimde de kendi kendilerini koruyabileceklerine güveniyordu. Nitekim, İkinci Dünya Savaşını izleyen 30 yıllık demokratik rejim döneminde, Atatürk reformlarının kendi başlarına ayakta durabildikleri görülmüştür.

Atatürk demokrasinin yolunu hazırlamaya yönelik bir tutum izlemiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi de, her zaman, demokrasinin ve insan haklarının olduğu kadar, Atatürk'ün düşüncelerinin, ilkelerinin ve reformlarının bayraktarlığını yapmıştır ve bunları sürdürmede en kararlı ve etkili güç olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi, çağdaş ve demokratik Tük toplumunun gelişme süreciyle bütünleşmiş bir siyasal kuruluştu. Böyle bir partinin kapatılması, Cumhuriyet Türkiyesinin tarihsel gelişme sürecini tersine çevirmeye kalkışmaktan başka bir anlam taşıyamaz. Bu

partiyi kapatmak, toplumun ve devletin bir uzvunu koparmak demektir.

Geçen yıl Türkiye'de tüm partiler kapatıldı. Herhangi bir partinin siyasal kararla kapatılması kötü bir şey olmakla birlikte, Cumhuriyet Halk Partisinin kapatılması, onun da ötesinde, siyasal yelpazede tehlikeli bir boşluk yaratabilir.

Çünkü başka partiler değişik adlarla ve görüntülerle yeniden ortaya çıkabilirler, ama Cumhuriyet Halk Partisinin tam olarak yeniden canlandırılması, tarihi yeniden yaratmak kadar zor olabilir.

Atatürk'ün toplumu çağdaşlaştırma programı ve laiklik ilkesi, çok partili demokratik rejimin tüm çetin sınav ve zorlamalarına, hatta şoklarına dayanabildiyse —ki dayanabilmiştir— bunu sağlayan başlıca etken, Cumhuriyet Halk Partisinin tarihsel görev duygusu ve Atatürk'ün düşüncelerine doğuştan bağlılığı idi.

İlerde kurulacak herhangi bir yeni partinin, Atatürk ilkelerine, Cumhuriyet Halk Partisi kadar onur ve tarih bağlarıyla bağlı olması ve demokratik rejim içinde Atatürk reformlarının Cumhuriyet Halk Partisi kadar etkili ve kararlı biçimde koruyuculuğu ve sürdürücülüğü görevini yerine getirebilmesi kolay kolay beklenemez.

12 Mart 1971'de yer alan bir önceki askeri müdahale, demokrasiyi ve özgürlükleri sona erdirme veya kısma, aynı zamanda da Cumhuriyet Halk Partisinin başlattığı demokratik sol (sosyal demokrat) hareketi ezme yolunda ilk girişimdi. Cumhuriyet Halk Partisinin demokratik sol tutumu 1960'ların ortalarından başlayarak oluşturulmuştu. Bu hareket, Atatürk'ün toplumsal düşünce ve ilkelerini, sınaileşmeyle oluşan değişik toplum koşullarına uyarlama çabasından kaynaklanıyordu.

12 Mart askeri müdahale döneminde, Cumhuriyet Halk Partisi, tüm güçlere ve güçlüklere karşın, demokratik sol hareketin yaşamasını ve daha da kökleşmesini başardı. Bunu yaparken, demokrasinin fazla hasara uğramaksızın kurtarılmasında da etken oldu.

Türkiye'de ve yurt dışında birçok kimse, Cumhuriyet Halk Partisinin o dönemdeki davranışını, aşırı iddialı ve sonuç vermeyecek bir davranış gibi görüyordu, ama bu davranış başarılı oldu; ve uzun yıllar süren bir gerilemeden sonra, Cumhu-

riyet Halk Partisi, halk tarafından, en güçlü parti durumuna gelmekle ödüllendirildi. Askeri yönetime karşı durum alışı yüzünden derin bölünmelere uğradığı halde, Cumhuriyet Halk Partisi, 1973 seçimlerini kazandı ve 1974'te dokuz aylığına hükümet kurabildi. Aynı zamanda, askerlerin, huzurlu biçimde kışlalarına dönüşlerine de yardımcı olabildi.

Şimdiki askeri müdahale döneminde ise, demokrasinin yerine güdümlü ve sınırlı bir rejim getirebilmek ve örgütlü ve etkili bir sosyal demokrat siyasal gücün görünür gelecekte yeniden canlanmasını kesin olarak önlemek amacıyla, Cumhuriyet Halk Partisi faktörünü tümüyle ortadan kaldırmak için önlem alınmaktadır.

Türkiye için şimdi tasarlanan rejim, tek kanatlı bir kuşa, yalnızca sağ kanadı olan bir kuşa benziyor. Öyle bir kuş elbette uçuşa geçemez.

Böyle bir amaca erişmek için Cumhuriyet Halk Partisini kapatmanın da yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. O nedenle, demokratik sol hareketin bir ölçüde de olsa yeniden canlanmasına katkıda bulunabilecek herkesi susturmak, tedirgin etmek, hareketsiz duruma getirmek ve elden gelirse itibarsızlaştırmak üzere hayale sığan-sığmayan her çareye başvurulmaktadır.

Anlaşılan, bazı kimseler, bu yüzden ortaya çıkacak siyasal boşluğun aşırı güçlerce nasıl istismar edilebileceğini görememektedirler. O aşırı güçler ki, Cumhuriyet Halk Partisi sosyal demokrat tutumuyla ayakta durdukça, oyların yüzde birinden ikisinden çoğunu alamıyorlardı.

Böyle bir boşluk yaratılmakla, üstelik, Atatürk'ün mirası da boşlukta kalmış olacaktır.

'Der Spiegel' dergisine bu yazıyı yazmakla bazı risklere giriyor olabilirim. Bilinen nedenlerle bu yazıyı Türkiye'de yayımlatamazdım. Ne var ki, Türkiye için şimdi hazırlanmakta olan rejimi mazur göstermek üzere, Atatürk'ü bir askeri rejimle veya vesayet rejimiyle özdeşleştirmek, Atatürk hakkında o tür bir önyargı yerleştirme olasılığına karşı, demokratik ülkeler kamuoyuna, Atatürk'ün, bence gerçeğe daha uygun bir portresini sunmayı, kapatılmış bulunan Cumhuriyet Halk Partisinin üçüncü Genel Başkanı olarak görevim sayıyorum.

Bir ulusal kahraman ve önder olduğu ve 1930'larda soyadı yasası çıkınca Büyük Millet Meclisi kendisine 'Atatürk' soyadını verdiği halde o, hiçbir vakit bu durumunu, bir vesa-

yet rejimi kurmak veya ülkeyi asker gücüne dayanarak yönetmek üzere istismar etmemişti.

Sivil kökenli nice liderlerin asker üniforması kuşandıkları bir dünyada ve çağda Atatürk, cumhuriyet ilan edilir ve kendisi ilk cumhurbaşkanı olur olmaz, asker üniformasını üstünden çıkarmıştı. Bir daha da, törenlerde veya askeri manevralarda bile, üniforma giymemişti.

Atatürk'ün ulusuna önderlik ettiği dönemde, daha gelişmiş ve yüksek kültür düzeyli kimi ülkelerde bile, kitlelerin, özellikle gençlerin beyinleri yıkanmakta, kafalarına resmi dogmalar aşılanmakta idi. Atatürk ise bunun tam tersini yaptı: Özgür, usçu ve bilimsel düşünceyi geliştirmeye çalıştı. Öyleki, onun cumhurbaşkanlığı döneminde, Türkiye, vesayet veya diktatörlük rejimlerden kaçan birçok ünlü bilim adamının barınağı oldu.

En derin bunalımların üstesinden gelmek gerekçesiyle de olsa, Atatürk, askeri veya yarı askeri bir rejim kurmayı aklından geçirmezdi. Tam tersine, Türk tarihinin en ciddi bunalımı, yani ülkenin parçalanması durumunda bile, Atatürk, halkın desteğine dayanmayı yeğleyerek, Büyük Millet Meclisini kurmuştu ve Meclis içindeki sert muhalefeti göğüslemeyi göze almıştı.

Atatürk'e göre, gerek yurtta gerek uluslararası gerilimlerle, çatışmalarla ve ilişkilerle başa çıkmada, en meşru ve güvenilir siyasal güç kaynağı halk desteği idi.

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra, Atatürk'ün, ünlü bir gazeteciyle görüşürken, geride bırakılan dönemi değerlendirerek söylediği sözler, onun zihniyetini çok iyi belirler. Bu görüşmede Atatürk şöyle diyordu:

'Ben her kerameti Meclisten bekleyenlerdenim. ... Millet işlerinde meşruluk ancak milli kararlara dayanmakla, milletin genel eğilimlerine uymakla sağlanabilir.

...Evvela Meclis sonra ordu... Orduyu yapacak olan millet ve ona vekâleten Meclistir. Çünkü ordu demek yüz binlerce insan ve milyonlarca ve milyonlarca servetü samân demektir. Buna iki üç şahıs karar veremez. Bunu ancak milletin karar ve kabulü meydana çıkarabilir. Ve bir kere bu hale geldikten sonra milletin hayat ve mevcudiyetine zıt olan mezalim ve tazyikatın hepsini bertaraf etmeye muktedir olmak selahi-

yetini, yalnız nazariye olarak değil, fiilen de kazanmış oluruz.'[1]

Şunu da anımsamak gerekir ki, Atatürk'ün bu sözlerle değindiği ve böylesine saygı beslediği parlamento, onu siyasal yaşamın dışında bırakmaya kalkışmış bir parlamento idi. O amaçla hazırlanan bir önerge, Türkiye'nin yeni sınırları dışında doğmuş veya yeni sınırlar içindeki herhangi bir yerde en az beş yıl sürekli oturmamış olan kimselerin Meclise girmemesini öngörüyordu.[2] Atatürk, bilindiği gibi, Selanik doğumlu idi.

Liderleri yasa zoruyla siyasal yaşamın dışında bırakma eğiliminin Türkiye'deki ilk hedefi, böylece, Atatürk oluyordu. Fakat bu acı kişisel deneyim bile onun parlamentoya ve parlamenter sisteme olan inancını sarsmamıştı.

Bazı kimseler, 1980 Türkiyesinde koşulların çok değişik olduğu, terörizmin yaygınlaşmış bulunduğu ve parlamentonun işlemez duruma geldiği gibi gerekçelerle, bu yazıdaki görüşlere karşı çıkabilirler.

Bunların hepsi doğru olabilir.

Ama şu gerçek de göz önünde tutulmalıdır ki, eğer bir ülkede bunalımlarla karşılaşıldığı zaman askerin müdahale etmesi —1960'tan beri Türkiye'de olduğu gibi— âdet haline gelirse, bu, o ülkede kimi politikacıların, hatta değişik kesimlerden kimi yurttaşların psikolojisini belli bir biçimde etkiler ve bu psikolojik etki altında kalanlar, bunalımla karşılaşıldıkça, tüm sorumluluğu üstlenecekleri ve demokrasinin kuralları ve kurumları içinde bunalımın üstesinden gelmek için her çabayı gösterecekleri yerde, askerin müdahale edip 'ülkeyi kurtarma'sını bekleme eğilimine kendilerini kaptırırlar.

---

1) Atatürk'ün 31 Mayıs 1924 günlü «Cumhuriyet» gazetesinde, bu gazetenin ilk sahibi ve başyazarı Yunus Nadi ile görüşmesinden.

2) Büyük Millet Meclisinin kurucusu ve Başkanı olarak, Atatürk, Kurtuluş Savaşını zafere ulaştırdıktan kısa bir süre sonra, böyle bir önerge Meclise sunulduğunda, kendi siyasal haklarını kendi başına savunmak durumunda bırakılmıştı; saygılı bir biçimde önergeye karşı çıkarken de eğer yurdun herhangi bir yerinde beş yıl sürekli oturamadıysa, bunun, askerlik yaşamı boyunca cepheden cepheye koşmasından ileri geldiğini anımsatmakla yetinmişti.

Bir başka deyişle, sorumluluk duygusunun yerini duyarsızlık ve umursamazlık alır.

Bunalım durumlarında askeri müdahalenin bir kural olarak yerleşmesinin bir başka kaçınılmaz sonucu da şudur : Hevesleri kursaklarında kalmış kimi politikacılar, başarısız veya maceracı politikacılar, onların yanı sıra da demokrasiden kurtulmak için fırsat kollayan kimi çevreler, ikide bir, bunalım kışkırtıcılığına kalkışırlar ve o yoldan askerlere, 'yine müdahale etme zamanı geldi' dedirtecek koşulları oluşturmaya uğraşırlar.

Üzülerek belirtmek gerekir ki, son 30 yıldır Türkiye'nin durumu budur ve bu durumdan ne Türk halkı mutludur, ne de Atatürk mutluluk duyardı.»

EK 8

Bülent Ecevit'in Norveç Gazetesindeki Yazı ile İlgili Mahkeme İfadesinden

Bülent Ecevit'in bir Norveç gazetesine verdiği iddia olunan, fakat vermediği kanıtlanan demeç hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesindeki (3 Haziran 1982) ifadesi de şöyle:

«...12 Nisan 1982 günü, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesinde, tutuklanmam istemiyle ilgili olarak ifade verirken,

> 'Türkiye'nin saygınlığına gölge düşüren, şimdiye kadar benim söylediklerim değildi, söylediklerimden ötürü yargılanmamdı,'

demiştim.

Bu sözleri bir sorgulamam sırasında söylemiştim.

Ardından da, tutuklanmam mahkemece reddedildiği ve serbest bırakılmama karar verildiği halde, kimseyle görüştürülmeksizin, arka sokaklardan geçirilerek, tutukevine gönderilmiştim.

Sorgulama sırasında söylediklerim dışarda duyulmamıştı.

Fakat iki gün sonra, 14 Nisan günü, liberal İngiliz gazetesi 'Guardian', 'Türkiye'de Bir Demir Kapı Kapanıyor' başlıklı başyazısında, benim o sorgulamada söylediklerimin aynını yazıyordu:

> 'Ecevit'in eleştirilerinin dışarda büyük bir etkisi olmadı, ama hapsedilmesinin oldu'

diyordu.

12 Nisan günkü sorgulamayı izleyen gelişmelerse, devletimizin dışardaki saygınlığına büsbütün gölge düşürdü.

Benim çok sınırlı olanaklarımla tutukevinden izleyebildiğim kadar, İngiltere'de 'Guardian', Amerika'da 'New York Times' ve 'Washington Post', Avrupa'da 'International Herald Tribune', Almanya'da 'Der Spiegel' gibi, dünya kamuoyunda büyük ağırlığı olan yayın organları, Türkiye'deki rejim ve gelişmeler hakkında, o zamana kadar görülmedik ağırlıkta başyazılar, yazılar yayımladılar.

Bu yazıları herhalde ben askeri tutukevinden yazdırmış olamazdım.

Bunlardan hiçbiri sosyal demokrat yayın organları olmadığına göre, demokrasi dışına çıkılan dönemlerde ayrıcalık kazanan geniş muhayyileli bir Türk yazarının ileri sürdüğü gibi 'Türkiye'deki sosyal demokratların baskısı' ile de yazdırılmış olamazdı bu yazılar...

Sosyal demokratların o sırada iktidarda bulunmadığı İsveç gibi, Norveç gibi ülkelerin hükümetlerini de, herhalde, Türk sosyal demokratları, baskı altına almayı, isteseler bile, başaramazlardı.

Devletimizin dışardaki saygınlığının böylesine zedelenmesinin bir tek nedeni vardı : Dünyanın öbür ucundan, okyanuslar ötesinden bile fark edilecek kadar belirgin bazı haksızlıklar oluyordu Türkiye'de... Benim başıma gelenler bunların bir örneği idi...»

CÜNEYT ARCAYÜREK AÇIKLIYOR

1. «Demokrasinin İlk Yılları» (1947 - 1951)
2. «Yeni İktidar, Yeni Dönem» (1951 - 1954)
3. «Bir İktidar, Bir İhtilal» (1955 - 1960)
4. «Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar» (1960 - 1965)
5. «Demirel Dönemi, 12 Mart Darbesi» (1965 - 1971)
6. «Çankaya'ya Giden Yol» (1971 - 1973)
7. «Demokrasinin Sonbaharı» (1977 - 1978)
8. «Müdahalenin Ayak Sesleri» (1978 - 1979)
9. «12 Eylüle Doğru Koşar Adım» (Kasım 1979 - Nisan 1980)
10. «Demokrasi Dur, 12 Eylül 1980» (Nisan 1980 - Eylül 1980)

Ku - De - Ta (Büyüklere Masallar)

... Özgürlüğün bedelinin en çok yükseldiği dönemlerde bile özgür kalabilmiş bir gazeteci olarak, Cüneyt Arcayürek, şimdi, o dönemdeki mahkeme ifadelerimi ve yargılanmama, tutuklanmama, hapsedilmeme neden olan konuşmalarımı yazılarımı derleyip yayımladığı için, kendisine teşekkür ederim.

Cüneyt Arcayürek, bu kitabında, Cumhuriyet Halk Partisiyle benim hakkımda, akla gelen gelmeyen her konuda açılmış bir büyük soruşturmanın da sonucunu, ilk kez, ayrıntılı olarak açıklıyor.

Ama o günlerden içimde en küçük bir kişisel kırgınlık tortusu yok.

Halk açısından, demokrasi açısından, laiklik açısından, Atatürk'ün vasiyeti ve Cumhuriyet Halk Partisi açısından, Türkiye'nin bazı uluslararası hakları açısından, kırgınlıklarım, tepkilerim elbette sürüyor.

Ama bunlar kişisel değil.

12 Eylül döneminde ben yönetime el koyanlarla uğraştım, yönetime el koyanlar da benimle uğraştılar. Uyguladıkları yöntemler benim bildiğim siyaset ve hukuk kurallarına pek uymuyordu; daha çok askerlerin savaş veya psikolojik savaş yöntemlerini andırıyordu; ama bu da siyasetin gereklerini bilmemelerine bağlanabilirdi.

Kuralları yöntemleri şöyle veya böyle, yönetime el koyanlar, olanca güçleriyle, Türkiye'ye belli bir rejimi ve düzeni getirmek istiyorlardı; ben de, olanca gücümle, o rejimi ve düzeni engellemeye çalışıyordum.

O aşamada, asıl gücü ellerinde tutanlar, benim mahkemelerde söylediklerimin bile duyulmasını engelleyerek, amaçlarına eriştiler.

Fakat şimdi bir başka aşamadayız.

Bu yeni aşamada, toplum bünyesinin, o rejimi de düzeni de reddettiği belli.

Onun için, boşuna direnmiş, boşuna yargılanmış, boşuna hapislere girmiş saymıyorum kendimi... Bu da, insana, katlandığı tüm sıkıntıları unutturmaya yetiyor.

O sıkıntılardan savcıları ve yargıçları ise hiç sorumlu tutmuyorum. O günlerde birçoğunun huzursuzluğunu gözlerinden okuyabiliyordum.

BÜLENT ECEVİT

kapak baskısı pan matbaacılık ankara 12 14 22